

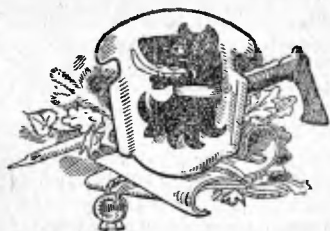
ALOIS JIRASEK

Capete de câini

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

ALOIS JIRÁSEK

Capete de câini

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

In românește de *K. Falter*

Coperta de *A. Stoicescu*

ALOIS JIRÁSEK

PSOHLAVCI

Státní Nakladatelství Dětské Knihy v Praze

1950

PREFAȚA

Capete de câini a fost, dela apariție și până azi, poate cea mai populară și mai citită lucrare a lui Jirasek. Este un roman al luptei poporului ceh pentru drepturi politice și sociale, al luptei împotriva asupritorilor — o temă vitală pentru poporul nostru, indiferent în ce veac, pentru care drepturi și în ce chip a fost dusă această luptă. O temă care n'a pierdut din actualitatea ei nici azi când poporul nostru își apără libertatea împotriva dușmanilor din țară și de dincolo de hotare. Dar și prelucrarea acestei teme este realizată cu o desăvârșită măiestrie. Adânc omenește, astfel încât suntem sguduiți de soarta acestor oameni, și cu o concentrare artistică de o rară calitate, fără nicio deviere, astfel încât nu ne îndepărtează de sămburele romanului și contribuie prin aceasta ca efectul să fie deosebit de puternic. E remarcabil cum realismul lui Jirasek atinge aici una din culmile sale cele mai înalte ; ce adâncă pătrundere în sensul propriu-zis al acțiunii istorice narate, în tradiția vie și veridică a personajelor, în subiectul însuși și în complexitatea de probleme a istoriei chodenilor.

Deasemenea trebuie să remarcăm că tradiția și întreaga atmosferă a romanului sunt ancorate în temeuri istorice. Atât Capete de câini, cât și Skaly (Stâncile) sunt romane din tragica epocă a secolului al

XVII-lea, după bătălia dela muntele Alb¹. Și totuși, ce deosebire între prima și a doua lucrare! Skaly este un roman din zilele imediat următoare luptei dela Muntele Alb, când poporul nostru nu cunoștea încă proporțiile acestei catastrofe, nu știa până unde va merge, căci în măsura în care îl lovea, ea progresa în etape, parțial, pas cu pas. Groaza pe care o stârnea, în așteptarea celor ce se puteau ivi a doua zi, era așa dar nesfârșită. De unde și sdrobitoarea tristețe din Skaly. Dar nici aici oamenii nu sunt lipsiți de speranță. Ei nădăjduesc că lucrurile nu vor rămâne așa, se împotrivesc și păstrează într'înșii ceeace-i ține în viață: încrederea în ajutorul care le va veni. Ei își pun nădejdea în emigranții cehi care lucrează pentru ei în țările prietene, și au încredere în aceste țări (Suedia). În Capete de câini, însă, catastrofa este totală, victoria învingătorului dela Muntele Alb, completă, și înrobirea poporului de către stat, absolută. Aici nu străbate nici măcar licărirea speranței că odată ar putea să se schimbe ceva. Aici nu se află niciun nobil ceh care să facă măcar încercarea de a ocroti și apăra drepturile conferite de regi. Nici emigranții cehi n'au acționat aici; ei au pierit mai înainte printre străini, cărora le adresaseră la început cererile lor de ajutor. Douăzeci de ani trecuseră dela moartea ultimului emigrant, cure nu și-a uitat obârșia cehă și a lucrat pentru poporul său — Komensky. Deaceea despre situația politică din Boemia, Capete de câini nu pomenește nimic, o tristă tăcere de mormânt planează asupra ei.

Impilarea socială a poporului ingenunchiat creștea din zi în zi, din an în an. Așa se întâmplau lucrurile și în restul Europei; feudalii foloseau atunci statul absolutist pentru sporirea puterii lor, pe care deîndată și fără cruțare o puneau în slujba oprimirii oricărui drepturi și libertăți ale supușilor. La noi a fost însă mai rău, deoarece după bătălia dela Muntele Alb, în rân-

¹ Lupta dela Muntele Alb (1620) s'a dat în timpul războiului de treizeci de ani (1618—1648). În această luptă, feudalii habsburgici au înăbușit în sânge răscoala poporului ceh, ridicat împotriva dominației lor.

durile acestor feudali s'au strecurat adesea aventurieri ai războiului de treizeci de ani, tot felul de lepădături mercenare, care pentru serviciile lor de ucigași primeau titluri de nobleță și latifundii. Și firește, lor nu le păsa de țară și popor, ba nici chiar de propășirea propriului lor stat; tot ce avea însemnătate pentru ei, era să stoarcă cât mai mult și cât mai repede dela poporul ingenunchiat. Pentru suferințele lui nu aveau niciun sentiment omenesc. În Capete de câini, Jirasek zugrăvește magistral un prototip al feudalului-venetic dela noi, din epoca de după bătălia dela Muntele Alb, pe domnul Maximilian Lamminger de Albenreuth, acest parvenit de nimic, reprezentant al celui mai necruțător și brutal feudalism. Dar mai exista oare vreo rămășiță a așa zisei vechi nobilimi autohtone cehe? Până și aceasta s'a adaptat cum a putut mai bine; ba, înainte de victoria dela Muntele Alb, ea a fost chiar, prin servilismul ei, poate mai abjectă decât înșiși veneticii. În Capete de câini o vedem în rolul curții supreme de judecată, și cu greu ne-am putea imagina judecători mai josnici decât aceia care îl osândesc pe Kozina, numai pentru a fi pe placul lui Lamminger. Și dacă se pare că soția lui Lamminger, tot de obârșie nobilă cehă, nu este atât de rea ca soțul ei, aceasta nu se datorește faptului că are sentimente mai puțin feudale decât el. Are doar nervii mai slabi față de cruzimile soțului ei.

Dar și din punct de vedere social, ba poate chiar tocmai din acest punct de vedere, fiindcă este vorba de masele largi ale poporului subjugat, situația era pe atunci jalnică, foarte jalnică în Boemia, și Jirasek pune la contribuție tot talentul său, ca să ne-o întipărească în minte, ca să ne-o sape în memorie. Odată cu o profundă simpatie pentru poporul care suferă și cu ura profundă împotriva asupritorilor săi, așa cum, prin Capete de câini, ele s'au și încrustat în opinia noastră a tuturor și în concepția poporului. Datorită romanului lui Jirasek, Kozina a devenit cel mai cunoscut și mai iubit reprezentant al poporului din vremea aceea, iar „Lomikar“, cum îi spuneau chodenii lui

Lamminger, cel mai caracteristic și mai hulit asupritor din rândurile nobilimii de pe atunci.

Ceeace l-a pasionat însă mai mult pe Jirasek și a devenit miezul propriu zis al acestui roman, a fost poporul care s'a răsculat împotriva acelor care îl asupreau și voiau să-l asuprească și mai mult, oamenii care până atunci reușiseră să scape de împilarea stăpânilor sau în tot cazul să n'o recunoască. Ca și în alte cărți ale lui Jirasek, oamenii aceștia sunt flăcăruia care pâlpâe și luminează într'o epocă altminteri întunecată și tristă, dar tocmai deaceea atât de însemnată. Ea este o dovadă că nu toți s'au supus asupririi. Dimpotrivă, că au existat și oameni în care flacăra conștiinței de sine și a libertății a continuat să ardă, ca o garanție că încă nu era pierdută cauza poporului și a națiunii. De aici s'a născut speranța că din aceste focuri și flăcări mici va crește, când va veni vremea, un foc mai mare și în cele din urmă gigantul incendiu care va duce poporul nostru pe drumul vieții și al libertății. Numai înnăbușită nu trebuie să fie această flăcăruie în poporul nostru. Ei, acestei flăcări din popor, în cea mai tragică epocă a istoriei noastre, i-a închinat Jirasek romanul său. Și a găsit pentru el locul și oamenii cei mai potriviți. Aceștia au fost chodenii.

Ținutul chodean a fost până atunci puțin cunoscut la noi, ba chiar necunoscut. Insuși Jirasek, vizitându-l mai înainte la Trhanov pe prietenul său, cunoscutul profesor Thomayer, a remarcat acolo, ce e drept, graiul deosebit al chodenilor, dar altminteri regiunea chodeană nu i-a spus nimic. Până când i-au căzut în mână câteva ziare vechi, cu foiletoane despre procesul chodenilor cu stăpânirea și despre drepturile lor. Asta i-a deschis ochii. Jirasek și-a dat numaidecât seama că aici nu era vorba de o simplă răscoală țărănească, care izbucnește când mânia poporului ingenunchiat nu mai poate fi stăvilită și pornește să se răzbune, dar nu pe stăpân, ci pe un slujbaș oarecare al stăpânului. Categorie, aici era vorba de ceva mai mult, de o luptă conștientă și întemeiată a poporului împotriva samavolniciei boierești. Și lupta nu se dădea aici pentru re-

ducerea clăcii și a birurilor, ci pentru ca acestea să nu mai depindă de bunul plac al stăpânirii. Chodenii aveau în această privință privilegii ce le fuseseră hărăzite de regii boemi, de care — după părerea lor — ei continuau să depindă. Aveau și o conducere proprie și pârcălabi proprii în castelul lor, în așa-numita cetate chodeană dela Domazlice. Chodenii au purtat procesul și lupta lor, tocmai pentru libertatea lor politică, și aceasta într-o vreme atât de săracă în asemenea manifestări de perseverență.

Câțiva scriitori mai recenți, care au scris despre chodenii, au vrut să-l completeze pe Jirasek, iar unii să-l îndrepte chiar, străduindu-se să introducă în lupta chodenilor și alte motive decât cele politico-sociale. Au subliniat, de pildă, conflictul național dintre chodenii cehi și germanul Lamminger. Sau au introdus obișnuita schemă a acelor timpuri, nota religioasă, ca și când ar fi fost vorba de o ciocnire între protestanții ingenunchiați și catolicismul victorios. Dar prin aceasta ei n'au făcut decât să diminueze ceea ce este mai viguros în cartea lui Jirasek și ceea ce face ca și astăzi Capete de câini să fie o operă fruntașă, actuală și cu valoare educativă. Nu o problemă de naționalitate era în joc — Jirasek aproape că nici nu se atinge de faptul că Lamminger era german. Dealtfel ar fi și o gravă greșală de a prezenta azi în felul acesta problema națională. Nici coarda religiei nu se aude la Jirasek, cu toate că nimeni n'a arătat la noi un interes atât de viu pentru această luptă religioasă ca el. Dar tocmai în asta stă măestria Capetelor de câini, în faptul că Jirasek nu deviază niciun moment și nu iluminează pregnant decât un singur contrast: pe asupritor și pe asupriți. De aceea au dat greș și au rămas fără ecou toate celelalte încercări și tălmăciri nesociale ale luptei chodenilor, iar masele de cititori cehi, întreg poporul nostru, cunosc numai un singur ținut chodean și un singur Kozina: pe luptătorul pentru drepturile social-politice împotriva asupritorilor.

Primul lucru pe care l-a întreprins Jirasek, a fost o nouă călătorie în ținutul chodenilor, acum însă cu altă țință și cu altă intenție. În primul rând, decorul:

Sumava (Pădurea Boemă de miazăzi) cu munții Cerchov și Prsy matky bozi, deosebit de impresionanți, și apoi peisajul monumental în care, din ținutul propriu zis al chodenilor, satul Oujezd al lui Kozina e copleșit de acești uriași, dar nu strivit. Și tocmai Oujezd și-a ridicat temerar capul. Deosebit de caracteristic este acest loc pentru acțiunea Capetelor de câini! Și apoi poporul. „Nu mi-am putut lua ochii dela ei“, își amintește Jirasek în Memorii, vorbind despre vizita la Sfântul Vavrinec, biseriçuța singuratică de pe înălțimea de lângă Domazlice, unde a văzut poporul chodean în pelerinaj: „Ca pe un câmp presărat cu maci, numai maramă și mâneci albe, sumane de un albastru închis, cu cusături, basmale și testemeluri colorate, catrințe roșii încrețite, colțuni roșii, sumane bărbătești închise la culoare și dulămi albe“. Dar și oamenii l-au răscolit pe Jirasek. „La Drázenov am stat mai multă vreme de vorbă cu un bătrân chodean, Matej Pribek care mi-a plăcut dela prima vedere pentru înfățișarea și portul său. Dela el am învățat multe. Și l-am luat ca model pentru posomorîtul și vânjosul stegar al vechilor Capete de câini, căruia i-am dat și numele său“. In lung și în lat a cutreerat atunci Jirasek, în vacanța anului 1882, ținutul chodean și a privit, a ascultat, cuvântări și cîmpoieri, a absorbit în sine această regiune și acest popor. Apoi a început să scrie Capete de câini.

Măiestria lui Jirasek constă tocmai în felul cum așează aici și din punct de vedere artistic, în prim plan, lupta poporului nostru împotriva asupritorilor. Spre această țință converg toate, în așa fel încât o parte din lupta chodenilor poate sluji ca model și simbol pentru toate luptele poporului nostru împotriva asupritorilor. Jirasek o expune deaceea în toată amplexarea. Iată-l pe Matej Pribek, dușmanul firesc și instinctiv al trușiei boierești. Gata să se împotrivească și să doboare, indiferent dacă poate spera în victorie sau nu, numai din nevoia elementară de a se răsufrăti. Și iată-l pe Kozina, omul politic, conștient de țința luptei și alegându-și mijloacele pentru atingerea ei. Deaceea, el nu se aruncă orbește în luptă; deaceea, în ex-

tremiștii mânăți de instincte el trezește bănuiala că nu e un adevărat chodean. Dar îndată ce se ivește momentul hotărâtor, el este cel mai curajos purtător de cuvânt al poporului chodean, chiar și în cele mai primejdioase situații. Deaceea, el nu izbește numaidecât cu pumnii, nu se lasă nici măcar întărâtat de dușman. El știe că Lamminger nu caută decât pretexte pentru a putea aduce oaste împotriva chodenilor. Dar tocmai deaceea el este, dintre toți chodenii, cel mai rău văzut de stăpânire. Nu în Pribek, ci în Kozina vede Lamminger pe cel mai crâncen, pe cel mai periculos inamic. Și pe bună dreptate. Revolta instinctivă a lui Pribek poate fi înăbușită cu un pluton de dragoni. Dar Kozina întreține împotriva lui Lamminger, în mintea și în inima poporului chodean, credința nestrămutată în drepturi și dreptate. El se sprijină pe ea, oțelește și însuflețește cu ea încrederea celor mulți în forțe mai invincibile decât sbirii lui Lamminger. Deaceea el se duce cu ea până la moarte și cu ea învinge și aici. Căci și spânzurarea lui Kozina a fost o lovitură, o grea lovitură pentru Lamminger.

Așa l-a conceput Jirasek pe Kozina și așa l-a realizat pe plan artistic. Kozina nu este un erou gălăgios. Este în primul rând un om bun, și deaceea nu-i este rușine că vrea să trăiască, să trăiască fericit. Are o nevastă iubitoare, are doi copii dragi — ce frumoasă este casa lor ! Dar datorită acestui fapt știe și pentru ce luptă, atunci când Lomikar vrea să-i ia lui și celorlalți chodeni puțința de a duce o asemenea viață și să-i robească. În lupta pentru drepturile chodene, această sete de fericire pentru el și pentru ceilalți chodeni nu este la Jirasek o piedică, ci un puternic imbold. De aici și accentele calde ale lui Jirasek în descrierea acestei vieți. Ca și în alte lucrări, autorul prezintă și aici cu multă măiestrie contrastul dintre frumusețea și voioșia vieții poporului — chiar dacă prin asuprirea de sus ea este sugrumată — și viața foarte anostă a boierilor dela castel. Nu numai la Kozina este frumos, dar și la Pribek ; și acolo înfloarește viu și clocotește dragostea Maňkăi ; dar la cimpoyerul Jiskra, dar la „poznașul“ Ecl, dar la atâția și atâția alții ! În schimb, în

castelul Trhanov nu este nicio licărire de bucurie. Numai răutate, numai teama de ceea ce se poate întâmpla rătăcește prin încăperile sale întunecoase, iar dacă pătrunde un pic de tinerețe în figura fiicei lui Lamming, ea fuge de aici ca dintr'un castel blestemat, departe, cât mai departe.

Tot așa și cu caracterizarea poporului deoparte și a boierilor, de alta. Ce firi oneste acolo și ce oameni răi și necinstiți aici ! Deasemenea, Jirasek nu neglijează să arate încrederea naivă a poporului, de pildă în minunatul episod, când Just din Domazlice povestește vizita sa la împărat. Da, atât de naiv este poporul în blândețea sa, dar ce frumusețe etică și ce forță sănătoasă e într'însa. Și în fața ei, Lomikar : un om nu numai crud, dar și cu un caracter josnic, și nu numai prin el însuși, ci ca reprezentant al clasei. Nu este răutate, înșelăciune, vicleșug, pe care să nu le folosească. Până la sfârșit, până la trimiterea la moarte a lui Kozina.

De-aici apoi, deadreptul, finalul măreț al romanului. Kozina moare, și moare de moartea cea mai rușinoasă, spânzurat. Iar Lomikar, sigur de presupusa lui victorie, asistă la execuție. Dar chiar aici se vădește cine este adevăratul biruitor. Kozina îl chiamă pe Lomikar în fața unei judecăți mai înalte, judecata lui Dumnezeu. Și procesul lui Kozina, parcă aveau, continuă. Bătrânul Pribek, tatăl lui Matej, care a căzut și el în această luptă, se duce zi de zi pe dâmbul de lângă casa sa și privește spre castelul Trhanov. „Aștept să-l trăsnească solul lui Dumnezeu. Acolo trebuie să cadă trăsnetul, în nelegiuitul acela din Trhanov. Poate că tot mai este un Dumnezeu, poate că dreptatea se află în ceruri, dacă nu pe pământ !” Și când află că chemarea lui Kozina s'a împlinit, că Lamming s'a dus la judecata lui Dumnezeu, un strigăt de triumf răzbate din bătrâna sa inimă chodeană de ceh. Și nu din răzbunare, ci dintr'o satisfacție morală : „Este o dreptate pe lume, este un Dumnezeu. Acum pot să mor.”

Ce accente populare, și tocmai deaceia atât de mărețe ! Dar în același timp și ce perspectivă istorică și ce îndemn pentru o altă viață și pentru eforturi noi. In

Jelul acesta se prezintă întregul roman. Prețioasele forțe de viață și morala înaltă a chodenilor n'au putut schimba atunci necruțătoarea ursită a istoriei. Ele au fost înghițite de vitregia timpurilor și numai amintirea lor a rămas. Dar aceasta a continuat să trăiască și trăiește încă, a însuflețit și însuflețește. Și astfel, din moartea lor se zămislește din nou viață. Iar din Capete de câini se desprinde pentru noi, înainte de toate, nu tristețe pentru suferințele chodenilor și pentru moartea lui Kozina, ci convingerea fermă că nici această revărsare de răutate, nici tirania, n'au putut zdrobi poporul ceh. Nici atunci, nici în alte împrejurări.

Capete de câini a cucerit poporul nostru, îndată ce romanul a ieșit de sub tipar. N'au trecut nici zece ani dela prima ediție din anul 1885 a cărții, și în anul 1895 s'a și desvelit, pe înălțimea dela Oujezd, un monument al lui Kozina, ca expresie a admirației pentru poporul chodean și pentru eroul său. Kozina a fost deasemeni obiectul și al altor opere de artă, care toate s'au inspirat din tâlcul și tradiția imprimată de romanul lui Jirasek. În anul 1899 s'a jucat pentru prima oară opera Capete de câini de Kovarovic, al cărei succes se datorește mai ales fericitei folosiri a romanului lui Jirasek. Au apărut și apar și azi neîncetat realizări cinematografice cu acelaș subiect. În cele mai largi pături l-au dus apoi păpușarii noștri populari, care cu jocul lor au purtat acest subiect până în cele mai depărtate sate. Și pretutindeni se poate vedea, pe pereții caselor țărănești, portretul lui Kozina, eroicul conducător al țărânimii noastre. Toate acestea au fost inițiate de romanul lui Jirasek, într'un răstimp nemaipomenit de scurt, în numai câțiva ani, dar pentru totdeauna. Nimic n'a dispărut, nimic nu s'a pierdut din efectul său, până în zilele noastre.

Tot astfel a fost și succesul literar al Capetelor de câini. Avem până azi peste treizeci de ediții din Capete de câini, fără a număra edițiile speciale pentru anumite scopuri sau în prezentări deosebite. Așa încât, la noi nu este cred nimeni care să nu fi citit și să nu fi prețuit cartea aceasta. Ea a fost tălmăcită și în limbi

străine : în limba poloneză, în limba sârbă, în slovenă (de două ori) și germană. Un succes cu totul deosebit a obținut cartea în Uniunea Sovietică. Ea fusese tradusă și mai înainte în limba rusă, dar acum au apărut ediții peste ediții în traduceri noi și mai noi, și ele s'au bucurat de o largă răspândire în rândul colhoznicilor, datorită ideilor și tradițiilor apropiate de preocupările lor, dar și în celelalte cercuri de cititori sovietici.

Frumos este nu numai acest roman, dar și succesul său, și cu dragoste și recunoștință îl luăm și azi în mână. Ca să ne bucurăm de el și să învățăm ce a fost, ce nu va mai fi și nu va mai trebui să fie niciodată, dar și ce puteri s'au găsit și se mai găsesc încă în poporul nostru.

ZDENEK NEJEDLY

Vice președinte al Consiliului de Miniștri
al Republicii Cehoslovace

Din timpuri străvechi, meterezul natural și puternic al regatului nostru ceh au fost codrii adânci care se întindeau din creștetele munților dela hotar, cale de multe poște, până în inima țării.

Strajă pentru vegherea strungilor care duc din acești codri de hotar, și totodată strajă a țării, erau cetățile și castelele care au fost durate anume pentru apărarea drumurilor venite dinafară.

Cu timpul, îndeosebi în veacul al XIII-lea, când străinii s'au pripășit cu droaia la noi, regii noștri au încetat de a mai cruța bungetele dela hotar ca scut al țării și le-au dăruit aciuatilor bucată după bucată, cu drept de tăiere a copacilor. Vreme mai îndelungată și în mai bună stare s'au păstrat pădurile de hotar din partea de apus a țării, către Bavaria, pe povârnișurile și la poalele Munților Boemi. O parte dintre ele, împreună cu drumurile mai de seamă care duceau dela Domazlice către ținuturile germane, au fost din timpuri străvechi în grija chodenilor, un neam de oameni vânjoși, oțeliți, dârzi și viteji.

Satele lor, ridicate câteodată singuratic la marginea pădurilor crăiești, erau așezate în lunci și pe tăpșane, însă totdeauna în așa fel, ca să aibă în fața lor și în partea dinspre hotar măguri sau dealuri, îndărătul cărora se lipeau ca un bastion natural împotriva dușmanului. Aceste sate se înșiruiau pe o întindere de

aproape șase poște dealungul hotarului, în preajma strungilor și a drumurilor mai de seamă.

Astfel, dela Domazlice, hăt departe către miazăzi și răsărit, în apropiere de trecătoarea Vșerubsky, erau satele Lhota și Pocinovice; de acolo, între miazănoapte și apus, la răscrucea drumurilor care duc la Vșerubsky și Brod, erau satele Kyciov, Mrakov, Tlumacov și Straz; iar și mai departe de aici, tot către miazănoapte și apus, pe drumul care duce la München, se aflau la marginea pădurilor satele Oujezd, Drazenov, Postrekov, Chodov și târgușorul de azi Klenec.

Cam în ce vreme au fost aduși aici chodenii, acești grăniceri cehi, nu ne este cunoscut. Neîndoios este doar că nestrămutat au stat de veghe, că atunci când năvălea dușmanul, au apărat drumurile și potecile, și că s'au bătut în toate luptele și războaiele care s'au dat în ținuturile lor.

Sigur este deasemenea că au ajutat cu mare vitejie pe voievozii de Bratislava de a-i bate pe nemți la Brudek, și la fel de neîndoielnic că n'au fost mai zăbavnici în celelalte războaie, îndeosebi mai târziu, pe vremea husiților, de neștearsă aducere aminte.

În timp de pace ei dădeau raite dealungul hotarului, având grijă ca megieșii nemți să nu schimbe semnele de hotar, să nu taie fără voie copacii din pădurile cehe, să nu vâneze acolo și în niciun chip să nu calce cumva cele legiuite. Și din bătrâni se povestește că la această îndeletnicire nu odată chodenii au fost siliți să dea lupte sângeroase cu hoții de vânat și cu răufăcătorii bavarezi, mai ales cu cei din Brod. Insoțitori de nădejde la aceste raite și străji le-au fost chodenilor niște câini voinici și mari, și bună tovarășie le-a ținut o măciucă noduroasă, numită „cekan“¹, iar

¹ „Cekan“ și „ceakan“ în dialectul chodenilor, sau „ceakana“, a fost măciucă și armă în acelaș timp. Lung de aproape 1,5 metri, era din lemn tare. În partea de jos avea vârful tare și ascuțit, iar sus o secure și o ghioagă. De sus și până jos, era ghintuit cu tablă și cuie. În vremurile mai vechi „cekanul“ a fost purtat numai de bărbații însurați și numai când străjuiau sau când se duceau în Bavaria, la oraș, în munți, la botezuri și în alte asemenea locuri.

mai târziu flinte sau durde. Arme au purtat chodenii totdeauna, chiar și atunci când din hotărîrea Adunării obștești ceilalți supuși ai regatului nostru nu aveau acest drept.

Oridecâteori se întâmpla ca vreun rege ceh să treacă prin ținuturile lor, chodenii îl primeau înarmați, adunați sub steagul lor cel mare, pe care drept stemă aveau zugrăvit un cap de câine¹, își cinsteau domnitorul, după vechea datină, cu un butoiaș de miere, și-l peticeau, ca străjeri de cinste ai munților, peste hotar.

Pentru greaua și adeseori primejdioasa lor îndeletnicire, chodenii se bucurau de slobozenii și drepturi deosebite.

Din moși-strămoși, acești oameni au trăit în libertate și nîcicînd n'au avut de dat socoteală altora mai mari, decât deadreptul craiului lor. Niciunui boier nu i-a fost îngăduit să se statornicească sau să cumpere pămînt în ținuturile lor. Corvezi de clăcași sau alte munci de șerbi, care apăsau întreaga țărănime, n'au fost făcute niciodată de chodeni. Pădurile pe care le ocroteau, ei le puteau folosi după voia lor, și din cele mai vechi timpuri, au avut dreptul de a vîna în ele nestîngheriți de nimeni, încercîndu-și puterile în luptă cu urșii și lupii, care pînă în veacul al XVII-lea mișunau fără număr în Pădurea Boemă.

Vămi și alte dări către țară ei nu plăteau, iar în ținuturile lor puteau să-și vadă de treburi în toată voia. Nestăviliți de nimeni și după placul lor, aveau dreptul să se mute unde vor, să se căsătorească și să se înfrunească mai mulți laolaltă.

Puterea lor judecătorească proprie, „dreptul chodean“, se întrunea în fiecare a patra duminică în castelul sau cetatea lor din Domazlice și se compunea din „judecători chodeni“, întăriți prin hotărîrea cîrmuirii regești, din pîrgari și șoltuzi de prin satele chodenilor.

În castelul chodenilor locuiau pîrcălabul sau hatmanul din Domazlice, judecătorii chodeni și grămăticii

¹ De acolo se trage și porecla lor : „Capete de câini“. Vezi P. Stranski : *De republica bojema*.

juruiți, mai-marii treburilor lor. În castel își păstrau drapelul, pecetea și pitacele de privilegii pe care le dobândiseră în decursul timpurilor dela Johann de Luxemburg, Karel IV, Vaclav IV, Jiri Podebradsky și alții. Tot acolo, în vremuri de grea cumpănă se adunau înarmați, iar în timp de război își aduceau la castel femeile și copiii, precum și bunurile lor cele mai de preț.

Pentru cea din urmă oară, chodenii și-au făcut datoria în anul de restriște 1620, lucrând în anumite locuri la întărirea hotarului dinspre Bavaria. Atunci regele Frydrych, „regele de iarnă“, le-a trimis strașnica poruncă „ca după îndatorire și rânduială, fiecare sat, cu toată luarea aminte să stea de strajă nu numai în timpul zilei, ci îndeosebi în timpul nopții, și să apere împotriva încălcărilor neașteptate ale dușmanului mai ales locurile unde sălășluiau îndeobște și care le fuseseră date pe vremuri; să nu părăsească aceste locuri nici ziua, nici noaptea; să-și facă drapelul de oaste care li se cuvine și care să poată fi purtat de un singur om, și să depună jurământ în fața lui; la aceste străji să se păstreze cea mai bună rânduială, iar alături de străjeri să stea într-o zi un judecător și în ziua următoare un grămatic.“

De data aceasta s'au auzit pentru cea din urmă oară în desișurile Pădurii Boeme strigătele grănicerilor chodeni; de data aceasta a fluturat pentru cea din urmă oară, peste capetele grănicerilor cehi, drapelul alb, tivit cu chenar negru și împodobit cu capul de câine.

După aceea s'a dat bătălia dela Muntele Alb.

Talazurile nesățioase ale marelui prăpăd s'au năpustit și au ajuns până în cele mai îndepărtate colțișoare ale ținutului chodenilor liberi. Patruzeci de zile după execuția din piața Orașului-Vechi, chodenii liberi au fost zălogiți de către Carol de Lichtenstein, împuțernicitul împăratului, pentru șapte mii cinci sute fiorini, consilierului curții împărătești Wolf Wilhelm Lammingen, baron de Albenreuth, care fusese unul din comisarii și conducătorii groaznicei tragedii dela 21

Iunie 1621¹. Nouă ani mai târziu, chodenii au fost vânduți aceluiaș Lamminger, ca bun de folosință veșnică, pentru cincizeci și șase de mii de fiorini.

De bună seamă, noul stăpân nu a vrut să recunoască și nici nu a recunoscut libertatea și drepturile chodenilor și a făcut din ei clăcași și șerbi.

Atunci a început cea din urmă și cea mai aprigă luptă a chodenilor. Iși apărau libertatea iubită, dreptul bărbaților de a se ridica împotriva silniciei și strâmbătății. Mai bine de șazeci de ani a ținut această luptă neegală. Câteodată scânteia speranței arunca asupra chodenilor licurul că-și vor putea redobândi libertatea la curtea împărătească din Viena; până la sfârșit, urmașul lui Lamminger, fiul său Maximilian, a rămas biruitor, și chodenii au primit hotărîrea că jalba lor a fost respinsă odată pentru totdeauna, că drepturile lor au fost șterse și nu mai au putere, iar chodenii sunt supuși, sub grele pedepse, unui *perpetuum silentium*².

Asta a fost în anul 1668.

Și într'adevăr, asupra chodenilor s'a lăsat de atunci un *silentium*, mut ca mormântul și neîntrerupt nici în anul 1680 când în aproape întregul regat al Boemiei au izbucnit groaznicele răscoale țărănești.

Dar *perpetuum* n'a fost. Chodenii l-au întrerupt. Și aici începe povestirea noastră.

I

Intunecimea timpurie a unei serii de Brumar îmbrobodca pripoarele și luncile ținutului de hotar dela poalele munților Cerchov și Haltrava, săgetați drept în sus. Nori negri, groși, apropiați, goneau peste piscurile lor păduroase și peste ceilalți munți ai Pădurii Boeme, care șerpuiau în valuri uriașe dealungul ținutului adormit, pierzându-se în nori și în beznă.

¹ În ziua aceasta au fost executați în piața Orașului-Vechi din Praga douăzeci și șapte de nobili care luaseră parte la răscoala împotriva Habsburgilor.

² Tăcere veșnică. (n.r.)

Se porni o vreme nemiloasă.

Vijelia stăpânea peste toate, peste nori și peste pământ, unde totul tremura în fața ei : codrii străbuni de pe povârnișuri și arborii de pe plaiurile întinse și pustii. Mestecenii bătrâni și tineri, crescuți unii lângă alții pe muntele Hradek, deasupra satului Oujezd, foșneau, gemeau și se înfiorau în goliciunea lor, căci furtuna le smulgea în smocuri ultimele frunze aurii și le hăitua apoi în negre vârtejuri sălbatice. Dar pe înălțimea învecinată Hurka, dumbrava de stejari vuia cu dârzenie și-și scutura creștetele, înfruntând vântoasele care răbufneau din ele și se năpusteau apoi până jos în satul liniștit, care se alipea ca un cuib de țuguiașul Hradek.

Copacii de lângă case și din grădini se clătinau și fremătau besmetic. Mai sgomotos foșnea însă bătrânul tei din ograda întinsă dela „Kozina“. Piatra și cumpana vechiului puț de sub tei scârțâiau, uruiău ; dar până și acest sgomot supărător era acoperit de mugețul vijeliei în creștetul bătrânului arbore.

În casă era lumină. În slaba licărire care cădea în ogradă din fereastra scundă, fâșâi deodată de sub tei un vârtej vijelios de frunze veștede, pe care o pală de vânt îl ridică brusc, într'un vârtej, și-l duse în neagră înălțime. Și în aceeași clipă, când furtuna, parcă mai aprinsă de mânie, vuia și urla mai năpraznic, cineva din odaie se ivi la fereastră. Umbra se văzu numai în treacăt — dar acum se deschise puțin fereastra. O mână goală de femeie scoase afară un blid nu prea mare, și în aceeași clipă țâșni din ea un pospai alb. Un nor ca de zăpadă afânată se ridică din blid și se risipi ca pulberea în bătaia vântului căruia îi era dat ca jertfă. Meluzina bocitoare înghiți deîndată, cu lăcomie, făina din blid, care-i fusese dată pentru a se potoli, mai gemu odată și goni mai departe în beznă.

Fereastra fu închisă și umbra din ea dispăru.

Vremea rea bântuia nemiloasă în noaptea aceea.

Dar în odaia de grinzi, destul de încăpătoare, din casa țărănească, era plăcut și îmbietor. În vatră ardea focul și spîtecăturile de lemn smolit trosneau. Așchii rășinoase, înfipte în sfeșnice negre, flăcărau viu, și

lumina lor cădea pe jertfelnicul care dăruise Meluzinei făina de jertfă, după ce femeia se întorsese dela fereastră și pusese blidul golit pe polița de vase, nevopsită.

Era chiar răzeșița care gospodărea această casă țărănească, o femeie tânără, bine făcută, cu un chip frumos, pe care ochii de un căprui deschis și nasul drept, frumos tăiat, îl făceau fermecător. Părul îl ținea strâns într'un testemel pestriț, purta catrință, ilic și mâneci înfoiate.

Ea puse blidul pe blana de vase, se așeză pe scaun la o oarecare depărtare de patul zugrăvit de sub polog, luă în mână șomoilogul, începu să miște leagănul¹ într'o mișcare înceată, hâțânată, și prinse să luluie cu glas coborât :

*Copilița mea,
Te voi legăna,
Ca să dormi și să nu plângi,
Mamei grija să-i alungi.*

De afară se auzea vijelia. Foșnetul copacilor și mugetul vântului se contopeau într'o larmă care sgâlțâia fereastra. Tânăra mamă urma totuși să cânte lângă leagăn. Dar și alte sunete decât ale cântecului ei se auzeau în încăpere. În colțul umbrît unde se afla patul cu polog, se deslușeau șoapte, șușoteli, răsete înfundate, a căror îndelungată tăinuire izbucni acum cu toată voioșia, chiuind, ca un clopoțel de argint. Dar chiotul fu înăbușit pe dată de un alt glas, mai gros, care îl domoli, și tot atunci se auzi și dojana femeii de lângă leagăn, nicidecum aspră, ci numai ca să-i ogoae, ca Hanalka să poată adormi. Apoi ea începu din nou să hâțâne și să cânte :

¹ Leagănul era o bucată de pânză de in, pătrată, în care se legănau copiii. La fiecare colț era cusută o chingă sdravănă. Aceste chingi erau petrecute într'o parte, două câte două, printr'un inel de fier, care se afla bătut în căpriorul bagdadiei. De unul din ele atârna un fel de frânghie împletită din trei sculuri de câlți, cu ajutorul căreia se punea în mișcare leagănul.

*Dacă pace nu vei da,
Noi în iaz te-om arunca
Și din iaz în Dunăre —
Iați-o, sacagiule !*

Micuța Hanalka gângurea și-și suga buzele mulțumită, în leagănul ei, dar din ce în ce mai slab, până când amuți de tot. Încă două-trei legănări, apoi mama lăsă șomoilogul din mână și se îndreptă spre polog. În clipa aceasta, de pe patul curat se ridică răzeșul, bărbatul ei, care până atunci se svârcolise și se hârjonise cu copilul mai mare.

Răzeșul, un bărbat destul de înalt și bine legat, de vreo treizeci și ceva de ani, cu părul lung și castaniu strâns după urechi, se uită zâmbind la femeia sa. Flăcăiașul însă, de trei anișori, în cămăsuță, cu fața buclată și ochii scânteietori, se lipi de spatele tatălui și strigă mamei să se așeze lângă ei.

— De ăștia îmi sunteți, neastâmpăraților ! strigă femeia cu prefăcută asprime. Ține-ți gura, Pavele, trebuia să dormi până acum. Haide, culcă-te numai-decât ! Hanalka doarme demult.

— Da, doarme tun ! se amestecă acum și răzeșul, zâmbind și arătând leagănul.

Peste marginea leagănului se înălța căpșorul drăgălaș al unei fete de vreo doi anișori, al cărei păr creț era luminat de văpaia roșiatică a așchiilor rășinoase și strălucea ca aurul.

Tânărul Sladky, sau Kozina cum i se mai zicea după numele răzeșiei sale, se ridică de pe pat și se duse la leagăn. Avea pe el nădragi din piele de culoare deschisă care îi ajungeau până la genunchi, colțuni și cipici, nici pieptar, nici ghebă, doar o cămașă cu mâneci largi, puțin suflecate în față. Din felul cum puse mâna pe fetica sa, cum o duse apoi șăgalnic în pat, se putea vedea bine ce trup vânjos avea. În pat se strânse acum întreaga familie ; copiii sburdalnici care se cățarau pe tatăl lor, și părinții plini de bucuria pe care le-o făceau copiii.

Se vădea aici dulcea armonie a fericirii unei familii. Vuietul vijeliei de toamnă nu-i stânjenea.

Dar la această fericire nu se ajunsese așa dintr-

odată, fără luptă. Bătrâna Kozina se împotrivise vreme destul de îndelungată fiului ei, de pe atunci răzeș pe picioarele sale, când cu patru ani în urmă flăcăul o vestise ce femeie își alesese. Cu toate că era bine făcută, ba chiar chipeșă, bătrânei Kozina i se părea o fată prea nepricopsită pentru răzeșia neamului Kozina, în care, ce-i drept, nu mai stăteau șoltuzi ca în alte vremuri, dar care era totuși una dintre cele mai răsărite. Faima din trecut îi rămăsese, și oricare copil știa că doar de când cu noua stăpânire se luase strămoșilor lui Kozina dreptul de a fi șoltuzi, fiindcă se împotriviseră să fie la cheremul ciocoiului și să asuprească propriul lor popor.

Dar până la urmă bătrâna tot încuviințase căsătoria fiului ei.

— În stejar cresc numai ghinde, spunea ea. Și el e un Kozina, un vlăjgan neînduplecat, vânjos ca stejarul. Să nu i se pară lumea prea îngustă alături de Hanka.

Atunci veselul Rehurek, cimpoierul, cum i se spunea lui Jiskra, spusese râzând :

— Cred că asta nu are să se întâmple. Au să trăiască împreună ca o sută de flori.

Cum să nu laude el totul și să nu proorocească numai bine, dacă era omul de credință al tânărului răzeș și singurul care-i cunoștea taina, dacă-i era și sfelnic și olăcar. Dar iată că ceea ce spusese atunci, se împlinise.

Tânărul Kozina trăia cu Hanka lui într'adevăr ca o sută de flori, și nu doar de o jumătate de an, nu doar de un an, ci ajunsese acum la al cincilea an. Răzeșia îi plăcea necurmat, și tot mai mult îi plăcea, cu cât vremea trecea. Să stea acasă lângă nevastă, iar acum și mai abitir lângă copii, să suguiască și să facă cu ei năzvătii, era plăcerea lui cea mai mare. Cu toate că i se lua poate în nume de rău, el totuși nu prea ieșea în lume, printre bărbați, la o bere, ca după obicei, să schimbe o vorbă cu ei și să se sfătuiască.

Mai degrabă sta la taifas cu cimpoierul Jiskra Rehurek, undeva pe tăpșan, în pădure sau, mai adesea, duminica după prânz, în grădina gospodăriei sale.

Tânărul Sladky își schimbase firea. Pe vremuri îi plăcea să umble noaptea cu pușca sau cu plasa de vânătoare prin pădure, să prindă lupi în capcane, iar când putea, să joace renghiuri stăpânirii dușmănite. După căsătorie, însă, se făcuse blând ca un mieluşel.

Când ciocoiul porunceă să se facă rost de căruțe pentru cărat lemne sau să se îndeplinească altă muncă, el se supunea fără să crâcnească și trimitea argatul. Altminteri, ca toți și ca peste tot în ținutul chodenilor, blestema și el robia cu care nu izbutea să se deprindă, și se împotrivea cum putea, căutând o scăpare.

Bătrâna Kozina, cu buzele încleștate, îl privea aspru și posomorît în asemenea clipe și multe gânduri o munceau, iar bătrânului ei frate, lui Hruby din Drazenov, i se tângui deadreptul, când acesta veni la ea :

— Of, băiatul ăsta ! Nu mai este un Kozina. Nu se aseamănă cu tatăl lui. Nevasta i-a luat în stăpânire toată inima.

„Nevasta și copiii“, s’ar fi putut spune mai degrabă. Căci așa părea și în clipa aceasta când, fără să se sinchisească de furtuna de afară, sta în pat cu ai săi, râzând din toată inima cu copiii care nu-și mai potoleau neastâmpărul și se cățărau pe el ca pisicile.

Deodată însă bărbatul se ridică în pat și trase cu urechea. În clipa aceasta se trezi și bătrânul câine lup de sub masă, sări în odaie și începu să latre.

— Clăcile de tors deabia au început, zise femeia, luând-o în poală pe mica Hanalka.

Își închipuia că vreun argat s’o fi întors dela claca de tors, care săptămâna aceasta se ținea la vecini.

— Țsta nu-i de-al casei, spuse răzeșul și ieși în tindă, ca să deschidă ușa în care ciocănisă cineva.

Zăvorul țacăni și de afară se auzi glasul unui bărbat străin care începu să cânte :

*In castelul din Oujezd
Cântă-o păsărică...*

În clipa aceea răzeșul începu să vorbească, astfel că nu se putură auzi bine cuvintele cântărețului, care însă nu-și pierduse cumpătul și cânta mai departe :

*Și ce-acolo va cânta,
Pân'la noi vă răsună.*

Cântând astfel, el porni spre odaie, unde se opri în prag ca să spună bună seara. Un strigăt de bucurie al micului Pavel îl salută, iar femeia îl pofti :

— Intră, Jiskra ! Vii din târg ? Tocmai la timp. Ce binețe o să-ți mai dea Dorla !

— Binețe, ne-binețe. Dacă o să fie iute ca hreanul, o să fiu eu iute ca ardeul.

Cimpoierul se așeză cu cimpoiul în spinare și râse șiret.

— Măi, da vesel mai ești ! Numai de cântece te ții, grăi răzeșul.

— Dece nu m'aș ține, dacă și vântul cântă atât de frumos, de se aude peste tot ! Doamne iartă-mă, ce drum a mai fost și ăsta ! Vântul a umflat foalele și cimpoiul a început să cânte singur, iar eu țopăiam prin beznă de atâta muzică, peste bolovani, din hârtoapă în hârtoapă, din pleoscăit în pleoscăit.

Jiskra Rehurek puse cimpoiul pe laviță și se așeză alături fără a-și scoate căciula cu fundul roșu. Fața lui rotundă, netedă, cu gropițe în obraz, zâmbea întruna. Dar mai ales ochii lui veseli și șugubeți, pe care obișnuia să-i închidă când închipuia sau povestea vreo năzdrăvănie. Era de aceeași vârstă cu tânărul răzeș, poate doar cu doi-trei ani mai mare.

În acest timp, femeia aduse sare și un codru de pâine învelit într'o pânză albă, pe care cu obișnuitul „Taie-ți“ îl întinse mosafirului, ca să se ospăteze după poftă.

— Ce mai e nou în târg ? întrebă răzeșul.

— Prea puține. La cârciumă vorbeau doi vecini, și cred că erau vătășei dela cârmuirea din oraș, cică boierii ar fi întreat de noi. De față era și unchiul din Drazenov și a auzit și el totul.

— De ce anume au întreat ? îl iscodi repede răzeșul.

— De teșcherelele chodenilor. La cârmuirea din târg. Au cerut drepturile scrise, știi, acelea care se aflau la castelul nostru.

— Și cine le-a cerut ?

— Logofătul Kos din Kouta și cel din Trhanov. Ce-au mai răs-pe seama lor vecinii gândindu-se la ce-au putut să înhațe ! Nu știi bine ce s'a întâmplat, dar cică alde Kos ar fi făcut spume la gură și ar fi spus că domnul din Trhanov o să le arate chodenilor.

Cimpoierul tăcu, dar deodată, parcă aducându-și aminte de ceva, urmă :

— Mare dreptate a avut la cârciumă unul dintre vecini când a spus că drepturile chodenilor au ajuns deodată la atât de mare preț. Până acum, și răposatul Lomikar ¹, și cel tânăr, batjocoreau pe chodenii, când aceștia vorbeau de pitacele lor.

Răzeșul și femeia sa, care ținea în brațe pe mica Hanalka, ascultau cu luare aminte și nu băgară de seamă că micul Pavel coborîse din pat în cămășuță, se apropiase de cimpoi și se minuna de frumosul țap ce-l împodobește. La început se mulțumi numai să se uite la capul țapului, dar apoi deveni mai îndrăzneț și-i pipăi părul, ochii și beteala sclipitoare pe care Jiskra i-o aninase între coarne drept podoabă a frunții. Acum îl zări și maică-sa ; tatăl său însă avea ochii pironiți în pământ și nu și-i ridică decât în clipa când cimpoierul tăcu.

— Și când s'a întâmplat asta, Jiskra ?

— Mai alaltăieri.

— Numai de nu s'ar mai întâmpla ceva, vreo nenorocire ! oftă tânăra femeie, îngrijorată.

— Eu așa crede... începu cimpoierul ; dar nu sfârși vorba, căci în clipa aceasta bătrânul câine-lup țâșni de pe podea și începu să latre.

Răzeșul se ridică, se duse la fereastră și sfredeli întunericul cu ochii. Dar nu văzu pe nimeni și ieși în tindă.

Jiskra luă pe micul Pavel, îl așeză pe genunchii săi

¹ Lammingier.

și-i duse carava cimpoiului la gură; în clipa aceea, tânăra femeie atinse cu mâna umărul cimpoierului.

— Ascultă, Jiskra, zise ea. Ai văzut ce îngândurat era rășezul la povestea ta? Tot așa este mereu dela o vreme, dintrodată și pentru o nimica toată! E vesel, vorbește, râde, tot ce vrei, și deodată parcă i se așterne ceva pe suflet. Asta i se întâmplă adesea în ultimul timp, de parcă i-ar umbla ceva prin cap sau ar avea o piatră pe inimă. Mă port cu gândul că m'a scos din sufletul lui, ba că poate se și căește că...

— Nu fi neroadă! o opri cimpoierul. Să se căiască? Nu se căește. Nu se căește încă, și nici nu se va căi vreodată, sunt sigur. De asta să nu-ți faci inimă rea.

— Norocul mi-a fost prielnic și știi bine că ceeace ne apasă inima, ne umple de teamă. Dar ce-a fost acum?

— Gânduri ciudate umblă prin capul omului. Dar e ceva trecător.

— Să dea Dumnezeu să fie așa și să-mi asculte ruga! suspină femeia, bucurată de vorbele omului care cunoștea gândurile bărbatului ei.

Ea se porni pe răs când micul Pavlik începu să scoată din cimpoi, cu ajutorul lui Jiskra, câteva scâncete și bâzâituri.

În acest timp, tânărul Kozina ieșise din tindă pe cerdac și-și rotea ochii prin ogradă, ca să vadă cine a venit. Că venise cineva era sigur, căci altfel n'ar fi lătrat bătrânul câine-lup. Era întuneric beznă și vântul suiera încă, astfel că nici de auzit nu se putea auzi bine. Și totuși! Cineva bătea la fereastră. Colo, peste drum, în ogradă, unde se afla casa rămasă părinților. Acolo ședea mama tânărului răzeș. Și ea dormea, căci ferestrele erau întunecate. Deodată apărură însă o licărire, în odaie se făcu lumină, și când pâl-păirea roșiatică se revărsă din fereastră, ieșiră la iveală două umbre de bărbați care stăteau acolo în dreptul ușii. Așteptau nemișcați, nerăbdători, apoi dispărură în casă.

O clipă se păru că răzeșul cumpănește dacă să mai aștepte ori ba. Din odaia lui se auzea bâzâitul cimpoiului, dar tânărul răzeș nu-l mai prinse cu urechea.

Se duse prin ogradă la casa mamei sale. Încercă ușa. Era zăvorită. Răzeșul se aplecă, trecu la fereastră și se uită în odaie. Zări acolo pe mama sa, cu șuba pe ea, și doi oaspeți. Unul dintre ei scoase de sub mantie un fel de cutie sau de sipet mic. Al doilea îl deschise și luă din el ceva sclipitor, care strălucea ca argintul, și-l arătă bătrânei Sladky.

În clipa aceasta, tânărul răzeș sări dela fereastră. Din cerdac se auzea glasul femeii sale, care se mira de ce bărbatul ei stă atât de mult afară, pe vremea asta ticăloasă.

— Nu e nimeni aici ; câinele a lătrat fără nicio pricină, zise el întorcându-se pe cerdac.

— Dar de ce-ai fost la mama ?

— M'am dus să văd ce face. Avea încă lumina aprinsă și m'am mirat. Șade pe laviță și se închină.

— Vino, vino în odaie ; e frig, tremur toată și Jiskra se pregătește să plece acasă. Pavel vrea să-i ia cimpoiul...

Cei doi intrară în odaie.

Jiskra se ocupa acum de Hanalka. O ținea în brațe, o legăna și îi cânta, iar fetica își ațintea ochii asupra lui, până când și-i închise treptat și adormi. Cimpoiul o culcă cu grijă în leagăn.

— Ai putea fi un bun părinte, glumi răzeșita.

— Aș putea ; și e păcat că barza nu dă pe la noi, grăi el, zâmbind după aceea. Că atunci Dorla nu s'ar mai certa atât de mult cu mine.

Își aminti că mai are de cântat la claca de tors, ca să poată aduce un braț de călți nevastei sale, își luă cimpoiul, de care micul Pavel nu prea voia să se despartă, spuse noapte bună și plecă. Răzeșul îl urmă, ca să zăvorească după el. Trecu însă până în cerdac, și acolo îl întrebă încet pe cimpoier, dacă și unchiul său din Drazenov a plecat odată cu el din târg.

— Nu, a rămas la cârciumă. S'a așezat lângă cei doi vecini și a vorbit cu ei ceva în șoaptă. Dar n'am putut înțelege niciun cuvânt. Și acum, măi, am să-ți vorbesc ceva. Hanka mi-a spus adineaori că e tare în grijorată de tine. Prostuța crede că n'o mai iubești, fiindcă te vede adesea dus pe gânduri, fără să scoți o

vorbă, parcă ai purta o povară pe suflet. Dacă aş avea eu unul o nevastă atât de bună, aş râde întruna şi toată lumea ar fi pentru mine ca o floare. Prin urmare, ia aminte ! Dece te porţi aşa ? Femeia n'are nicio vină : ce s'a dus, s'a dus.

Spuse noapte bună şi după puţin dispăru în beznă. Tânărul răzeş nu se întoarse numaidecât în casă, ci stătu pe prispă şi se uită ţintă peste ogradă la căsuţa mamei sale. Fereastra era încă luminată. Oaspeţii târzii erau tot acolo. Răzeşul voi să se ducă din nou la fereastră, dar se răzgândi deodată şi se întoarse în tindă. Din odaie se auzea glasul duios al femeii sale care cânta :

...Mamei grija să-i alungi...

Acum abia se lămuriră în mintea răzeşului cuvintele inimoase ale cimpoierului, acum abia îl năpădiră alte gânduri şi-l făcură să cugete la vorbele pe care le auzise numai pe jumătate. Glasul femeii sale, pe care-l cunoştea atât de bine, îl mişcă în clipa aceasta ca pe vremea când era încă neînsurat şi o auzea cântând tainic în grădină. Glasul acesta fusese totdeauna atât de voios şi de dulce, iar când o văzu acum aplecată peste fetiţa adormită, se risipi dintr'însul norul gândurilor, faţa i se însenină şi el surâse femeii sale.

În seara aceasta, tânăra femeie se culcă mulţumită şi îmbunată. Aşchia răşinoasă mai flăcăără oleacă în odaia întunecată, apoi se stinse şi bezna învălui totul. Toţi dormeau, numai răzeşul care era culcat lângă micul Pavel, nu putea închide ochii. Gândurile dinainte îl copleşiră din nou. Auzea răsuflarea sănătoasă a flăcăiaşului, auzea răsuflarea adâncă a femeii şi a micuţei Hanalka, dar nu le lua în seamă. Altădată le urmărea şi adormea apoi liniştit, dar acum nu auzea nimic. Şi totuşi trăgea cu urechea. Aştepta de nu va veni cumva mama sa, de nu va bate la uşă, de nu-l va chema. Dar nu se auzea nimic. După un răstimp, se sculă şi se duse la fereastră.

Peste drum, la maică-sa, era încă lumină.

Răzeşul se uita afară, aştepta...

II

Seara, bătrâna Kozina stinsese lumina, se culcase, dar nu ațipise. Apoi veniseră pe neașteptate cei doi oaspeți pe care îi zărise fiul ei, tânărul răzeș, și-i strigară să deschidă. Ea își pusese o șubă lungă de abă castanie, căptușită cu blană de miel, și descuiase ușa.

— Ruzena, spusese unul dintre cei doi bărbați din fața ușii, și bătrâna recunoscuse după glas pe fraatele ei.

Acesta era Krystof Hruby, șoltuzul din Drazenov, un om înalt de stat, puțin adus de spate, îmbrăcat cu o giubea lungă. În mână dreaptă ținea sdravănul cecan, a cărui ferecătură galbenă strălucea în lumina roșiatică a așchiei rășinoase.

Intrând în odaie, el puse pe tăblia albă de arțar a unei mese nu prea mari, cu picioarele cioplite, micul sipet, de lemn, bine ferecat, pe care-l ținuse sub mantie. Când își scoase căciula, se putu vedea ce sbârcită îi era fața încă vicioasă și hotărâtă. Părul des, dar albit de tot, îi cădea pe umeri și era tăiat numai pe frunte, ca să nu-i cadă pe ochi. Un nas frumos, vulturesc, și ochi încă ageri, în care se citea dârzenie și încredere în sine, dădeau impunătorului bătrân înfățișarea unui boier dela țară.

Alături de făptura sa înaltă în mantia de culoare închisă, se deosebea tovarășul său, șoltuzul Jiry Syka din Oujezd, un om nu prea crescut, dar voinic și spătos, care purta un zăbun de dimie albă, tivită cu negru. De sub pălăria largă, părul său castaniu-închis se revărsa peste umeri.

Bătrâna, în vechea ei șubă lungă, pe care se mai puteau vedea urme de cusături înflorate, se uita uimită la oaspeții târzii și neașteptați. Totuși, așteptă cu răbdare să vorbească ei mai întâi. Și pe dată, fără multe ocolișuri, fratele ei începu s'o lămurească. Spuse pe scurt că fusese în ziua aceea în târg și că se încredințase din gura celor doi vătășei că stăpânirea întrebaseră de pitacele chodenilor, închipuindu-și că ele se aflau păstrate la cârmuirea din târg, cum fuseseră cu ani în urmă la castelul chodenilor. Că stăpânirea căutase să

iscodească aceasta în taină prin logofătul Kos, dar că vătășii pomeniți, ca de altminteri toți ceilalți, nu nutreau o iubire prea mare pentru boierul din Trhanov, astfel că cu dragă inimă dăduseră totul în vileag bătrânului șoltuz. Acesta nu-și îndreptase atunci pașii către casă, ci purcese dreptul la Oujezd, unde la șoltuz se afla ascuns demult lucrul cel mai de preț din ținutul chodenilor, comoara „Capetelor de câini“, privilegiile lor, și asta încă de pe timpul când fuseseră vânduți răposatului Lamminger. În zilele acelea, câțiva chodeni bătrâni, printre care și bunicul bătrânului Kozina, care își amintiseră la timp de drepturile lor, dăduseră fuga în târg, ca să ceară dregătorilor din Domazlice să le încredințeze lor pitacele de privilegii¹.

— De vreme ce nu mai sunteți ai noștri, puteți să vi le luați. Mai bine la voi decât la neamțul acela ! le spusese răgarii, și încuviințaseră ca chodenii să deschidă bolta din castelul lor, unde se afla sipetul cu „trebile chodene“.

De atunci, pentru mai multă siguranță, sipetul colindase prin satele chodenilor, până când noua stăpânire nemțească, care nici gând nu avea să le recunoască privilegiile, începu să le caute totuși cu sârg. Sipetul, nu prea mare, în care se afla închisă libertatea de aur, stătuse ascuns când la un șoltuz, când la altul, dar mai mult timp la Oujezd, unde rămăsese din zilele grele când chodenilor li se poruncise acel *perpetuum silentium*, până în ziua de azi.

Un timp s'a părut că stăpânirea nu se mai sinchisește de ele sau că le-a uitat cu desăvârșire, când iată că deodată, din senin, începu să le caute din nou, cu jind. Despre asta vorbeau acum cei doi șoltuzi chodeni, în casa părintească, cu bătrâna care-i asculta cu încordată luare-aminte, pe măsură ce unul sau celălalt lua cuvântul. Pe fața hotărîtă a bătrânei, care vădea că este sora lui Krystof Hruby, nu se citea în clipa aceasta nici teamă, nici groază. Dimpotrivă : chipul

¹ În anul 1585, regele Rudolf cedase chodenilor pe timp de 60 de ani dreptul de administrare la Domazlice, în schimbul unui zălog, sub formă de împrumut, de 37.142 livre.

i se înseninase și în ochi i se aprinsese o văpaie de bucurie.

— Păi, carevasăzică tot mai sunt bune la ceva, grăi ea, în timp ce un zâmbet ciudat îi flutura pe buze. Bine ați făcut ! Și mi le-ați adus mie, unei femei. Nu face nimic, le voi ascunde bine, și la coșarca mea nu se va gândi nimeni.

Intre timp, Syka scoase din mintean o cheie, descuie sipetul și luă mai întâi dintr'însul pecetea, mare cât o patacă, prinsă de un lănțișor scurt de argint. Aplecați, șoltuzul din Drazenov și sora sa se uitau la sulițele de pergament care stăteau acolo frumos rânduite și legate. Syka le scoase unul câte unul și le înșiră pe masă. Preda pitacele, și deaceea, ca să se încredințeze pe el însuși și pe cei de față, le scotea din sipet, eliberându-le însă mai întâi de învelișul lor de hârtie. Cu mulți ani în urmă, le avusese și el în păstrare, și nu puține ceasuri din noapte își petrecuse tainic în iatac, îndeletnicindu-se cu ele și citindu-le pe cele scrise în limba cehă, dar și tălmăcirile din latinește care fuseseră făcute mai demult, în vremuri mai bune și de mai multă libertate.

Cărturarul Syka, care era privit de ai săi drept vechil al chodenilor, preda aceste hrisoave de libertate și aceste întăriri ale drepturilor lor legiuite, dela cel mai vechi până la cel din urmă, dat de Matias. Aici, în cămăruța aceasta simplă, la lumina așchiei de cetină, se înșiruiau acum vechile pergamente, bine chitite și legate cu cordele, îngălbenite, cu pete ruginii pe margini roase la colțuri. Sigilii mari atârnavă de ele, pe șnururi de mătase, odinioară albe și roșii ; câte unul din cele albe, vechi de veacuri, se îngălbenise și se îmbibase cu roșul deschis al celui de alături. Pечеțile erau bine păstrate, chiar și cea mai veche, din ceară necolorată, pe care era înfățișat regele Jan Luxemburg, pe cal, cu întreaga armură de cavaler și cu platoșă, ținând în mâna dreaptă paloșul prins de un lănțișor, iar în stânga scutul ; dar și pechețile tuturor celorlalți domni, Karel, Vaclav, Jirik, Vladislav, Ferdinand, Maximilian, Rudolf și Matias ; culoarea lor roșie se mai păstrase.

O clipă domni tăcere în cămăruță.

Cei doi chodeni și bătrâna priveau muți hrisoavele de grea ursită, care aduceau aminte de timpuri mai bune, mai fericite, din alte veacuri, și care fuseseră martorele atâtor suferințe și umiliri. Syka își mai arunca o ochire repede pe fiecare pitac în parte, de parcă ar fi voit să le numere, apoi se întoarse către Hruby și grăi :

— Nu lipsește niciunul.

Bătrânul dădu doar din cap. Știa căci hrisoavele le cunoștea și el bine, dinainte, cu ani în urmă. Syka mai adăugă :

— Alte timpuri au fost acelea când pitacele și drepturile aveau încă preț.

— Și cum, azi nu mai au preț ? glăsui deodată bătrâna.

— Preț ? Ba preț au, și chiar dacă nu acum, îl vor avea cândva, răspunse cu tărie bătrânul și dârzul Hruby. Este dreptul nostru, și el este tare ca stejarul, și de el nu se poate atinge nimeni, nici logofătul lui Lomikar, și nici chiar Lomikar însuși ! Craii noștri au fost altfel de domni, cuvântul lor scris prețuește mai mult decât al acestui neamț pripășit pe aici.

— Așa este, așa este, întări Syka. Asta ar dori dumnealui : să i le predăm lui, ca să le dea foc. Iar apoi, mai mult ca oricând, să rotească gârbaciul și să strige : „Săltați, netrebnicilor !“ Dar încă nu s'a șters asta !

Și luând dintre hrisoave pe cel latinesc al regelui Jirik, arătă în tălmăcirea alăturată, tocmai locul subliniat :

„...Niciun nobil sau boier n'are dreptul să-i ia sub stăpânire sau să și-i facă robi sau să se așeze printre ei.“

— Și asta stă și azi în picioare !

Și aplecându-se deasupra pitacului regelui Matias, își aruncă o clipă ochii peste el, iar când găsi locul căutat, începu să citească :

„Prin aceasta poruncim tuturor locuitorilor din toate stările regatului nostru boem, îndeosebi însă sfetnicilor Obșteștilor noastre Adunări boeme, celor de azi, precum și celor viitori, ca scumpilor noștri credincioși,

numiților chodeni, aparținând de castelul sau cetatea noastră din Domazlice, să li se recunoască drept înnoite, juruite și consfințite, acum și în viitor, învoirile, drepturile și slobozeniile date lor de noi, mărturie stând chiar acest dires, acum și în vremile ce vor veni, precum ca în vecii vecilor ele ale lor să fie, să le țină și să le păstreze în pace, nimeni în ele o piedică să nu găsească, iar nici altora vreo îngăduire să nu le fie dată, pentru a nu stârni mânia și neîndurarea noastră, precum și a viitorilor regi boemi.“

Syka își înalță capul de pe pitac, se întoarse către Hruby și sora sa și zise :

— Ați auzit ? „Scumpi credincioși“ sunt numiți strămoșii noștri în aceste hrisoave ale crailor de odinioară, iar acum oricare condicar ne dă munci ce-ar trebui făcute de netrebnici și de bădărani, și-și închipue că cine știe ce scofală e de capul lui. Dar aici în astea — și Syka arată privilegiile — dacă am avea numai aceste două hrisoave, n’ar trebui să tremurăm că totul s’a sfârșit. Ar fi deajuns în fața legii și judecății. Dreptul nostru este cuprins în ele pe deantregul.

— Tocmai așa vorbea și răposatul nostru tată, glăsui bătrâna. Îți mai aduci aminte, Krystof, când sipetul acesta era încă la noi ?

— Cum să nu-mi aduc aminte ! întări Hruby. Dar acum e timpul să ascundem pitacele.

— Haide, ce mai stați ? zori bătrâna.

Cei doi bărbați rânduiri hrisoavele la locul lor în sipet.

Când Syka îl încuie și-l luă de pe masă, bătrânul șol-tuz din Drazenov oftă. Sora sa își purtă privirea de jur-împrejur, mai ales spre fereastră, și se duse apoi la ușa scundă de alături, în fața căreia rămase deodată locului. Fratele ei o oprise.

— N’ar fi totuși bine să-l chemăm acum pe Jan ?

Vorbea de nepotul său Sladky, tânărul răzeș. La această întrebare, Syka își aținti ochii asupra bătrânei și așteptă cu nerăbdare să vadă ce va răspunde. Ea tăcu o clipă și glăsui apoi :

— Nu, e mai bine așa.

Syka păru mulțumit și încuviință cu capul său ple-tos.

Bătrâna dispăru apoi după ușa care dădea în camera de alături, și după ea intrară și cei doi oaspeți.

Încăperea aceasta era goală și liniștită. Numai fereastră se cutremura ușor când vântul șuiera afară cu vuiet puternic; atunci tresărea și flacăra roșie a așchiei de cetină, al cărei cărbune aprins se întorcea și începea să se înnegrească la margine.

În clipa aceea apăru afară, la fereastră, fața unui om. Se ivi deodată și dispăru numaidecât, pesemne fiindcă în odaie nu era nimeni. Era chiar tânărul răzeș care se uita iscoditor în odaia mamei sale. Oaspeții pe care îi văzuse înainte, dispăruseră, și împreună cu ei și sipetul ferecat. Dar din camera de lângă odăiță se auzea răsunetul surd al unor lovituri, însă numai al câtorva.

Apoi se făcu liniște.

Când, după un răstimp, bătrânul Hruby ieși din cameră, aplecându-și capul cărunt în pragul ușii scunde, iar după el veni și Syka, fața tânărului răzeș dispăru deodată dela fereastră.

Șoltuzul din Drazenov se și gătise de plecare. Dar Syka, după ce trecu pragul ușii scunde, se mai întoarse odată și zise:

— Ei, și acum să ții minte, surată, ce-ai făgăduit.

— Dar bine, pentru Dumnezeu, oameni buni, am făgăduit prin strângere de mână în fața celui-de-sus, grăi bătrâna cu toată hotărîrea și nu fără o muștrare.

Puțin mai pe urmă, cei doi șoltuzi se aflau din nou în ogradă, în fața căsuței. În toată gospodăria era întineric și liniște. Piatra cumpenei dela vechiul puț de sub tei scârțâia și uruia. Tot atât de tainic cum veniseră, tot astfel și plecară cei doi șoltuzi, dar nu nebăgați în seamă. Însă despre asta habar n'aveau. Când ieșiră din ogradă și porniră la drum, vântul le aduse câteva sunete săltărețe.

— Vântul mi-aduce glas de cimpoi la urechi, zise Syka, ținându-și cu mâna pălăria largă. Vine desigur dela o clacă de tors.

Se apropie de fereastră luminată a gospodăriei ve-

cine și se uită înăuntru. Acolo, în cuprinsul camerei, totul fremăta de viață și de voie-bună.

Era într'adevăr după claca de tors. Bărbații care se aflau aici, mai toți flăcăi, dăduseră la o parte orzul pe care-l aleseseră pentru însămânțare, și fiecare își luase câte o față, care la rândul ei lăsase la o parte fusul și furca de tors, și cu toții se prinseseră în horă. Jiskra Rehurek, cu căciula pe ceafă și cu părul pe frunte, sta în mijlocul odăii, sufla de zor în foalele cimpoiului său, care cânta de mama focului. Dar nu numai cu sunetele cimpoiului îi îmboldea pe toți să joace, dar și prin mișcări îi îmbia și-i înfierbânta. Cu fălcile umflate, râdea ca un deșuchiat, clipind din ochi, când închizându-i, când îndreptându-i în bagdadie. Se învârtea ca sfârleaza în jurul lui, îndoia genunchii, țopăia mărunț și din când în când izbea cu picioarele în podea; apoi deodată se ciupea de un șold, pe urmă de celălalt, se scutura, sălta într'un picior și iarăși izbea podeaua.

Bătrânii râdeau, iar tinerii jucau cu foc, învârtindu-se în jurul cimpoiului țiuitor, până când fetelor începură să le sboare cosițele și catrințele.

Șoltuzul din Oujezd ajunsese din urmă pe Hrubby care, nesinchisindu-se de muzică, își urmase drumul prin întuneric.

— Ce veseli sunt ăștia! Dacă ar ști! zise Syka.

— Intr'o zi or să afle și ei, răspunse apăsător bătrânul șoltuz din Drazenov.

Dar când Syka îl pofti să înnopteze la primărie, fiindcă era târziu, întuneric beznă și drumul prost, el nu primi.

— Ca să se afle că am fost aici? Nu mi-e frică de întuneric. Dumnezeu să-ți dea o noapte bună.

Syka își îndreptă pașii spre primăria sa. Hrubby o luă spre Drazenov și dispăru peste puțin în noapte.

În clipa când se despărțiră cei doi șoltuzi, tânărul răzeș ieși din umbra neagră dela colțul zidului de lângă poarta răzeșiei sale. Stătu un răstimp, uitându-se parcă în urma celor care plecaseră, trăgând parcă cu urechea la pașii lor. Apoi se întoarse și se îndreptă cu pași mari și măsurăți spre gospodăria sa.

Sunetele voioase care-l ajungeau din vecini, nu le lua în seamă. Nici nu le auzea măcar. Nesimțit intră din nou în odaie și se culcă fără niciun sgomot. Se auzea răsuflarea liniștită a femeii și somnul lin al copiilor. Doar câteva suspine adânci ale răzeșului răsunară mai tare.

Bătrâna Kozina făcuse focul disdedimineață, dar nu-și adunase încă părul sur în testemel. În clipa aceasta intră feciorul ei, răzeșul.

Era încă devreme, și la timpul acesta venea rareori s'o vadă pe maică-sa. El îi dădu binețe, se așeză pe laviță, se uită pe fereastră la cerul înnoțat, apoi își îndreptă privirea către maică-sa, care-l întrebă de copii, de Hanalka și de Pavlik, voind să știe cum dormiseră în toiul vijeliei.

— Bine. Dar dumneata, măicuță, te-ai culcat devreme ?

— Devreme.

— Totuși, mai târziu ai aprins lumina. I-am văzut licărirea.

Și răzeșul se uită iscoditor la mama sa.

— Din pricina furtunii. Mi-era teamă să nu se întâmple ceva.

Vorbea liniștit și totuși cu un fel de nerăbdare.

Feciorul mai rămase puțin și așteptă. Dar mama sa nu pomeni niciun cuvânt despre cele întâmplare, ci vorbea numai de lucruri obișnuite. Iar el, la rândul lui, nu se legă nici pe departe de faptul petrecut.

Plecă desamăgit și amărît, zicându-și :

„Nici măcar mama ta n'are încredere în tine.“

III

Căsuța lui Jiskra Rehurek era oarecum izolată de sat, mai aproape de pădure. Cu toate că nu-și amintea numai de o singură generație, nu părea șubredă de fel. Avea pereți de bârne și o coamă mare, străveche, de-

venită ruginie, a cărei frumoasă culoare se făcea albă, iarna, pe ninsoare, iar vara, sub bolta celor doi frasini de lângă casă, bătea în verde.

În fața podului de lemn era un pridvor nu prea mare, înconjurat cu parmaclâc, pe care stătea acum Dorla, nevasta lui Jiskra, și atârna de o prăjină coronițe de soarbe roșii și coapte, ca să înghețe bine când se va lăsa gerul. Avea numai câțiva ani mai puțin decât bărbatul ei. Era chipeșă, tânără, și arăta ca o codană. Pe vremea când nu era încă măritată, era foarte căutată și putea să aleagă pe cine voia. Dar ea se lipsi de toți, chiar și de flăcăii înstăriți, și alese pe veselul cimpoyer.

De atunci nu s'a căit de alegerea ei și numai un singur lucru dorea din tot sufletul, ca Jiskra să aibă altă îndeletnicire decât aceea de cimpoyer sau încaltea să stea mai mult pe acasă, ca ei să nu-i mai fie atât de urât. De multe, multe ori o muncea și dorul de un copil, căci atunci nu s'ar mai fi frământat atât.

Astăzi îl avea pe Jiskra acasă.

De asta dădeau mărturie sunetele săltărețe care se auzeau din odaie. Dar nu Jiskra le scotea din cimpoi; ciracul său se străduia să înfiripeze o sârbă. Jiskra era un cimpoyer încă tânăr, dar faima sa trecuse de satul său de baștină și ajunsese până în satele învecinate, iar oamenii mai vârstnici spuneau despre el că-l va ajunge pe Kuzelka din Straz, care cu cimpoiul său nu avea pereche în tot ținutul chodenilor, ba chiar în toată regiunea Plzen. Multe și ciudate lucruri se povesteau despre acest Kuzelka, cu toate că de mulți ani era pe lumea cealaltă; cică atât de frumos cânta, încât la sunetele cimpoiului său începeau să joace cio-megele și dășagii, ba că până și celor dela curtea din Praga le-ar fi arătat ce știe, pe vremea când acolo se ungeau domnitorii, iar chodenii se bucurau încă de vechile lor drepturi. Se mai spunea despre răposatul Kuzelka din Straz că adeseori se îmbăta — dar care cimpoyer poate s'o ducă fără să-și umezească gâttelejul? — și că odată, în miez de noapte, rătăcind în pădure printre coclauri, ar fi alunecat deodată într-o capcană de lupi, în care mai târziu a nimerit și un

mosafir păros și colțos, căruia Kuzelka i-a cântat până în zori, când pădurarul atras de muzică și de urletele înfiorătoare, a izbutit în sfârșit să-l scape pe cimpoier de canonul său.

Acest Kuzelka din Straz fusese părintele și învățătorul tuturor cimpoierilor din împrejurimi. La el învățase și bătrânul Rehurek, iar dela acesta feciorul său Jiskra, care avea acum și el ciraci. Jiskra îi învăța să cânte din scripcă și din cimpoi, cu toate că nu cunoștea nicio notă. Era deajuns să-i cânti ceva din gură, că Jiskra ți-o și puneă pe diblă sau cimpoi. Când la cârciumă îl înconjurau dănțuitori voioși și fetele fluturau năframele spre el, iar una dintre ele începea să cânte cu glas subțire un cântec nou de tot, pe care până atunci nu l-a auzit nimeni, nicio frântură și niciun cuvânt dintr'însul, și care poate s'a născut abia ieri sau chiar în clipa aceasta, dintr'un avânt tineresc : Jiskra Rehurek asculta tăcut primul stih, zâmbea, dădea din cap sau bătea ușor măsura cu piciorul; dar îndată ce cântăreața se pregătea să înceapă al doilea stih, Jiskra îi și zicea din scripcă ; tovarășul său, un moșuleț, cu părul sur, sbârânănd din cimpoi, îi ținea hangul, iar flăcăii apucau fetele la hârjoană.

Ca să iasă bine ce-aveau să cânte, Jiskra își îndruma ciracii cum trebuie, iar în clipa aceasta îl dăscălea pe Kuba Konopik, un vlăjgan de vreo șaisprezece ani, înalt, rumen, bucălat, cu părul sbârliț. Era începător, și Jiskra nu-l învrednicise încă să-i împărtășească toate tainele cimpoiului. Kuba sufla deocamdată numai în țeava din față. La un semn dat, el conțeni, se opri în fața lui Jiskra care ședea pe lavița de lângă masă, și așteptă să vorbească meșterul.

— Ascultă, Kuba : am să ți-o mai cânt odată și tu ai s'o suflî după mine. Știi ce : „Frumos ne mai predică popa.“

Și meșterul intonă cântecul.

Kuba începu, dar fu întrerupt de Jiskra :

— Ia te uită ! Răzeșul Kozina vine la noi. Du-te acasă. Vino mâine tot pe timpul ăsta.

Kuba nu așteptă să fie rugat. Intr'o clipă fu în fața casei.

În acelaș moment se auzi un foșnet pe vatră. Acolo, într'un pat sărăcăcios, pe care până atunci zăcuse liniștit, era un om cu părul lung și tare cărunțit, bătrânul tată al cimpoierului. Era orb și bolnăvicios, tușea, și trăgându-și anevoie răsuflarea, glăsui :

— S'a întâmplat ceva, de vine Kozina la noi pe timpul ăsta ?

— Nu, tată, nu știu nimic ; poate că nici nu vine la noi, ci doar trece pe aici.

De afară se auzeau glasuri. Dorla, aplecându-se peste ostrețele pridvorului, vorbea cu tânărul răzeș, care o întrebase dacă Jiskra este acasă. În acest timp cimpoierul ieșise în prag, și-l rugă zâmbind pe oaspe să se apropie. Mult nu trebui să-l îmbie, căci cunoscându-l bine pe Kozina, ghicise numaidecât că nu venise „într'o doară“, ci că voia să-i spună ceva între patru ochi.

— Dacă te duci în pădure, te însoțesc o bucată, propuse însuși cimpoierul.

— Da, mă duc să văd ce pagube a pricinuit vijelia.

Jiskra se repezi în odaie ca să-și ia căciula, și se îndreptă îndată spre cetinile negre, fără să-i pese că Dorla, trecând din pridvor prin pod în odaie, nu se prea bucura de plecarea asta.

— Așa se întâmplă totdeauna. Ori hoinărește singur, ori dacă cineva se abate pe aici, îl duce cu el. Desigur că răzeșul ar fi fost mai bucuros să vină în casă.

Cu vorbele acestea intră în odaie, jeluindu-se socrului de bărbatul ei. Bătrânul o întreabă din nou de Kozina. Când auzi că au plecat, se culcă la locul său, fără să mai deschidă gura. Pe față i se citea însă că e desamăgit. Oricine apărea în singurătatea aceasta, era bine venit moșneagului, căci fiecare oaspe era pentru el o distracție în nesfârșit de înceata scurgere de timp a orbiei sale chinuitoare ; și cu atât mai mult se bucura când auzea glasul tânărului Kozina, binefăcătorul și ocrotitorul său, care cu mulți ani în urmă îl scăpase dela moarte.

În timpul acela, bătrânul Rehurek se ducea la Trhanov, ca să cânte în locul unui cimpoier care se îmbolnăvisese. În apropiere de Trhanov, pe când trecea prin

pădurea Krizinov, îl opriră doi vânători — nemți din castelul Trhanov — și amândoi pesemne beți criță, căci abia își puteau mișca limba în gură. Dar pentru a-l huli pe bietul cimpoier, le umbla destul de bine. Mai întâi își bătură joc de Rehurek, dar când acesta voi să scape de ei și să-și vadă de drum, ei îi porunciră să le cânte numaidecât ceva, făcându-l bătăran și șerb netrebnic.

Atunci începu să fiarbă în cimpoier sângele său de chodean; el le răspunse dârz și nu se înfricoșă nici când cei doi nemți se năpustiră sălbatic asupra lui, ca niște urși turbați. Rehurek aruncă repede cimpoiul din spinare și începu să se apere; n'avea însă decât mâinile goale, pe când ei mânuiau fiecare câte un cuțit de vânătoare. Neîndoios că atunci s'ar fi sfârșit cu el, dar tocmai când era pe ducă, când se prăvăli plin de sânge la pământ, se năpusti din desiș câinele-lup al lui Kozina și se aruncă pe unul din cei doi ticăloși; al doilea fu trântit la pământ de cekanul tânărului Kozina, care sărise în ajutor în urma câinelui. Cei doi nemernici fură alungați, iar pe Rehurek, care zăcea în nesimțire, îl duse Kozina acasă. În luptă, bătrânului cimpoier îi plesniseră spurcații un ochi; al doilea i se umflase în timpul cât zăcuse din pricina rănilor, și nu mult după aceea îl pierdu și pe acesta.

De atunci ducea o viață searbădă și necăjită și se desfăta numai când feciorul său îl lua cu el la cârciumă sau la petrecerile ce se înfiripau după clăcile de tors, ca să cânte oamenilor din scripcă, sau când, în lipsa feciorului său de acasă, îi învăța pe ciracii acestuia meșteșugurile muzicii.

Din vremea aceea, tânărul Rehurek — Jiskra — se apropiase mai mult de Kozina. Ii era recunoscător că purtase atâta grijă tatălui său, că în timpul boalei îi ajutase cu sfaturi și că-și aducea adeseori aminte de el. Flăcăul de neam bine-văzut, ținea încă din copilărie la glumețul fecior al cimpoierului. De pe vremea când păștea turma, îi plăcea să-l aibă mereu lângă dânsul. Cu el se împăca mai bine decât cu oricine, iar când se hotăra să se ducă undeva „la taifas“, își în-

dreptă totdeauna pașii către căsuța singuratică a cimpoierului.

Mai târziu, când cei doi băiețandri erau destul de copți pentru pețit, Jiskra deveni omul de încredere al lui Jan, iar când tânărul Kozina se însură, legăturile dintre cei doi tineri se întăriră și mai mult în urma acestei căsătorii, pentru care cimpoierul se ostenise atât.

Tânărul răzeș nu avea în nimeni atât de mare încredere ca într'însul și nimănuiuia nu-i îngăduia atât de multe ca lui.

Acum păseau împreună spre pădure.

După vijelia din noaptea trecută, se făcuse din nou frumos, o zi însorită cum nu sunt multe în luna lui Brumar. Norii care dimineața se mai fugăriseră pe cer, dispăruseră acum. Soarele strălucea, și în văzduhul limpezit se deslușeau bine creștetele întregii Păduri Boeme. Din fundul codrilor se auzea câteodată un freamăt prelung și înnăbușit.

Cei doi tineri chodeni nu luau nimic în seamă. Pășeau tăcuți unul lângă altul, fiecare cu gândurile sale. Altădată, Jiskra începea vorba cu o glumă, dar astăzi își dădea seama că nu poate face una ca asta. Cimpoierul vedea că tânărului răzeș i se întâmplase ceva neobișnuit. Când ajunseră la marginea pădurii, Jiskra se opri în fața prietenului său, îl privi o clipă cu ochii săi cinstiți și sugubeți, apoi îl bătu pe umăr și-i spuse cu vocea caldă :

— Nu zău, prietene ! S'ar zice că ți-a pierit graiul. Ce s'a întâmplat ?

— Jiskra, spune-mi adevărul pe șleau. Ce vorbesc oamenii despre mine ? Că sunt un om de nimic, nu-i așa ?

— Nerodule, de unde-ai mai scos-o și pe asta ?

— Dacă nici chiar mama mea nu are încredere în mine...

— Ba nu, zău ! Cum adică ?

Kozina care se așezase între timp, se ridică, își îndreptă fața întunecată spre cimpoier și-și aținti ochii ageri asupra lui.

— Trebuie să vorbesc astfel. Imi apasă pieptul ca un

bolovan. Toți mă privesc ca pe-o babă. Syka, unchiul din Drazenov, mama mea, toți, poate chiar și tu. Dar adevăratele babe sunteți voi că nu-mi spuneți ce credeți despre mine. Sfântă fecioară! De-ați ști voi!

— Dar bine, Jane, ce-ți vine în minte, de vorbești astfel?

— Știu eu... Ascultă dar, Jiskra. Am să-ți povestesc...

După ce tăcu o clipă, începu să vorbească. Cei doi o luară din nou dealungul pădurii. Răzeșul dădu în vileag cele întâmplate aseară, cine venise la mama sa în casa rămasă părinților, ce văzuse acolo, cum așteptase tot timpul să fie chemat și el, cum oaspeții plecaseră de parcă nici n'ar fi fost acolo și cum dimineața mama lui tănuise totul, neavând încredere într'însul.

Vorbea pe nerăsuflăte și din ce în ce mai aprins.

— Au încredere în bătrână, dar în mine nu. Și desigur că nu fără pricină au hotărât asta, însă nu trebuiau să se poarte astfel. De când am luat-o pe Hanka, oamenii cred că s'a schimbat sângele din mine, că nu mai sunt acela care am fost. Pe timpuri, își spun ei despre mine, era ca un diavol împotriva stăpânilor, iar acum la porunca lor ar sări chiar și în vârful turnului. E adevărat, Jiskra; am fost altfel și ceva s'a schimbat. M'am supus tuturor și nu m'am sinchisit de nimic. Las'că le arăt eu stăpânilor; dar nicio dată nu mi-am îngăduit să-mi ies din sărite, căci cu ce m'aș fi ales? Aș fi făcut numai rău nevastei și copiilor, și știi bine, Jiskra, ce dragi îmi sunt copiii! Și totuși, fierbea sângele în mine când vedeam ce fac stăpânii cu noi și cum strivesc în noroi dreptul nostru. Așa m'am frământat întruna, când într-o parte, când în cealaltă, și nu odată am vrut să-mi dau drumul, să spun ce simt, atunci când îmi aduceam aminte de răposatul meu tată. Știi, atunci când a venit dela Viena carte că drepturile noastre au fost șterse — eram un flăcăiaș pe vremea aceea — mă aflam în cetate, la castelul nostru, când s'a citit cartea aceea care porunceă chodenilor *perpetuum silentium*, cum îi ziceau ei pe latinește. A, ce bine mi-aduc aminte de vorbele acestea! Fuseseră chemați toți șoltuzii și cei mai bă-

trâni chodeni. Și mai țiiu minte cum au început să strige când li s'a citit porunca, dar mai aprige le-au fost strigătele când pârcălabul a întărit că pururea vor trebui să-și țină gura, astfel cum hotărâsc cele două cuvinte latinești. Noi n'am putut crede, iar tatăl nostru nici atât. Iar pe mine sârmanul de el m'a luat de mână și mi-a spus : „Haide, vino, băiete !” Și ne-am dus la soborul bătrânilor, la mai-marele lor. Și pe acesta tatăl meu l-a întrebat ce înseamnă în limba noastră acele cuvinte latinești, iar când el le-a tălmăcit întocmai ca pârcălabul dela castel, tatăl meu s'a apucat de părul său sur și a început să lăcrimeze și să se tânguiască. Tot drumul spre casă, bătrânii s'au văietat și au blestemat mai cu seamă acel *perpetuum*, care era cea mai mare strâmbătate, căci nu lăsa omului nici măcar dreptul de a se împotrivi. Multe zile dearândul, tatăl meu a fost ca năucit și n'a scos o vorbă, dar când odată s'a întors din pădure, a aruncat cekanul pe masă și a strigat : „Asta nu este sfârșitul ! Odată și odată va izbucni din nou și atunci va curge sânge !”

Tânărul răzeș se opri să-și tragă sufletul și tăcu oleacă. Ochii săi scăpărau, iar fața îi era stacojie.

— Și deaceea, bădie, începu el din nou, n'am putut și nu pot uita. Încă din copilărie, tot la asta mi-a stat gândul, și cu cât treceau anii, cu atât mai vârtos. „Odată și odată trebuie să izbucnească”, îmi zornăie fără preget prin cap, până și noaptea în somn, și ceva parcă îmi spune că Dumnezeu pe mine m'a ursit să fac începutul. Imi aduc aminte spusa tatălui meu că va curge sânge. Eu unul nu mă tem. „În bătai să te omoare, numai în folosul celorlalți să fie”, mi-am spus adesea. „Așteaptă până când vei fi vrednic”, îmi mai spuneam. Și tu știi doară : pentru Hanka am uitat tot ce mai e pe lume, iar apoi au venit copiii. Dar gândurile de odinioară nu m'au lăsat nicio clipă. Imi vâjâiau prin cap din zori și până în noapte. Și ce-am izbutit ? Am avut în mine cele mai bune porniri, dar după cele ce-am făcut, am ajuns ca nici mama mea să nu aibă încredere în mine, de parcă n'aș fi chodean adevărat.

— Nu pune răul înainte, a fost în toiul nopții.

- Nu mă poți molcomi cu fleacuri.
- Dece să-ți faci inimă rea? Va veni vremea...
- Vorbești acum și tu ca atâția dintre ai noștri! Să dormim pe o ureche până când totul va fi uitat.
- Eu nu spun să dormim, dar știi că numai un câine nesocotit se aruncă în gura lupului.
- Cu îmbunările nu faci nicio treabă. Odată va trebui să izbucnească. Odată ne vom hotărî să nu mai fim robi. Și nu vom mai fi! adăugă el cu năduh.
- Și crezi că tocmai acum e timpul cel mai potrivit?
- Dacă stăpânirea umblă după hrisoavele noastre, poate și un nătărău să-și dea seama că ele sunt încă bune. Tocmai acum e timpul prielnic. Și dacă nu vor porni șoltuzii noștri, ci se vor mulțumi doar să păzească hrisoavele, voi porni eu. Dumnezeu să judece! În noaptea asta am chibzuit astfel.

Apoi cei doi se întoarseră. Cineva îi striga cu glas tunător. La vale, pe cărarea de pe hat, zăriră o namilă de om care, contenind cu răcnetele, își rotea acum ceakanul care avea desigur multă ferecătură, căci soarele se resfrângea din el ca dintr'un paloș. După glasul tunător și după înfățișarea lui uriașă, cei doi îl cunoscură numaidecât: era Matej Pribek.

IV

Cu o uriașă pălărie în cap, el stătea pe hat lângă măcieșul desfrunzit, ale cărui poame începuseră să prindă o culoare ruginie. Vântul flutura ușor pletele lui lungi, zeghea albă fără bumbi, care la gât nu era legată cu găitane, ci stătea descheiată, „șopârlele“¹ nădragilor săi de piele, care îi ajungeau până la genunchi. Cu toate că soarele strălucea, era destul de răcoare, iar vântul nu ajuta defel ca aerul să se încălzească. Totuși, Matej Pribek nu-și apropia pulpanele zeghei, ba nici măcar nu-și încheie până sus pieptarul pe jumătate deschis. Că doar pieptul său lat înfruntase

¹ Curelele cu care se leagă nădragii de piele la genunchi.

vânturi mai aspre decât pe acela care sufla acum dinspre pădure pe această coastă descoperită.

Fața încruntată și împietrită a lui Pribek, plină de sbârcituri, era ațintită asupra lui Kozina și a însoțitorului său. Gura lui mare era încleștată, astfel că între buza de jos și uriașa lui bărbie se tăiașe o dungă lunguiață.

Hotărît și înfipt ca o stană cioplită stătea ultimul stegar al chodenilor, și nu se clinti nici când îl întâmpină pe Kozina cu cuvintele :

— Unde umbli, Kozina, în vreme ce ți se răstoarnă pietrele de hotar ?

Cuvintele acestea, spuse parcă cu nepăsare, făcură ca tânărul răzeș să înciemenească pe loc.

— Mie ? Unde ?

— Colo, lângă ogoarele de humă.

— Și cine ?

— Boierii.

Kozina stătea ca trăsnit. Vestea îl sguduise, dar nevenindu-i parcă s'o creadă încă, își holba ochii la bătrânul chodean care adăugă :

— Da, e chiar așa. Am trecut pe acolo. Logofătul din Trhanov și argații dela curte sunt în locul acela.

— Ei, drăcia dracului ! strigă Jiskra înfuriat.

Tovarășul său, însă, la ultimele cuvinte ale lui Pribek, se întorsese ca mușcat de șarpe și o sbughise ca înaripat înspre locul unde se afla ogorul pomenit ¹. Cimpoyerul alergă după el. Fugeau, de parcă le-ar fi strigat cineva că arde satul.

Dar poate că o asemenea veste l-ar fi lovit mai puțin pe tânărul Kozina.

Matej Pribek se uită după ei și gândi :

„Numai de nu te-ar alunga, pui de Kozina, ca pe o mătă de lângă blidul cu lapte !”

La poala dealului, îndărătul căruia se afla Oujezd, în apropiere de Trhanov, la marginea arăturii se înălța un coșcogeamite tei bătrân. În creștetul despuiat se

¹ Pământul acesta a fost numit mai târziu „Câmpia Kozina” și numele i s'a păstrat până în zilele noastre. În popor se spune că a noua generație a neamului Kozina va redobândi acest pământ răpit cu japca.

iscase un freamăt puternic, ca de suspine adânci. Erau cele din urmă. Mai adânc și tot mai adânc intra țiuind joagărul în trupul uriaș al arborelui străbun, în care securele, printr'o creștătură adâncă, îi făcuseră loc să rezeze. La piciorul teiului stăteau trei oameni: logofătul din Trhanov și doi salahori butucănoși; aceștia urmăreau cu luare-aminte munca a doi argați care, în genunchi și roșii la față, tăiau de zor cu joagărul.

Peste drum, oamenii din apropiatul Trhanov ieșiseră în fața caselor și urmăreau uluiți și încrâncenați ce se întâmpla cu teiul lui Kozina. Asta era doară o nouă nelegiuire a stăpânului! Cine altul ar fi îndrăznit să se atingă de un arbore atât de bătrân, care sta aici de veacuri, chiar dacă n'ar fi fost sfântit de faptul că despărțea răzeșie de răzeșie, că era semn de hotar, recunoscut din moși-strămoși prin pravilă.

Dar cei de lângă el nu se sinchiseau de asta, nu se sfiau de crucea săpată în trunchi, care amintea „Să nu furi! Să nu râvnești la bunul aproapelui tău!”

Deodată însă se opriă și fața logofătului se întunecă. Joagărul amuți, și toți își întoarseră fața spre locul de unde îi ajunsese un strigăt pătrunzător. Tănrul Kozina venea val-vârtej la vale și după el Jiskra Rehurek.

Fără răsufare, cu fața stacojie, Kozina se opri lângă arbore. Pentru o clipă, se făcu o tăcere ca de mormânt. Numai teiul scotea un freamăt înăbușit. Slugile se uitau când la logofăt, când la Kozina. De turburare, acesta nu putu scoate la început niciun cuvânt. Tremura, iar ochii săi aruncau văpăi când răcni:

— Cine v'a îngăduit asta?

— Nimeni. Stăpânul a poruncit!

Astfel i-o întoarse logofătul, rostind cuvântul „poruncit” cu o deosebită tărie. Apoi îndreptându-se către argați, ordonă scurt:

— Tăiați mai departe!

— Nu vă atingeți! strigă Kozina, înălțându-se pe picioare de parcă ar fi crescut. Eu sunt aici stăpânirea, eu sunt aici stăpân. Asta e copacul meu, pământul meu. A fost al tatălui, al bunicului, al străbunicului...

— Dar al tău nu are să fie ! În zapis stă scris că pământul ăsta este al stăpânului !

— Hârtoagele voastre ! În ele stă scris și că hrisoavele noastre, vechile noastre drepturi nu mai sunt bune, haha ! Totul ne-ați luat, robi ne-ați făcut și acum mai vreți și bucata asta de pământ care ne hrănește ! Tâlharilor ! Nici măcar de această sfântă cruce nu vă înfricoșați.

— Taci ! răcni logofătul.

— Să tac ? Dar noi avem slobozeniile și drepturile noastre ! Cu ce drept puteți voi...

— Cu dreptul stăpânului, netoutile ! Ajutorul ce ți-l vor da hrisoavele tale va fi că atunci când ar fi să-ți criească un copac pe scăfârlie, noi vom spune : „Cu joagărul să se taie“, va trebui să te ții ca stejarul, fără să te miști și fără să crâcnești.

— Asta o vom vedea !

Și în aceeași clipă se repezi lângă trunchi și se răsti la argați, svârlind pe unul din ei de lângă joagăr. Jiskra Rehurek alergă după el, strigându-i să-și vină în fire. Dar tot atunci se năpusti și logofătul, ca un asmuțit, și-l apucă pe răzeș, ca să-l dea la o parte. Kozina, înfuriat de aceasta, îl împinse cu toată puterea făcându-l să se clatine.

— La o parte, cotoi boieresc, dacă nu vrei să te sugrum ! strigă tânărul răzeș.

La porunca logofătului se aruncară acum asupra lui argații. Dându-și seama că gluma se îngroașe, Jiskra încetă de a-și mai îndemna prietenul să se domolească, îi sări în ajutor și-l sprijini cu curaj în lupta lui neegală cu șase oameni. Sub crengile teiului rănit se iscă o încăierare crâncenă. Cei doi chodeni, deși neîmarmați, se apărau vitejește, și butucănoșilor tăietori de lemne le venea greu să se măsoare cu vânjosul Kozina. Nu izbutiră să-l doboare. Asta dură un timp. Era o luptă mai presus de puterile omenești. Jiskra căzu grămadă. Dar și la pământ se apără împotriva argatului, care pusese genunchii pe pieptul său. Kozina era încă în picioare, cu toate că sângele îi curgea șiroaie pe față.

Deodată, pe înălțimea dinspre Oujezd se auzi un glas tunător :

— Conteniți odată, căci altfel o să fie moarte de om !

Și trupul uriaș al lui Matej Pribek apăru pe creastă.

Ăpăsat, cu pași mari, ca totdeauna, el cobora coasta, cu cekanul aplecat înainte, ca pregătit să lovească. Văzând că cei de jos nu aud sau nu vor să audă, își iuți pașii și strigă cu glasul său răsunător :

— Încă o clipă, pui de Kozina, că vin îndată !

Lupta de sub tei se încinse din nou. Chodenii își încordară ultimele puteri. Jiskra izbuti să scape din încheștarea potrivnicului său ; sărind în picioare și înghiontindu-se, ajunse până la prietenul său, în jurul căruia erau un ghem de oameni într'o învălmășeală de răcnete și de sudălmii.

Acum, Kozina începu să se clatine ; deodată însă, dintr'o mișcare, se făcu loc în jurul său. Glasul de pe deal se auzea acum chiar lângă ei, doi argați și logofătul însuși svâcniră în lături când dădură cu ochii de Pribek, iar ceilalți numaidecât după ei, căci cekanul începuse să-i croiască neostoit peste capete și spinări.

— Slugoi boierești ! Nu vă ajunge că jefuiți oamenii, mai vreți să-i și uicideți ! strigă Pribek, rotindu-și cekanul cu atâta putere, încât logofătul și oamenii săi o rupseră la fugă, ca să scape de lovături.

După o clipă, petecul de loc de sub tei era liber și liniștit. Când Pribek se întoarse acolo, după ce „petrecuse“ o bucată de drum pe slugoi și pe logofăt, îl găsi pe Jiskra oblojind rana de la cap a prietenului său, cu toate că nici el nu se simțea în toate apele. Kozina era alb ca varul. Apropiindu-se de el, bătrânul Pribek îi întinse mâna și zise :

— Noroc bun ! Păcat că n'am venit mai curând.

Și-și îndreptă privirea către teiul rănit de moarte.

— Tot aia ar fi fost, răspunse Jiskra. Și acum vino repede acasă, că ai pierdut destul sânge.

— Așa dar, sângele a început să curgă, grăi Kozina ca pentru sine, dar cu glas tare, și se uită îngândurat la mâna sa dreaptă, care se roșise toată când ștersese cu ea sângele ce-i curgea din rană.

Cimpoierul înțelese numaidecât tâlcul vorbelor sale. Când plecară, răzeșul își mai întoarse odată ochii spre tei. Strămoșii săi se odihniseră la umbra lui, el însuși venise adeseori vara aici, în timpul secerișului, și se așezase cu bătrânul său bunic și cu cosașii sub tei; câteva generații se bucuraseră de umbra teiului, întregii familii și tuturor din împrejurimi le era drag și cunoscut, nenumărate povești se țeseau în jurul lui, și acum nelegiuirea boierească se purtase astfel cu el!

— Eram gata să plec acasă, dar deodată m'a săgetat gândul: tânărul Kozina e pornit la mânia, iar potrivnicii sunt mulți la număr. Ar putea să iasă rău. Și atunci m'am abătut din drum, explică Pribek, pășind la dreapta tânărului răzeș, la stânga căruia mergea Jiskra.

La capul satului se despărțiră. Pribek se duse deadreptul acasă. Kozina se opri în casa singuratică a cimpoierului, ca să se spele de sânge. Nu voia s'o sperie pe Hanka lui. Și totuși ea scoase un strigăt de groază când răzeșul apărui pe neașteptate în odaie, cu capul legat. El își liniști zâmbind nevasta îngrijorată. Dar peste puțin amuți, și așezându-se pe pat, își plecă fruntea. Femeia, ducându-se după apă și oblojeli, nu se miră de data aceasta că bărbatul ei amuțise deodată și că privirea îi era încruntată. Își zicea că-i din pricina rănii. Dar se înșela. Gândurile îl făceau să fie astfel.

„Acum este în joc și viața, nu numai dreptul nostru. Nu mai putem da îndărăt!“ și „Asta este ursit de Dumnezeu!“ erau glasurile care răsunau din nou și mai viu în sufletul tânărului răzeș.

În clipa aceea se auziră pași ușori, mărunți și repezi; micul Pavlik venea în fugă dela bunica sa, iar în urma sa se apropia hâțânându-se bălaia Hanalka. Când copiii zăriră pe tatăl lor, se repeziră gălăgioși la el și-i cuprinseră genunchii. Ridicându-i, răzeșul îi așază în poală și-i strânse la piept.

Atunci intră în odaie și bătrâna sa mamă. Tocmai o ajunsese știrea că stăpânirea doborâse bătrânul tei al răzeșiei Kozina. Mai mult nu știa. Scoasă din fire

de această veste, se posomorî şi mai tare când văzu pe feciorul ei jucându-se cu copiii.

— Stăpânirea ți-a doborât bătrânul tei de pe ogorul de humă! spuse ea cu artag.

Feciorul ei își înălță capul.

— Știu!

Abia acum îi văzu ea oblojeala.

— Ai capul oblojit...

— Acolo lângă tei m'au rănit, răspunse ei liniștit.

— L-ai apărat?

— Dar nu l-am putut scăpa.

Bătrâna, care venea dela ușă spre pat, se opri la aceste cuvinte și privirea i se aținti cu mândrie asupra feciorului ei. Apoi, întrerupând tăcerea, întreabă cu glasul puțin îngroșat:

— Rana e grea?

Răzeșul clătină din cap.

În momentul acela, bătrânul tei de lângă ogoarele de humă nu mai era în picioare.

Slugile boierești, care se înapoiaseră după plecarea chodenilor îl doborâseră. Și fiindcă începuse să se înnopteze, lăsară străbunul arbore trântit la pământ. Teiul zăcea acum ca un uriaș prăvălit și toată noaptea se auziră suspine și tânguiri adânci.

V

În ce privește avutul, Pribekii nu erau la Oujezd printre cei dintâi. Nici casa lor nu prea ieșea la iveală. Era de lemn, veche și destul de șubredă. Un zid de piatră împrejmua ograda, cu o ușă în față. Lângă ușă se înălța poarta boltită, adăpostită sub un acoperiș de șindrilă, care se sprijinea pe bârue de lemn necioplit. Jos la poartă era zidită o moară de desghiocat, veche și roasă de vreme¹.

În ogradă, ca și în piața satului, e liniște. Nici ți-penie de om. Era duminică, după timpul prânzului.

¹ Mici mori casnice de desghiocat arpacașul, folosite uneori în ținutul chodenilor.

Dealtsfel astăzi, pe vremea asta umeză și rece, fiecare era mai bucuros să stea acasă, în odaia caldă.

Numai Manka¹ lui Pribek se pregătea să plece în târg. Stătea în cămăruța ei, lângă lada înflorată pe care o deschisese și în care catrințele, basmalele și barișurile de culori vii erau însuflețite de lumina care pătrundea prin ferestruica nu prea mare. Lumina cădea și pe tânăra fată, pe mândrețea ei de păr despletit. Acesta era ca inul, bătând în auriu, mlădios ca mătasea, ușor încârlionțat la capete, și atât de lung, încât ajungea până aproape de glesne. Manka era o fată chipeșă, cu ochii negri, scânteietori, și când zâmbea, băteau la ochi dinții ei albi ca neaua; dar cel mai frumos era părul, care se revărsa acum ca un râu de aur peste umerii ei, până la pământ. Pieptănându-și-l, ea îl alese în şuvițe care, împletite într-o coadă, erau străbătute de o cordeluță roșie; fruntea și-o încinse apoi cu o tasma de culoare deschisă.

Fata se gătea atât de grijuliu, încât nici nu băgă de seamă că o vrabie se așezase afară pe tufa desfrunzită, că se legăna și ciripea pe o crenguță mișcată de vânt. În schimb auzi bine că în tindă scârțâise o ușă și că cineva ieșise din odaia cea mare. Tocmai își pusese pe ea o catrință roșie cu multe crețuri. Acum și-o încheie mai repede. Omul din tindă umbia de colo până colo. Apoi nu i se mai auziră pașii. Poate că s'a oprit și așteaptă.

Manka zâmbi fără să vrea. Era voioasă și se bucura de drumul pe care avea să-l facă și care astăzi îi era deosebit de drag. Dimineața venise la ei unchiul Pajdar din Pocinovice, vărul tatălui ei, și împreună cu el, tânărul Serlovsky, tot din Pocinovice.

Pe Serlovsky îl cunoscuse în satul lui, odată când fusese acolo cu răposata ei mamă la niște prieteni. Asta s'a întâmplat acum mai bine de un an, și totuși Manka n'a uitat ziua aceea; n'a putut s'o uite. Atunci i-a văzut acolo pentru întâia oară pe tânărul Serlovsky și a vorbit pentru întâia oară cu ei. Apoi l-a mai întâlnit în câteva rânduri în târg, după slujba dela biserică; de fiecare dată el s'a oprit și au stat de vorbă.

¹ Maria.

Astăzi a venit la ei și încă atât de neașteptat ! Manka a simțit că-i trece ca un cuțit prin inimă când l-a văzut, mai să nu-și creadă ochilor. A fost însă o sperietură plăcută. Manka bănuia că nu din întâmplare venise el aici, ci că pentru ea făcuse drumul acesta.

Și ce bine se brodea ! Astăzi ea se ducea la biserică, iar el întorcându-se acasă cu unchiul ei, o va însoți până în târg. Acum se sucește de colo până colo în tindă și o așteaptă să iasă din cămăruță ; îi e mai plăcut acolo decât în odaie, alături de bărbați, gândea fata cuprinsă de o bucuroasă turburare. Cântecul pe care îl îngânase adineaori cu jumătate glas, îi amușise pe buze când auzise pașii de afară. Cu atât mai zorită era fata să sfârșească cu dichisitul. Peste sânul plin și frumos își legă cruciș o năframă în culori vii, iar capetele i le prinse într'o cingătoare gingașă, cu flo-ricile verzi țesute, printre care cioburi ¹ mititele sticleau întocmai ca șuvoiul luciu al unui izvor în deșiful verde.

Manka nu se înșelase.

În tindă era tânărul Serlovsky, un flăcău bine legat și arătos. Se învârti întâi de câteva ori încoace și încolo, apoi se opri la ușa dela intrare, cu fața spre tindă. Privirile îi erau ațintite asupra unei uși scunde, nevopsite, în care erau săpate sus trei cruci. Ușa aceasta îl atrăgea. Ceva nelămurit îl îndemna să bată în ea, s'o deschidă. Poate că Manka e gata, îmbrăcată. Cât timp îi trebuie ca să se îmbrace ! Acum ar putea vorbi cu ea între patru ochi, așa cum și-a dorit de atâta vreme, și câtă bucurie i-ar face asta ! Dacă va mai sta mult acolo, ar putea să iasă cineva din odaie sau să fie chemat înăuntru. Serlovsky făcu câțiva pași în tindă.

— Manka ! strigă el încet Manka !

Tâmplesle i se înroșiră ca focul. Și deodată tresări. Ușa se deschise pe neașteptate și în prag apărură aceea, pe care tocmai o chemase cu toată căldura, gătită cu rochia ei de sărbătoare ; fragedă și gingaș împurpurată, zâmbea.

¹ Oglinjoare.

Lui Serlovsky i se păru că în jurul lui totul se luminează.

— Putem să mergem, zise ea cu vioiciune.

— Mai stai puțin, nu te grăbi ! Pentru slujbă mai e timp, iar acasă vom ajunge în orice caz.

— Dar colo în odaie...

Și ea își îndreptă ochii către ușa care ducea în odaie.

— Lasă-i, nu te sinchisi. Zăbovește oleacă ! se rugă el. Am așteptat cu atâta bucurie clipa asta.

Ea nu se împotrivi, rămase, trase însă ivărul ușii scunde și o închise. Stătea acum în fața lui.

Tânărul Serlovsky își pironise ochii strălucitori pe fermecătoarea față și cu o mișcare a mâinii rosti cu vioiciune și din toată inima :

— Parcă aud, Manka, ce o să se spună când o să intri în biserică : „Fecioară Maria ! Ce fată frumoasă !“

Fata râse.

— La noi nu trebuie să sădești trandafiri. Lasă-i pentru Pocinovice.

— Ce se vede, se vede. Pentru asta nu-mi sar ochii din cap. Dar tu nu mă crezi. Nu crezi poate nici că m'am gândit de multe ori la tine...

La vorbele acestea ea își coborî privirea fără să vrea, iar când se uită din nou la el, ochii îi străluceau.

— Manka, urmă flăcăul apropiindu-se mai mult de ea, îți spun adevărul adevărat. Spune-mi dar și tu adevărul, ca să pot pleca împăcat de aici. Ți-e gândul la vreun flăcău ?

— Ei, dar văd că știi să iscodești sufletul omului și să-l dăscălești ca preotul nostru, răspunse ea cu vioioșie.

— Manka, poate să vină cineva și atunci s'a isprăvit, iar eu nu voi ști ce-am vrut să știu, ce trebuie să știu. Și tocmai de aceea am venit la tine, Manka ! grăi el stăruior și fierbinte.

Fata râse, ca și când n'ar fi înțeles, ca și când ar fi stat la gânduri. Dar inima îi ropoti în piept la auzul acestor cuvinte. Și începu să-i fie milă de flăcăul acesta chipeș ; iar când el o rugă încă odată stăruior să-i răspundă, ea rosti un „nu“ hotărît, întărind prin a-

ceasta că n'are niciun ibovnic și că nici nu-i e gândul la vreun flăcău. Dar de cum spuse asta, se făcu roșie ca macul sălbatic; iar când flăcăul, bucuros de cele auzite, îi cuprinse mâinile, ea își plecă ochii, de parcă ar fi fost biruită.

De câțva timp, Serlovsky pierduse din vedere ușa care ducea în odaia cea mare, iar Manka o uitase de-așemenea, ca și pe aceia care se aflau înăuntru. Norocul fu însă în ajutor celor doi tineri. Nu ieși nimeni de acolo.

Cei din odaie nici nu băgaseră de seamă că tinerii lipseau dintre ei. Atât doar că în odaia simplă și neîmpodobită nu domnea atâta voie bună ca la perechea din tindă. Acolo ședea numai bărbați în vârstă și moșnegi, posomorîți și aspri în discuțiile pe care le purtau. Era acolo Matej Pribek, fără mintean, numai în nădragi și pieptar; lângă el, vărul său Pajdar din Pocinovice, un chodean spătos și impunător, din chipul și înfățișarea căruia se putea vedea că e spiță de Pribek. În fața lui, Psutka din Postrekov care, venind din târg împreună cu Pajdar, se oprise aici.

Toți ședea pe jețuri greoaie, în jurul unui uriaș butuc de tei, care din bătrâni slujea drept masă în casa neamului Pribek. Străvechiul butuc a fost aici și pe timpul bunicului lui Matej Pribek, după cum adeverea tatăl lui Matej. Acum, unchiașul nu ședea lângă el, ci în fața bărbaților, pe lavița de lângă vatră, îmbrăcat cu o șubă de oaie. Avea nevoie de ea, căci la vârsta lui sângele începuse să se răcorească. Multe zile avea în cârcă; dar de cât timp era pe lume, nu știa bine nici el; se socotea însă, și asta numai la întâmplare, că avea peste optzeci de ani. El însuși nu măsura și nu număra anii, ci se sprijinea doar pe aducerile aminte. Astfel, spunea că-și amintea bine de războiul cel-lung; flăcăii care se născuseră la începutul lui, se mai duseseră ca ostași în acest război care ținuse treizeci de ani în cap. Bătrânul Pribek își mai amintea și de trecuta slavă a chodenilor, când erau încă slobozi, când aveau castelul și drepturile lor, și mai vedea cu ochii minții pe tatăl lui înarmat, plecând sub prapur în pădurile dela hotar. Asta a fost în vremea când a început răz-

boiul cel-lung. În timpul acela, tatăl său purta prapurul chodenilor, ca un drept moștenit din strămoși de către cei din neamul Pribek.

Îi plăcea bătrânului Pribek să vorbească despre aceste lucruri și să povestească cum construiau colibe, cum bărbați din fiecare sat se duceau în pădure să stea „cu schimbul“ câte douăzeci și patru de ceasuri încheiate, luându-și cu ei pâine și pastramă; cum el însuși, pe atunci băiețandru de vreo cincisprezece ani, dădea fuga de acasă la pălăncile din pădure și stătea ziua și noaptea cu oamenii în jurul focurilor. Ce vremuri, ce schimbări! Câte nu văzuse, câte nu pătimise și câte îl mai așteptau! Chiar acum asculta veștile ciudate care păreau a prevesti frământări. Povesteau Psutka din Postrekov și „băiatul“ sorei, Pajdar din Pocinovice, că în toate satele chodene stăpânirea căuta cu lumânarea vechile privilegii scrise și că și ieri Syka a fost chemat la castelul din Trhanov, unde l-au amenințat năpraznic, ca dealtfel pe mulți alții, ca să spună unde se află vechile hrisoave.

— Dar el și-a ținut gura, ca toți ceilalți, adăugă Psutka, după ce povesti cele întâmplate lui Syka.

Matej Pribek, care tăcuse îndărătnic și posac și se mulțumise numai să asculte, își ridică deodată capul și rosti:

— Și-a ținut gura! Deaceea tăcem și noi. De asta suntem buni. Iobagi ne-au făcut, și noi tăcem; ne bat, și noi tăcem; pădurile ni le iau, și noi tăcem; pietrele de hotar ni le doboară, pământurile ni le răpesc, și noi tăcem întruna.

— Dar tu n'ai tăcut, și nici Kozina, îl întrerupse Psutka. Ce-a fost, a fost, dar ce-o să mai fie!

— Ce-o să mai fie? întrebă Matej răspicat.

— Crezi că stăpânii vor avea îndurare pentru tine și pentru Kozina?

— Indurare, ne-îndurare! Au avut destul timp să ne cate și n'au venit încă; eu cred c'or să se răsgândească.

Bătrânul său tată se ridică de lângă vatră și se apropie cu pași rari de masă. Era înalt ca feciorul său Matej, numai că bătrânețea îi plecase grumazul

și-i încovoiase spinarea. Fruntea îi era pleșuvă, dar pe la tâmpile îi cădeau șuvițe lungi, albe ca zăpada, până la șuba desfăcută, pe care și-o ținea cu mâna stângă de curea. Sprâncene dese, sure, încruntate; ochii îi sticleau când întinse mâna dreaptă și rosti cu un glas încă destul de puternic pentru vârsta sa :

— Bine ai vorbit, băiete. În alte timpuri nu s'ar fi pomenit una ca asta. Intregul sat s'ar fi ridicat ca un singur om dacă cineva ar fi răsturnat o piatră de hotar, însuși craiul să fi fost, necum acest neamț !

Moșneagul tăcu deodată. Psutka și Pajdar săriră de pe jețuri și se repeziră la fereastră. Sunete pătrunzătoare de bucium pătrunseseră în odaie, scurte, tăioase, urmate de altele, mai lungi și mai târăgănite. Matej Pribek se duse încet la fereastră și-și îndreptă privirile, ca și oaspeții săi, spre piața satului. În clipa aceasta dădu buzna în odaie Manka, urmată de tânărul Serlovsky. Neobișnuitele și turburătoarele sunete de bucium întrerupseseră pe negândite duioasa convorbire de lângă cămăruța tinerei Manka. În avântul dragostei sale, Serlovsky ar fi stat acolo până în amurg, dar și acum putea duce cu sine alinătoarea nădejde că Manka nu spusese adineaori adevărul, ci că se gândea la un flăcău și că acesta era chiar el.

Fata se apropie repede de bunicul ei și-l întrebă ce se întâmplase.

Bătrânul, rămas lângă masă, se scutură din încordarea la care își supusese auzul, și răspunse scurt :

— Oaste.

Manka se înspăimântă. Privirea i se îndreptă asupra tatălui ei. Acesta stătuse până atunci nemișcat în fața ferestrei, posomorît, dar cu luare aminte la cele ce se petreceau.

Afară, hărmălaia se întetea. Satul liniștit și pustiu se însuflețise deodată. Oamenii năvăleau din case, se strigau unii pe alții, se întrebau ce s'a întâmplat. Câte unii, ici și colo, treceau drumul ; alții porneau în fugă spre locul de unde se auzeau sunetele de bucium. Dar deodată se opriră cu toții din umblet sau din alergătură și rămaseră cu gura căscată. Indărătul gardului de măracini apăru un cap de cal, apoi al doilea, al

treilea, și cât ai clipi, patru călăreți trecură în goană pe ulița satului. Trei erau scutelnici împărătești, al patrulea purta Țoale nemțești. Pe capetele ostașilor străluceau coifuri cu pene. Peste dolmanul alb cu lam-pasuri roșii aveau în față și la spate o platoșă neagră de fier, peste care era prinsă de o curea galbenă o pușcă scurtă ostășească. Poturii groși, roșii, intrau în botforii înalți ai acestor călăreți.

În mâini le scânteiau paloșele scoase.

— Să-i ia dracul ! strigă Psutka. Asta e logofătul din Trhanov.

— Și arată spre noi ! adăugă repede Pajdar. Fugi, Matej, e încă timp, au venit după tine.

Manka se repezi cu un strigăt la tatăl ei și-l rugă să asculte și să fugă pe din dos, pe tăpșan.

El o împinse ușor înapoi, parcă n'ar fi vrut s'o audă.

— Dece să fug ? întrebă el pe ceilalți bărbați. Am omorît pe cineva ?

— Ai dreptate, fătul meu, așa zic și eu, îl întări bătrânul său tată.

Tropotul cailor se deslusea acum în preajma casei, iar apoi se auzi porunca logofătului să se deschie poarta.

Oaspeții din odaie se priviră îngrijorați. Manka se uită la tatăl ei, care ieși hotărît să deschidă poarta. Zăvorul scârțâi și calul unuia dintre scutelnici necheză în ogradă. Tecile paloșelor zăngăniră când alți doi scutelnici săriră de pe cai. Logofătul după ei.

— Uite-l chiar pe dumnealui ! strigă acesta, zărindu-l pe Pribek. Ai să vii cu noi, și de sârg !

— Unde ? întrebă chodeanul care se afla chiar în fața logofătului, întrecând cu un cap pe scutelnicii care se înfipseseră la dreapta și la stânga lui.

— Nu mai întreba, și vino. Că de nu... se răsti la el logofătul.

— Nu mă strășnici. Știi bine că nu mă tem, răspunse Pribek cu un zâmbet batjocoritor pe buze.

— Vorba ! Unde e tatăl tău ?

La acest cuvânt al logofătului, Pribek tresări.

— Ce-aveți cu bătrânul ?

— Trebuie să vină și el cu noi. Și repede, că n'avem timp.

— Ia să vedem ce fel de gealați sunteți, se auzi un glas din tindă, și în prag se ivi bătrânul tată al lui Matej.

Vântul rece răvășea părul alb al bătrânului răzeș, care stătea cât putea mai drept, cu ochii țintă la ostași și la logofăt.

Apoi se întoarse către nepoata lui care, înspăimântată ca toți ceilalți, îi prinsese mâna. În clipa aceasta, feciorul său spuse logofătului cu hotărîre că nu va merge până când nu va ști unde va fi dus.

— Ca să nu te sperii dintrodată prea tare, mai întâi la primărie și apoi la noi, îi răspunse scurt și batjocoritor logofătul.

— Dar tatăl meu ?

— La fel.

— Și ce vor cu el ?

— Ce-ți mai răcești gura cu asta, Matej ? se amestecă moșneagul. Să mergem. Manka, adu zeghea tatălui tău.

Când fata i-o aduse, bătrânul îi zise :

— Nu mai miorlăi, proasto, că ne întoarcem curând. Până atunci păzește bine răzeșia.

În fața casei se adunaseră vecinii. Priveau oțăriți ciudatul convoi care se urnea dela răzeșia lui Pribek. În frunte mergea călare logofătul din Trhanov, iar în urma lui trei scutelnici, între care păseau cei doi Pribek, despărțiți unul de altul : moșneagul cu șuba pe el și sprijinindu-se de cekan, feciorul său fără cekan, cu fruntea sus. Manka, tânărul Serlovsky, unchiul Pajdar și Psutka încheiau convoiul.

Când ajunseră la primărie, zăriră în fața lor alți doi scutelnici, între care stătea tânărul Kozina, cu capul oblojit. În apropierea lui, nevasta sa, galbenă, plînsă, cu Hanalka în brațe. Lângă tânăra răzeșită, bătrâna Kozina îl ținea pe Pavlik de mână. Bătrâna nu plîngea : dar pe fața-i întunecată, în ochii ațintiți asupra feciorului ei, se putea citi că n'are pace în suflet.

În fața primăriei se adunase o mulțime de oameni.

tineri, bătrâni, bărbați și femei. Toți își îndreptau privirile către cei doi Pribek ; dar deodată își întoarseră capetele, căci, ieșit ca din pământ, cimpoierul Rehurk Jiskra, croindu-și drum prin mulțime, ajunsese până la logofăt, își scoase pălăria în fața lui și mai în glumă, mai în serios, zise :

— Jupâne logofete, am fost și eu atunci la petrecerea de sub tei !

Strigăte de mulțumire încuviințară această mărturisire a cimpoierului. Dar în aceeași clipă se auzi de undeva, de departe, un strigăt :

— Fecioară Maria, mai vine oaste !

VI

Aceasta nu era însă o oaste, cum vestise strigătul, ci un pâlc de călăreți ; scutelnici. În frunte călăreau câțiva boieri, desigur ofițeri, în dolmane albe. Pe cap nu purtau ca ostașii coifuri cu pene, ci pălării negre în trei colțuri, cu vipușcă de aur. Veneau din Domazlice. Dar de vreme ce acolo nu era garnizoană, putea ghici oricine că sunt din Plzen.

Indată ce pâlcul intră în sat, călăreții se despărțiră de ceată și, câte unul sau câte doi, se răspândiră pe imașuri, printre case, zăvorind fiecare ieșire din sat. Ceilalți se îndreptară spre piața satului, nu departe de primărie. Dacă și cei dintâi câțiva scutelnici băgaseră spaima în întregul Oujezd, cu atât mai vârtos crescua turburarea pricinuită de noii și neașteptații oaspeți. Sgomotul gloatei din fața primăriei amuți deodată când, la o comandă, călăreții își scoaseră toți în acelaș timp paloșele din teacă. Iar când tecile de fier zornăiră și tăișurile lucii fulgerară în aer, mulțimea încremeni. Femeile priveau îngrozite, bărbații tăceau încruntați.

Când primii doi ofițeri descălecară, se auzi din mulțime un strigăt, o vie mărturie de uimire :

— Dar acesta este boierul din Trhanov !

Privirile nu se îndreptaseră încă bine spre locul arătat de strigăt, că altul vesti grăbit :

— Și logofătul Kos din Kouta !

Intr'adevăr, era chiar Maximilian Lamminger, baron de Albenreuth, ispravnic al ținutului Plzen. Doi înalți ofițeri i se alăturaseră și, după ei, logofătul Kos. Stăpânul chodenilor, un bărbat de statură mijlocie, de vreo cincizeci de ani, pășea cu capul sus, sigur și apăsător ; ochii lui reci, de un albastru spălăcit, se îndreptau nepăsători, dar cu luare aminte, asupra norodului adunat. Vântul răcoros îi umfla ușor pelevina aninată de umeri și zulufii lungi și deși, de culoare roșcată, ai perucii.

Logofătul din Trhanov porunci repede și aspru mulțimii să se dea în lături și să facă loc. Lamminger trecu printre oamenii amuțiți, privind drept înainte ; când fu lângă ușă, privirea sa întâlni căutătura încruntată a lui Jiskra care, cu o ușoară paloare în obraz, își pironia ochii asupra feței pistruiate a lui Lamminger.

Tânărul răzeș cu trupul falnic avea capul oblojit într'o pânză albă și se uita deasemenea la el. Dar nu cu căutătura unui iobag fricos și speriat, ci cu privirea trufașă a unui om liber, sigur de sine. Genele bălane ale lui Lamminger clipiră nervos fără voia sa.

În clipa când boierul și ofițerii intrară în tindă, cîmpoierul Jiskra Rehurek se întoarse către Pribek care stătea alături între doi scutelnici, arătă cărlionții roșcați ai stăpânului din Trhanov, își strâmbă gura și zise :

— Dumnezeu nu l-a însemnat degeaba.

— Fiecare ticălos cu pecetea lui, răspunse Pribek, scurt și apăsător.

În clipa aceasta, logofătul din Trhanov porunci cu glas aspru celor doi Pribek, lui Kozina și câtorva țărani, cei mai bătrâni din sat, care fuseseră aleși, să intre în sală. Înainte de a intra, Kozina își întoarse capul ; privirea sa căuta nevasta și copiii. Hanka era palidă și plînsă.

Ea se înghesui în urma lui și, minunea minunilor, logofătul din Trhanov care rămăsese la ușă, o lăsă

să treacă, ba chiar și pe bătrâna mamă cu copiii ; chiar și pe nevestele tuturor acelor care erau duși în sala cea mare a primăriei, chiar și pe tânăra Manka, care se strecurase cu îndrăzneală până acolo.

Privirile tuturor se îndreptară asupra boierilor care își scosese rădolmanele și stăteau în colț lângă masa cea mare cu picioarele cioplite, sfătuindu-se cu aprindere, dar cu glasul scoborât.

De ofițerii în tunici albe și cu pantaloni roșii, Lam-minger se deosebea prin surtucul său roșu, cu pulpane largi și țepene și împodobit în față cu atâtea găitane și fireturi, de-ți lua ochii. La dreapta boierilor, care purtau toți botfori înalți de călărie, stătea logofătul Kos din Kouta, care din respect pentru boier, își scosese pălăria. Din înfățișarea logofătului și din întreaga lui ținută se putea vedea că fusese ostaș. Lucrul acesta era adevărat și de o tăietură adâncă, de un roșu închis, deasupra ochiului său drept, pe care o avea ca amintire din bătălia de lângă Viena, unde cu nouă ani în urmă, în oastea lui Leopold, ajutase la înfrângerea turcilor.

În apropiere de chodenii aduși în sală, stătea deoparte Jiry Syka, șoltuzul sau „vechilul“, cum i se mai zicea ; din colțul ochilor el observa pe furiș pe boieri, îndreptându-și capul pletos spre oamenii din neamul său. Jiskra Rehurek, care stătea în fund, băgă de seamă că șoltuzul se îndepărta binișor și cu luare-aminte dela locul său, silindu-se să ajungă în apropierea alor săi, căroră avea poate să le spună sau să le șoptească ceva, dar că la asta o mare piedică îi era straja, un nemete de scutelnic cu platoșă neagră și cu paloșul în mână.

Vecinii mai vârstnici, aduși aici pe sus, se uita neclintit la boieri, unii destul de buimăciți. Cei mai mulți, însă, deși cu fața încruntată, totuși liniștiți, așteptau să vadă ce se va întâmpla, mai ales Matej Pri-bek, care-i întrecea pe toți cu un cap. Mai greu îi venea bătrânului său tată. Statul în picioare obosea pe bătrânul răzeș, iar să se așeze, nu era chip. Singura ușurare îi era vigurosul lui cekan, de care se sprijineau mâinile-i vânoase.

Numai tânărul Kozina era oarecum neliniștit; privirile și le îndrepta când spre boieri, când spre Syka, apoi se uita repede în altă parte, dar nu la nevastă, ci la mama sa. Ea băgă de seamă aceasta și se strecură până la el. În clipa când boierii conteniră de a se sfătui, logofătul Kos din Kouta începu, la porunca stăpânului său, să citească țăranilor cu glas tare cuprinsul unor foi scrise.

Bătrâna Kozina nu auzi însă primele cuvinte. În clipa aceasta era răscolită până în adâncuri. Câteva vorbe ale feciorului ei o aduseseră în starea aceasta.

— Mamă, stăpânirea nu mă caută pe mine, ci hrisoavele, îi șoptise el în pripă. Le-ai ascuns bine?

Atât îi spusese și nimic mai mult. Dar bătrânei Kozina îi fusese deajuns.

Așa dar știa că hrisoavele sunt la ea! Cine i-o fi spus asta? Syka, fără doar și poate, nu. Atunci desigur că el însuși i-a iscodit în noaptea aceea. Și a tăcut; ca un stejar a tăcut. Și acum se teme ca ea să nu pățească ceva. Acestea erau gândurile care goneau prin capul bătrânei chodene. „Ce e de făcut, ce-o fi în mintea lui?”

Privirea ei îngrozită nu se mai deslipea de chipul ei fecior. Dar el nu se mai întoarce spre ea, ci ascultă cu luare aminte ceea ce cu glas poruncitor citea logofătul Kos, care stătea drept ca un stâlp. În încăpere se făcuse liniște deplină. Logofătul din Kouta amintea că după mișeleasca și sălbatica răscoală țăărănească de acum doisprezece ani¹, se dăduse cel mai înalt ispisoc prin care toate îngăduirile și drepturile încuviințate înaintea acestei răscoale, se ridicau și se ștergeau, deoarece toate pricinile și vrajbele dintre supuși și stăpânire se născuseră tocmai de pe urma acestor slobozenii și drepturi și izvorau din ele. Totuși, în unele locuri, ca și în satele chodene, aceste drepturi scrise, deși fără nicio putere, nu erau predate de către deținătorii lor, deoarece aceștia erau de greșita părere că ar putea dobândi ceva cu ajutorul lor; de asemenea că mulți iobagi, precum se întâmplase chiar

¹ Din anul 1680.

în satul acesta, se făcuseră vinovați de fapte nelegiuite, ca aceea de a silnici un slujbaş al boierului domnesc Lamminger, ispravnic al ținutului Plzen, faptă cu adevărat vrednică de pedeapsă, izvorită din faptul că oamenii se bizuiau încă pe vechile drepturi și îngăduiri.

Cu toate acestea, cu milostenie și îndurare, înălțimea sa binevoia să ierte de astădată pe îndărătnicul și nesocotitul Jan Siadky, zis și Kozina, precum și pe aceia care l-au ajutat, dar că totuși, cu puterea sa de ispravnic al ținutului Plzen și în numele înaltei oblăduiri, el, Lamminger, se ridică cu toată tăria și poruncește să nu mai dăinuiască acel crez greșit, deoarece numai presupusele drepturi sunt pricina tuturor relelor, iar pomeniteie hrisoave nu se găsesc, în urma cercetărilor făcute, decât aici la Oujezd, și că toate până la cel din urmă trebuiesc predate de bună voie și fără întârziere, deoarece altminteri, cu puterea înaltei sale dregătorii, el va supune la cazne și va pedepsi cu toată asprimea pe cei nesupuși și îndărătnici.

Mâna dreaptă a lui Kos, care ținea porunca, se lăsa în jos. Logofătul își îndreptă ochii sfredelitori asupra țărănilor, vrând parcă să-și dea seama cum s'au resfrânt asupra lor cuvintele sale.

Lamminger, care ascultase chipurile cu nepăsare, observase tot timpul cu răceală pe chodenii care se aflau în fața lui. Mai des însă decât asupra celorlalți, privirea sa se ațintea asupra tânărului Kozina.

După ce Kos termină cu citirea, se făcu câteva clipe o tăcere de mormânt. Efectul poruncii era vădit. Ostașii cu paloșele scoase și chiar ofițerii de lângă ispravnicul ținutului, uluiți în chip atât de neașteptat de cele auzite, își îndreptară privirile, cu teamă și încordare, asupra stăpânului din Trhanov care stătea lângă masă.

Kozina își întoarse capul către Syka, așteptând ca „vechilul“ să ia cuvântul. Dar Syka tăcea. Atunci tânărul răzeș nu mai adăstă și vorbi el :

— Este adevărat ce-a citit jupânul logofăt, că m'am încăierat cu argații dela curte și chiar cu jupânul logofăt, dar dumnealui a tăiat teiul meu, iar eu m'am

împotrivit și a trebuit să mă împotrivesc. Decând sunt pe lume știu că acest tei a fost al neamului Kozina, al răposatului meu tată, al bunicului, ba chiar și al străbunicului meu, precum pot mărturisi bătrânii aici de față. Deaceea mulțumesc că am fost iertat, dar eu nu mă simt vinovat de nimic. Iar cât privește hrisoavele, domniile voastre știu prea bine că ele au încă putere. Au putere și-o vor avea pururea, căci în timpul răskoalei țărănești noi chodenii nu ne-am mișcat, astfel că porunca dela Viena cu privire la drepturile noastre nu e dată pentru noi, ci doar pentru satele și ținuturile unde s'au răsculat țărani.

Kozina rostise rar cele dintâi cuvinte, de parcă le-ar fi căutat, și le alăturase cu limba zăbavnică; dar apoi cuvântarea sa deveni curgătoare, și cu un dar firesc de vorbire, el glăsui convingător și cu vioiciune. Obrazul i se împurpurase și ochii îi scăpărau. Răspunsul său răscolise mai adânc decât porunca aspră a ispravnicului de ținut, citită de Kos. Pe piepturile chodenilor apăsase o grea povară până în clipa când cuvântarea lui Kozina îngăduise tuturor să alunge norii grei. Syka își îndreptă ochii, cu multă prețuire, spre îndrăznețul vorbitor pe care până atunci îl socotise nevrednic de încredere în treburile temeinice. Bătrânul Pribek încuviință cu capul său alb, iar feciorul se uita schimonosindu-se când la logofăt, când la Lammniger, de parcă ar fi voit să spună: „Degeaba ne-ați întins capcana, că nu se prinde la noi!“ Cei-lalți, care mai înainte stătuseră cu frunțile plecate, și le înălțară acum.

Dar genele bălane ale lui Lamminger clipiră din nou și nu-i tăinuiră privirea care-i scăpăra de mânie. Cei doi ofițeri se uitau nedumeriți dela îndrăznețul vorbitor la boier.

Acesta, stăpânindu-și pornirea dușmănoasă, glăsui:

— Ați auzit porunca de sus. Vă îndemn să vă supuneți. Cine nu se va supune, va fi privit ca răzvrătit și ca uneltitor și va suferi pedeapsa ce i se cuvine, iar voi știți foarte bine ce-au avut de îndurat nu demult răzvrătiții încăpățânați.

După felul său de a vorbi se vedea că limba cehă

nu este limba lui maternă. Rosti până la urmă cele câteva cuvinte, apoi se aplecă spre logofătul Kos și acesta începu îndată să întrebe pe fiecare chodean în parte dacă știe ceva despre hrisoave și unde sunt. Cel dintâi, un unchiaș pe jumătate orb, răspunse :

— Nu știu nimic, înălțimea voastră.

Tot astfel răspunse al doilea, al treilea și apoi bătrânul Pribek. Veni apoi rândul uriașului său fecior. Acesta măsură cu o privire liniștită fața roșie ca focul și schimonosită de mânie a logofătului și zise :

— Nu știu ; dar chiar dacă aș ști, n'aș spune.

Logofătul sudui din colțul gurii pe tânărul Kozina și râse încruntat când și acesta spuse răspicat „Nu știu“, ca și apoi cel din urmă, șoltuzul Syka.

Fața pistruiată a lui Lamminger păli. Cei doi ofițeri, scoși din fire de încăpățânarea țăranilor, începură să vorbească cu el în șoaptă. Lamminger însă, făcând un pas înainte, rosti cu glas aproape tremurător :

— Și totuși, veți preda vechile voastre teșcherele și hrisoave, dar atunci când va fi prea târziu, când ultimul vostru sfânt și ultima voastră îmbucătură se va fi dus pentru ostașii care vor rămâne aici, iar voi toți cari sunteți de față, veți fi puși în fiare, și unul sau doi dintre voi vor fi spânzurați.

Se uită la tânărul Kozina care nici măcar în clipa aceasta nu-și coborî ochii în fața stăpânului.

După ce sfârși de vorbit, Lamminger porunci unui ostaș să-i dea pelerina și spuse la plecare cu glasul ridicat logofătului Kos :

— Acum, fă-ți datoria. Iți dau mână liberă.

Bătrâna Kozina nu mai auzise și nu mai văzuse toate acestea. Dela primele cuvinte, când logofătul Kos începuse să citească despre hrisoave, ea îl trecu pe Pavlik mamei sale, se strecură printre ostași și prin mulțime și alergă acasă, la răzeșie. Dar când după un răstimp dădu să se întoarcă, se lovi în poartă de Jiskra Rehurek care se năpustea în ogradă ca scos din minți.

— Ce s'a întâmplat ? întrebă bătrâna.

— Stăm prost. Syka a vrut să-mi spună ceva dar

n'am putut să prind mare lucru. Atât doar am izbutit să înțeleg că au de gând să caute prin toate gospodăriile și să te vestesc pe dumneata, mătușă, despre acest lucru. N'aș fi putut să ies de acolo, dacă nu s'ar fi iscat o învălmășeală în clipa când au încălecat ofițerii și stăpânul din Trhanov.

— Au plecat ?

— Da, la Trhanov, dar ostașii au rămas și logofătul din Kouta amenință strașnic pe Syka și pe Jan.

Bătrâna tresări.

— Și ce vrea ?

— Ce să vrea ? Hrisoavele. La Syka au și fost, au răscolit totul soldașoii ăștia, și Hanka se vaietă.

— Dar Jan ?

— Ca stejarul.

Bătrâna Kozina nu mai spuse nimic. Ca o codană alergă la primărie. Dela mare depărtare se auzeau strigăte și larmă. Gloata de săteni din fața primăriei era într'o fierbere neobișnuită. Apropiindu-se într'un suflăt, bătrâna văzu o femeie care ieșea în goană din primărie, frângându-și mâinile și țipând :

— Fecioară Maria, ce se întâmplă acolo ! Bietele femei ! Kozina ! strigă ea zărind-o pe bătrână. Fugi repede, îți omoară feciorul !

Sala încăpătoare a primăriei era în clipa aceasta mai goală, dar părea mai înghesuită. Boierii pleaseră, și împreună cu ei, ca însoțitori, și câțiva scutelnici.

Când bătrâna, cu sufletul la gură, pătrunse repede în sală, o aștepta o tristă priveliște. În colț stătea Matej Pribek, legat fedeleș, alături de bătrânul lui tată. Lângă ei era Manka, de care se lipea speriat micul Pavlik al lui Kozina, în vreme ce mamă-sa, cu Hanka la piept, îngenunchia în fața logofătului din Kouta, implorând iertare pentru bărbatul ei. La o parte, într'alt colț, doi scutelnici loveau cu latul paloșelor pe șoltuzul Syka, ca să mărturisească. Acelaș lucru se întâmplase și cu tânărul Kozina, până când credincioasa sa soție întrerupsese pentru o clipă cruzimea ce se săvârșea cu el.

— Incetează, Hanka, te rog ! Nu îngădui asta cu niciun chip, strigă Kozina.

Dar vorbirea i se tăie când zări pe bătrâna sa mamă care tocmai intra cu pași repezi.

Bătrâna, cu părul ei sur răvășit pe frunte, rămase locului ca lovită de trăsnet. Văzu pe feciorul ei supus caznelor, văzu cum i se desface oblojala dela cap și cum din rana încă nelecuită i se prelinge sângele pe tâmpile — iar pe nora ei palidă ca moartea, repezindu-se la ea ca ieșită din minți și rugând-o în numele celui-de-sus să-l îndemne pe Jan să-și amintească de ea și de copii.

— Niciun cuvânt, mamă ! Ai jurat prin strângere de mână. N'o asculta pe Hanka, strigă Kozina care se temea că mama sa va trăda poate acum ceeace îi tăinuise până și lui.

Bătrâna Kozina rămase o clipă ca împietrită ; în inima ei se dădea lupta între chodeană și mamă. Apoi se întoarse către Syka și strigă :

— Șoltuzule, îmi omoară feciorul în bătaie.

— Syka, nici capul tău, nici pe al meu nu-l vor sdrobi. Lasă muierile să miorlăe, strigă Kozina.

La porunca logofătului, scutelnicii conteniră. Îndreptându-se apoi spre bătrâna Kozina, Kos zise :

— Tu, babornițo, știi totul. Vorbește și fii înțelegătoare, ca să-l scapi pe feciorul tău, căci altminteri îți dai seama ce-l așteaptă pe el și pe voi toți.

O clipă domni liniște ; privirile tuturor se ațintiră asupra bătrânei care stătea în mijlocul încăperii. Ea se uită la dreapta, la șoltuzul Syka, apoi la stânga la feciorul ei însângerat, și tăcea, de parcă ar fi chibzuit cu ea însăși.

— Mamă, adu-ți aminte cum răposatul... începu Kozina când o văzu pe mamă-sa șovăind.

Dar mai înainte ca el să-și sfârșească vorba, ea răspunse apăsător, cu privirea încruntată spre logofăt :

— Nu știu nimic ; ce vrei să știu ?

— Măicuțo ! strigă Hanka.

— Nu știi, babă ? ! se răsti Kos la ea.

— Nu știu, răspunse ea cu glasul înăbușit.

Kos nu spuse nimic, ieși din sală și căută pe lo-

gofătul din Trhanov, care în clipa aceasta, cu câțiva ostași, răscolea în odaia șoltuzului. Cei doi logofeți vorbiră o bucată de vreme cu glasul scoborît, după care Kos se întoarse în sală, iar logofătul din Trhanov părăsi primăria și-și îndreptă pașii spre gospodăria lui Kozina. Câțiva scutelnici se duseră în acelaș timp la curtea lui Pribek.

În vremea aceasta, alți ostași care așteptaseră cu paloșele scoase în fața primăriei, plecară călare la celelalte gospodării ca să se încvartireze.

Ziua se stinse și amurgul se așternu peste nefericitul sat. Seara, deobicei atât de tăcută și de tihnită, era acum plină de tristețe, de amărăciune și de groază. Din gospodării se auzeau glasurile scutelnicilor și nechezatul cailor. Mulțimea de săteni din fața primăriei se rări. Cei mai mulți se duseră pe la casele lor, cuprinși de teamă și ca să-și apere avutul de acești oaspeți neîndurători și nepoftiți. În piața pustie a satului se ivea acum numai din când în când dolmanul unui scutelnic, care măsura ulița în sus și în jos cu pași greoi, iar marele său paloș zornăia sgomotos.

Se întunecă, și pe cer se alungau nori negri într'o goană de neînțeles. Când și când, luna se ivea dintre ei și lumina oleacă piața satului. Într'o asemenea clipă, câțiva scutelnici năvăliră cu larmă mare din ograda lui Kozina și se îndreptară cu pași repezi spre primărie. În fruntea lor, logofătul din Trhanov.

Peste puțin, locul din fața primăriei se învioră din nou. Scutelnicii scoteau pe țărani de acolo. În frunte, pe Matej Pribek, legat cobză, și pe tânărul Kozina, cu capul oblojit. Șoltuzul Syka pășea în urma lor, lângă bătrânul Pribek, pe care-l sprijinea un chodean. Toți tăceau; numai însoțitorii lor înarmați erau gălăgioși. Printre strigătele lor, în zăngănitul de arme și tropăitul cailor ce fuseseră aduși, se deslușeau vaietele și bocetele femeilor. Scutelnicii porniră, luând cu ei pe chodenii de sub paza lor. Lumina lunii scânteia argintiu, și într'însa scăpărau coifurile cu pene și paloșele scoase, lucea albul dolmanelor ostășești și al

zeghelor chodenilor, care păseau între caii scutelniciilor. Convoiul se îndrepta spre apropiatul Trhanov.

Dela primărie venea tânăra Kozina cu copiii ei, încrâncenată, lăcrimând; lângă ea, tăcută, cu capul în piept, bătrâna ei soacră. În urma lor, Manka Pribek, iar lângă ea, unchiul Pajdar din Pocinovice, tânărul Serlovsky și Psutka din Postrekov, care însoțeau pe cele două femei rămase singure, la răzeșia lui Kozina. Manka nu se putea înțoarce singură în casa tatălui ei, unde în clipa aceasta se găseau atâția oaspeți nepoștiți.

Când din ogradă ajunseră în pridvor, putură să vadă ce prăpăd se făcuse aici cu câțva timp înainte. În odaie, toate erau răsturnate, lăzile sparte, ușa dinspre cămară smulsă din țățâni, trântită. În fața acestui prăpăd, nici bărbații nu băgaseră de seamă că bătrâna Kozina dispăruse pe furiș din încăpere. Ea alergase prin ogradă la casa rămasă părinților. În odaia de acolo era aceeași harababură ca în casa răzeșului. Dar bătrâna nu se opri la aceasta, ci se repezi setoasă spre cămăruța de alături, în pragul căreia se opri brusc. În lumina lunii care pătrundea prin fereștruica scundă, se putea vedea că ostașii răvășiseră și aici totul. Dar bătrâna nu se uită la lucrurile sdrobite; ochii ei se îndreptară spre un anumit loc din podea. Două scânduri de acolo erau smulse, sfărâmate, aruncate la o parte, iar în locul lor se căsca o gaură adâncă, o hrubă zidită, care fusese desigur loc de refugiu în vremurile de restriște din trecut. Și ea era neagră, goală.

Sipetul cu „trebile chodene“, comoara chodeană de hrisoave neprețuite, dispăruseră de acolo. Scutelnicii o scosese și o luaseră cu ei.

Bătrâna Kozina stătea cu capul plecat, cu mâinile împreunate, ca în fața unui mormânt deschis. Deodată scoase un suspin adânc, apoi se apucă cu amândouă mâinile de piept. În clipa aceasta, peste fața ei întunecată trecu o lumină, iar de pe buzele încleștate i se desprinse un zâmbet amar și batjocoritor.

VII

Norii de pe cer se răriseră; cei mai mulți dispăruseră îndărătul Cerchovului și al lanțului de munți pe care îi domina. Numai ici-colo, câțiva nori negri, amenințători, alergau după ceilalți, ca niște întârziate și singuraticе păsări de pradă, ale căror aripi negre se întindeau și băteau ca să ajungă din urmă pâlcurile ce dispăreau în nemărginirea țării. Lumina lunii se revărsa nestingherită peste întregul ținut al Șumavei, peste prapoarele păduroase ale Pădurii Boeme, peste înălțimile dela Klenec, Chodov și peste castelul din Trhanov.

Zidurile acestuia, ridicate nu demult, albeau din-dărătul copacilor. Dela asfințit se împurpuraseră acolo ferestrele luminate. Boierul din Trhanov avea azi mosafiri, pe cei doi ofițeri care veniseră cu el din Plzen; colonelul conte Stampach și tânărul căpitan de cavalerie, contele de Vrtba și Freudenthal, despre care slugile își șopteau că venise pentru Marie, fiica mai mică a stăpânului. Cea mai mare, Barbara, era logodită cu Vaclav Hroznaty, conte de Gutstein, colonel împărătesc.

Boierii stătură multă vreme de vorbă. Era aproape de ora unsprezece când se stinse lumina la fereastra salonului cel mare. Apoi ea mai licări puțin alături, în iatacurile oaspeților, după care se stinse și aici, ca în tot castelul.

Numai două ferestre mai străluceau roșcat în întuneric, printre copacii desfrunziți. În cabinetul de lucru al stăpânului, Lamminger se odihnea într'un jilț, lângă căminul în care pâlpâia focul. Alături era o masă frumos cioplită și pe ea un sipet mic de stejar, bine ferecat. Boierul, cu ochii reci de un albastru spălăcit, îndreptați asupra logofătului Kos care stătea ostășește în fața lui, îi asculta cu luare aminte raportul. Logofătul îi aducea la cunoștință ce se mai întâmplase la Oujezd după plecarea înălțimii sale. Arată cum avusese mai întâi prevederea să-l lege pe Matej Pribek și ce măsuri luase după aceea pentru a-i sili pe Syka și pe Kozina să mărturisească.

— Care dintre ei a fost mai îndărătnic ?

— Kozina, înălțimea voastră. Când femela lui a îngenunchiat în fața mea, el i-a poruncit să se ridice și să se ducă acasă.

— Hm...

— Intre timp s'au făcut cercetări în casa lui Syka, dar fără folos. La rândul meu, am încolțit femeile din sală, amenințându-le cu pedepsele pe care le voi da bărbaților lor. Tocmai din pricina asta le-am lăsat să intre acolo. Dar n'au spus nimic. Părea că nici nu știu.

— Crezi ?

— Până când a venit mama lui Kozina. Ea știa ceva, fără doar și poate.

Logofătul povesti apoi ce vorbise cu ea și cum trimisese după aceea pe logofătul din Trhanov să răscolească și casa lui Kozina.

— Intre timp, până la venirea lui, i-am tot amenințat. Dar baba asta e ca o stâncă. Cea tânără, femeia lui Kozina, ar fi mărturisit, judecând după bocetele și după spaima ei. Dar cred că taina nu-i fusese împărtășită și ei.

— Bine. Și ce-au spus când s'a adus sipetul ?

Privirea boierului se îndreptă asupra lădiței de lemn de pe masă.

— A fost ca un trăsnet din cer senin, înălțimea voastră. Syka și-a plecat fruntea...

— Dar Kozina ?

— A rămas neclintit. Și-a scuturat capul, iar sălbaticu! Pribek s'a răstit la tatăl său când acesta a început să se vaite : „Taci, tată ! Hrisoavele ni le-au luat, dar pumnii ne-au rămas !“

— Așa. Și pe drum au fost liniștiți ?

— Da, înălțimea voastră. Nu s'au mai împotrivit, nici Kozina, nici Pribek.

— Unde i-ați închis ?

— Pe Kozina și pe Pribek în temnița neagră, despărțiți unul de altul. Pe ceilalți în beci. Mai aveți vreo poruncă ?

— E foarte bine.

— Am pus să fie închis și cimpoierul din Oujezd.

La început a şters-o dela primărie, dar când i-am ridicat pe țărani ca să-i aduc aici, s'a înfăţişat singur.

Lamminger îşi înclină doar puţin capul.

— Mai aveţi vreo poruncă, înălţimea voastră ?

— Nu. E bine !

Logofătul făcu o plecăciune adâncă şi ieşi. Se mai eziră un timp paşii săi măşuraţi şi zornăitul pintelilor, apoi se stinseră şi aceste sgomote. În încăpere se făcu o tăcere adâncă. Lamminger se ridică, deschise capacul sipetului de stejar, a cărui broască era spartă. O clipă se uită la hrisoavele îngălbenite ; mâna logofătului le răvăşise pe cele de deasupra ; apoi luă la întâmplare unul din sulurile cu vechi peceţi, desfăcu pitacul şi-şi aţinti privirea asupra primelor rânduri :

„*Nos Carolus, domini regis Boemiae primogenitus, marchio Moraviae, notum facimus, quid quia paterni nostrique fideles dilecti Chodones in Domazlicz...*“, citi el mai departe.

Focul din cămin pârâia, şi în sunetul său îmbietor se amesteca din când în când sgomotul pe care-l făcea cerceveaua ferestrei când o sgâlţâia vântul noptii.

Lamminger luă un alt hrisov cu sigil mare. Acesta era scris în limba cehă. „Noi Rudolf, din mila domnului împărat al sfântului imperiu roman şi crai al Boemiei...“ Înainte de a-şi arunca ochii pe rândurile următoare, fu întrerupt. Uşa camerei de alături se deschise şi în cabinet intră soţia sa, cu faţa acoperită de o uşoară paloare şi cu trăsături blajine. Purta încă bogatul vestmânt, brodat în faţă, în care primise oaspeţii. În lumina celor două lumânări de ceară care ardeau pe masă, mărgăritare şi paftale cu nestemate sclipeau în mijlocul unui nod de atlas de pe piept ; braţele îi erau acoperite de mâneci înfoiate din pânză scrobită, împodobite cu horbote, şi din albeaţa lor se desprindeau viu culorile însufleţite ale nenumăratelor panglici înnodate şi îndoite în tot felul de funde. Părul ei bogat, de culoare închisă, avea după urechi şi la ceafă nenumăraţi zulufi, iar buclişoare mărunte se încolăceau şi pe fruntea ei albă.

Baroana intră sfioasă și privirea ei scrutătoare se îndreaptă asupra feței soțului ei.

— Nu te stingheresc? întrebă ea cu blândețe.

— Nicidecum, cu toate că am de citit ceva minunat și foarte interesant.

Chipul nobilei doamne se înseninează. Demult nu mai văzuse pe soțul ei atât de bine dispus.

— Am venit, dragul meu, să-ți amintesc că trebuie să te cruți și să te odihnești. Drumul pe care l-ai făcut azi călare, te-a obosit.

— Dar azi nu simt nicio oboseală. Iată, ceea ce am râvnit atâta vreme!

Și-i întinse hrisovul desfășurat al lui Rudolf. Boiereasa se aplecă să-l vadă.

— Ia te uită! exclamă ea. Strămoșul meu!

Și arată pe pergament semnătura cancelarului regelui ceh: Ladislav de Lobkovic¹.

— Da, strămoșul tău. Desigur că atunci când și-a pus iscălitura pe acest pitac, domnul cancelar n'a bănuțit că unuia din urmașii săi îi va căsuna atâtea griji și că el îl va anula. Acum le am în sfârșit.

— Am auzit că s'au împotrivit, că n'au vrut să le dea, ba că a curs și sânge.

— Da, da. Dar ce le-a folosit asta?

— Și a trebuit să le ai neapărat? întrebă ea sfioasă, privindu-l cu luare-aminte.

Baronul își încruntă sprâncenele roșcate.

— Înțeleg. Îi compătimești pe acești zurbagii.

— Dar hrisoavele lor nu mai au putere.

— Asta spun și eu, draga mea, și totuși m'am temut de ele. Dacă aș fi investit cu puteri depline, aș ține actele în păstrare, fiindcă atmosfera dela curte nu este mereu aceeași și nici totdeauna favorabilă nouă. Țin să amintesc doar ce s'a întâmplat sub domnia răposatului împărat², când domnul de Grefenberg³ a ținut cu acești țărănoi, și ce-am pățimit apoi

¹ Soția lui Maximilian Lamminger — Caterina, era născută Lobkovic.

² Ferdinand III.

³ Ignac de Grefenberg, guvernator regal ceh, care a sprijinit călduros cauza chodenilor.

sub principele Auersperk¹, ca să pot zădărnici împotrivirea lor. Dacă ar fi fost după ei, ținutul acesta n'ar fi astăzi al nostru, cu toate că hrisoavele lor n'au fost nici pe atunci mai bune decât azi. Din pricina lor se putea isca un proces în orice moment. Dar acum le-am luat piuitul.

Lamminger izbucni într'un hohot de râs; în schimb, pe fața soției sale apăru o umbră. Ea nu spuse nimic; doar un suspin tainic i se desprinsese de pe buze. Soțul ei o privi cu luare-aminte și zise repede:

— Mai dorești ceva, scumpa mea?

— Da, sunt îngrijorată. Am auzit că oamenii din Oujezd sunt pedepsii, bătuți, și că azi nu li s'a dat să mănânce.

— A, miloasă chiar cu aceia care îți vor răul. Pe-deapsa trebuie s'o primească, totuși.

— Dar printre ei se află un rănit și un biet moșneag.

— De rănit e mai bine să nu vorbim. Pe moșneag îl voi cruța, ca și pe ceilalți care n'au fost atât de îndărătnici — de dragul tău. Dar ora e târzie, scumpa mea. Noapte bună! Astăzi poți dormi liniștită; casa aceasta și tot ce avem, va rămâne cu siguranță urmașilor noștri; cenușa acestor pergamente le va asigura întregul avut.

Își sărută fugar soția, care nu cuteză să-i ceară mai mult. La început se simțise ușurată când văzuse pe asprul ei soț atât de bine dispus, dar acum plecă dusă pe gânduri și tot atât de nedumerită cum venise. Lamminger, rămas singur, străbătu încăperea și se opri apoi din nou în fața hrisoavelor, la care se uită îngândurat, fără a le citi însă.

Deodată puse mâna pe unul dintre ele și se îndreptă cu el spre cămin. Ridică brațul pentru a arunca în foc acest vechi martor al libertății chodene; dar în aceeași clipă, reținut de un gând venit pe neașteptate, lăsă mâna în jos, se întoarse la masă și puse hrisovul la loc în sipetul chodenilor, alături de toate celelalte. Apoi închise capacul.

¹ Principele Jan Auersperk, consilier intim al împăratului Leopold.

În noaptea aceea se lăsase ger. La castelul Trhanov, simțiră aceasta mai ales chodenii închiși. În beciul care nu avea decât pereții goi, se sgribuleau bătrânii din Oujezd, împreună cu șoltuzul și cu tânărul cimpoyer Jiskra Rehurek. Se ghemuiau pe lespede de neagră, în jurul bătrânului Pribek, pe genunchii căruia se odihnea cecanul lui strălucitor, frumos ferecat. De ieri, de când fuseseră aduși aici, vorbiseră fără încetare. Vorbeau acum de Matej Pribek, dar mai ales de tânărul Kozina, de curajul său, de cuvântarea lui viguroasă și de întreaga lui purtare din ziua aceea, care îi uimise pe toți. Numai Jiskra Rehurek râse ciudat la auzul acestor vorbe, apoi zise :

— Și totuși nimeni n'a vrut să mă creadă că e un om de ispravă.

Dar mai trist era adevărul pe care-l rosti acum bătrânul Vachal :

— Dar ce folos au toate astea, la ce bun a suferit Kozina, șoltuzii și Matej al lui Pribek, dacă lighioana aceea nesățioasă a pus laba pe hrisoavele noastre ?

Toți simțiră greutatea acestor cuvinte. Stăteau tăcuți, lăsându-se pradă gândurilor. Nici cimpoyerului nu-i ardea de vorbă ca de obicei.

Seara, târziu, ușa se deschise pe neașteptate. Temnicerul intră cu un felinar mare în mână, urmat de doi argați. Unul dintre ei împrăștie pe jos un maldăr mare de paie, iar al doilea aduse pâine și apă. Apoi plecară. Intemnițații se așezară pe paie și începură să mănânce ; numai șoltuzul Syka și bătrânul Pribek nu se alinaseră de porția lor. Nu le tihnea să mănânce. Rămaseră trezi când ceilalți se lungiră ca să doarmă.

Noaptea era liniștită și străvezie. În beci pătrundea lumină prin cele două ferestre nu prea mari, prin care se puteau vedea afară pădurile înnegurate și adormite. Asupra acestora se îndreptau privirile celor doi chodeni. Șoltuzul Syka rupse tăcerea, rostind cu glasul coborât :

— Pădurile acestea au fost cândva ale noastre.

— Așa e, întâri bătrânul. Nu mai departe decât

bunicul meu umbla prin ele de parcă ar fi fost ale lui, iar el stăpânul lor, și acum le privim din temniță.

Tăcură iarăși, până când, după un răstimp, uitându-se din nou la păduri, șoltuzul ridică repede mâna dreaptă și arătând cu ea un loc anumit, zise :

— Privește Pribek, deasupra pădurii de colo, steaua aceea !

Pribek își îndreptă privirea într'acolo și-și făcu semnul crucii.

— O stea cu coadă, glăsui el rar ; un semn dela cel-de-sus !

Peste întinsul creștet al pădurii întunecate, străluccea, pe albastrul închis al cerului, o cometă cu coadă lungă și cu vârful îndreptat spre firmament.

— Ce mare e ! adăugă Syka.

Acum se uitau toți la ea ; unii în genunchi, alții în picioare. Toți erau trezi și ascultau, căci niciunul nu putuse să adoarmă.

— Orice stea cu coadă are un tâlc, cuvântă Pribek. Eu unul am văzut câteva, și după aceea ne-au lovit totdeauna războaie, foamete și ciumă. Dar asta ! Una atât de mare n'am apucat nici eu, decât pe vremea când eram flăcău, hăt demult, înaintea războiului cel lung¹, care a ținut treizeci de ani. Imi aduc aminte de parcă azi ar fi fost. Ședeam afară, în fața ferestrei, și ne uitam la cer. Bunicul meu, răposatul, a fost prooroc când a spus că o să fie prăpăd, mare prăpăd. Și pe atunci erau încă timpuri bune, oamenii purtau încă găitane de fir aurit la mintean și la pieptar ; pentru noi n'au mai rămas decât cele negre. Și iată că prăpădul s'a abătut și asupra bietului unchiaș, ca să vadă cât de dreaptă i-a fost proorocirea. A mai văzut cu ochii săi cum ostașii împărătești ne-au luat totul, până când n'a mai rămas picior de ied în staul și nicio coajă de pâine în casă. Ca flăcău se alesese și el cu găitane de fir, iar la bătrânețe umbla jerpelit ca un cerșetor, murind de foame ! Și nu i-a rămas decât cekanul ăsta ! Ehe, numai când mă uit la steaua asta cu coadă, îmi aduc aminte cum se jeluia și ce se vor-

¹ În anul 1619.

bea în zilele acelea de demult. Și-acum ce mai pătimim ! Bunicul meu a dus-o greu, dar ce-ar mai spune azi ? ! Pe vremea aceea mai era în noi un dram de nădejde, pe când acum... Steaua aceasta — și glasul moșneagului răsună mai puternic — ce ne va aduce ea ?

— Nouă nimic ; pe noi ne-a uitat dumnezeu, își spuse aleanul bătrânul Vachal.

Privirile tuturor se îndreptară asupra lui. Erau cuvinte apăsătoare, cuvinte de hulă, pentru care în alte împrejurări ar fi fost muștrat, dar astăzi nu se legă nimeni de ele.

Matej Pribek, al cărui tată îngrijorat privea steaua vestitoare de rele, sta lungit în temnița neagră și dormea, cu uriașa lui pălărie sub cap. Mâinile nu-i mai erau încătușate. Visul namilei de chodean, care se odihnea pe pământul tare și rece, nu era desigur tocmai plăcut, căci chiar în clipa aceasta fu scuturat de un svâcnet și scoase un strigăt. Dormind, încă se mai sbătea și se chinuia din pricină că fusese silnicit atât de tâlhărește, ca un cioflingar, și că la primărie se năpustiseră asupra lui pentru o nimica toată și-l legaseră cu funia.

În hruba de alături, tot atât de neprietenoasă, ședea Kozina pe o grindă roasă de viermi, rezemat de zid. Capul rănit și-l sprijinea de peretele aspru și rece, iar privirea îngândurată și-o îndrepta către fâșia de cer înstelat ce se vedea printre zăbrelele ruginite ale ferestruicii. Vreme îndelungată frământase în minte cele ce se întâmplaseră în ziua aceea. Nu era însă nicidecum abătut și cu atât mai puțin strobît.

Înăuntrul său se făcuse liniște. O liniște plină de hotărîre și gata să înfrunte orice. Minte i se limpezise. Nesiguranța și apăsarea grea dispăruseră dinaintea furtunii ce se apropia. I se dăduse o lovitură, dar ea alungase norul care adumbrise multă vreme cugețul tânărului răzeș. Cinstea lui ieșise la lumină. Din ziua aceea era curat ; se știa acum ce gândește și că nu este așa cum îl crezuseră toți, până și mama sa. Deasemenea se făcuse în fața tuturor dovada că drepturile chodenilor stătuseră în picioare până atunci și că și acum erau bune, în ciuda tăgădei boierilor și a

acelui *perpetuum silentium*. Ce s'a întâmplat sau ce se întâmplă că Lamminger s'a arătat deodată atât de ahtiat după hrisoave? Și tocmai acum să i le lase fără nicio luptă?

Kozina se gândi la copii, la mama sa. Ce privire i-a aruncat acolo la primărie, când i-a dat să înțeleagă că-i știe taina, iar apoi seara, când a fost adus aici la castel! Acum stau desigur toți împreună — copiii dorm, iar sărmana Hanka plânge. Copiii au întrebat de el, negreșit; Pavlik, Hanalka, căpșorul drag...

Pleoapele obosite ale lui Kozina se închiseră încet și somnul îl copleși. Însă cugetul său neobosit evadă din beci și alergă peste creștetul pădurii, până când ajunse lângă patul de sub pologul zugrăvit simplu, în care se odihneau doi copii dragi, un băiețaș cu obrații buclăți și o fetiță cu părul bălai, peste care stătea aplecată o femeie tânără, privind dragăstos la cei doi mugurași.

În dimineața următoare, Lamminger conduse pe oaspeții săi, colonelul conte Stampach și tânărul căpitan conte de Vrtba și Freudenthal la cancelaria castelului.

Camera încăpătoare și de curând spoită era îmbietoare. În cămin ardea un foc bun. Nobilii se așezară lângă el în jilțuri de piele și-și continuară convorbirea începută pe drum. Boierul din Trhanov avea cuvântul.

— N'ar da pace câtă vreme în mâinile lor s'ar găsi măcar un petic de hrisov. Sunt șireți; deaceia au tăcut atâta vreme; dar la cel mai neînsemnat prilej... Nu știți, domnilor, ce oameni împietriți și îndărătnici sunt. Se lipesc de tot ce-i leagă de trecut. Imi aduc aminte cum s'au împotrivit și pe vremea tatălui meu să predea hrisoavele. Dar cât s'au mai opintit până când s'au învrednicit să aducă vechile lor flinte și pistoale! Și nici măcar nu pe toate odată. De câte stăruințe, amenințări și pedepse a fost nevoie!

— Și iată că totuși s'au deprins și fără arme, zise contele Stampach cu un zâmbet.

— Da, s'au deprins, și tot astfel va fi și cu aceste documente.

— Dar cum, țărănoii aceștia erau organizați ostășește ? întrebă tânărul căpitan.

— Au avut și drapel. ba chiar și stegar.

— A !

— Chodeanul acela înalt, care la primărie îi întrecea pe toți cu un cap, a fost ultimul lor stegar. El a adus aici drapelul, dar târziu de tot. Multă vreme l-au ținut ascuns, până când s'a aflat unde este. Era la Oujezd, ca și hrisoavele găsite ieri ; la tatăl țărânului acela înalt. Când am trimis acolo mușchetari, n'au vrut să-l dea din mână, dar după ce i-am amenințat cumplit, l-au adus chiar ei. Și ce priveliște a fost atunci domnilor ! Pribek cel înalt îl purta singur, iar în urma lui venea aproape tot satul ; tatăl său, șoltuzul, grămăticii și toți bărbații. Erau însoțitorii de onoare ai drapelului lor, adăugă Lamminger cu un zâmbet de batjocură. Iar când l-au predat aici la cancelarie, pe bătrânul Pribek l-a podidit plânsul, și n'a fost unul între acești încăpățânați să nu-și șteargă ochii.

— Ca niște vechi ostași, observă colonelul.

— Și drapelul acesta mai este pe lume sau s'a prăpădit ? întrebă căpitanul.

— Este undeva pe aici, printre vechituri. Logofătul trebuie să știe unde se găsește. Vreți să-l vedeți, domnilor ?

Amândoi își exprimară dorința de a vedea drapelul țărani'lor. Lamminger îl chemă pe logofăt. Acesta aștepta afară. La porunca stăpânului, aduse drapelul chodean. Se aflase îndărătul unui dulap mare, negru, care era folosit ca arhivă ; nu fără greutate îl scoase din acest colț nevrednic, îl duse afară, îl scutură de praf și-i înfățișă apoi boierilor.

— Prăjina steagului e putredă, zise el desfășurând drapelul de care se apropiară acum boierii.

Fusese odinioară alb, tivit cu chenar negru, dar acum era îngălbenit și rupt în unele locuri.

— Astea nu sunt semne de putrezire, ci răni glorioase, zise colonelul plecându-se deasupra rupturilor.

— Și stema aceasta — un cap de câine! exclamă tânărul conte de Vrtba, arătând broderia pălită și aproape ștearsă.

— Un cap de taur li s'ar fi potrivit mai bine! observă Lammingер, zâmbind ironic.

Se întoarse către logofăt și-l întrebă cum se poartă chodenii.

— Ca și ieri. Nici Kozina, nici Pribek, nici măcar cimpoierul n'au scos un strigăt când scutelnicul i-a bătut cu nuiaua.

Lammingер nu mai adăugă nimic și se întoarse către olițeri.

— Sunteți dispuși acum, domnilor?

— Da, se poate începe, răspunse colonelul.

Lammingер făcu un semn logofătului, acesta rezemă de perete, lângă cămin, steagul chodenilor, și ieși. După câțva timp se întoarse cu logofătul din Kouta și cu doi dieci boierești, iar în urma lor intrară prinșii, în frunte cu Pribek și Kozina; cu toții făcură roată în jurul boierilor. Logofătul, care cunoștea gândul stăpânului său, puse lădița cu „trebile chodene“ pe masă, în fața lui Lammingер. Când o văzură, bătrânul Pribek și șoltuzul Syka tresăriră. Matej Pribek, însă, își ațintea privirea posomorită numai asupra vechiului drapel.

— O cunoașteți? întrebă Lammingер tăios, arătând lădița. Pitacele voastre sunt înăuntru.

La aceste cuvinte, logofătul deschise capacul și scoase hrisov după hrisov, în așa fel ca fiecare să le poată vedea.

— Sunt toate? întrebă el ca din întâmplare, uitându-se la șoltuzul Syka.

Acesta clipi din ochi:

— Toate, înălțimea voastră.

— Atunci luați-vă rămas bun dela ele! rosti logofătul. Apoi înhățând un cuțit mare și tăind pecete după pecete, le aruncă pe toate în focul din cămin, iar după ele, hrisov după hrisov.

Flacăările țiuiau și săltau în sus. Intr'o clipă pieriră pitacele care le consfințiseră libertatea și drepturile, care le fuseseră recunoscute și respectate

veacuri dearându-l. Inafară de bătrânul Pribek nici-unul dintre chodenii care le vedeau acum pierind, nu se bucurase vreodată de binefacerile și foloasele lor. Ei nu cunoșteau libertatea de aur decât din povestirile bătrânilor; dar fiecare știuse și fusese încredințat că comoara lor nu fusese nimicită niciodată și că hrisoavele moștenite dela străbuni erau vraja care le-o păstra. Și acum le mistue flăcările, rămân un pumn de cenușă, și cu ele se spulberă ultima nădejde într-o ușurare și o izbăvire din nevrednica lor iobăgie!

Lamminger se uita la chodeni. În privirea sa rece ardea o bucurie drăcească, bucuria biruinței sale. Vedea că nu greșise și că socoteala sa fusese bună. În sfârșit! Ieri încă îl înfruntaseră, chiar și atunci când îi amenințase cu ostașii și cu spânzurătoarea. Iar acum! Iată cum își pleacă frunțile îndărătnice, cu ce priviri încruntate și posomorâte se uită la aceste flăcări distrugătoare, chiar și namila de Pribek. Dar celălalt? Să fie cu puțință? Kozina, pe care nici nuielele, nici prveliștea aceasta nu izbutiseră să-l îmblânzească, putea acum să râdă? Și totuși râdea, da, și încă cu batjocură! Dar poate că peste puțin o să-i piară pofta de răs! O liniște adâncă se făcuse în cancelarie din clipa când logofătul începuse să arunce hrisoavele în foc. Numai țiuitul și foșnetul pergamentelor sau pecetilor care se fărâmițau, întrerupeau această tăcere. Înainte de a arunca în foc ultimul pitac, logofătul spuse chodenilor:

— S'a sfârșit cu hrisoavele voastre. Acum că au fost nimicite în fața domniilor lor (și înșiră toate titlurile boierilor), în văzul slujbașilor înaltei noastre stăpâniri și sub ochii voștri, poate că au să vă vină mințile la cap și n'o să vă mai întemeiați pe ele.

Voi să arunce în foc și ultimul hrisov, dar observă că stăpânul se pregătește să vorbească. Rămase deci cu pergamentul în mână ridicată.

— Faceți-vă acum datoria, precum se cuvine unor iobagi și supuși, ca să nu vă înrăutățiți soarta, cuvântă Lamminger cu asprime. Ați văzut doar că totul este de prisos.

Făcu un semn, pergamentul îngălbenit sbură peste

cămin și căzu în foc. Dar deodată în mulțime se produse o vie mișcare. Steagul chodean se prăbuși pe neașteptate de lângă peretele de care fusese rezemat, și căzu cu sgomot, peste zăbrelele căminului în flăcări. În aceeași clipă, Matej Pribek făcu un salt și smulse steagul de acolo, ca să-l scape de focul nimitor. Era însă prea târziu. Izbutise, ce e drept, să-l prindă, dar în iuțeala cu care-l ridică, îl scutură fără voie, și steagul fu într-o clipă în flăcări.

În învălmășeala care se iscă, Lamminger, ofițerii și toți ceilalți se dădură la o parte. Cancelaria se umplu de fum, și din mijlocul lui țâșneau flăcările care mistuiau drapelul chodenilor. Matej Pribek îl aplecă la pământ și voi să innăbușe flăcările cu mâna dreaptă. Era însă prea târziu. Pribek rămase în mâna stângă numai cu prăjina drapelului. Iși arsesse de prisos degetele. Dar încaltea steagul chodean se sfârșise în mâna sa și nu rămăsese de batjocura acestor boieri mânuitori de gârbace. Fumul și mirosul greu grăbiră sfârșitul adunării, care se încheie dela sine.

Lamminger pofti pe oaspeții săi în odaia alăturată, supărat pe logofăt și pe acești „mocoșani de țărânoi“, despre care însă colonelul spusese glumind că au sânge ostășesc în vine și că pe uriașul acela dintre ei, dacă ar fi fost ceva mai tânăr, l-ar fi luat în regimentul său, în care n'ar fi avut pereche.

O jumătate de ceas mai târziu, cei doi conți plecară călare dela castel, însoțiți de scutelnici și îndreptându-se spre satul Oujezd.

Spre seară părăsiră curtea castelului chodenii din Oujezd care fuseseră închiși până atunci. Ultimul care ieși pe poartă era bătrânul Pribek, sprijinindu-se de vigurosul său cekan, iar lângă el călca feciorul său Matej, purtând pe umăr prăjina fostului drapel al chodenilor. Râzând, îl lăsaseră s'o ia. Logofătul din Trhanov voise, ce-i drept, să i-o oprească în cancelarie, dar colegul său Kos din Kouta începuse să râdă și spusese :

— Lasă-i ciotul ca amintire. Să le rămână măcar atâta din slava lor de stăpâni.

Când ieșiră, începură și slugile boierești să facă

haz de această rămășiță de steag. Dar Matej nu se clinti și-și ținu ochii în pământ, nu însă de rușine, ci cu socoteală, ca nu cumva, privind înapoi, să se supere mai tare, să se repeadă la acești slugoi și să le plătească scump răsetele lor neobrăzate.

Șoltuzul Syka, pășind alături de Kozina, se uită de câteva ori la el, parcă așteptându-se că va începe să vorbească. Dar tânărul răzeș, părând că nu înțelege privirea întrebătoare, tăcea. Tristă fu această întoarcere acasă. Niciun cuvânt n'a ieșit de pe buzele lor; numai odată se auzi glasul bătrânului Vachal:

— Acesta este sfârșitul, acesta este sfârșitul!

IX

Oaspeții boierului din Trhanov, ispravnic de ținut, ajunseră după puțin timp la Oujezd, de unde apoi, fără oprire, își urmară drumul, deastădată cu o escortă mai mare, alcătuită din toți scutelnicii care ocupaseră, cu o zi mai înainte, satul chodean. De vreme ce hrisoavele trecuseră în mâna ispravnicului de ținut, iar norodul era vădit speriat, ostașii nu mai aveau ce căuta aici.

Sătenii răsuflară ușurați când crâncenii oaspeți pieriră din ochii lor; răsuflau ușurați, dar nu se bucurau; căci se gândeau la aceia dintre ai lor care erau închiși în castelul Trhanov, dar mai mult încă la comoara răpită, singura și ultima nădejde în viața lor grea de iobagi.

În casa lui Pribek era o tăcere de plumb, ca dealtfel în tot satul. În odaie ședea Pajdar din Pocinovice și o aștepta pe Manka, fiica vărului său. Rămăsese aici, ca fata să nu fie singură în mijlocul ostașilor. Pe tânărul Serlovsky îl trimisese acasă, ca flăcăul să spună alor săi de ce întârzie la Oujezd și că se va înapoia îndată ce se vor domoli lucrurile. Flăcăul plecase, dar mai bine ar fi vrut să rămână sau și mai bine s'o ia cu el pe Manka, dacă ar fi fost cu putință și dacă s'ar fi învoit și fata. Pe drum se gândea ne-

încetat la ea, și în grija ce i-o purta, era bucuros că bătrânul Pajdar rămăsese cu dânsa și că nu va îngădui să i se întâmple ceva.

Își făcea mai multe griji decât Manka însăși. Propunerea de a merge cu el la Pocinovice, la niște neamuri, fata nici nu voise s'o audă; spusese că nu se teme de ostași, mai ales câtă vreme unchiul este lângă ea, și afară de asta, cum să plece înainte de a ști ce se întâmplă și ce se va mai întâmpla cu tatăl și bunicul ei. Numai la aceștia îi era gândul, și cerea vești despre ei oriunde putea. Intr'un suflet întră în odaia în care se afla unchiul Pajdar, și-i spuse turburată că vine dela răzeșia lui Kozina, că tocmai atunci bătrâna Kozina s'a înapoiat dela Trhanov, unde a fost pentru a doua oară în ziua aceea, întâi în zorii zilei și apoi după prânz, dând ocol castelului ca să afle ce s'a mai întâmplat cu feciorul ei și cu ceilalți întemnițați. După acest al doilea drum a venit în sfârșit cu o știre, dar nu cu una bună, și pe aceasta o vesti acum Manka unchiului ei: cât de rău se purtaseră boierii cu toți, dar mai ales cu tatăl ei și cu Kozina. Glasul îi tremura fetei când povesti că tatăl ei, Kozina și cimpoierul fuseseră bătuți măr. Bătrânul Pajdar se ridică vijelios de pe scaunul grosolan pe care șezuse în fața butucului de lei. Atât de puternic îi sgândărise mândria această veste. Chodenii nu mai pomeniseră până atunci ca oameni de-ai lor să fie bătuți ca haidamacii sau tâlharii.

— Oho, cu ciomegele pe noi! Mare mirare că n'au fost puși la stroi, dar asta e prea de tot! Nu mai merge așa! Ehe, boierilor!

Urmară să vorbească despre cei întemnițați, îndeosebi despre bunic și despre tată, când se auzi scârțâind poarta, și în amurgul cenușiu ce se lăsa încet, apărură afară două umbre. Ușa se deschise și tocmai aceia de care vorbiseră, intrară în odaie; mai întâi bătrânul Pribek, obosit, prăpădit, cu părul sbârilit de vânt și ud de zăpadă. El salută, și în clipa când Manka sări la el și-i luă mâna, fața sbârcită a moșneagului se însenină. Feciorul său Matej, cu prăjina steagului pe umăr, nu spuse nimic și strânse tăcut

mâna pe care i-o întinse Pajdar. Apoi puse într'un colț bucata de lemn care fusese odinioară prapurul chodenilor, porunci scurt fiicei sale să fiarbă o ciorbă bunicului, și ca omul care se simte obosit, se așază pe un scaun, își propti coatele pe butuc și-și rezemă capul în palmă.

Manka se grăbi să aprindă focul, dar ochii îi erau mai mult la tatăl ei decât la lemne și la flăcări. Pajdar veni în fața vărului său și rupse în sfârșit chinuitoarea tăcere.

— Rău ați dus-o. E adevărat că cu ciomegele v'au...

— Iarăși? îl repezi Pribek, săltându-și capul. Să nu-mi mai vorbești de asta! Sunt sătul până în gât de rușinea îndurată. Ne-au furat totul, hoții ăștia — și Pribek se ridică — iar după aceea să ne pună și la cazne! O, fecioară Maria, asta n'am să le-o uit! Pe Dumnezeu o jur, negru ca tăciunele să mă fac!

Când Manka aprinse așchia de cetină, lumina ei căzu pe Matej Pribek care cu mâna ridicată, palid, cu ochii scăpărători și însângerați, stătea în picioare și vorbea în amurgul alburii.

Bătrânul Pribek ședea pe scândurile patului său; ținându-și împreunate mâinile veștede și vânoase, se uita la feciorul său și repeta doar cu glasul stins:

— Steaua aceea, steaua aceea!

Cam pe timpul când unchiul Pajdar fusese singur cu Manka, bătrâna Kozina ședea și ea singură în odaia ei din casa rămasă părinților. De clipa aceasta de singurătate avea mare trebuință. Ieri, după ce i se luase comoara de hrisoave, iar feciorul ei fusese dus la castel, nu închisese ochii toată noaptea. Vreme îndelungată a stat la nora ei, copiii speriați nu puteau să adoarmă, iar ea, încă înainte de revărsatul zorilor, și-a îmbrăcat șuba și a dat o fugă până la Trhanov. Ochii ei încruntați sfredeleau zidurile albe ale castelului boieresc, căruia îi dădea ocol, doar o zări undeva pe Jan al ei sau încaltea o putea afla ce se întâmplă cu el și cu ceilalți. Se înapoie fără a fi dibăcit mare lucru. Nora o aștepta pe ghimpi. S'ar

fi dus și ea la castel, dar nu putea din pricina copiilor și a ostașilor.

Ciudat se schimbaseră lucrurile dintrodată! Bătrâna Kozina, până atunci atât de rece cu nora ei, se purta de ieri cu ea de parcă i-ar fi fost fiică adevărată. Se îngrijea de copii, o ajuta la treburi, iar după amiază când se întoarse pentru a doua oară dela castel, o cruță, nespunându-i tot adevărul.

După plecarea ostașilor, se duse în odaia ei și se rugă pentru Jan. În juru-i era liniște, numai vântul sufla jalnic în amurg. Apoi hămăi afară bătrânul câine-lup. Lătratul său dușmănos o scutură pe bătrână. Trase cu urechea o clipă, dar când câinele se potoli, își plecă fruntea și urmă să-și bogonisească ruga. Dar nu putu să se închine multă vreme, căci de afară se auziră pași mărunți și grăbiți, și micul Pavlik dădu buzna în odaie; cu sufletul la gură, le dădu de veste că venise tata. Mai înainte ca bătrâna să fi ajuns la ușă, intră în odaie chiar el, cu Hanalka în brațe, iar în urma sa Hanka, toți plini de bucurie.

Când bătrâna Kozina văzu capul oblojit și fața palidă a feciorului ei, nu putu scoate o vorbă, iar ochii i se umplură de lacrimi. Jan văzu aceasta și cuprinse mișcat mâna mamei, pe care ea i-o întinsese nu numai pentru a-i ura bun-venit, dar și pentru a-i cere din tot sufletul iertare.

Intreaga familie ședea acum în jurul mesei bunicii; toți se bucurau de sosirea răzeșului iubit, iar copiii nici nu se mai clinteau de lângă el. Hanka îl întrebă cum a dus-o la castel, cum s'au purtat cu el acolo. Kozina îi răspunse scurt, aduse apoi vorba de ostași și întrebă ce isprăvi mai făcuseră la răzeșie și în sat. Mama sa vorbea puțin. Pe limbă îi sta o singură întrebare; dar înainte de a o pune, băgă de seamă că feciorul ei se ferește să vorbească despre asta.

Pe neașteptate le sosi un oaspe. Era unchiul din Drazenov, bătrânul Krystof Hruby. Încă de ieri, după ce Kozina și ceilalți fuseseră duși la castelul din Trhanov, bătrâna dăduse de veste fratelui ei ce se întâmplase. El ceru iertare că vine abia azi, dar nu

fusese acasă, ci la Brod, cu treburi. Luă mâna tânărului răzeș, o scutură din toată inima și zise :

— Am aflat totul, dragul meu !

După ce-și scoase apoi zeghea și pălăria cu marginile late și se așeză la masă, tânăra răzeșită se duse să pregătească cina pentru bărbatul ei și mosafir.

— Ai aflat dar, Krystof, zise bătrâna Kozina, aducând în felul acesta vorba la ceeace de adineaori ardea să întrebe.

— Da, am aflat că au ars hrisoavele noastre, răspunse el cu un oftat ; nu însă și dreptul nostru, adăugă chodeanul.

Auzind asta, bătrâna sa soră tresări. Acum aflase în sfârșit ce voise să știe. În aceeaș clipă se auziră pași în tindă, și în odaie intră șoltuzul Syka, „vechilul“.

— Acum, surată, pot să vorbesc înaintea ăstuia, zise el din prag, arătându-l pe tânărul Kozina. El este acum vechilul nostru, adăugă după aceea. Dar dece-am venit la voi ! Știi, surată, că la cancelarie n’au avut în sipet toate hrisoavele ? Le-am numărat bine, iar deșteptul de logofăt a mai întreat, în dorul lelii, dacă sunt toate — dar mama nu m’a făcut nătăflet, și am băgat numaidecât de seamă că nu erau toate.

— Nu erau ? Și care lipseau ? răspunse cu vioiciune bătrâna Kozina.

Apoi se ridică, desprinse marama pe care o purta legată cruciș pe piept, o desfăcu și scoase din ea mai întâi un hrisov și apoi încă unul cu peceti.

— Acestea sunt cele mai bune două, de care spuneai tu, Syka, că ar fi deajuns în fața judecății, fiindcă în ele e scris tot dreptul nostru.

Bătrâna Kozina sta îndărătul mesei și ținea în mâna ridicată pitacele îngălbenite, cu pecetile atârinate. Ochii îi străluceau, și ea se uita dela un bărbat la altul. În clipa când arătase hrisoavele, se ridicaseră uimiți cu toții : tânărul Kozina, chibzuitul Syka și șoltuzul cărunt din Drazenov. Syka luă numaidecât pitacele, de parcă ar fi vrut să se încredințeze că sunt într’adevăr cele adevărate.

— Sunt, sunt ale noastre ! zise bătrâna zâmbind.

Și povesti apoi cum la primărie feciorul ei o vestise

la timp că stăpânii au venit după hrisoave, atunci când i-a pus întrebarea dacă sunt bine păstrate. Și ei pe loc i-a venit în minte că ar fi mai bine dacă pe cele mai de preț le-ar ascunde în altă parte, că dacă-l vor ține acolo pe feciorul ei, vor căuta de bună seamă și în casa lor, și că atunci le-a scos la timp din sipet pe acestea două, ascunzându-le cu vechile lor poceți la piept. Vorbind, pusese pitacele pe masă.

— Nu, pe acestea nu ni le mai iau ciocoi ! urma ea cu hotărîre, uitându-se la hrisoavele de pe masă.

— Nu ni le mai iau ! repetă feciorul ei. Nu le mai iau, iar Lomikar ni le va da înapoi și pe cele arse. Vrînd-nevrînd !

Ochii îi fulgerau, iar pe fața sa palidă apărură o vie roșeață. Bătrânul unchi din Drazenov își coborî capul alb ; Syka însă întinse mîna sa dreaptă curajoasei tovarășe.

În acest timp, Hanka trebuia cu îndemînare în jurul vetrei, pregătind cina. Se simțea mai alinată și mai voioasă, știindu-l pe bărbatul ei acasă, și nemai-avînd nicio treabă cu boierii. Vechile hrisoave fuseseră luate de stăpînire — ducă-se pe pustii ! Hanka nu plîngea de dorul lor. Câtă gâlceavă, mîhnire și supărare se iscase din pricina lor, și mereu fără niciun folos !

Jan le va uita cu timpul și apoi va veni din nou sfînta liniște, iar el va fi iarăși al lor, al ei și al copiilor !

X

Din noaptea aceea friguroasă, pe care chodenii din Oujezd au petrecut-o în beciul din castelul Trhanov, gerul nu s'a mai muiat. Iarna își arăta colții. În lunci, vîntul mai spulbera nămeții, dar de pe plaiuri giulgiul alb nu se mai urnea defel. Culmile munților Cerchov, Haltrav, Skarmanec și ale tuturor celorlalți, mai înalți, sau mai mărunți, din ținutul chodenilor, ca și piscurile celor mai depărtați, ce se desenau pe fondul uriaș

al Șumavei, aveau cușme albe ; de acolo se pierdeau în vălurile zăpezii creștetele sâlnii și coastele împânzite cu codri vineți, adânci și tăcuți.

Tot atât de tăcut și de liniștit era întregul ținut al chodenilor.

Se părea că oamenii erau înspăimântați de cele ce se întâmplaseră nu demult la Oujezd și în castelul Trhanov. Nicăieri vreun semn de supărare sau de împotrivire, vreun clocot de mânie sau vreo dorință de iăzbunare.

Se auzeau numai cuvinte de prețuire pentru cei din Oujezd, care apăraseră atât de bărbătește scutul drepturilor moștenite dela strămoși. Și îndeosebi se vorbea de tânărul Kozina ; toți proslăveau curajul său, îndrăzneala cu care îl înfruntase pe Lamminger, ispravnicul ținutului, în fața acelor olîteri și ostași care adăstau înăuntrul și în jurul primăriei cu paloșele scoase. Mai întâi veniră la Oujezd cunoscuți din Drazenov, Postrekov și Chodov, ca să audă cu urechile lor ce se petrecuse, ca să stea de vorbă cu aceia care pentru ei toți suferiseră greaua încercare. Apoi sosiră răzeși din sate chodene mai depărtate, dar numai oameni vârstnici, pricepuți și așezați. Ei se duceau de dreptul la Kozina sau veneau la el cu șoltuzul Syka și strângeau mâna tânărului răzeș. Se așezau, vorbeau, iar înainte de plecare aproape fiecare întreba :

— Și ce va fi acum ?

— Acum trebuie să tăcem chitic, dar asta nu înseamnă că nu mai avem nimic de spus. Veți mai primi vești dela mine, răspundea Kozina.

Nimănuia însă nu i se spunea și nici nu i se pomenea măcar că nu toate hrisoavele au fost nimicite, ci că mai aveau două bune, care erau chiar cele mai însemnate, precum spunea Syka. Și taina asta o păstrau față de toți, în urma sfatului dat de șoltuzi. Pe atunci, lucrul acesta trebuia ținut ascuns și-l cunoșteau numai ei, unchiul din Drazenov și bătrâna mamă.

Hanka se minuna acum adesea ce-o fi cu bărbatul ei. Iși închipuise că în urma celor întâmplate va sta și mai cufundat în gânduri și nu va uita atât de ușor. Dar el era mai liniștit și mai vorbăreț decât oricând !

De bună seamă, atât de voios cum a fost ca flăcău, când o pețea pe ea, nu-l mai vedea acum niciodată. Umbra unei griji ascunse și a unor gânduri tănuite nu-i mai picrea de pe față. Deasemenea ea se mai mira că Kozina se ducea acum atât de des la mama sa, în casa rămasă părinților, ba de câteva ori s'a întâlnit chiar ca ducându-se într'o doară după el acolo, Jan sau bătrâna să schimbe fățiș vorba în fața ei. Tănuiau ceva. Dar ce? Despre ce vorbeau?

Despre ea, hotărît nu, căci din ziua când au fost călcați de ostași, soacra se purta mult mai prictenos și mai grijuliu cu ea decât înainte, și nici Jan nu se schimbaseră. Și totuși Hanka era îngrijorată. Și astfel, într'o seară când o ținea pe Hanalka în poală și ședea lângă bărbatul ei, care-l avea pe Pavlik pe genunchi, în clipa aceasta de tihnă și de sporovăeli, în care Kozina părea a fi uitat de toate celelalte, ea îi vorbi de zilele frumoase din trecut. Il întrebă dacă nu are cumva o grijă ascunsă. În aceste câteva cuvinte se desvăluia tot sufletul ei cinstit și credincios, cuprins de îngrijorare și de teamă.

— Ce-ți trece prin minte? Ce taină grozavă crezi că frământă cu mama mea? Știi bine că bătrâna chodeană, ca și mine, nu putem uita atât de lesne. Aducem câteodată vorba de timpurile trecute. Nu trebuie să fii îngrijorată, Hanka; tu și copiii sunteți tot ce am mai drag pe lume.

Spunea adevărul, și deaceia ultimele sale cuvinte sunară nespuse de cald și de convingător. Hanka se simți în clipa aceasta cât se poate de liniștită.

Tăcut și tihnit era întregul ținut al chodenilor.

În schimb, prinsese viață castelul din Trhanov. Baro-nului de Albenreuth îi plăcea din totdeauna să se ocupe de catastifele gospodăriei și de socoteli, pe care le cerceta și le pureca necontenit până la ultimul sfanț. Uneori se ducea și pe la moșiile sale, ca să-i controleze pe logofeți și să dea ghes slugilor care după părerea lui nu munceau niciodată deajuns, și tot astfel se purta și cu șerbii care munceau la el, neluând în seamă tânguiri și rugile lor de a le mai ușura povara.

Dar acum Lamminger ieșea din cancelarie ca să ureze bun-venit oaspeților poștiți de el la castel. Erau mai toți boieri de pe la moșiile învecinate. Cu ei pornea călare prin întinsele sale păduri, la vânătoare. În ultima vreme sosiră din garnizoana Plzen și câțiva ofițeri din nobilime, printre care și contele Stampach și căpitanul de Vrtba.

Încă niciodată castelul Trhanov n'a adăpostit atâția mosafiri ca acum ; încă niciodată n'a pornit din curtea sa un număr atât de mare de hăitași.

În fruntea lor, ca gazdă, Lamminger însuși, cu fața voioasă, astfel cum o avea mereu în ultimul timp. Lucrul acesta îl observaseră toți aceia care îl cunoșteau, dar mai ales cei dela castel, care se minunau, nebănuind ce piatră grea căzuse de pe inima severului și acruului lor stăpân. Observară aceasta și chodenii în cojoace și cu căciuli lătoase, care țineau câinii de vânătoare sau mergeau înaintea vânătorilor, cu ciomege în mână, ca să sgornească vânatul și să-l alunge spre pușcași, pe când strămoșii lor avuseseră dreptul să vâneze liberi și nestingheriți, întocmai ca astăzi boierii aceștia. Chodenii scrutau cu luare-aminte fața boierului și înțelegeau ce era în mintea sa. Deaceea omul care le nimicise hrisoavele, își îngăduia acum să-i pună la noi corvezi. Căci mai înainte n'ar fi cutezat să cheme la castel oameni din Chodov și Klenec, cu porunca să sgornească vânatul pentru boieri. Ba îi și amenințase. Oamenii din Chodov și Klenec au venit. Consfătuiri în clipa aceasta ? Dar cum umblau și cum se uitau de pe dealuri, din păduri, la vânătoarea boierilor care veneau călări pe suișuri ! Cei din tâi la rând fuseseră așa dar oamenii din Klenec și Chodov. Fiecare chodean vorbea despre asta cu ciudă și căinându-i.

— A început !

— Și o să fie tot mai rău.

— Azi cei din Klenec și mâine noi.

Așa cuvântau toți, aducându-și aminte de vânătorile libere ale strămoșilor lor, care din tot ce vânau, aveau să predea la Domazlice, pentru prima zi de Crăciun, numai câțiva iepuri : cei din Chodov câte doi, cei din

Postrekov, Klenec, Oujezd, Drazenov, Pocinovice, Straz și Kouta tot câte doi, iar cei din Lhota și Mrakov numai câte unul.

Despre asta se vorbea cu înflăcărare și în casa lui Pribek, după claca de tors. În odaia încăpătoare, bine încălzită, era viață și chiar veselie, căci dispăruse umbra acestei case: ursuzul Matej Pribek, sgârcit la vorbă, cu fața mereu înlunecată în ultima vreme. Plecase de acasă pe înserate, parcă ar fi voit să se ferească de oamenii care aveau să se adune, sau parcă ar fi simțit că n'are ce căuta între ei.

Bătrânul său tată ședea însă în mijlocul tinerilor, flăcăi și fete care torceau în, și cărora li se alăturase și tânăra Dorla, nevasta cimpoierului Jiskra Rehurek. El însuși o îndemnase să se ducă acolo, făgăduindu-i că va veni s'o ia, ca să se întoarcă împreună acasă. Ea se supuse voioasă, căci din singurătatea lor de lângă pădure ieșea rareori în lume și-i era adesea dor de oameni; mai ales acum când serile de iarnă păreau că nu se mai sfârșesc. Cu toate că în zilele acelea, clăcile de tors nu mai erau cum fuseseră odinioară. Chiar și aici, unde casa răsună de cântece sglobii, de glume și de râsete, se simțea apăsarea grelelor clipe prin care treceau. Nici tinerii aceștia, cu mintea flușturistică și neîmpovărată de griji, nu petreceau ca de obicei. Ultimele întâmplări nu puteau fi trecute cu vederea, și mai ales aici, în casa lui Matej Pribek.

Dar după câțva timp uitară totuși prezentul. Și aceasta se întâmplă când începură să vorbească de ultima mare vânătoare a boierului și-și amintiră de timpurile de odinioară, iar bătrânul Pribek le călăuzi pașii spre trecut, purtându-i prin codrii nesfârșiți care pe vremea aceea erau ai lor, plini de cele mai felurite dobitoace, și le povesti că în tinerețea sa au fost acolo mult mai mulți urși decât azi, iar lupii mișunau în fiecare desiș.

În nopțile de iarnă, după asfințit, se înălța în fața bordeielor o cântare de pomină. Lupii urlau de frică și în fiecare dimineață capcanele erau întesate. Blana de lup se făcuse pe vremea aceea ieftină nevoie mare.

Și cine se ducea în bunget sau la târg, trebuia să fie pregătit să dea față cu un lup. Eu încaltea nu numai unuia i-am făcut de petrecanie. Despre asta ar ști să spună cu ghiotura cekanul meu.

Privirile flăcăilor, dar și ale fetelor, se îndreptară spre colțul către care arăta bătrânul Pribek cu ochii și cu mâna. Unul dintre flăcăi luă cekanul și-l cercetă cu luare-aminte. Era neobișnuit de mare și de sdravăn, cioplit din lemn de stejar, de bună seamă pentru o mână deosebit de viguroasă și grea, cum o aveau numai cei din neamul Pribek. Sub mânerul securei scântietoare erau ferecături galbene, iar în mijlocul lor străluceau pietre roșii și albastre, înțepenite în inele mici de argint. Flăcăilor le plăcu arma aceasta mai ales din pricina ferecăturilor. O cântăreau, o cercetau...

— Și e desigur tare veche, zise unul.

— Ehei, mai bătrână decât tine și decât mine. Cekanul ăsta a fost și în mâna bunicului meu. Era tot ce-i mai rămăsese după războiul acela, când ostașii împărătești au pârjolit satul Oujezd și au jăcmănit totul. Măre, dacă ar avea grai cekanul ăsta, fârtate! Ce de mai lupi a răpus! Și de bună seamă nu numai o scăfârlie de om a sdrobit! Chiar bunicul a dat cu cekanul ăsta într'un călăreț împărătesc, până când l-a trimis pe lumea ailaltă, fiindcă se apucase s'o pună la cazne pe baba, răposata.

Flăcăii se uitară cu mai multă luare-aminte la strașnica armă, ba chiar și fetele se ridicau sau își întindeau gâturile ca s'o vadă mai bine.

— Și ce-a umflat bunicul pentru fapta aceasta, moșule? întrebă unul dintre flăcăi.

— Umflat? Ce era să umfle? a trebuit să-și ia tălpășița prin codri. Ca roiul de albine s'au ținut după el. Măre, ce sămânță de om a fost acesta! Un sac cu mazăre ducea în spinare, dracu știe unde, de parcă ar fi fost cu puf. Voi, spârcilor, credeți că sunteți mai dihai ca alde nichipercea, dar alt soi de oameni era pe vremea aceea și alt sânge le curgea în vine. N'ați fi voi în putere să faceți ce-a făcut bunicul. El nu se da îndărăt nici dacă se pomenea în sâlhă cu ursul în

față. Se lua la trântă cu el cum s'ar fi încăierat cu un flăcău. Odată, bunicul a scos puii din bârlogul unui urs și a plecat cu ei acasă. Ajunsesese aproape de pârau când se pomeni cu urlete în urma sa. Era ursoaica ! Fugea după el, își arăta colții și urla după pui. Bunicul a luat-o la sănătoasa, de-i sfârâiau călcâiele. N'avea încotro, căci ursoaica venea val-vârtej și-l ajungea tot mai mult, până la capătul satului, ba chiar până în sat. Dar acolo s'au repezit oamenii din case și au omorât-o.

— Și ce-a făcut bunicul cu puii ?

— L-au mușcat de l-au umplut de sânge. I-a dus apoi în târg, la castelul chodenilor, și i-a dat pârcălabului domnesc, iar acesta i-a trimis unui boier, la Praga.

— Și ce-ar fi dacă un urs ca ăsta l-ar sfâșia pe Lomikar, când se va mai duce la vânătoare ! se amestecă unul dintre flăcăi.

— Păi atunci iscarioteanul ăsta însemnat de Dumnezeu nu s'ar sfii să împingă înainte niscai chodeni, că acum vor fi buni la orice.

— Tăceți ! Auziți ? Zurgălăi ! strigă deodată Manka.

Dar nu auziră nimic. Manka îi încredință totuși că nu se înșelase.

— Cui i-ar veni cheful azi, pe vremea asta !

Și totuși... Tăceau chitic, își ciuleau urechile. Dar nu se auzi nimic, numai bocetele vântului care biciuia în ochi grămezi de zăpadă moale.

XI

În clipa aceasta, cimpoierul Rehurek Jiskra se afla acasă, singur cu tatăl său orb. Bătrânul ședea lângă vatră, iar feciorul său măsoara odaia în sus și în jos, cuprins de o oarecare nerăbdare. Din când în când curăța așchia rășinoasă din sfeșnicul negru de lemn, cu toate că nu era nevoie s'o facă de atâtea ori. Chiar din felul cum răzuia sgura și înălța așchia, se putea vedea că se gândește la altceva. Indată ce îndrepta

flacăra, pornea din nou prin odaie, apoi se oprea la fereastră, scrutând întunericul, în care cădeau fulgi de zăpadă și urla vântul, aducând suspinele grele ale pădurii apropiate.

Deodată, bătrânul se clinti de lângă vatră și zise :
— Acum a venit cineva.

Auzise și Jiskra ciocănitura în ușă. Ieși și întrebă din tindă cine e.

— Eu, Nemec din Mrakov.

În odaie intră apoi un chodean de statură mijlocie, încă destul de tânăr, cu ochii vii și șugubeți, și el întrebă vesel :

— Ești singur, cimpoierule ?

— Singur, șoltuzule. Nevasta hoinărește.

— Ca tine ?

— Lasă să guste și ea din păpara asta. Că tot mă cicălește mereu pentru hoinăritul meu, adăugă el zâmbind șiret.

— Așa dar știe și ea să cânte ? întrebă șoltuzul în glumă.

— Să cânte ? Știe, firește. Dar bătrâna mea mamă avea o vorbă : omul înțelept să nu joace după cum îi cântă nevasta.

— Haha, asta înseamnă că la voi e toată ziua numai cântare. Dece te-ai însurat ?

— Fiindcă așa au vrut ai noștri.

Șoltuzul râse din nou și întrebă :

— Cine anume ?

— Tătâne-meu.

— Ia stai, fătul meu ! se amestecă în vorbă tatăl orb de lângă vatră. Iar o iei cu vechile snoave ?

— Și ce-i rău în asta ? întâmpină șoltuzul.

— Dece n'am râde oleacă ? Râsul e cea mai bună mirodenie, adăugă cimpoierul. Până și Lomikar din Trhanov râde. Că doar ne-a cumpărat atât de ieftin de-i mai mare rușinea.

— Iar ce n'a cumpărat, a furat ! întregi șoltuzul.

Nu sfârși bine vorba că iarăși bătu cineva la ușă. Și din nou cimpoierul întrebă din tindă, prevăzător, cine este.

— Psutka, se auzi un glas subțire și îndată după el un mormăit de urs :

— Brychta.

— Aha, fârtății din Postrekov ! Bine-ați venit, intrați, îi pofti cimpoierul și deschizând ușa, îi petrecu în odaie.

Intră Psutka, acelaș care fusese de curând la Pribek cu Pajdar din Pocinovice și cu tânărul Serlovsky, în ziua când la Matej Pribek și la tatăl său veniseră scutelnicii și-i ridicaseră de acasă. Insoțitorul lui Psutka era șoltuzul Brychta din Postrekov, un om cât un munte, numai oase și mușchi ; sprâncene negre, dese și ciufulite se bolteau sub fruntea îngustă, iar dedesubt scânteiau doi ochi negri și nestatornici. Pe fața smeadă se putea citi curaj și îndărătnicie, iar dunga adâncă și roșie de pe frunte n'o făcea mai blajină. Jakub Brychta era bine cunoscut în ținutul chodenilor, ba chiar și mai departe, prin părțile cehe, și dincolo de munți, la megieșii bavarezi. Poate că de aceștia era și mai bine cunoscut, el și înfricoșătorul său cuțit, pe care la nevoie, sau uneori numai după câteva cuvinte, îl smucea dela fluierul piciorului, mai ales când se găsea la ei.

Se așază pe laviță lângă Nemec din Mrakov, drăcui vremea de afară și răzui cu vârful cecanului zăpada înghețată de pe botfori. Tocmai atunci cimpoierul deschise din nou ușa și în odaie intrară alți oaspeți : Matej Pribek, șoltuzul Syka și bătrânul Krystof Hruby din Drazenov, al cărui păr lung, alb, era tot răvășit de vânt și udat de zăpadă. Șoltuzii se salutară, schimbă câteva cuvinte și urară bun-sosit noilor oaspeți veniți cu sania. Aceștia erau din Pocinovice : spătosul și harnicul Pajdar, vărul lui Pribek, și tânărul Serlovsky îmbrăcat cu un cojoc scurt, împodobit cu flori.

Flăcăul acesta voinic și chipeș se deosebea cu totul de bărbații vârstnici și bătrâni care se adunaseră aici și care se uitau la el cu mirare. Dar bătrânul Pajdar, părând a pricepe nedumerirea lor, le explică repede că tatăl flăcăului, șoltuzul din Pocinovice, nu putuse veni

fiindcă era bolnav, dar că se poate avea tot atâta încredere în feciorul lui ca și într'însul.

După un răstimp, adunarea se mări și mai mult, când în odaie intrară șoltuzul Jiry Pec din Chodov și Adam Ecl din Klenec. Apoi se așezară cu toții în jurul mesei, unii îmbrăcați cu șuba, iar ceilalți care o scosese, cu sumanele albe pe ei. În colțul cel mai îndepărtat, aproape singur, ședea Matej Pribek, sgârbit la vorbă, dar cu mintea ațintită și cu urochile ciulite la cele ce se vorbeau. Unii dintre șoltuzii veniți la adunarea aceasta fuseseră chemați de către Kozina, iar la aceia care locuiau mai departe, se dusesese Jiskra Rchurek în numele lui Kozina și al lui Syka și le vestise timpul și locul tainicei consfătuiri.

Pentru asta se alesese cu o săpuneală strașnică din partea nevestei sale, care se supăraseră că iar a început să hoinărească, și încă atât de departe, ce naiba! Adevărul ar fi molcomit-o, dar el nu i-l spuse, ci-i îndrugă glumind numai verzi și uscate. Acum smulse așchia aprinsă, ca să bage una nouă, apoi se duse iarăși la fereastră, trase cu urechea, ieși în tindă și se uită din prag în bezna nopții de iarnă.

Din odaie se auzea ecoul înnăbușit al discuțiilor aprinse.

Toți întrebau, și Brychta din Postrekov cu glasul cel mai ridicat, unde este Kozina și pentru ce au fost chemați aici. Voiau să afle lucruri mai amănunțite, căci nu știau decât că veniseră să hotărască ceva în legătură cu Lamming. „Vechilul“ Syka îi domoli, spunându-le că tânărul răzeș va veni numaidecât.

— Dar unde e?

— În târg.

— Și ce caută în târg când știe că noi suntem aici? întrebă Brychta cu asprime.

— Asta nu știu nici eu; știu numai că alaltăieri a sosit dela Viena Just din Domazlice.

— Strungarul? Matej? întrebă Psutka.

— Da, el. A avut o pricină cu primăria. S'a judecat multă vreme la Praga și acum în urmă la Viena. Ei, și acum i-a ieșit bine. Și acest Just a trimis ieri vorbă lui Kozina să vină la el în târg, că are să-i

dea o veste însemnată. Și dacă s'a nimerit așa, Kozina s'a dus să-l aducă aici, ca să auziți și voi ce are de vestit.

— Și vrei să spui că tu nu știi nimic? întrebă Brychta nerăbdător.

Syka clipi din ochi, râse, apoi grăi:

— Valeu, Brychta, ești ca o fată!

— Numai de-ar spune adevărul, târgovețul ăsta! observă șoltuzul din Chodov.

— N'o să-l lăsăm să ne ducă de nas! strigă Brychta.

În clipa aceasta năvăli în odaie cimpoierul.

— Sosesec!

Pe dată amuțiră cu toții. De afară venea clinchet de zurgălăi, apoi se auzi cum se oprește sania, și îndată după aceea intrară și oaspeții așteptați; mai întâi chipeșul Kozina cu șuba pe el, iar în urma lui un omuleț îmbrăcat cu o mantie uriașă de culoare închisă. Privirile tuturor se ațintiră asupra acestui târgoveț din Domazlice, care intră cu pași siguri, ca la el acasă, salută, își scoase mantia și strânse mâna tuturor celor de față. Pe mulți dintre ei îi cunoștea; pe unul mai bine, pe altul poate numai din vedere; dar pe fiecare îl privea ca pe un vechi cunoscut. Fața roșită de ger a acestui om pipiriu și mărunț de stat se deosebea prin oasele fălcilor ieșite înafară, prin nasul turtit și ochii negri, șireți. Fără multă vorbă se așeză pe un scaun tare în mijlocul chodenilor și peste puțin gura îi și începu să turue, după ce mai înainte se uitase dacă obloanele dela ferestre sunt închise. Țăranii, cu atenția încordată, ședeau înlemniți. Dar este și adevărat că acest Just vorbea iscusit și curgător, ca într'un cor de biserică, și încă despre un lucru care-i privea pe ei.

— Alaltăieri m'am întors dela Viena, după cum ați auzit, desigur, povesti el. Am avut acolo o pricină pentru o falcă bună și destul de mare de pământ, pe care voia să mi-o ia vestita noastră curte de judecată din Domazlice. Dar eu știam că am drepturi vechi și întemeiate asupra ei și nu m'am lăsat. Jupânii dela sfat, crezând că au și pus mâna pe ea, se și vedeau

arând pe ogorul meu, al meu, înțelegeți, și-și băteau joc de mine. Și de ce nu ? Ce eram eu, un biet meșteșugar, față de ei ? Dar eu mi-am zis : „Nu te lăsa, vericule, că tot mai este dreptate pe lume !“ Și așa am mers dela o judecată la alta și am ajuns până la urmă chiar la măriia sa, la împărat.

— Măre ! exclamă Brychta.

Vestea aceasta îl uimise peste măsură, dar ea îi buimăci și pe ceilalți. Numai bătrânul Krystof Hruby rămase neclintit, și tot astfel și Matej Pribek, care își așintea neconținut privirea scrutătoare, încruntată și liniștită asupra târgovețului care vorbea.

— Și ai fost la curte ? întrebă Psutka din Postrekov.

— Am fost.

— La împărat ?

— La împărat.

— Nu-i tăia vorba, Psutka ! îl mustră Nemec.

— Și l-ai văzut pe împărat ? întrebă în acelaș timp Ecl din Klenec.

— L-am văzut și am vorbit cu el. Dar ascultați. O să vă mirați poate, dar gândiți-vă că eu nu sunt vechil și că n'am de ce să vă mint de vreme ce nu vă cer nimic, ci pot atrage asupra-mi doar mânie, dacă voi nu veți tăcea și mă veți trăda.

— Dar de ce ne povestești asta ? glăsui deodată Pribek.

Câteva capete se întoarseră către el, dar nu supărate de această întrerupere.

— De ce vă povestesc asta ? răspunse Just cu istețime, fără să-și piardă cumpătul. Fiindcă am fost totdeauna pentru adevăr și fiindcă nu pot să-i sufăr pe ciocoi, de aia ! Pe cei săraci și nevolnici dumnealor îi hărțuesc cum le place și le fac numai strâmbătăți, ca mie, ca vouă, cred că știți foarte bine.

— Și ce-a fost la Viena ?

Cu întrebarea aceasta îl întrerupsese acum Nemec.

— Așa dar, sosesc la Viena, fără nicio nădejde. „Vericule — îmi zic — aici nu te mai ajută decât împăratul. Trebuie să te duci la el“. Dar nu era așa de ușor să ajungi acolo. Cât am alergat, cât m'am căciulit și cât am sfântuit, cred c'o să înțelegeți. Acum

ar merge altfel, dar atunci n'am știut încă rostul. Până la urmă însă, tot am pătruns în palatul împăratului, eu și feciorul meu cel mare, Jakub. Mi-am zis : „Lasă să vadă și el așa ceva, ca să aibă ce să-și amintească“. Cât de frumos și de măreț este totul acolo, nici nu pot să vă spun. Peste tot numai marmură, numai aur și mătase, iar sluga cea mai de rând, ca la noi cel mai mare boier, numai fireturi și catifea. Ne-au dus prin nu știu câte încăperi, una mai frumoasă decât cealaltă, și toate ca oglinda. Te orbeau, nu alta, și nu se mai isprăveau. Feciorul meu Jakub se oprea peste tot și se uita cu gura căscată, iar eu, de nu mi-aș fi amintit de ce-am venit acolo, aș fi holbat ochii ca și el. În cele din urmă, am ajuns într'o încăpere, în care ne-au spus să așteptăm și să ne așezăm. Și mare, scaunele de acolo erau îmbrăcate toate cu cea mai scumpă plisă, ca aceea din care sunt făcute sfintele odăjdii de sărbătoare ale preotului nostru, știți, acelea țesute cu fir. Măi, cum am mai șezut pe ele ! Dar n'am avut bine timpul să ne aruncăm ochii împrejur, că a și intrat unul îmbrăcat ca o paiată; era un postelnic, asta am ghicit numaidecât, și el ne-a dus într'o odaie mai mică. Acolo a tras o perdea minunată, care ținea loc de ușă, știți, și ne-am și aflat în cea mai frumoasă dintre încăperi, iar în fața noastră erau doi boieri. E adevărat că pe drum ni se spusese cum trebuie să ne purtăm, dar știam și eu dinainte ; îi fac lui Jakub cu ochiul și amândoi cădem în genunchi.

— Și cum arăta împăratul ?

— Și cine era celălalt ? întrebare Psutka și Nemec în acelaș timp.

— Celălalt era cancelarul împăratului. Purta un vestmânt minunat, ca un ghegeneral. Dar împăratul, n'o să vă vie să credeți, era îmbrăcat fără niciun dichis, cu o perucă mare, cu un surtuc de culoare închisă, fără ceaprazuri și fireturi, cu călțuni și conduri negri, aproape ca un boier. Dar măreț ! Numaidecât ne-a făcut semn cu mâna să ne ridicăm. „Ce vă aduce aici ?“ întrebă el. Măria sa, vericule ! Și pe loc i-am spus totul. I-am lămurit pricina, pe scurt, dar cuviincios. El a ascultat, a dat de vreo două ori din cap, apoi

a vorbit ceva pe franțuzește cu cancelarul, și deodată îl văd că-și ia mântăluța de pe umeri, era de mătase, ușoară ca fulgul, o pune pe umărul meu și zice : „Du-te acasă cu Dumnezeu, că ți se va face dreptate!“

— Auziți, auziți ! se ridicară glasuri din tăcerea mormântală care domnise în tot timpul povestirii lui Just.

La rândul lui, tăcând o clipă, el măsură cu privirea nestatornică a ochilor săi negri, pe chodenii adunați, își dădu seama de răsunetul cuvintelor sale și-și urmă povestirea cu mai multă tragere de inimă și mai sigur de sine :

— Puteți să vă închipuiți ce-am simțit în clipa aceea. Dar n'am uitat ce-aveam de făcut. Am mulțumit, m'am ploconit până la pământ, m'am dat cu spatele spre ușă și gata eram să ies, când văd că domnul cancelar îmi face un semn. Mă opresc. „Sunteți din Domazlice ?“ mă întreabă cancelarul. „De acolo, înălțimea voastră, domnule cancelar !“ îi răspund. „Atunci îi cunoașteți și pe chodeni“, zise tot el. „Cum să nu-i cunosc, înălțimea voastră...“

Și Just trebui să contenească din pricina zarvei care izbucni în mijlocul chodenilor. Strigăte de uimire și de neîncredere se desprindeau dintr'un talmeș-balmeș sgomotos de glasuri, Brychta sări dela locul său, după el Nemec și tânărul Serlovsky. Kozina, care ascultase cu capul plecat, îl ridică și se uită la cei adunați, dar mai ales la bătrânul unchi din Drazenov. Syka domoli gălăgia și rugă ca Just să fie lăsat să sfârșească. Acesta râse și urmă :

— „Cum să nu-i cunosc, înălțimea voastră ! zic ; suntem doară vecini“. „Dar acum nu se mai aude nimic de ei. Pe vremuri se arătau mai des pe aici, zise iarăși cancelarul ; posemne că au acum o oblăduire bună și sunt mulțumiți de ea“.

Larma izbucni din nou, și din mijlocul ei se putea auzi că Brychta, izbind cu vârful cecanului în podea, râdea ca un besmetic. Dar tăcu mâlc când căruntul Krystof Hruby se ridică, se apropie de Just și-l întrebă răspicat :

— Ai spus adevărul ?

— Dece-aș fi mințit ? răspunse Just cu tărie. Păcat că nu-i aici feciorul meu, ca să adeverească. Sau vrei să întăresc prin jurământ spusele mele ? E adevărul adevărat, credeți-mă, tot ce-ați auzit.

— Și a mai spus ceva domnul cancelar ? mai întrebă Hrubby.

— Numai atât.

— Și dece nu i-ai spus cum se poartă cu noi acest Lomikar ? strigă Brychta.

— N'am putut. Când un boier de seama lui nu întreabă, nu se cade să vorbești. Și chiar dacă aș fi vrut : îndată ce și-a sfârșit vorba mi-a făcut un semn cu mâna și s'a întors către împărat. Dar chiar în clipa când am ieșit, mi-a trecut prin minte : „Asta trebuie să le-o spui !“ Pe mine nu mă privește, dar știu cum e omul când suferă o strâmbătate. Iar voi sunteți nedreptățiți. Și mai cu seamă în timpul din urmă ! „Dece nu le-aș spune ? m'am întrebat. Dreptul lor e încă în picioare, și dacă și-ar spune păsul cum trebuie, i-ar merge rău neamțului acela din Trhanov. Și dece să fie cruțat hingherul ? Nu e mai breaz decât răposatul său tată, dacă nu chiar mai afurisit“. Nu e om la Domazlice care să nu-i poarte sâmbetele. Căci acești Lomikar ne-au luat destule. Dacă n'ar fi fost ei, ați fi fost și azi la noi, sub cârmuirea noastră. Ba a luat comunei noastre și moșia Trhanov. Azi ar fi a noastră. Acum și-a clădit castelul pe ea, și de pe pământul nostru își bate joc de noi și vă asuprește pe voi. Când m'am întors dela Viena și am aflat ce v'a mai făcut acum după toate cele, luându-vă și hrisoavele, am blestemat și eu, cu toate că nu mă privește. Mare tâlhărie, vericule ! Și încă ce nerușinată !

— Ba bine că nu ! A stat frumos numai până când l-au făcut ispravnic de ținut, ca să aibă mai multă putere, adăugă bătrânul Hrubby.

— Și din asta se poate vedea că hrisoavele noastre sunt încă bune ! strigă Kozina. Nu și-ar fi scos limba după ele dacă...

— Așa e, așa e ! întăriră câteva glasuri.

— Dar ce va fi acum, că doar spurcatul acela le-ars ! întâmpină Pajdar.

— Totuși să dați jalbă, zise Just cu hotărâre. La Viena se cunosc drepturile voastre. Dacă până și cancelarul și-a amintit !

— La fel ne-am gândit și noi și ne-am spus că lucrurile nu pot să rămână așa și deaceea v'am chemat ca să ne sfătuim. Și în clipa aceea n'am știut încă de cancelar, zise Kozina.

Toți încuviințară, cu gestul și cu vorba, aceste cuvinte.

— Putem să pornim deci. La Viena se știe de noi și de drepturile noastre, adăugă Syka.

— Și ceva din ele ne-a mai rămas ! rosti bătrânul Hruby, deschindu-și pieptarul și scoțând ceva învelit în pânză.

Toți se uitau mirați și curioși să vadă ce aduce bătrânul Hruby. Scoaseră un strigăt când el dădu la iveală două pergamente vechi cu peceți mari atâr-nate.

Uimirea îi cuprinse pe toți ; până și Just era surprins.

Cei mai turburați erau însă aceia care știau de aceste hrisoave : Hruby, Syka, Kozina. Ceilalți, se înghe-suiră în jurul lui Hruby ; până și Pribek, a cărui față se înviorase puțin, se ridică viforos și se uită peste capetele tuturor la ultimele mărturii ale drepturilor chodene. Brychta nu avu răbdare să stea mult în fața acestor vechi și îngălbenite pitace domnești, pălite ici și colo. Se ridică dela masă, țâșnind în sus ca o nuia, se duse la fereastră și ciocănind-o mâniat cu pumnul său vânjos, izbucni într'un hohot de râs sgomotos și strigă amenințător :

— Oho, jupâne Lomikar, nu suntem încă iobagii tăi ! Iată că mai avem ceva pentru tine, boierule !

— Dar sunt bune și sigure ? întrebă Ecl din Klenec pe șoltuzul Syka, ca „vechil“ și cunoscător.

— Sunt, căci au fost în sipetul cu trebile noastre ; ba sunt chiar cele mai bune. Pe ăsta îl avem dela craiul Jiry, iar pe ăsta dela craiul Matias.

— Și cum se face că nu le-a luat Lomikar ? în

trebă Pajdar, vorbind în numele tuturor, căci toți aveau pe limbă această întrebare.

Abia acum luă cuvântul Kozina. El povesti cum i se deslușise în minte, în clipa când îl văzuse pe Lomikar cu atât de mulți ostași, că n'o fi făcut drumul numai pentru el și pentru Pribek, ci pentru hrisoave, și că îndată ce-l străbătuse acest gând, i-l și șoptise mamei sale. Ca să fie mai sigură, ea s'a repezit numaidecât până acasă și a scos iute din ascunzătoare aceste două pitace, cele mai însemnate dintre toate, pe care le cunoștea bine de pe vremea când tatăl ei, bunicul său, avusese în păstrare sipetul chodean. Ceeace mai povesti apoi, stârni strigăte de încuviințare și de laudă pentru el, dar mai ales pentru bătrâna sa mamă, iar când sfârși, Brychta din Postrekov exclamă :

— Al dracului să fiu ! Strașnică femeie ! Se vede numaidecât că mama ta este o Kozina.

Dar tânărul răzeș, de parcă n'ar fi auzit această laudă izvorâtă din inimă, urmă :

— Acum ne putem înfățișa mai bine, căci avem ceva la mână și mai știm că cei dela curte nu ne-au uitat.

Toți cei de față, înviorați dela început de cele povestite de Just, se alăturară din toată inima acestei păreri. Numai Pribek nu spuse nimic. Când apoi, după cuvântarea lui Kozina, luă cuvântul Just, el arătă cu toată tăria, convingându-i pe toți, că și fără aceste hrisoave li s'ar face dreptate, de vreme ce la curte a fost întrebat de ei ; dar că acum pot merge la sigur și deaceea să nu piardă vremea. Ii povățui să trimită o deputăție la Viena. Propunerea aceasta, la care se gândise fiecare, fu primită. Numai Pribek se împotrivi :

— Faceți ce vreți. Dar pe mine să nu mă băgați. Eu nu plec la Viena. Dacă însă o să iasă rău, și rău o să iasă, și o să vreți să porniți împotriva boierilor și nu la împărat, ceeace ar fi mai bine, eu unul voi porni și singur.

Cuvintele sale nu găsiră niciun răsunset. Numai Brychta strigă :

— Atunci o să mergem toți cu tine !

Când fu vorba să se aleagă deputăția, toți propuseră pe Hruby, pe Syka și pe Kozina. Dar Just era de altă

părere ; el arată că nu e bine să plece tocmai aceștia trei, cu toate că la Viena ar face desigur treabă foarte bună, dar aici era mai mare nevoie de ei, iar Lomikar avea ochii ațintiți asupra lui Syka și Kozina și-i ținea sub supraveghere, astfel că plecarea lor nu putea rămâne nebăgată în seamă. Iar păstrarea tainei era la început de cea mai mare însemnătate, ca Lomikar să nu zădărnicească totul din capul locului.

Se înțelesesă deci ca Psutka din Postrekov, Nemec din Mrakov și Pajdar din Pocinovice să plece.

— Plecăm, zise Psutka, dar la Viena sunt nemți și noi nu știm nemțește, nici eu, nici Nemec și desigur nici Pajdar. Și apoi la curte ! Nici acolo nu ne vom descurca.

— Dumneata ai fost acolo, Just, zise Nemec ; ai putea să vii cu noi.

Just, care abia aștepta această propunere, se împotrivi și făcu nazuri, dar nu mult. La ccrerea tuturor — și numai Pribek nu spuse nimic — Just se învoi să conducă deputăția la Viena și să facă tot ce trebuie, ca ea să poată pătrunde în palat și să fie primită de împărat. Toți îi dădură mâna și apoi și le strânsesă unul altuia, cu făgăduiala că vor păstra taina consfățuirii de azi.

După câțva timp, se făcu din nou liniște în casa singuratică a cimpoierului. Bărbații chodeni se despărțiră în noaptea întunecoasă de iarnă, pornind fiecare spre satul său. Kozina îl pctrecu din nou pe Just cu sania la târg. În urma lor venea o altă sanie, în care se aflau Pajdar și tânărul Serlovsky.

La început, Kozina și târgovețul auziră sania din spate, dar apoi se luară la vorbă despre apropiata luptă cu boierul din Trhanov și uitând sania cealaltă, nu băgară de seamă că nu se mai auzea. Dar cum ar fi putut să se audă, dacă ea stătea nemișcată la marginea satului. Iar înăuntru nu mai erau doi inși, ci numai unul : bătrânul Pajdar, înfodolit în șuba sa, ținea în mână hățurile voinicului armăsar care stătea cu capul plecat și a cărui coamă lungă era vânturată de crivățul rece al nopții. Pajdar așteptă, așteptă, până când începu să-l răzbească frigul. „Numai pentru o

clipă“, spusese deșuchiatul acela de Serlovsky. Numai o țără s'o vadă pe Manka. Dar dacă s'ar întâmpla să dea de el vărul Matej, maică doamne ce zavrac o să-i tragă pentru felul cum știe să păstreze taina ! Au venit aici, de bună seamă, dar asta nu trebuia să afle nimeni ; pe întuneric au sosit, pe întuneric trebuiau să plece. Dacă-l va recunoaște cineva pe flăcău când va da ocol casei ! Dar în clipa aceasta se auziră pași repezi ; era el. Tânărul Serlovsky, cu suflctul la gură, sări în sanie.

— Ei, cum a fost ? întrebă Pajdar.

— Bine, unchiule, bine. Am văzut-o pe femeia mea, dar nu numai atât, am și vorbit cu ea !

Din cuvintele, din glasul său se putea auzi că e voios. Pajdar smuci hăturile, trase un șfichi cu biciul și calul porni ca vântul pe cărarea înzăpezită. În timp ce sania gonia, tânărul Serlovsky arată pe scurt cē noroc avusese, că nu trebuise să umble prea mult, că tocmai atunci a venit Manka să încuie poarta, că s'a apropiat de el și au stat de vorbă. Dar că a îmbrățișat-o și a sărutat-c, și încă pentru întâia oară, asta n'a mai povestit Serlovsky. Pajdar, mulțumindu-se cu încredințarea tânărului că n'a spus fetei unde a fost, ci că i-a îndrugat doar ceva despre o plecare întârziată din Klenec, nu mai stăruie cu alte întrebări. Și flăcăul era bucuros că-l lasă în pace. Pe dată uită de adunarea dela cimpoier — la care se gândea însă bătrânul chodean de lângă el — și mintea îl duse din nou la Manka sa. Sbârnâind, sania străbătea drumul în noaptea neagră și geroasă ; de sub copitele calului gonaci sburau bucăți de zăpadă înghețată. Tânărului chodean însă totul îi părea frumos și plăcut, de parcă ar fi făcut o plimbare într'o noapte caldută de primăvară.

XII

Postul și zilele de Crăciun au trecut. Gerurile deosebit de aspre din luna lui Ningău nu s'au muiat nici la începutul noului an. Zăpada era troienită peste tot

și întregul ținut al chodenilor zăcea sub giulgiul ei. Castelul Trhanov părea pustiu la poalele munților Pădurii Boeme, singuratic printre dealuri și coline, neavând în apropiere decât o moară mică și câteva bordeie. Liniște era de jur-împrejur, dar și mai multă liniște în încăperile sale.

Lumina zilei limpezi care se pleca spre asfințit, dăinuia încă într'o cameră nu prea mare, dar drăgălașă și îmbietoare. Tavanul pătrat, de grinzi, era înnegrit, dar pe peretele căptușit cu tăblii de stejar, din fața ferestrei, vibra beteala ultimelor raze, luminând un clavecin care se odihnea lângă perete pe picioare frumos cioplite. La clavecin ședea Marie, fiica mai mică a lui Lamminger. În lumina ce se revărsa oblic, străluceau din părul ei des, bălai și cu reflexe cenușii, câțiva zuluși aurii care se încârlionțau pe ceafa aplecată deasupra instrumentului. În lumina aceasta, gulerul ei răsfrânt pe umeri, împodobit cu horboțele și cu ciucuri, se deosebea orbitor de verdele rochiei ei lungi.

De câțva timp Marie frunzărea caietul de note care se afla deschis deasupra clapelor ; dar deodată, smulgându-se din gândurile ei, cum nu izbutiseră s'o smulgă portativele cu sute de note, fata puse degetele ei lungi și albe pe clape și intonă cu iscusință o ușoară „ciaconă“. Sunetele firave, nu prea pline și bogate, ale clavecinului, umplură încăperea și întrerupseră în chip plăcut adâncea sa tăcere. Dar nici nu începu bine, și se și opri. Domnișoarei nu-i mai plăcea „ciacona“, întoarse repede câteva foi și începu sgomotos, și cu mai mult chef, o „sarabandă“. De data aceasta cântă mai mult, dar tot nu până la sfârșit. Se moleși și închise brusc și cu ciudă caietul de note, care nu de multă vreme fusese alcătuit și dat la lumină de maestrul Johannes Kuhnau, „pentru deosebita desfătare a tuturor iubitorilor de muzică“. Cu mâinile căzute în poală, fata se uita pe fereastră la creșetele copacilor albi de zăpadă, pe care stăruiau răsfrângerile roșii-aurii ale asfințitului.

În cameră domnea din nou o liniște adâncă, tăcerea de iarnă a unei după-amieze moarte, care poate da și

unei ființe mulțumite o turburare ciudată și o strângere de inimă. Umbra și expresia unei îndărătnice suferințe copilărești se așternură pe fața gingașă a tinerei domnișoare. Ea se uita la copacii pe care-i cunoștea până la cea mai mică crenguță, se uita la povârnișul afurisit de păduri neclintite, acoperite de zăpadă, mereu aceleași, astupând orice priveliște; se uita, dar nu vedea nimic. Gândurile ei pribegeau cine știe unde. Nu băgă de seamă că de pe pereții căptușiți cu tăblii de lemn razele aurii alunecaseră pe podea și că și de acolo începeau să dispară. Din tavanul înnegrit cobora un zăbranic de înnoptare iernatică, îmbrobodind repede toate colțurile, clavecinul și pe fata dusă pe gânduri. Numai capul ei cu părul bălai-cenușiu, gulerașul alb și mâinile palide, subțiri, răsăreau mai viu, ca din fondul întunecos al unui tablou învechit de timp.

Deodată simți că cineva îi atinge capul; năvalnic, se întoarse. Văzu deasupra ei chipul blajin și acoperit de o ușoară paloare al mamei sale, care o privea cu duioșie și îngrijorare părintească.

— Nu mai cânti, copila mea?

— Nu... nimic nu-mi mai face plăcere. Ce distracții! Să cânti mereu numai pentru tine și să te asculți numai pe tine, ca la pușcărie.

— Ce vorbă e asta?

— Ah, mamă, nu poți să-ți dai seama ce plictisitor e aici și ce tristețe e în mine. În jurul meu, mereu aceeași liniște de mormânt, nicăieri un glas mai voios, toți sunt atât de tăcuți și parcă buimaci. Da, știu bine că dacă tata... Dar el e veșnic dus pe gânduri, serios și adeseori supărat. Chiar și tu, mamă, ești îngrijorată de starea lui. Dar azi mai ales, după-amiaza aceasta de duminică e de neîndurat, nu mai ia sfârșit, adăugă ea deodată cu mai multă vioiciune și aproape plângând.

Un tainic suspin matern îi dădu dreptate. Totuși, nobila doamnă căută s'o liniștească și s'o mângâie.

— Ești prea nestăpânită, copila mea, și ceri prea mult. În perioada aceasta nu e nicăieri veselie.

— Acum, în timpul carnavalului? Nici la Praga?

— Crede-mă că de dragul tău și chiar al meu aş dori...

— La Praga, nu-i așa ? Vezi, mamă, că și pe tine te apasă asta ?

— Nu, pe mine nu mă apasă asta. M'am deprins cu colțul acesta izolat și tăcut. Dar grijile, temerile...

— In ce privință ?

— Cu tata. Cât m'am bucurat că s'a isprăvit cu toate și că țăranii se vor liniști când nu vor mai avea blestematele acelea de hrisoave ! Dar ce fel de oameni sunt aceștia ! Dintrodată, totul s'a schimbat. Din cele ce ne ajung la ureche, și nouă ne ascund aproape totul, se pare că e fierbere în mijlocul lor, că sunt foarte nemulțumiți, și de multe ori mă străbate gândul că...

Nobila doamnă tăcu brusc.

— Ce gând ? Că se vor răscula ?

— A fost liniște peste tot, nicăieri vreo împotrivire, și acum deodată, pe neașteptate, nu vor să se mai supună. Nu încapе îndoială că printre ei sunt uneltitori care îi ațâță, și nici nu e de mirare.

— Dar atunci de ce ne lasă lata aici ?

— Pentru Dumnezeu, copila mea, să nu-i pomenеști cumva de asta, că l-ai scoate din fire. Poate că sunt prea sperioasă și cu frica în sân și că nu e nicio primedie. Altminteri nu ne-ar lăsa el aici, căută s'o îmbuneze blajina doamnă, îngrozindu-se mai dinainte de mânia soțului ei, care ar izbucni cu siguranță dacă fiica sa i-ar pomeni ceva despre asta.

Nu sfârși bine vorba și ușa se deschise. In odaie intră bătrânul Petr, cameristul, care aducea lumânări aprinse într'un sfeșnic de argint cu două brațe. Cărunț, spân, îmbrăcat cu un pieptar de culoare închisă strâns într'o cingătoare, cu poturi largi negri, care îi treceau de genunchi, și cu colțuni de aceeaș culoare, se plecă în fața doamnelor, spuse bună seara și așeză sfeșnicul pe clavecin, în fața domnișoarei. Tonul călduros al urării sale și întreaga ținută a cameristului arătau că nu este privit de doamne ca un simplu posluinic. Bunăvoința de care se bucura aici și-o câștigase în urma multor ani de serviciu credincios, pe

care-i făcuse mai întâi la răposatul tată al doamnei Lamminger de Albenrcuth, la bătrânul domn Lobkovic, după a cărui moarte intrase în serviciul fiicei sale, sau mai bine zis al soțului ei, devenind cameristul acestuia. Inima bătrânului Petr și toate gândurile sale rămăseseră însă la primul său stăpân, la răposatul domn de Lobkovic, pe care nu-l putea uita.

— Ce e nou, Petriku ? îl întreabă tânăra baroneasă.

Petr, care se întorsese spre ușă, se opri, făcu câțiva pași înapoi, se opri din nou, întoarse capul său cărunt și zise :

— Ei, domnișoară, dacă aș putea să vorbesc cum vorbeam cu înălțimea sa bunicul dumneavoastră, de înaltă și neștearsă memorie ! „Ce se aude, Petr ?“ binevoia el să întrebe deobicei. „Bine, înălțimea voastră“. „Și ce e nou ?“ „Nimic, înălțime, cu voia domniei-voastre ; nicio schimbare. Pretutindenii liniște și ordine“.

— Dar ce, s'a mai întâmplat ceva ? întreabă doamna Lamminger, îndreptându-și ochii asupra feței îngrijorate a credinciosului camerist.

— Ar fi deajuns și ceea ce este, prea-cinstită doamnă. La noi, adică la moșia înălțimii sale răposatului dumneavoastră tată, nu s'au întâmplat niciodată asemenea lucruri. Țăranii munceau harnic, făceau clacă, erau respectuoși și supuși față de toți cei dela castel și din cancelaria boierului. Dar aici ? E adevărat, claca nu e o muncă plăcută, dar să pornești pricină cu stăpânirea și să trimiți la Viena, la măria sa împăratul, cu jalbă împotriva boierului — asta e prea de tot !

— Ștafeta din Kouta e încă la cancelarie ?

— Incă, prea-cinstită doamnă. Dar i s'a și înșeuat calul. Va pleca numaidecât.

— Și ce vești a adus ?

— N'a răzbătut decât foarte puțin, dar și puținul acesta este deajuns. Și ce-ar putea să fie ? Nesupunere, ca și aici la noi. Că cei din Postrekov n'au venit să sgornească vânatul, că cei din Chodov s'au împotrivit să dea căruțe...

— Astea le știm ! Întrerupse domnișoara pe flecarul camerist. Dar ce vești a adus ștafeta ?

— Bine nu știi; le-a spus desigur numai înălțimii sale. S'a strecurat doar atât că chodenii aceștia, dumnezeu să ne aibă în paza lui, un neam sălbatic și încăpățânat, fac la Pocinovice și Lhota aceleași boroaboțe ca la Straz și Tlumacov.

— La Straz și Tlumacov ?! exclamă uimită doamna Lamminger. Dar ce s'a întâmplat acolo ?

— N'ați aflat ? Se spune că acolo țărani vânează în păduri, de parcă ar fi ale lor, împușcă și prind vânatul cu plase vânătoarești.

— Și ce fac pădurarii ?

— Păi să vedeți, prea-cinstită doamnă. Se spune că la Tlumacov i-au luat la bătaie pe pădurari după ce unul din chodeni a fost trântit la pământ de un câine de-al lor.

— Dar la Pocinovice ?

— Ștafeta a adus de acolo o veste aidoma, numai că acolo a fost pare-se ceva mai rău. Cică fiul șoltuzului Serlovsky...

În clipa aceasta cameristul amuți, de parcă i s'ar fi retezat vorba cu cuțitul, și se uită surprins la ușa de alături, dindărătul căreia intră stăpânul său, baronul de Albenreuth.

— Iar flecărești, palavragiule ? îl dojeni el cu asprime pe camerist. Ești fricos, bărbat cu suflet de muiere și îi înfricoșezi și pe alții. Dece toci verzi și uscate ? Iar voi dece stați să-l ascultați ? se adresa soției sale, cu glasul mai domol, dar tot cu asprime.

Domnișoarei îi părea rău că bătrânul camerist se alesese cu o muștrare atât de grea pentru cele ce spusese ; nu-și putu reține totuși un zâmbet când văzu tresărirea bătrânului și graba cu care ieși, înclinându-se. Abia când ajunsese lângă scară, cameristul își reveni în fire, se opri și mormăi :

— Să-mi facă mie asta, ca unui țăran oarecare ?

Și-și zise : „Cu totul altfel se purta înălțimea sa răposatul domn de Lobkovic ! Eu un fricos, un bărbat cu suflet de muiere ? Eu ? Treizeci de ani am fost în serviciul bătrânului boier. Treizeci de ani, și nicio sin-

gură dată n'am auzit una ca asta. Biata doamnă, acum o dojenește și pe ea fiindcă a ascultat ce-am spus. Și câte a vorbit cu mine răposatul boier, și doar era ceva mai mare decât acesta !"

— Ce gogoși v'a mai înșirat acest fricos ? întrebă baronul după plecarea lui Petr.

— Cred că numai adevărul, răspunse soția sa cu blândețe. A pomenit de turburările dela Straz și Tlumacov. Desigur că nici ștafeta din Kouta n'a adus vești îmbucurătoare, adăugă ea îngrijorată și întrebător.

— Dar nici întristătoare : bătaii cu pădurarii, oameni care vânează fără învoire. Lucruri care se repetă. Dar e prea puțin.

Ultimele cuvinte le adăugase cu un zâmbet ciudat.

— Prea puțin ?! exclamă mama și fiica în acelaș timp și cu aceeași uimire.

— Deajuns pentru a mă înfuria, și totuși nu destul ca să pot chema oaste în ajutor.

— Oaste ! Pentru Dumnezeu, vrei să curgă sânge ? strigă baroana înspăimântată. Și la Oujezd ai adus ostași, și care a fost rezultatul ?

— Hm, acolo a mers totul în liniște, n'au fost rebeli, și eu tocmai de aceștia aș avea nevoie.

— De rebeli ai avea nevoie ?

— Ar fi un excelent *argumentum* și *testimonium*¹. Dar de ce vă frământați voi ? Lăsați asta în seama mea.

— Și noi aici ? se auzi glasul domnișoarei, care se agăță de prilej.

— Ah, Marie ! Parcă ai fi fata lui Petr, viteazo !

— Nu mă tem, dar e atât de trist aici, răspunse ea repede.

— Și nesigur, adăugă mama ei, susținându-și fiica.

— Vă speriați prea ușor. Ceeace fac oamenii aceia sunt doar ifose de țăranoi. Nerozii. Iși închipue că dacă au om la Viena, au și câștigat procesul !

— Și dacă totuși se răscoală ?

— Atunci vom spânzura pe câțiva dintre ei și se

¹ Argument și dovadă (n. r.)

va întrona apoi o liniște dumnezeiască, răspunse Lamminger scurt și tăios.

Cuvintele acestea puseră capăt convorbirii. Soția sa, cu un suspin ascuns, se uită la fată care, cu capul plecat, își ținea ochii pironiți în pământ. Noroc că în clipa aceasta se auzi de afară sunetul unui clopot care vestea cina.

— Să mergem, zise liniștit domnul de Albenreuth.

Soția porni tăcută lângă el, amintindu-și ultimele lui cuvinte. În urma părinților pășea fiica lor. Ii venea să plângă și e de mirare că nu izbise cu piciorul în podea. Tata este de neclintit ! Nicio nădejde de plecare la Praga. În schimb, o aștepta un șir nesfârșit de seri neînchipuit de plicticoase care, ca toate cele de până acum, și ca și seara de azi, vor fi petrecute în tovărășia anostă și morocănoasă a asprului ei tată.

Dar, cu totul neașteptat, seara aceasta fu mai puțin îmbâcsită. Lamminger, dus pe gânduri, nu scoase aproape niciun cuvânt în timpul cinei, se ridică apoi și se duse în cancelarie. Anunță doar pe soția sa să nu-l aștepte, deoarece are de lucru, mult și grabnic, și va sta târziu în cancelarie. Acolo se și afla unul din diecii săi și scria de zor.

Lamminger, în picioare lângă el, se uita aplecat peste umărul său la hârtia scrisă, și citea. Apoi, îndreptându-se din șale zise :

— Până aici e bine, dar nu uita nimic, vânătorile neîngăduite, împotririile, nesupunerea, cuvântările obraznice, toate zugrăvite în culori vii și îngroșate unde trebuie, căci ceace-i scris, apare totdeauna mai slab decât faptul petrecut în realitate. Pentru cineva care n'a fost de față, este necesar, cum spuneam, să dăm celor scrise cât mai multă viață, cred că înțelegi. Și nu-l uita pe acest Just, arată-l cum este, zurbagiu și cârciocar, săpând ordinea și legalitatea, într'un cuvânt un om primejdios ; dar și mai primejdios acel Kozina, cu discursurile sale sfruntate care-i înflăcărează pe toți și-i asmute la împotrivire.

— Asta am scris, înălțimea voastră.

— Și despre tei ?

— Și despre el, înălțimea voastră.

— Și veștile care ne-au sosit azi din Kouta ?

— Despre ele încă nu.

— Atunci așterne și veștile acestea și pune-i și pe căpățânoșii din Lhota și Tlumacov. Când ești gata cu totul, vino numaidecât cu hârtia la mine. Citește-o cu luare aminte. Azi trebuie să fie gata, mâine în zori pleacă Schneider cu ea la Praga. Ai trimis după logofăt ?

— Da, înălțimea voastră.

— Bine.

Lamminger îl părăsi pe diac, care compunea o jalbă usturătoare împotriva chodenilor, și se duse în cabinetul său. Il străbătu de vreo două ori în sus și în jos, apoi se opri de parcă ar fi tras cu urechea. În castel era liniște, iar afară, unde între timp se lăsase noapte adâncă, șuiera doar puțin vântul înghețat. Lamminger încuie ușa, se duse la perete și lângă colț băgă cheia într-o broască abia vizibilă. Din perete se deschise brusc o ușiță, ca împinsă de un arc, și în golul dinăuntru apărură câteva despărțituri; dintr'una, baronul scoase două punguțe cu galbeni. Apoi închise repede ușița, se așeză la masă și începu să scrie. În clipa aceea se auzi o bătaie la ușă.

— Așteaptă ! Numaidecât ! strigă Lamminger.

Sfârși de scris și primi apoi în cabinet pe logofătul care se încăierase cu Kozina sub tei.

— Ai să pleci la Viena, îl anunță scurt baronul.

— Când, înălțimea voastră ?

— E foarte urgent ; mâine în zori. Pregătește-te.

Nu luă în seamă că vestea îl surprinse destul de mult pe logofăt, și urmă :

— Aici sunt bani pentru drum. Să nu cruți caii. Cunoști Viena ?

— Am stat acolo cinci ani, răspunse logofătul cu un zâmbet fudul.

— Scrisoarea aceasta o vei da mareșalului curții, iar pe celelalte le vei înmâna boierilor arătați în adresă, și anume îndată ce-ai ajuns la Viena. E vorba de chodeni, înțelegi ? Dacă te întreabă de ei, spune-le ce pătimim de pe urma lor. Iar cu răvașul ăsta te duci

la Straus, apărătorul chodenilor. El adeverește doar că vii în numele meu ; nu trebuie decât să i-l arăți.

— Înțeleg, înălțimea voastră.

— Celelalte le vei rândui prin viu grai, dacă va fi nevoie.

Și luând în mână o punguță cu galbeni, Lamming-ger râse.

— Cu asta întărești înțelegerea. Și-mi aduci o adevăriniță.

— Dar dacă nu primește ? întrebă logofătul.

— Te credeam mai iscusit.

— Sau dacă vrea mai mult ?

— Asta e altceva. Atunci te împrumuți dela cunoscuți. M'am gândit la toate. Acum ai înțeles ?

— Voi căuta să aflu totul, înălțimea voastră. Mă voi descurca.

— Imi dai de știre cum stau lucrurile la curte și la judecată. Dar dela Straus cată să afli toate numele. Cine i-a trimis pe țărănoii aceia, cine plătește, dar mai ales cine conduce totul. Față de el să fii cu băgare de seamă. E un om dibaci și viclean. A și obținut alcătuirea unei comisii pentru cercetarea plângerii. Trebuie să cunosc și numele membrilor comisiei, și asta cât mai repede. Dacă faci treabă bună, te voi răsplăti cu vârf și îndesat. Acum pregătește-te de drum. Dar nu vorbi cu nimeni despre această călătorie. Măine dimineață, înainte de revărsatul zorilor, ai să pleci călare, fără să te vadă cineva. Voi cobori și eu în curte. Pe acest Straus trebuie să-l câștigi de partea noastră, oricât ar costa ! Dar ia bine seama și ține minte ce este mai însemnat... Iată banii ; aceștia pentru drum, iar aceștia pentru toate celelalte.

După puțin timp logofătul se înapoie la locuința sa. Fiind necăsătorit și locuind singur, nu află nimeni de pregătirile sale. În faptul zilei, înainte de revărsatul zorilor, pe întuneric, scoase singur calul din grajd, încălecă și plecă nebăgat în seamă. Stăpânul său, fără perucă, cu o căciulă lăptoasă pe cap, îmbrăcat cu un zăbun, ieși în fața porții castelului și se uită

câtva timp, peste ținutul înzăpezit, după logofătul care se depărta călare. Acesta dispăru peste puțin în mijecia răsăritului care stingea ultimele stele.

XIII

Liniștea satelor chodene, la care se așteptase Lam-minger după ce arsese vechile lor hrisoave, începu să se turbure. Luciul apei sub care mocnea furtuna, se încrețea, iar valurile se înălțau.

Hotărârile luate la adunarea ținută în taină în casa singuratică a cimpoierului Jiskra Rehurek, de către frunțașii satelor chodene, găsiră încuviințarea și consimțământul tuturor celorlalți care nu putuseră veni în noaptea aceea. Deputăția aleasă se găti, fără zăbavă, într'ascuns, pentru plecarea la Viena, și Just care o conducea, nu încetă pe drum să repete mereu câte pătimise el acolo și cât de greu este să pătrunzi la palat, dar că el, cu ajutorul cunoștințelor sale și cu bani, va izbuti totuși. Chodenii se încredințară curând că spusese adevărul, dar mai ales că la Viena era nevoie de mult bănet. Și Just îi cerea mereu lui Psutka din Postrekov, care era păstrătorul întregii sume ce-i fusese încredințată pentru întreținerea lui și pentru alte asemenea cheltueli, de către aceia care luăseră parte la adunarea secretă.

Cuvântul bărbaților chodeni și strângerea lor de mână din casa lui Jiskra Rehurek fură respectate. Deputăția era demult plecată și la castel nu știa încă nimeni de acest fapt. Ba nici chiar în ținutul chodenilor nu mirosise nimeni această călătorie, până în ziua când la castel sosiră vești despre ea... dela Viena!

Domnul consilier împărătesc de Sachsengrün, un sprijinitor credincios al domnului Lamminge, se grăbise să-i dea de știre ce cutezaseră din nou chodenii.

Abia acum începu să se vorbească pe față despre acest lucru în gospodăriile și casele chodene. Dar chodenii nu erau atât de uimiți ca baronul și slujbașii dela castel de cele ce îndrăzniseră țărani. Se știa

acum peste tot că cei dela curte au întrebat de chodeni. Dar dacă la început mersese vorba că boierul cel mare, care venea numaidecât după împărat, întrebasese de chodeni, mai târziu se răspândi mai dihai șvonul că însuși împăratul ar fi spus că au desigur o bună oblăduire, de vreme ce stau atât de liniștiți. Apoi apăru și vestea că nu toate hrisoavele au fost nimicite, ci că unele au fost salvate la Oujezd. Dar asta o știau numai bărbații în vârstă. Și când vorbeau despre ele, își întorceau capetele în dreapta și în stânga, ca să nu-i audă nimeni. Despre locul unde se aflau hrisoavele salvate nu pomenea nimeni nimic. Toți se temeau de soarta lor. În aceste convorbiri, cu glas tare sau coborât, numele lui Kozina era pronunțat din nou, mereu, și cu aceeași încredere ca atunci când, la primăria din Oujezd, vorbise atât de inimos și de convingător în fața lui Lamminger, sau când pătimise atâtă, la castelul din Trhanov, pentru vechiul adevar.

Un alt spirit se cuibări peste tot. Chiar și aceia care la început, când aflaseră de nimicirea hrisoavelor, pierduseră curajul, își înălțară acum frunțile cu semeție; unii își aminteau și de marea cometă care strălucise nu demult pe cer.

— Dece-ar fi totdeauna o prevestire rea? răstălmăceau ei. Dece să nu poată fi odată și un semn bun?

Numai bătrânul Pribek își scutura capul cu neîncredere și zicea:

— Orice stea cu coadă are un tâlc, de bună seamă. Eu unul am văzut câteva, și după aceea ne-au lovit totdeauna războaie, foamete și ciumă.

Ceilalți însă întâmpinară plini de speranță noul an, și aceasta cu atât mai vârtos, cu cât în zilele acelea veni dela Viena prima veste dela consăngenii lor. Era o scrisoare trimisă de Just, care sosise la Domazlice pe numele unui vecin de încredere și pe care acesta o înmânase lui Kozina. Just făcea cunoscut că au ajuns cu bine la Viena și că el s'a și îngrijit ca deputăția să fie primită la curte; că împăratul nu era acasă în clipa aceea, dar că aveau cele mai bune nă-

dejdi, deoarece Just obținuse chiar atunci audiența la suveran; că au și găsit un vechil renumit, de obârșie cehă, și că acesta, după ce oamenii i-au lămurit totul, a întărit cele spuse de el. Just, la adunarea dela Rehurek, anume că vor câștiga cu siguranță, dar că aceasta va dura mai multă vreme, deoarece este o pricină foarte veche, iar Lamminger are prieteni la Viena.

Procesul început era procesul tuturor chodenilor și niciunul dintre ei nu se împotrivi; deaceea toți așteptau cu o vie și încordată nerăbdare cele dintâi vești despre treaba făcută de ai lor la Viena, și deaceea știrile din scrisoarea lui Just se răspândiră cu iuțeală dela Oujezd în tot ținutul chodenilor, unde fură primite de toți cu bucurie. Nădejdi noi, mai bune, se născură peste tot.

Nu mult după aceea scrise în acelaș fel și vechilul Straus, dar nu cu atâtea vorbe și nici atât de laudăros ca Just, ceea ce plăcu îndeosebi lui Syka și bătrânului Krystof Hruby, șoltuzul din Drazenov, cărora le fusese trimisă această scrisoare. Peste puțin sosi încă un răvaș dela Viena, în care Straus arăta ce mai făcuse, asigurând din nou că drepturile chodene nu sunt decăzute și nu și-au pierdut puterea, cu toate că Lamminger a ars hrisoavele, ci că prin aceasta el și-a făcut doar sieși un rău, căci a abuzat de puterea sa de ispravnic al ținutului, și că lui Straus aceasta îi va folosi de minune împotriva boierului împricinat.

Știrile sosite se răspândiră ca fulgerul peste întregul cuprins al pământului chodean, din gură în gură și în scris, în nenumărate copii, și pretutindeni ele erau citite și numai despre ele se vorbea. Până și bătrânul Pribek uită cometa și începu să se îndoiască și să șovăe în neîncrederea sa, mai ales când dela Viena sosiră câteva scrisori aproape în acelaș timp. Una, scrisă de Just, vestea că audiența fusese încuviințată și chiar rânduită; a doua, venită dela vechil, era din nou plină de îmbărbătare și cerea chodenilor să rămână statornici; a treia în sfârșit, era scrisă de mâna grea a lui Psutka din Postrekov, care zugrăvea cum el și compatrioții săi au fost primiți la pa-

lat, cum au apărut în fața împăratului și cum acesta i-a ascultat cu bunăvoință și le-a făgăduit că li se va face dreptate. Psutka mai povestea despre minunățiile din încăperile împărătești și despre împărat; descrierea sa se potrivea aidoma cu cea făcută de Just la adunarea secretă și întârea încrederea în vechiul târgovețului din Domazlice.

Pretutindeni se vorbea neconținut și cu aprindere despre aceste lucruri; numai femeia care se afla printre urzitorii de frunte ai luptei, cărora toți le erau recunoscători pentru fapta lor, numai Hanka lui Kozina se ținea la o parte de aceste convorbiri. Era înspăimântată. Ce ușurată se simțise în clipa când oastea plecase din Oujezd și soțul ei se întorsese dela castelul Trhanov! Ce bucuroasă fusese atunci că avea să fie însfârșit pace, că Jan avea să fie numai al ei și al copiilor lor! O, acum înțelegea de ce în ultima vreme pleca atât de des de acasă, mai ales în amurg și seara, de ce vorbea atât de mult cu Syka; știa acum și ce frământase cu bătrâna sa mamă în casa rămasă părinților, și de ce amuțeau sau începeau altă vorbă oridecâteori apărea ea! Simți ca un bold în inimă când auzi de proces, dar și mai turburată fu când află că soacra ei păstrase niște vechi hrisoave. Ce femeie de piatră, ce mamă de piatră! Nu are să aibă pace până când nu-l va nimici pe propriul ei fecior! Astfel gândea Hanka la început. Ce poate fi mai drag și mai scump unei mame decât copiii ei?! Și de ce se amestecă femeia asta bătrână în treburile care se cuvin numai bărbaților! Dece-l bagă și pe feciorul ei în ele? Cum, nu i-a ajuns când a văzut cum l-au silnicit la primărie și cum l-au pus la cazne în castel? Oricare altă mamă l-ar fi rugat pe feciorul ei, în numele lui Dumnezeu și al tuturor sfinților, să se lase păgubaș și să nu-i nenorocească pe ai săi și pe sine însuși! Iar ea?

Astfel o judecă Hanka pe bătrâna Kozina în întâia ei pornire, și nu-și schimbă părerea nici mai târziu. Dar dragostea pentru bărbat îi domoli mânia și Hanka izbuti să se stăpânească; totuși, într-o după-amiază de duminică se duse în casa rămasă părinților, la

soacra ei, pe care o ştia singură acasă. Dar cum s'a înapoiat de acolo ! Nu s'ar fi aşteptat să fie primită astfel, după părerea bună ce-o avea despre ea. Cu ce privire aspră s'a întors bătrâna către ea, când Hanka a început, în felul ei blând, să vorbească despre Jan şi despre noua primejdie în care se aruncă împreună cu familia sa. N'a lăsat-o nici măcar să sfârşească, atunci când a început s'o roage, pe ea ca mamă, să caute să-l înduplece pe feciorul ei, că poate va izbuti mai uşor decât ea cu cuvintele ei.

— Astea îţi umblă prin cap ? a strigat bătrâna. Ce rost are să te temi înainte de vreme ? Os din neam de răzeş eşti tu ? Ai vrea să trăieşti ca o sută de flori şi să-l ţii pe Jan încuiat în casă. Ai norocul că te iubeşte mai mult decât trebuie. Dar Jan e bărbat şi nu muiere bătrână, şi pe lume mai sunt şi alte lucruri pe care omul nu trebuie să le uite. Ai adus vorba că sunt mamă. Da, nu sunt o lupoaică, şi copiii îmi sunt şi mie dragi, nu trebuie să mă înveţi tu. Mă îndeletnicesc cu treburile astea, fiindcă sunt şi pentru binele copiilor tăi, ca să nu le meargă şi lor cum ne-a mers nouă, ca să nu mai fie nevoiţi să joace la porunca boierului.

Hanka n'a ştiut cum a ajuns prin ogradă acasă. Indată ce-a trecut pragul, nu s'a mai putut stăpâni. S'a aşezat pe laviţa de lângă masă şi a izbucnit în plâns. Era mâhnită că soacra îi vorbise astfel şi totodată se gândea la bărbatul ei. În clipa când Jan veni acasă, voi să se stăpânească, dar el, văzându-o cu ochii roşii de plâns, o întrebă ce s'a întâmplat. Dar Hanka nu izbuti să-şi oprească lacrimile. A început să plângă din nou şi l-a rugat pe Jan să se gândească la el şi la copii. Despre mama sa n'a pomenit nimic. El a liniştit-o, dar i-a spus cu hotărîre că ceeace s'a făcut, bine s'a făcut, şi că e bucuros de acest lucru.

— E un început. Şi e bine că am pornit ; mă simt mai uşurat. Nu mă mai muncesc atâtea gânduri năstruşnice şi nu mă mai tem de oameni. Ca o piatră mi-a stat asta pe inimă, ştii prea bine. Nu fi neînţelegătoare ! Ce-a fost mai rău, a trecut !

— Ah, de nu v'ar fi asmuțit târgovețul acela afurisit !

— Taci, Hanka ; dacă n'ar fi fost Just, aş fi por-nit singur harța cu boierii. Hrisoavele sunt în mâna noastră !

Hanka nu răspunse nimic, oftă adânc și nu blagoslovi mâinile bătrânei care scăpaseră hrisoavele dela pieire ; prin minte îi trecură cuvintele pe care i le spusese adineaori în casa rămasă părinților :

— E mai bine, mamă, să te temi decât să te căești. Deie domnul să nu-ți pară rău mai târziu !

Tânărul Kozina era acum mai liniștit. Zilele chinuitoare de frământări și hărțueli lăuntrice trecuseră. Nu mai șovăia. Lupta începuse, iar temeinicia și încrederea tuturor se vedeau în prețuirea pe care i-o arătau cunoscuții mai apropiați, ba chiar și mama lui. Acestea năvăleau acum în inima lui de voinic, în care până atunci nu încăpuse decât dragostea de copii și nevastă. Jan era hotărât la orice, ca până la capăt să fie dusă lupta, al cărei chinuitor început se afla într'o zodie atât de bună. Un singur lucru îl răscolea și-l umplea de îngrijorare. Era vestea că cei din Postrekov nu s'au dus să sgornească vânatul, după cum le poruncise stăpânirea, și că apoi cei din Chodov se împotriviseră să dea căruțele cerute la castel. În urmă s'au săvârșit și în alte locuri isprăvi asemănătoare : cei din Straz și Tlumacov n'au plătit la Crăciun dările cuvenite și n'au trimis treierători la hambarele boierești. Kozina își dădea seama că asemenea fapte erau acum o mare greșală. câtă vreme judecata nu s'a sfârșit, și că ele puneau o armă în mâna stăpânirii.

„Vechilul“ Syka era de aceeași părere.

— Ne judecăm pentru strâmbătățile pe care ni le fac ei, și ne vom pomeni pedepsiți pentru faptele noastre, zise șoltuzul în duminica aceea când Hanka se dusesse la soacra ei, iar el stătea de vorbă cu Kozina la primărie.

În vreme ce cumpăneau aceste întâmplări și socoteau că ar fi nevoie ca pretutindeni oamenii să fie îndrumați, iar șoltuzilor să li se spună să nu mai în-

gădue asemenea fapte, intră în odaie Matej Pribek. Fața sa aspră și încruntată părea mai senină, iar ochii îi străluceau când, fără a fi întrebat, izbucni :

— Acum știu că nu toți chodenii au murit !

Șoltuzul și Kozina înțelesesă numaidecât ce voia să spună. Matei Pribek le aducea din târg vestea că tânărul Serlovsky din Pocinovice s'a bătut crâncen cu niște pădurari ai boierului și că a fost o minune că a scăpat cu viață.

— Și din ce s'au luat ? întreabă Syka.

— Au vrut să-i ia flinta.

Syka tăcu și se scărpină în cap. Kozina, în schimb, spuse hotărît că nu găsește nimic de fală în fapta aceasta. Fața lui Pribek se posomorî ; o clipă se uită cu asprime la amândoi și zise apoi :

— Dar ce-ați fi vrut ? Să-i lase să-i ia flinta și după aceea să se ducă la vechil ?

— N'ar fi trebuit să meargă în pădure.

Matej izbi cu pumnul în masă.

— Asta o spui tu, Kozina ? !

— Da, să nu mai meargă nimeni în pădure. Asta e apă la moara stăpânului. N'am câștigat încă judecata. Până când...

— Până când ne vor stâlci și ucide cu toroipanele. Nu, Kozina, la Viena nu ne dau niciun ajutor, ne duc doar de nas. Sprijinul nostru este ăsta !

Și Matej ridică puternicul său cekan și-l învârti în aer.

— Mai mult s'ar cutremura boierii de ăsta decât de hârtoagele vechilului.

— Pentru asta avem încă destulă vreme, răspunse Kozina. Crede-mă, încăierările nu pot să ne facă decât rău.

Syka dădu din cap și voi să adauge ceva, dar în clipa aceasta se opri în fața primăriei o sanie, și din ea coborî bătrânul șoltuz Krystof Hruby din Drazenev.

— Sunteți aici ? începu el bucuros. Dar ce-i cu tine, Matej, de ești atât de cătrănit ? Iar tu, Jan, de ce ești roșu ca un ou boit ?

Syka îl lămuri pe scurt. Răzeșul cu părul alb puse mâna pe umărul lui Pribek și-i zise sfătos :

— Ai sufletul bunilor chodeni de odinioară. Dar acum sunt alte timpuri. Nu totul se birue cu cekanul, și poate că nici nu va fi nevoie de el.

Se căută sub giubea, scoase o scrisoare și spuse că o primise chiar în după-amiaza aceea și că pusese numaidecât să se înhame caii la sanie, ca să le-o aducă. Era din Viena, dela Psutka din Postrekov, cu câteva rânduri adăugate de Just. „Vechilul“ Syka plesni din degete când o citi. Curtea socotea îndreptățită pâra chodenilor și hotărîse alcătuirea unei comisii care să cerceteze sfada lor cu baronul de Albenreuth. În timp ce Syka citea, Kozina stătea plecat spre el. De bucurie se făcu roșu ca focul. Cu toate că bătrânul Hruby cunoștea cuprinsul scrisorii, el ascultă totuși cu încordare cuvintele pe care le citea Syka cu glasul coborît. Moșneagul zâmbea. Numai pe fața lui Pribek nu se vedea nicio înviorare de bucurie.

— Acesta nu este încă sfârșitul. Până la hotărîre mai va, zise el. Ce-i cu comisia asta ?

— Ce e cu ea ? exclamă Kozina cu vioiciune, apoi, ridicându-se, vorbi numai pentru Pribek. Ce este cu ea ? Cred că mai ții minte acel *perpetuum silentium*, prin care s'a vestit părinților și bunicilor noștri că hrisoavele chodenilor nu mai au nicio putere, că nu mai avem niciun drept, că suntem opriți de a mai deschide gura. N'ai uitat desigur cum s'au apucat cu mâinile de cap strămoșii noștri din pricina acestor două vorbe latinești, cum s'au văietat, cum au blestemat, cum s'au jeluït și cum au plâns. Intreabă-l pe tatăl tău. Iar dacă ai uitat asta, adu-ți aminte cum a răs Lomikar când hrisoavele noastre țiuiău în flăcări. A crezut că a sfârșit cu ele, că a scăpat de noi. Dar iată că nu-i așa !

— Și să dea Dumnezeu să nu fie așa ! adăugă căruntul șoltuz din Drazenov.

Pribek tăcea, asculta cu buzele încleștate și se uita cu privirea încruntată la cekanul său, în care își proptea mâna grea și vânjoasă.

Bătrânul Krystof Hruby, nepotul său Kozina și Syka se bucurau din toată inima de întâia izbândă cu adevărat însemnată, pe care-o dobândiseră în lupta lor cu Lamminger. De o bucurie mai mare și mai vie fură cuprinși toți chodenii când această veste minunată se răspândi în ținutul lor. Nădejdea încolțise într'înșii din clipa când le ajunsese la urechi că însuși împăratul întrebase de ei, iar încrederea în dreptatea cauzei lor crescuse când sosi scrisoarea vechilului, aceea a lui Just și aceea a lui Psutka din Postrekov. Și acum iată că se alcătuiuse și comisia! La curte se socotea că chodenii sunt îndreptățiți, că li s'au făcut și li se fac strâmbătăți, iar comisia o să adeverească aceasta, trebuie să adeverească, căci ceeace au păcătuțit împotriva lor cei doi Lamminger, atât răposatul, cât și cel de acum, e strigător la cer. Ce e negru, nu poate fi făcut alb!

Toți se bucurau că vor scăpa de urgisita stăpânire și nu bănuiau că atunci când Hrustof Hruby primea înbucurătoarea veste, boierul din Trhanov știa de câteva zile de alcătuirea comisiei, și că în clipa când toți chodenii se veseleau, el și lucra la zădărnicierea acestei bucurii. Lamminger era în toate cu câteva lungimi înaintea potrivnicilor săi dela țară: el însuși cunoscător al legilor, bogat, avea cunoscuți la curte și printre dregători, precum și legături mai bune cu Viena.

Prima izbândă îl uimi chiar și pe „vechilul“ Syka. Până în clipa aceea se temuse în sinea sa de puterea și de înrâurirea ciocoiului, chiar numai pentru faptul că porunea ca și tatăl său. Dar când se încredință că la curte s'a alcătuit comisia, că plângerea chodenilor n'a fost dată dela început la o parte, și anume pe temeiul acelei nefericite porunci a tăcerii veșnice, începu și Syka să nădăjduiască. Inșă și altceva întârea curajul chodenilor. Se părea că nicăieri nu se mai face clacă, pe aprodul boierului nu-l mai asculta aproape nimeni, iar aceia care la început se duseseră tainic și numai noaptea în pădure, vânau acum, sfi-

dători, ziua în amiaza mare. Stăpânirea amenința, amenința, și cerea pedepse, pădurarii se împotriveau, dar ce erau toate acestea față de trecut? Numai pentru un sfert din cele ce se făptuiau azi, boierii ar fi răcnit atunci mult mai tare și ar fi fost vai și amar de făptași. Se vedea cale de o poștă că stăpânirea era nehotărîtă și că simțea ceva, de vreme ce nu se încumeta ca mai înainte.

Astfel gândeau cei mai mulți, chiar și șoltuzii, și deaceea nu mică le era mirarea când Kozina, prin cîmpoierul Jiskra, dădea unuia sau altuia de veste că trebuie să strunească oamenii, sau când o spunea chiar el cuiva. Șoltuzul Ecl din Klenec, zis și Poznașul, îl luă peste picior, iar când atrase luarea aminte a lui Brychta din Postrekov, aprigul răzeș strigă furios:

— Mă prind că asta ți-a suflat-o la ureche vechilul nostru!

Prevăzătorul Syka își scutură îngrijorat capul pletos când Kozina vorbi cu el despre aceste lucruri și-i arată că în ultima vreme stăpânirea a luat-o pe altă strună, cerând munci și corvezi care nu s'au pomenit de când lumea în ținutul chodenilor.

— Ce spun eu? Dacă nu le merge într'un fel, încearcă în altul. Ne îmboldesc și ne asmut la rele, numai ca să iasă pârue!i. Dar tocmai deaceea trebuie să stăm liniștiți, ca să nu aibă dece să se plângă de noi.

Asta îi spunea Syka lui Kozina, mergând cu el prin sat. Dar nu sfârși bine vorba, că se opri, și Kozina așîșderea. Auzeau sgomote și strigăte care făceau să dădăie satul. Când își urmară apoi drumul printre gardurile de mărăcini, își dădură seama că larma venea de la casa lui Pribek, în fața căreia se adunase o mulțime de oameni. Mai înainte ca Syka și Kozina să fi ajuns acolo, poarta răzeșiei lui Pribek se deschise furtunos, și prin ea țâșni afară aprodul dela castelul Trhanov, parcă pus pe fugă. În urma lui se năpusti părosul lup alb al lui Pribek, lătrând dușmănos și dându-se la aprod, iar în clipa următoare apăru și Matej Pribek în poartă, numai în nădragi și cu pieptarul pe el, ridicând amenințător împotriva aprodului

mâna dreaptă, în care ținea cecanul din lemn de stejar.

Mulțimea petrecea vădit pe socoteala aprodului boieresc care intrase ca un păun în casa lui Pribek, fudul de parcă ar fi fost chiar el boierul, ca să vestească porunca dată de cancelaria stăpânirii. În ultimul timp i se cam pleoștise faima, iar acum fugea ca un cioflingar. Dar era și de râs cum fugea, dând din mâini în fața câinelui-lup, care sărea la el ca turbat.

Numai Matej Pribek nu râdea ; întărâtat, furios, el se uita după aprodul boieresc fără să scoată o vorbă ; nu lua în seamă pe cei dimprejur și nici pe fiica sa care alergase după el. Se întoarse numai în clipa când se pomeni lângă el cu Kozina și cu Syka, care îl întrebară din ce se născuse pricina.

— Din pricina ăstuia, de ! A venit să poruncească la noi ca boierul. A cerut nu știu ce bir, dar eu n'am plătit bir decând sunt. Cică l-ar fi găsit scris în hârțoagele lor. Tata n'a plătit în viața lui niciun bir, și nici bunicul. Și atunci m'au găsit pe mine. Poate că n'au bani destui pentru ultimele zile de carnaval. Și dacă nu plătesc, cică o să fie rău de mine. Nu zău ! Dar asta încă nu e totul ! Boierul mai poruncește ca Manka, auziți, fata asta a mea, să se ducă la castel să toarcă în. Tii, te învăț eu minte ! Nici n'a apucat să sfârșească vorba. Și-a luat picioarele în spinare și dă-i, cum l-ați văzut.

— Asta cu adevărat au dibăcit-o anume pentru tine, zise Kozina.

— Și acum au s'o întoarcă și au să spună că tu l-ai dat afară și ai asmuțit câinele împotriva lui, adăugă Syka.

— Dar ce era să fac ? A, da, înțeleg ! Trebuia să tac și să mă duc la vechil ? răspunse Pribek cu arțag, uitându-se dela Kozina la Syka.

Ei înțeleseră unde țintea.

— Noi cu câinele am scos-o mai bine la capăt, urmă Pribek zâmbind.

Și toți cei dimprejur începură să râdă.

Numai Kozina și Syka nu râdeau, și Kozina își dădu seama că tovarășul său de drum a avut dreptate adi-

neaori când a spus că stăpânirea face totul dinadins, numai ca să ațâțe și să împingă la răscoală.

Asta s'a întâmplat către sfârșitul postului mare, puțin înainte de ultimele zile ale carnavalului. Cimpoiarul Jiskra Rehurek stătea acum foarte puțin acasă. Mereu era poftit să cânte, ba aici, ba colo. Bătrânul său tată orb mergea mai totdeauna cu el. Abia dacă puteau să pridisască. Anul trecut n'a fost un carnaval atât de vesel. Tinerii jucau ca nebunii, ba chiar și oamenii mai în vârstă, care de ani de zile nu-și mai desmorțiseră picioarele la joc, acum nu se mai codeau. Era mai multă libertate, mai multă voie bună.

Jiskra Rehurek avea și o altă bucurie. Mai înainte, când cânta din cimpoi, uita tot ce mai este pe lume și era cu ochii numai la flăcăii și fetele care jucau, iar câteodată și la clondir. Acum, însă, chiar dacă-i trăgea vântos din cimpoi, chiar dacă flăcăii cântau nu știu cum, și, izbind podeaua cu picioarele, ridicau fetele care se învârteau în jurul lor, Jiskra era cu gândul aiurea și mereu la casa lui singuratică. Se gândea la tânăra lui nevastă care-i șoptise că în curând n'au să mai fie atât de singuri, că barza a început să dea târcoale casei lor. Asta îl umplea pe cimpoi de o fericire fără seamăn. Era bucuros că se apropia sfârșitul postului și că va putea pune cruce atâtor hoinăreli și nopți nedormite. Chiar aceste vorbe i le spuse Dorlei, marți după amiază, când își luă cimpoiul în spinare, pregătindu-se de plecare.

— Dar ce-a mai născocit Brychta ? întrebă Dorla.

— Lasă c'o să-i facă bucurie lui Lomikar, răspunse Jiskra râzând.

— Și ce spun cei din Oujezd ?

— Acolo mă voi duce mai târziu ; până atunci tata va rânduî cu Kuba cele de trebuință.

Intr'adevăr, Kuba Konopik, calfa de cimpoi, veni să-l ia pe bătrânul muzicant, ca să meargă cu el în sat, unde aveau să cânte până la întoarcerea lui Jiskra dela Postrekov. Dorla rămase singură acasă.

În timpul acesta, Kozina însoțea pe bătrânul unchi Hruby din Drazenov, care la înapoierea sa din târg trecuse prin Oujezd.

— Mă mir că nici Just, nici Straus nu ne-au mai scris nimic, zise Kozina. Am crezut că va veni olăcarul cu vesti, dar nici el, nici scrisoare.

— Drumurile sunt rele și zăpadă peste tot. Eu nu mă tem încă, și apoi... comisia aceea! Nu se face bătând din palme. Boierii nu se grăbesc.

— Așa m'am gândit și eu. Și apoi mi-a trecut deodată prin minte că poate oamenii lui Lomikar l-au prins în drum pe olăcarul nostru.

— N'aș crede una ca asta.

— Dece nu? Alaltăieri, pe înnoptate, două mogâldețe l-au oprit pe Jiskra care venea din târg. L-au scotocit; avea la el doar o patacă, dar pe aceea nu i-au luat-o; altceva au căutat. Sunt sigur că l-au pândit.

Bătrânul își scutură îngândurat capul și zise apoi:

— Ai dreptate, fătul meu. Lomikar e în stare să facă orice. De vreme ce ne-a furat hrisoavele, dece să nu tâlhărească și la drumul mare? Deaceea trebuie să fim cu ochii în patru.

După ce-l însoți pe unchiul său, Kozina se opri la cârciumă, unde răsunau scripca bătrânului Rehurek și cimpoiul lui Konopik. Când tânărul răzeș intra și nu-l văzu, precum se așteptase, pe prietenul său, se duse la cei doi muzicanți îndată ce sfârșiră de cântat. Tinerii gălăgioși dimprejur nu-l luară în seamă; dar când Kozina se depărtă apoi grabnic de lângă bătrânul cimpoier și lăsând pe masă clondirul plin, ieși repede din cârciumă, începură să se întrebe ce s'o fi întâmplat. Unii se uitară după el și se întoarseră cu vestea că nu se duce acasă, ci că pare a ieși din sat. La întrebările lor, bătrânul cimpoier nu știu să le spună decât că Kozina întrebase de feciorul său, iar când el, cimpoierul cel orb, îi răspunsese că Jiskra, în urma unei chemări stăruitoare a lui Brychta, s'a dus la Postrekov, unde chipurile se pregătește ceva, Kozina sărise ca ars și o sbughise ca vântul.

Acesta ieșise într'adevăr din sat; mergea cu pași repezi pe drumul bătătorit. Soarele strălucea și razele sale făceau să sclipască zăpada înghețată. Până și pădurile negre își stăpâneau tristețea și tânguiriile:

văzduhul limpede le îmbrăca într'un albastru voios. Tânărul răzeș nu se uita în urma sa. Privirea sa ageră se îndrepta numai spre Trhanov și apoi înspre partea unde se afla Postrekov. Făcu un ocol mare în jurul castelului Trhanov, ale cărui ziduri albe străluceau în lumina puternică și rece. La castel și în jurul lui domnea o liniște și o tăcere adâncă, parcă n'ar fi fost ziua de lăsată secului.

Trecând pe lângă Trhanov, Kozina o apucă repede spre Klenec. În sat se auzeau sunete ascuțite, apoi chiote și din nou țuiturile muzicanților. Abia când ajunse printre casele satului, care se întindea pe o coastă de deal destul de povârnită, Kozina văzu o mulțime de inși, mai ales pe maidanul lângă care știa că se află casa lui Adam Ecl, zis și Poznașul. Erau aici tot felul de oameni, din Klenec și din Postrekov, ba chiar și din Drazenov. Mulțimea sgomotoasă, foarte pestriță, striga, râdea, cânta. Bărbații în șube sau giubele, flăcăii în cojoace scurte, înflo-rate, femeile și fetele în zăbunuri lungi, castanii, căptușite cu blană de miel, sau în anterii, purtând pe cap testemeluri de toate culorile; deasupra lor, deasupra tuturor se vedeau călăreți care întreceau ca număr pe ceilalți.

Ciudații călăreți stăteau în jumătatea de cerc din fața casei de lemn a lui Ecl Poznașul; la aripa dreaptă, cocoșat pe o iapă slabă, un evreu bătrân ținea în mână o sfoară veche în chip de dârlogi. Cu această sfoară el își strunea mârtoaga, ca să nu se sperie, strigând tot felul de cuvinte evreești, încât tinerii chodeni care se înghesuiau din toate părțile, nu-și mai puteau ține râsul. Lângă el, pe un cal negru, era Dracul care, cu ochii amenințători și cu limba scoasă, își bătea joc de Moartea care, într'un lințoliu alb și cu o coasă în mână ridicată, se afla lângă el pe un cal bălan. Lângă Moarte era un călăreț înfășurat cu totul în paie, pe un cal încotoșmănat ca și el. Lângă omul de paie se umfla în pene, pe un roib impunător, un „bavarez“ gros, îmbrăcat cu un pieptar roșu și purtând pe cap o pălărie mare, împodobită cu tasmale bălțate și cu betea!ă. Compatriotul său, di-

chisit la fel, dar ceva mai gras, se certa de pe cal cu doi evrei încălecați pe mârtoage ca și coreligionarul lor dela aripa dreaptă. În fața călăreților stăteau în semicerc nouă cimpoieri, cu căciuli de diferite culori, cojoace înflorate, panglici, funde și pene de cocoș.

Nu isprăveau bine un cântec și, la un semn al lui Jiskra, începeau altul. Era o cântare cum nu se mai pomenise. Nouă cimpoieri laolaltă ! Toți știau că năzdrăvănia aceasta fusese pusă la cale de Poznaș împreună cu Brychta. Era de mirare că sunetele pătrunzătoare nu făceau să se cutremure casele, dar nu era de mirare că în fața cimpoierilor începu să joace uisul din paie de mazăre, pe care un flăcău, îmbrăcat pestriț, îl ținea de un lăncuț, rotind din când în când un retevei.

Ceata aceasta sgomotoasă de mascarale și de cimpoieri aștepta pe cineva, și când Kozina se apropie de mulțime, el își dădu seama cine poate fi cel așteptat, cu toate că deocamdată era numai o bănuială. În coama de lemn a casei, în fața căreia se afla ceata, se deschise o ușă și pe pridvor ieși încovoiat Brychta din Postrekov, iar în urma lui ceva mai tânărul Poznaș. Brychta ținea în mână un ciomag lung și gros, cu măciulia încărcată de curele vechi și frânghii cu noduri ; așezându-se la marginea parmaclăcului și rezemându-se cu mâna de el, înălță uriașul gârbaci. Ecl Poznașul sta lângă el și făcu semn cimpoierilor să contenească. Oamenii din mulțime tăcură deasemenea; privirile tuturor erau îndreptate asupra lui Brychta, asupra feței sale stacojii, asupra gârbaciului, dar mai ales asupra Poznașului care, cu glas mieros și înduioșător ca un preot în amvon, începu să spună că s'au întâmplat două nenorociri, două mari supărări care-i loveau pe toți, și anume : că domnia-sa Postul cel mare, atât de iubit de toți, și-a dat duhul și va fi înmormântat mâine ; dar că înaintea lui a răposat gârbaciul boieresc, pe care-l vedeți aici, și întrucât a bucurat și fericit atâta vreme pe toți chodenii, este o datorie creștinească a tuturor să-l petreacă, cu ajutorul lui Dumnezeu, până la locul de veci, și să-l jelească.

De bună seamă, nu fără temei i se dăduse lui Ecl porecla de „Poznaș“. Iși rostise cuvântarea cu atâta seriozitate și o însoțise de asemenea scâlâmbături, că mulțimea din bățatură deabia își putu ține râsul în timpul vorbirii sale. Pufnea până și Dracul; Moartea lăhotea atât de tare încât i se clătina capul, iar unul dintre „bavarezi“ se strâmba de râs.

După ce mulțimea se liniști întrucâtva, Poznașul dădu de veste că peste puțin vor porni de acolo, și întrucât gârbaciul acesta este un gârbaci boieresc, el va fi îngropat în pământul boierului, ca în felul acesta, să se întoarcă de unde a venit.

Râsete, strigăte, chiote salutară căderea uriașului gârbaci, pe care Brychta îl aruncă din pridvor. Cimpierii începură din nou să cânte; ursul se repezi la gârbaci, îl ridică și-l duse, orbecăind, călărețului de paie de pe calul încotoșmănat la fel. Oamenii se pregătiră de plecare, mascaralele întoarseră caii, iar doi flăcăi aduseră în fața casei doi roibi de toată frumusețea, cu care așteptaseră la o parte pe conducătorii și urzitorii acestui alai, pe Brychta și pe Ecl Poznașul. Deodată izbucniră alte strigăte. Voioase și pline de bucurie, ele îl salutau pe Kozina. Acesta însă, neluând în seamă prinosul de dragoste, intră în casă și dădu numaidecât de Brychta și de Poznaș, amândoi înfierbântați și răzând cu poftă. Brychta trăda fără tăgadă de ce avea fața atât de roșie și ochii atât de sticloși. Amândoi îl salutară gălăgios pe noul venit, care cu greu se putu feri de îmbrățișarea lui Brychta. Afară se auzeau cele nouă cimpoaie și ceata sgomotoasă care se pregătea de plecare. Brychta și Ecl dădură buzna din casă, și între ei Kozina pe care-l târau cu ei, cu toate că încerca să stea pe loc și să le vorbească.

— Ci ascultați odată! strigă el. Veniți-vă în fire!

— Haide, haide, vino cu noi! răcni Brychta, neluând în seamă cuvintele sale.

— Dar bine, fecioară Maria, v'ați pierdut mințile. Ați înnebunit? Stați pe loc! strigă Kozina din răspunerii, smucindu-l pe Brychta care tocmai punea piciorul în scara șei.

— Dă-mi pace, Kozina ! Vezi colo castelul boierului ? Acolo ne ducem.

— În vizită ! adăugă Poznașul, pufnind în râs. La Lomikar, în vizită.

— Pentru Dumnezeu, Poznașule ! E rău ce faceți ! Fii cel puțin tu în toată mintea. Dacă nu vrei să vă căiți, rămâneți aici ! Opriți-vă, oameni buni ! strigă Kozina, roșu la față.

Cimpoaiele țiuitoare și strigătele pătrunzătoare ale celor amețiți de băutură sau treji îi acoperiră glasul și străbătură până departe în aerul limpede și rece. Din ceata pestriță care se puse în mișcare, trăgându-l cu ea ca un șuvoi năvalnic, se înălța Moartea în linioliul ei alb, ținând deasupra capetelor neîndurătoarea coasă, care scăpăra în razele soarelui de iarnă.

XV

Intr'o fermecătoare scurtă de blană, împodobită cu fâșii de plisă verde-închisă, Marie Lamminger stătea în camera ei, gata de plecare, cu ochii ațintiți spre ușa de alături, care se deschise chiar în clipa aceasta. Mama ei, îmbrăcată cu o șubă scumpă de călătorie, intră în încăpere.

— Plecăm ? izbucni fata.

— Încă nu ; trebuie să-l așteptăm pe tata.

O umbră alunecă pe fruntea domnișoarei.

— Cum ? vine și el cu noi ?

— Da, așa mi-a trimis vorbă. E aproape gata.

— Cum de s'a hotărât așa deodată ? Cu noi până acum niciodată...

— Il așteaptă cu nerăbdare pe logofăt. Speră să-l întâlnească pe drum sau în târg.

În clipa aceasta, fata întoarse deodată capul.

— Auzi, mamă ?

— Da, sgomot, strigăte...

— Cimpoaie... și ce groaznic țiuie ! E o muzică înfiorătoare !

Bătrânul Petr intră în odaie și domnișoara îl întreabă repede :

— S'au pus caii la trăsură ?

— S'au pus, domnișoară, dar... nu cred c'o să fie cu puțință să plecați în clipa aceasta.

Sgomotul se apropia, cimpoaiele răsunau mai tare.

— Ei sunt, prea cinstite doamne, zise Petr speriat, întinzând mâna dreaptă.

— Cine ?

— Țăranii. Vin dela Klenec ; i-am auzit de departe. Ce urlete ! Și au niște măști îngrozitoare. Cine știe ce-or fi vrând ; în alți ani, numai în miercurea păresimilor ieșeau călare ca să slujească prohodul postului mare, și atunci rămâneau în satele lor.

— Și unde merg acum ? întrebă baroana.

— Se apropie. Poate... poate că vin la noi, răspunse bătrânul camerist, ciulindu-și urechile.

A doua ușă a camerei se deschise și în pragul ei apăru fața palidă și pistruiată a lui Lamminger.

— Veniți aici ; din camera aceasta îi puteți vedea mai bine.

Bătrânul Petr tresări, domnișoara se depărtă repede dela fereastra la care se aflase și alergă bucuroasă în camera tatălui. Mama ei o urmă mai încet și nu atât de curioasă. Numai bătrânul camerist rămase în odaie. Asculta cu luare aminte și mormăia :

„Aici se ascunde ceva, aici se ascunde ceva.“

În încăperea cealaltă, cabinetul baronului, doamnele stăteau la fereastră, iar în spatele lor, Lamminger. Se uitau cu încordată luare aminte în direcția de unde se apropia ciudatul alai al lui Brychta și al Poznașului. În frunte flăcăi tineri, mari și mici, sărind într'un picior, iar în urma lor un urs cu călăuzul său ; cimpoieri, apoi mascarale, Dracul și Moartea pe cai, îndărătul lor Brychta și Poznașul călări, țărani, flăcăi, femei, un convoi lung și împestrițat.

Domnișoara uită plimbarea.

— Ah, Dracul... ce urît e ! Iată și Moartea... Și colo, bavarezi și evrei !

Și râse voioasă. Nici mama ei nu-și putu reține un zâmbet ; până și fața lui Lamminger se însenină. Iar în ochii săi apăru un surâs hain și disprețuitor.

— Toate astea sunt pe socoteala procesului, zise

el. Și nățărăii se bucură înainte de a-i cunoaște sfârșitul.

— Il vezi, tată, pe călărețul acela de paie? strigă domnișoara cu vioiciune. Ce ține în mână?

— Da, da, adăugă mama ei; îl văd și eu... Ce-o fi asta? Și toți se îndreaptă spre castel.

Larma, chiotele și strigătele răsunau acum în fața castelului; mare mirare că nu se sparseră geamurile.

— O! exclamă domnișoara, acoperindu-și cu mâinile urechile trandafirii.

Un nor întunecat acoperi fața lui Lamminger, iar cuta dreaptă dintre sprâncene i se adânci.

— Ce adunătură de netrebnici! izbucni el. Și tocmai în fața ferestrelor... Asta o fac înadins.

— Și se opresc. Ce vor, pentru numele lui Dumnezeu! exclamă doamna, întorcându-și privirea către soțul ei.

Acesta însă, neauzindu-i parcă întrebarea, se uita ținută la mulțimea care se oprise lângă iazul din fața castelului. Doi chodeni ieșiră din rânduri, și cu câteva lovituri sdravene date cu puternicele lor cekane, sparseră o bucată de ghiață de lângă mal, în vreme ce „călărețul de paie“, ridicat în scări, înălța spre castel uriașul gârbaci. Mulțimea se dădu înapoi și în fața călărețului de paie apărură Dracul și Moartea.

— Spune-mi te rog ce este asta. Toți au amuțit deodată, îngăimă baroana, foarte neliniștită.

Lamminger izbucni în râsul său tăios și amenințător.

— Îți voi explica totul, draga mea. Ceeace vezi în mâna acelei gogorițe de paie, este un gârbaci — și mă închipue probabil pe mine. Iar dacă au tăcut, e fiindcă Dracul sau Moartea, da, Moartea, uită-te cum dă din mâini, le vorbește ceva... și vedeți, am ghițit bine, acum au dat gârbaciul pe seama Dracului și Morții. Acesta sunt prin urmare eu, au pus mâna pe mine și mă bocesc în bătaie de joc... iar acum, ha-haha...

Doamna scoase un strigăt, căci în clipa aceasta, afară, Dracul și Moartea aruncară gârbaciul boieresc în iaz, făcând să țâșnească apa drept în sus. Dar mai

cumplit se înspăimântă baroana de înfiorătorul hohot de râs al soțului ei. Il cunoștea prea bine și o îngrozea paloarea care i se așternu în momentul acesta pe față.

Câtva timp domni în încăpere o liniște chinuitoare ; aîară, în schimb, țiuitul celor nouă cimpoale și chioțele gloatei răsunau mai năpraznic.

— Acum m'au înecat ! zise Lamminger cu răceală, neluându-și ochii dela cei de afară.

Sunetul înăbușit al cuvintelor sale trăda furtuna din lăuntruul său.

— Acum îmi cântă prohodul, rosti el după aceea, ținându-și privirea ațintită asupra mulțimii, ca un șoim.

Soția și fiica se uitau la el cu teamă și nu îndrăzneau să scoată o vorbă.

— Aha, ne cunoaștem... Brychta, și tu Ecl — vedeți, vă recunosc pe toți. Cum ? și Kozina ? Dece nu ? Te-am crezut mai deștept ; în felul acesta vrei să câștigi ? Dar acum ajunge, liftă spurcată de țărănoi. Alungați-i ! strigă el, întorcându-se brusc de parcă ar fi voit să se repeadă afară.

Soția sa îl prinse de mână și-l rugă să nu se ducă, căci sunt prea mulți.

— Numai derbedei !

— Dar sunt întărâtați.

— Sunt beți. Cu câinii ar trebui să-i hăituesc !

În clipa aceasta intră Petr, bătrânul camerist, foarte speriat, spunând că cei dela cancelarie așteaptă să li se poruncească ce să facă.

Lamminger se stăpâni.

— Viu eu jos.

— Se pregătesc de plecare, vesti scurt domnișoara.

Mama ei scoase fără voie un suspin de ușurare.

Lamminger se întoarse către fereastră. Intr'adevăr, alaiul se puse în mișcare.

— Nu se întorc. Se duc la Oujezd, zise doamna.

— Se'nțeiege, au fost poștiți de Kozina ! răspunse soțul ei ceva mai liniștit, dar cu o stranie lucire în ochi.

Măsură de câteva ori încăperea, apoi se duse din nou la fereastră și se uită afară. Mascarada se îndepărta pe drumul care ducea la nu prea depărtatul Oujezd; strigătele, chiotele și cimpoaiile se auzeau din ce în ce mai slab. Doamnele se simțeau stingherite, turburate, și ar fi dorit să plece. Dar nu îndrăzneau să-l supere pe Lamminger, care stătea încă la fereastră, dus pe gânduri, cu ochii la alai. Când se întoarse în sfârșit către soția și fiica sa, pe care părea că le uitase, le vesti că rămâne acasă și că nu mai pleacă cu ele. După cele întâmplute, nici doamnele nu mai aveau poftă să facă plimbarea la târg; se temeau să nu se întâlnească pe drum cu acești țărani în fierbere.

Lamminger nu se lipsise de plimbare din pricina unor asemenea temeri, ci fiindcă avea ceva nou de lucru. Intrând în cancelarie, porunci să se vestească imediat, în scris, la Viena și la Praga, cele întâmplute azi; în acelaș timp dispuse ca pe loc să se trimită chemări la Postrekov, Klenec și Oujezd, precum și lui Kozina, ca a doua zi să se înfățișeze la castelul Trhanov.

Intre timp, doamna de Albenreuth liniștea pe fiica ei, care începuse să plângă.

— Nici măcar de asta nu avem parte, oftă domnișoara, prăbușindu-se mâhnită și înfuriată în jilt. Ne lasă să ne prăpădim în mijlocul acestor sălbatici.

Își acoperi fața cu o batistă fină de dantelă, neținând seama de cuvintele mângâietoare ale mamei ei care, pregătită ca și dânsa pentru plimbare, se apleca acum deasupra ei. Deodată însă doamna amuți și domnișoara își înălță capul.

— Tropot de cal, zise mama. Cineva a venit în goană mare; poate ștafeta pe care o așteaptă tata.

Străbătu încăperea până la ușa care dădea în cabinetul lui Lamminger.

— Aud vorbind; este cineva acolo. Am să-l întreb pe Petr cine a venit. Să fie ștafeta?

Dar înainte de a suna, intră chiar Lamminger, cu o scrisoare deschisă în mână.

— A sosit în sfârșit ! zise el cu o neobișnuită vioiciune.

Soția sa păru că nu pricepe.

— A sosit ștafeta.

— Logofătul ?

— Nu, logofătul s'a îmbolnăvit pe drum. Ștafeta oficială. S'a terminat totul, s'a dat hotărîrea. Jalba chodenilor a fost respinsă, comisia n'a recunoscut...

— Așa dar ai câștigat !

— Exact. Astăzi s'au veselit pentru ultima oară ca oameni liberi. Dar și asta le-o vom trece pe răboj.

— Ei nu știu încă nimic ?

— Nimic, și nici prin minte nu le trece. Se simt în siguranță, haha, și au să cadă ca din nori ! Ei, fata mea, mai ești supărată ?

Apropiindu-se de ea, o luă de braț.

— Acum nu trebuie să vă mai temeți de acești bădăranii. Indată ce voi sfârși răfuiala cu ei, îi voi îndeplini dorința. Vom pleca la Praga.

— Și cât va ține asta ?

— S'ar fi putut sfârși numaidecât, dar la Viena s'a făcut o greșală, explică el întorcându-se către soția sa. Cei de acolo nu știu ce se întâmplă în lume. Castelul chodenilor este încă trecut în scriptele lor. Și poruncesc aici...

Lamminger izbi cu degetul un pasaj din adresa oficială.

— ...ca hotărîrea comisiei imperiale să fie vestită chodenilor la castelul lor din Domazlice, haha ! Asta a fost odată, da, dar domnii aceștia să poștească să vadă acum ruinele acelea... Ce s'ar mai fi grozăvit chodenii, dacă ar mai fi fost al lor castelul ! Dar asta întârzie puțin lucrurile ; pentru mai multă siguranță va fi nevoie să li se vestească aici, la castelul nostru, ce minunat au câștigat procesul...

Seara, când aprodul boieresc, întorcându-se dela Oujezd, credea că aduce o veste înspăimântătoare, nu-veni să-și creadă ochilor că ea îl lasă atât de rece pe stăpân. Intrase cu frică în cabinetul boierului, temându-se că furtuna care avea să se deslănțue negreșit, îl va mătura și pe el.

— Toți și-au bătut joc, înălțimea voastră, raportă el; erau ca niște apucați. Dănțuiau, săreau, și cel mai deschiat era Brychta din Postrekov. Nici n'am intrat bine, și rog pe înălțimea voastră să mă ierte, căci ce era să fac, au început să râdă besmetic, și câte mi-au auzit urechile, dar asta o pătesc acum de fiecare dată; mai bine n'aș mai ieși din odaia slujitorilor; cum ajung în mijlocul lor, fac roată în jurul meu ca la urs.

Intrerupt și cerându-i-se să vorbească cu șir, se întoarse la miezul raportului.

— M'au batjocorit urît, dar mai rău este, înălțimea voastră, că îndată ce-am vestit porunca ce-ați dat-o, ca mâine să se înfățișeze aici la castel, s'a auzit un răcnet și Brychta a sărit în sus ca o fiară și a sbierat: „Drepturile noastre sunt la castelul din Domazlice!“

Acum aprodul începu să se minuneze de stăpânul său. Se aștepta ca la cuvintele acestea să se deslănțue furtuna, dar Lamminger dădu doar din cap și spuse:

— Urmează.

— Atunci, înălțimea voastră, s'a înfipt în fața mea Poznașul, alde Ecl din Klenec, și mi-a strigat: „Du-te și spune stăpânului tău că n'are niciun drept să ne cheme. Claca s'o ceară cui vrea; noi n'avem nicio îndatorire față de el“. Asta a spus, înălțimea voastră, a început apoi să râdă și a zis: „Vrea poate să ne mulțumească pentru tevatura de azi? Sau i-a părut rău de gârbaci? L-am înmormântat, nu mai e nicio nădejde!“ Și la vorbele astea au început din nou să râdă și să strige, și, ca viespele s'au năpustit asupra mea.

Aprodul tăcu uimit. Pe fața stăpânului nu se citea nici acum nimic! Nicio furtună. Zâmbea doar ciudat.

— Dar Kozina ce spunea? întrebă el deodată.

— Pe el, înălțimea voastră, nu l-am văzut acolo.

Abia acum începu să se mire stăpânul.

— Asta nu se poate! exclamă el. Nu te-ai uitat bine.

— Ba să mă iertați, înălțimea voastră, am și vorbit cu el.

— Unde?

— Acasă, adică la el; a trebuit să-i vestesc și lui porunca înălțimii voastre și deaceea m'am dus la răzeșia lui, că poate îl voi găsi acolo, și l-am găsit.

— Și ce-a spus ?

— Stătea la masă cu nevasta. Ea s'a speriat grozav, asta am văzut-o bine ; dar el s'a ridicat și m'a întrebat ce vreau. I-am spus să vină la castel, la înălțimea voastră, iar el : „Dece ? Ce să caut acolo ?“ Așa cum vă spun, nimic mai mult. Ii răspund că nu știu, și atunci el, că dacă nu știe pentruce, nu vine. Când aud asta, încep să tremur, stau, aștept, că poate s'o răzgândi, și atunci el, că ce mai stau. De când sunt n'am pomenit ceeace oamenii aceștia astăzi...

— Destul !

Cu vorba asta, Lamminger îi reteză șuvoiul. Nu mai zâmbi ca adineaori, ci se încruntă.

Aprodul continuă însă să se frământa de mirare că boierul îl ascultase atât de liniștit, și din uimirea aceasta nu mai ieși toată seara.

XVI

Era ziua de lăsata secului și întregul Oujezd, ca tot ținutul chodenilor, fremăta de cea mai sgomotoasă veselie. Numai Kozina era abătut. Alaiul acela pentru batjocorirea boierului din Trhanov îi stricase tot cheful. Bănuia că nu va avea urmări bune. Ce ușuratici sunt oamenii ! Cu asemenea năzbâtii nu fac oare rău tuturor acelor care muncesc din greu și se chinuesc atât de cumplit ?

Cugetul său nu se însenină nici în zilele următoare. Aprodul nu mai veni să spună dece fusese chemat la castel, și Kozina nu se prezintă, cum nu se duseră nici șoltuzii care se pomeniseră cu aceeași chemare. În adevăr ciudat ! Nimeni dela castel nu-i pofti încă odată, nici ca să se înfățișeze și nici ca pedeapsă pentru ne-supunere ; nimeni nu pomeni o vorbă despre asta, și nici despre alai, din pricina căruia fuseseră chemați la castel, așa precum presupuneau cu toții. Abia după câteva zile dela aceste întâmplări, când șoltuzului Syka îi fu adusă o scrisoare din târg, fața gânditoare a lui Kozina se însenină. Scrisoarea era din Viena și venea

dela vechilul Straus care vestea că lucrările comisiei au început și că peste foarte puțin se poate aștepta un răspuns bun. Un răvaș cu cuprins asemănător și cu câteva rânduri însoțitoare ale lui Just primi și bătrânul Hruby din Drazenov. E adevărat că amândouă scrisorile erau scrise mai demult și ajunseseră mai târziu decât de obicei ; din cauza drumurilor rele și viscozelor, toate legăturile — și așa destul de neprielnice — se îngreunaseră și mai mult. În schimb, la castelul Trhanov sosiră în ultima vreme câteva ștafete iuți, călări, și altele plecară de aici, tot călări ; și toate cu aceeași țintă : Viena.

Hanka Kozina se ruga și la culcare și la sculare, ca Dumnezeu să grăbească toate acestea și să le ducă la bun sfârșit. De dragul bărbatului ei rostea aceste rugăciuni. Ea îl înțelegea mai bine decât toți, vedea că nu mai este acelaș, că nu-i mai era aminte de mai nimic, că gândurile sale roesc neconținut numai în jurul nefericitei judecăți. Ea băgă de seamă că Jan nu mai are pace, că așteaptă ceva cu înfrigurare, că este adesea dus pe gânduri și merge mai des să stea de vorbă, dar nu în casa singuratică a cîmpoierului, ci mai mult la Syka și la bătrâna sa mamă, ba chiar și la bătrânul unchi din Drazenov, adică la aceia care erau mai îngrijorați de judecată. Nici măcar răzeșia nu-l mai însufletea ca înainte, iar pe ea, ba chiar și copiii, îi uita cu totul. Și doar ei îi erau cei mai dragi ! Cu durere își amintea de timpurile când stătea lângă ea, și ce frumos vorbea despre una și despre alta, dar mai ales despre copii, și de câte ori șuguiă cu ei... Iar acum ? Cum să nu se roage, ca Dumnezeu să grăbească toate acestea și să le ducă la bun sfârșit !

Astfel se scurgea o zi după alta și trecură săptămâni. Soarele începu să dea mai multă căldură, iar în lunci se topea zăpada. Livezile erau încă cenușii, dar drumurile se uscau, iar în apropierea mesteacănilor, în partea dinspre soare, mijeau primele firișoare de iarbă. Pavel aducea mamei sale mâțișori tineri de salcie, iar din grădină bănuței, și brândușe. Și iată că într-o zi, spre seară, Kozina se întoarse acasă într-o fierbere neobișnuită.

Hanka răsuflă din adâncuri când auzi vestea ce-o aduse. Syka primise dela dregătoria din Plzen înștiințarea că la castelul Trhanov va veni hatmanul ținutului, ca să aducă la cunoștința locuitorilor din satele chodene hotărîrea dela Viena cu privire la pâra lor. Poimâine să se înfățișeze cu toții acolo.

Ce nesfârșite au fost ceasurile dinaintea acestei zile însemnate și ce lungă noaptea dinaintea ei ! Nici Hanka n'a dormit bine. Cea dintâi pe picioare a fost bătrâna Kozina. Mai îndelung decât deobicei a îngemunchiat lângă lavița dela fereastră și s'a rugat, iar când apoi feciorul ei a plecat, l-a petrecut cu Hanka până în fața porții, urându-i din inimă să se înapoieze cu o veste bună și îmbucurătoare. S'a uitat multă vreme după el cum se ducea să-l ia de acasă pe Syka ; bucuroasă l-ar fi urmat la Trhanov, dacă femeile ar fi avut ce să caute între bărbați. Bătrâna era însă voioasă, căci feciorul ei plecase cu încredere, întemeindu-se pe hrisoavele lor, pe buna dreptate și pe știrile dela Viena, care dovedeau că această mirodenie prețioasă n'a pierit încă și care totodată asigurau că Lamminger nu poate ieși biruitor.

— Chiar azi vom fi slobozi ! zise bătrâna chodeană, întorcându-se cu Hanka în casă.

— Să dea cel-de-sus ! răspunse răzeșița, suspinând în sinea ei.

Glasul unei presimțiri rele n'o lăsa să se bucure cu atâta încredere de întoarcerea bărbaților.

Dimineața era neînchipuit de frumoasă. Sub bolta înseninată a cerului, în înălțimi, deasupra ogoarelor castanii și holdelor verzi, suia cântecul ciocârliilor. Soarele strălucea și în razele sale căldute se încălzea bătrânul Pribek, tatăl lui Matej, tot cu șuba pe el, șezând în grădina dindărătul casei. De jur-împrejur și în sat, liniște. Aproape toți bărbații plecaseră la castelul blestemat din Trhanov, de unde veniseră atâtea asupriri și atâtea suferințe pentru ei și părinții lor. Astăzi o să fie poate altfel. Asta o nădăjduiau toți. Numai Matej nu spusese nimic când pornise la drum. Bătrânul său tată chibzuia din zori ce treabă au să facă acolo și cu ce veste se vor întoarce. Toți erau plini

de încredere, mulți mergeau chiar la sigur — să dea dumnezeu ; oare pentru acest lucru să fi apărut pe cer steaua aceea cu coadă ?

Unchiașul își înălță capul îngândurat. Manka venea săltând din casă. Schimbă câteva cuvinte cu bunicul, apoi dădu fuga mai departe, pe dâmbul dindărătul gospodăriei, ca să privească în zare ; dar nu se uita decât într'o singură parte, spre castelul Trhanov, unde plecase tatăl ei, și împreună cu el cei doi din Pocinovice, care trecuseră mai întâi pe la dâșii. Cu o clipă mai înainte, întrebase pe bunicul ei cât crede că o să țină adunarea dela castel și când o să se întoarcă oamenii de acolo ; iar acum se și uita, nerăbdătoare, dacă nu vin ; trecu repede prin grădină, pe lângă bunicul cufundat în gânduri, și se duse în casă, ca să deretice și să pregătească totul. Va veni bătrânul Serlovsky, și după cum i-a șoptit feciorul său azi dimineață, înainte de a pleca împreună cu ceilalți la castel, va veni s'o ceară. Astăzi va fi logodnică, iar după seceriș... sfinte dumnezeule... ah, de-ar fi odată nevasta lui ! Rămase nemișcată și se opri din lucru, îngândurată, cu fruntea senină, iar pe buze îi înflori un zâmbet la gândul acesta atât de frumos.

La ora aceasta, tânăra domnișoară Lamminger alerga din grădina castelului în camera ei. Minunat era să te plimbi aici pe aleele presărate cu prundiș, printre tufișurile care ici și colo se acoperiseră cu o pojghiță de verde tânăr, sub copacii, ale căror crengi erau dol-dora de muguri. Dar liniștea dimprejur începu să fie turburată de gălăgioșii oaspeți. Râsete de bărbați, voci groase se auzeau afară, îndărătul zidului grădinii, în fața porții castelului și de jur-împrejur. Domnișoara se sperie aproape, când își aruncă ochii deasupra tufișurilor. Peste tot dulămi de dimie albă, peste tot numai pălării largi, negre.

Unde te uitați, mișunau chodeni, tineri, vârstnici și sbârciți, numai bărbați spătoși, cu ochii scăpărători, cu fața vajnică, cu părul lung și de culoare închisă căzându-le pe umeri. Veniseră în număr mare, din întregul ținut al chodenilor, la chemarea hatmanului de ținut. Fiecare dorea să audă cu urechile sale hotărârea

Jela Viena, această veste îmbucurătoare. Stăteau în pâlcuri mai mari sau mai mici, după vârstă, cunoștințe și sate. Cei mai mulți erau din Klenec, Postrekov și Oujezd ; până și mai îndepărtatele Kycov, Lhota și Pocinovice trimiseseră pe mai toți bărbații. Ceata cea mai mare și cea mai gălăgioasă răsărea ca o pată albă la marginea aleei de tei, în jurul lui Brychta din Postrekov și al lui Ecl Poznașul.

Lângă poartă, la capătul curții castelului, stătea îngândurat, cu părul alb, Krystof Hruby, alături de nepotul său Kozina și de alți câțiva țărani mai vârstnici. Toți se uitau înăuntru, spre cancelarie, unde se dusesse Syka să lămurească lucrurile. Lamminger ceruse ca hotărîrea să fie citită în cancelarie, iar logofătu care cu câteva zile înainte se înapoiase însănătoșit, venea să aleagă pe chodenii care puteau fi primiți în cancelarie. Dar țăranii erau împotriva acestei măsuri.

— Dece ne-ați mai chemat ? strigau ei. Toți am înaintat jalba, toți vrem să auzim.

Vuietul și zarva din jurul castelului amuțiră deodată și vorba conținu până la cele mai îndepărtate pâlcuri. În poartă apăruse pletosul Syka, și rotindu-și cekanul ca să facă liniște, strigă cu glas puternic și răsunător :

— Domnul hatman al ținutului va rânduie totul cum trebuie. Aproiați-vă ; cu toții în curte !

Ca o pală de vânt care ar fi început să sufle din senin, ca un puhoi stăvilit care s'ar fi năpustit deodată din zăgaz, chodenii părăsiră pe dată locurile lor și se revărsară ca un fluviu, prin poarta bolțită, în curtea castelului ; în fruntea tuturor, Brychta din Postrekov, al cărui glas răsuna pătrunzător și în vuietul de acum. Peste puțin, curtea boierească era înțesată ; și pretutindeni se vedeau numai dulămile albe ale chodenilor. Om lângă om, o pălărie largă lângă altă pălărie largă, ici-colo câte o căciulă, ici-colo sclipirea câte unui cekan ferecat. În fața cancelariei dela primul cat, se aflau în frunte șoltuzii, Kozina și, ceva mai departe în spațele său, Matej Pribek, răsărind deasupra tuturor ca un stejar în mijlocul pădurii.

Toate privirile erau îndreptate spre cancelarie, de unde aveau să primească însemnata veste. Cei mai

mulți erau voioși, căci Lamminger nu slăbise în niciun fel asigurarea vechilului vienez și a lui Just, nu lăsase să străbată nicio vorbuliță în legătură cu hotărîrea curții, pe care el o cunoștea demult. Așteptase până când sosi dela Viena încuviințarea ca verdictul să fie anunțat chodenilor nu la fostul lor castel din Domazlice, ci la castelul său din Trhanov.

În mulțime numai puțini aveau cugetul umbrit de îndoieli, dar ei nu îndrăzneau să mărturisească gândul lor celorlalți chodeni plini de voie bună și de încredere. Insuși „vechilul“ Syka se minuna de ce nici Straus și nici oamenii trimiși la Viena nu le dăduseră nicio veste despre această hotărîre. Dar Kozina îi risipi nedumerirea, amintindu-i că dregătoriile și boierii au mijloace mai rezezi de trimitere a veștilor și legături mai bune decât ei.

Îndată vor afla însă totul. Larma din curte încetase și totuși un zumzet de glasuri înnăbușite se resfrângea încă de pe zidurile castelului boieresc. Apoi amuțiră mai mulți — și acum, iată ! Un slujitor deschise o fereastră a cancelariei, una, apoi încă una, iar în cea din dreapta se ivi un om cu o perucă lungă, cărlionțată, îmbrăcat cu un surtuc negru și ținând în mână un sul ; îndărătul lui apăru încă unul, care trecu la dreapta sa. Poartă o perucă la fel, dar surtucul îi strălucește de fireturi. Este Hora, hatmanul de ținut. Pălăriile largi flutură, chodenii își arată respectul față de dregătorul împărătesc și-și descoperă capetele. În clipa aceasta, la cealaltă fereastră, apăru Lamminger. Matej Pribek zări zâmbetul său hain când își îndrepta ochii cenușii asupra marei mulțimi de chodeni, care toți, toți îl urau.

Liniște adâncă. Hatmanul ținutului făcu un semn cu mâna și anunță că aduce hotărîrea judecății cu privire la jalba înaintată de chodeni, că vorbește în numele măriei sale împăratul și că deaceea se cuvine ca vestirea să fie ascultată în tăcere și cu smerenie, iar cei de față să aibă purtarea cuvenită. Apoi se întoarse către ajutorul său, care desfășura diresul pentru a începe să-l citească. Kozina simțea că inima îi bate să-i spargă pieptul. Toți ceilalți își țineau răsufarea și nu îndrăzneau nici să clipească.

Slujbaşul începu să citească. Diresul arăta pâra chodenilor şi alcătuirea comisiei, lucruri cunoscute de toţi şi care nu puteau potoli nerăbdarea aşâtată şi arzătoare a ascultătorilor. Nimeni nu mai avea pace, fiecare voia să audă în sfârşit hotărîrea. Şi iată... acum ! Ca fulgerat de o scânteie, fiecare din adunare svâcni în clipa aceasta.

— „Privilegiile şi drepturile chodenilor sunt stinse demult, şi întrucât în anul 1668 au fost supuşi cu toată străşnicia unui *perpetuum silentium*, adică tăcerii veşnice, iar ei, neluându-o în seamă, au cutezat să ceară din nou suszisele privilegii şi drepturi, au meritat ca pentru această îndărătnică şi îndrăzneată faptă să fie supuşi la gloabă grea şi la aşişderea pedeapsă. Cu toate acestea li se dă iertare, dar cu nestrămutat legământ din parte-le ca niciodată să nu se mai întruncască şi să uneltească în taină şi nici să nu mai ticluiască sau să trimită jalbe, pâre sau plângeri în legătură cu aceste aş-a-zise drepturi“.

În timpul citirii se aşternuse o linişte adâncă, tot mai grea şi tot mai apăsătoare pe măsură ce înainta. Gloata părea lovită de trăznet. Ici-colo, câte unul se întorcea, nici ca să bagi de seamă, către vecinul său, dar fără a scoate o vorbă, priviri mute se încrucişau. În primul moment nu putură îngăima niciun cuvânt. Asta era cu neputinţă ! Aşa ceva să li se trimită ? Slujbaşul citi până la capăt nimicitoarea hotărîre şi tăcu o clipă. În mulţime, o linişte şi mai adâncă, până când din fundul unei inimi înşelate, jignite, răscolite, se ridică în tăcerea de plumb un glas ca de tunet :

— Asta nu-i adevărat !

Întâia răbufnire de vânt înaintea furtunii. Şi pe dată se deslănţui un vuiet de strigăte, fierberea chodenilor trădaţi şi asmuţiţi. Cuvintele acelea cuprinseseră totul ! Şi urletele de acum erau răspunsul dat de chodeni hatmanului de ţinut, erau încuviinţarea ce-o dădeau aceluia care strigase cuvintele. Şi acesta era Kozina. El ieşi din mulţime şi se opri în faţa ferestrei. Cu fruntea sus, cu ochii cutezători şi plini de văpăi îndreptaţi asupra hatmanului de ţinut, începu să vorbească.

Indată ce văzură aceasta, chodenii își domoliră glasurile și amuțiră apoi de tot.

— Asta nu-i adevărat, nu poate fi adevărat ! strigă Kozina. Dacă ar fi adevărat ce-ați citit, dacă n'am mai avea drepturi și îngăduiri, împăratul ar fi spus aceasta trimișilor noștri dela Viena. Dece s'a alcătuit comisia dacă drepturile noastre nu mai sunt bune ?

Lamminger tresări de parcă l-ar fi mușcat o viperă, se aplecă din fereastră, dar se retrase numaidecât, căci un strigăt îngrozitor al mulțimii de jos îl țintui pe loc.

— Adevărat, adevărat ! se auzea din această volbură vijelioasă de glasuri nedeslușite și vrăjmașe.

— Dar asta ne-ar fi scris-o și ai noștri ! strigă Ecl, adresându-se chodenilor.

Trecu un timp până când se potoli puțin gălăgia și hatmanul ținutului putu să vorbească.

— Care din voi a înaintat jalba ? strigă el dela fereastră mulțimii de jos.

— Noi toți ! Eu ! Eu ! Toți ! răspunseră chodenii într'un singur glas.

Părea că o vijelie ridică valuri furtunoase în această mare de oameni. Ici-colo începură să se adune pâlcuri și cete în jurul celor mai nestăpâniți. Dar hatmanul izbuti totuși să mai ia odată cuvântul. El îi preveni și-i îndemna să se liniștească, arătându-le că altminteri își fac numai rău, după cum spre paguba lor au fost cele ce i-au cășunat stăpânului lor, baronul de Albenreuth, atunci când au vânat fără voie în pădurile sale, când s'au împotrivit de a mai face clacă, când n'au mai vrut să plătească dăriile, când i-au bătut slujbașii, ba ceva mai mult, când și-au pierdut cu totul sărita și l-au batjocorit într'un chip atât de nelegiuit pe prea-cinstitul lor stăpân.

Râsete grosolane din câteva gâtlejuri fură răspunsul dat hatmanului. Acesta nu-și pierdu însă cumpătul și strigă cu glasul mai ridicat :

— Atât de departe ați mers, încât stăpânul vostru nu se mai simte în siguranță printre voi și a trebuit să ceară oaste pentru apărarea sa.

Urlete sălbatice îi întrerupseră din nou vorbirea.

— Împotriva noastră ? Unde este ? Unde este oastea ?

— Oaste împotriva noastră ! Să tragă în noi ! răspunse din curte o larmă turbată. Oaste împotriva noastră ! Hingherul !

În aceeași clipă, deasupra talazurilor acestei mări înfuriate de oameni, fulgerară cekane, întâi unul, apoi încă unul, peste puțin o pădure întreagă de cekane, care se roteau deasupra capetelor, amenințând fereastra lui Lamminger. Dar aici nu mai era nimeni.

Lamminger se făcuse nevăzut.

— În numele măriei sale împăratul ! strigă hatmanul de ținut.

Dar trebui să repete acest strigăt și să mai aștepte puțin până când glasul său putu să răzbată.

Oastea împotriva voastră a și fost încuviințată, dar trimiși! voștri dela Viena au rugat la curte să nu fie trimisă.

— Cine i-a împuternicit ? strigă Ecl Poznașul.

— Au iscălit jalba vechilului vostru.

— Pehlivanul ! Nu l-am rugat noi. A fost sfântuit !

— Sfântuit ! Sfântuit ! strigară și alții din mulțime.

— E treaba voastră, dar eu vă sfătuiesc cum e mai bine. Supuneți-vă, faceți ce trebuie să faceți. E poruncă de sus ca în fața mea să vă legați prin jurământ față de boierul vostru, domnul de Albenreuth, că-i veți da ascultare și supunere de iobagi. Numai atunci veți fi iertați.

Nu sfârși de vorbit, nu mai avu putința. Un potop de glasuri sălbătice îl buimăci până și pe inimosul drogător.

— Mai avem încă hrisoave ! strigă Ecl Poznașul hatmanului dela fereastră.

Iureșul chodenilor devenea tot mai vijelios.

— Nu jurăm ! Nu vrem să jurăm ! Nu trebuie să jurăm ! se auziră strigăte asurzitoare din puhoiul de oameni.

Și un glas de tunet răsună deodată :

— Înainte ! Pe Lomikar !

Era glasul lui Matej Pribek, și, în clipa următoare, izbucniră în toată curtea strigăte :

— Înainte ! Pe el ! Pe Lomikar ! Stâlciți-l ! Omoriți-l !

Și o pădure de cekane flutură deasupra capetelor.

Hatmanul încercă să mai vorbească odată. Ajutorul său, tremurând de frică, se uită speriat la el și-l rugă smerit să nu se pună în primejdie și să-l cruțe și pe dânsul. În spatele lor apăru Lamminger ca o stafie și-l rugă pe hatman să-i lase pe acești răsvrațiți în plata domnului. Cei de jos îl văzură pe Lamminger mișcându-se la fereastră ; viforul de glasuri sălbatice se întetea ; și în aceeași clipă Matej Pribek, Brychta din Postrekov, tânărul Serlovsky și mulți alții se repeziră cu cekanele ridicate spre ușă, ca să pătrundă în castel. Dar mai înainte ca ei să fi ajuns acolo, pe treptele din fața ușii se înfipse Kozina și în fața lui, unchiul său Krystof Hruby, șoltuzul din Drazenov. Ca să apere mai bine ușa, în dreptul căreia se afla, bătrânul se sui pe trepte alături de nepotul său Kozina, care stătea mai sus. Fața vajnică a bătrânului chodean era purpurie, iar ochii săi fulgerau. N'avea pălărie și părul lung și alb ca neaua îi cădea pe umeri. Clipa aceasta hotărâtoare îi dădea vigoare și mlădiere. Se înălță ca un flăcău, strânse cekanul în mâna dreaptă și săgetă cu privirea ceata care năvălea spre ușă.

— Niciun pas mai departe ! strigă el.

Glasul și înfățișarea neînduplecată a bătrânului chodean țintuiră pe loc până și pe Matej Pribek împreună cu cei din urma sa.

— Ce vreți ? striga bătrânul. Să uciideți ? Sunteți chodeni sau ucigași ? Așa vreți să vă dobândiți drepturile ?

Iar Kozina strigă :

— Stăpâniți-vă, oamenii lui Dumnezeu ! Nu s'a sfârșit încă totul. Vom afla dacă este adevărat ce ni s'a citit aici. Ne-o vor spune cei dela Viena.

— Și avem încă dreptul la o nouă judecată ! întregi „vechilul“ Syka, repezindu-se pe trepte, alături de Kozina.

Cekanele ridicate străluceau. Se apropiară și chodeni mai pașnici, mai chibzuiți ; cuvintele lui Kozina și ale lui Syka găsiseră răsunet la mulți.

— Dacă Hruby și Kozina n'ar fi fost aici, Lomikar

n'ar mai fi în viață! strigă Brychta, înconjurat de sătenii săi pe care căuta să-i domolească.

— Și ar fi liniște deapururea ! adăugă glasul cuiva.

Matej Pribek, alb la față, oțărit de vecinii prea potoliți și grijulii, îndreptă asupra lor privirile sale scăpărătoare de mânie, își schimonosi gura și zise :

— Grozav aş vrea să văd cum o să vă răsplătească Lomikar pentru moleșeala voastră.

Sgomotoși, răcnind, întărâtați peste măsură, chodenii sbucniră ca un roi de albine din curtea castelului. Amestecul de glasuri nestăpânite clocoti încă multă vreme în față conacului boieresc, și blesteme mânioase și îngrozitoare erau svârlite împotriva lui Lamminger; chodenii nu-l uitau însă nici pe vechilul Straus, despre care erau încredințați că se lăsase sfântuit pe socoteala lor. Câtva timp vânzoliră furtunos această părere, spunându-și cugetul ; din ce în ce mai înfierbântați, din ce în ce mai pățimaș.

Frământarea nu conținea nici după ce gloata se împărți în cete mai mici și se risipi în toate părțile, spre satele lor.

Vorbeau și urgiseau, și fiecare ceată ducea cu ea dușmănia și ura împotriva stăpânului, și pătrunzând în sate, ea creștea și se întindea pe toate meleagurile ținutului chodean, atât de crunt înșelat.

Furtuna dela castelul Trhanov s'a potolit. În curte, pe săli, peste tot, liniște adâncă ; poarta și toate ușile, încuiate. Bătrânul camerist Petr își veni în sfârșit în fire ; murise de frică până la plecarea învrăjbiților săteni.

Boierii se așezară azi foarte târziu la masă, dar nu mâncară cu poftă, nici ei, nici oaspeții lor, hatmanul de ținut și ajutorul său. Hatmanul își arată admirația pentru curajul baroanei care, în acest iureș de vrăjmășie, avusese curajul să rămână aici cu domnișoara. Doamna Lamminger nu desvălu, bineînțeles, adevărul, fiindu-i teamă de soțul ei. Acesta răspunse pentru dânsa :

— N'a vrut niciodată să mă creadă ce neam rău de oameni este acesta, și ce sfruntat. Am vrut să aduc oaste aici, dar ea s'a rugat să nu merg atât de departe.

Tot ce-am întreprins în privința aceasta, a fost fără voia ei ; îmi pare rău că înalta ocârmuire n'a binevoit să satisfacă cererea mea. Astăzi ați văzut și dumneavoastră, domnule hatman, că în cererile și arătările mele am spus numai adevărul. Aici nu suntem siguri de viața noastră. Pe soția și pe fiica mea trebuie să le trimit de aici, iar dacă aș pleca și eu, ce se va întâmpla cu gospodăria mea ? Dacă acum își îngăduie asemenea neobrăzări și mi-au cășunat atâtea pagube, ce-ar fi dacă n'aș mai sta eu aici ? Și dacă rămân, cine răspunde c'o să-mi mai revăd vreodată pe ai mei ? ! Cred că înalta ocârmuire este datoare să mă apere. De oaste este aici neapărată nevoie. Cred că-mi dați dreptate. Este vorba de o pildă și de urmări. Dacă cei de aici vor fi lăsați să-și facă de cap, ce se va întâmpla în alte părți ? Nu se vor răscula oare toți ? Acum ar ajunge o sotnie ; mai târziu ar avea de furcă mai multe regimente. Ca acum treizeci de ani !

— Am crezut la început că se poate dobândi ceva cu vorbe pașnice, răspunse hatmanul Hora. Astăzi însă au întrecut măsura ; autoritatea stăpânirii nu poate îngădui ca asemenea lucruri să se mai întâmple cândva.

— După părerea mea, cel mai bun lucru ar fi să li se ia capii, pe cei mai îndârjiți uneltitori.

— Li cunoașteți pe toți ?

— În primul rând, Just din Domazlice ; dar mai primejdios este răzeșul din Oujezd, Kozina, care s'a încumetat azi să răspundă atât de sfruntat.

— Li cunosc din arătările domniei voastre. Pe cinstea mea, un om foarte inimos ; ce iscusit a știut să vorbească, și nu fără judecată.

— Tocmai deaceea este cel mai primejdios dintre toți. Are darul vorbirii. Dacă va voi el, și sunt sigur că va voi, totul va începe dela capăt. Dar dacă va sta la răcoare, fierberea celorlalți se va potoli repede.

— Poate că s'a potolit chiar azi, întâmpină hatmanul de ținut. Nu cred să mai aibă curaj și îndrăzneală după ce-au auzit hotărîrea împărătească. Dar dacă ar fi să facă totuși cea mai mică mișcare, voi cere chiar eu la Praga să vi se trimită oaste.

— Atunci peste foarte puțin timp vor zângăni aici

săbii și paloșe, răspunse Lamminger cu un zâmbet, turnând mosafirilor vin auriu într'o cupă verde de sticlă. Și atunci n'au să mai vină dumnealor cu Dracul și cu Moartea să înnece gârbaciul boieresc, o să le piară avântul și n'or să mai găsească atâtea chichițe ca să nu vină la arat.

Toți cei dela masă înțelesesă la ce țintește. și se dumiriră ce necaz îl roade și-l întărită pe baronul de Albenreuth, de-i aprinde ochii de ghiață numai când își amintește de el.

XVII

Manka Pribek făcuse casa oglindă și pregătise cele de trebuință, ca la sosirea oaspeților totul să fie fără greș. Era bucuroasă, cânta cu voioșie un cântec vesel, iar când de afară se auzi un strigăt că se întorc țărani dela Trhanov, dădu fuga în bătătură. Veneau într'adevăr, și tatăl ei era printre dânșii... dar singur. Manka nu intră numaidecât la grijă. După datină, cei dela Pocinovice trebuiau să vină la logodnă singuri, chipurile pe neașteptate. Dar când văzu fața tatălui, iar el își îndreptă ochii asupra ei, Manka fu străpunsă de o presimțire rea și voioșia ei se înnegură. Matej Pribek era foarte îndârjit. Fiica sa nici nu îndrăzni să-l întrebe ce are, iar când bătrânul său tată îl iscodi ce ispravă au făcut, Matej îi răspunse scurt și se duse apoi pe tăpșan, ca să nu fie nevoit să audă și să spună ce s'a întâmplat la castelul Trhanov. Când mai târziu Manka a aflat totul dela vecini, te miri cum de n'au podidit-o lacrimile. Zădărnicită, cererea în căsătorie!

Desigur că cei din Pocinovice n'au să mai vină azi. Bunicul, părând a ști și el ceva și uitând de logodna și căsătoria fetei, ședea lângă butucul necioplit, cu mâinile împreunate, cu capul în piept, și repeta mereu cu glasul coborât:

— Steaua cu coadă ! Steaua cu coadă !

În acest timp, în livada singuratică, nepoată-sa nu-și putea stăpâni plânsul. Dar nu erau numai lacrimi de mâhnire, ci și de mânie. N'ar fi fost fiica lui Matej Pribek dacă în obida ei nu și-ar fi adus aminte că vinovat de această suferință este boierul din Trhanov, pe care numai de blagoslovit nu-l blagoslovea. Doar o rază de bucurie o însenină, și aceasta în clipa când pe neașteptate apăru tânărul Serlovsky. Se abătuse pe la ea, în grabă, ca s'o lămurească de ce nu mai poate veni astăzi, cu tatăl său, și ca să-i povestească ce s'a întâmplat. Ochii chipeșului flăcău scăpărau scânteii când vorbi de viclenia lui Lamminger și arătă cum Kozina, cu Hruby și Syka, îi opriseră să facă seama călăilor boierești.

În clipele acestea, spuse el, se uitase pe sine, uitase și fericirea care-i fusese zădărnicită.

— Abia când am plecat dela castel, mi-am adus aminte că fusesem înțeleși să venim la voi. Dar părinților noștri nu le era gândul la așa ceva. „O s'o amânăm, au spus ei. Ce bucurie poate fi azi când toți sun! atât de mâniați !“

Manka nu răspunse nimic și lăsă capul în piept. Flăcăul o luă de mână și-i zise din toată inima :

— Fată dragă, cu această strângere de mână întăresc că ești a mea în fața lui Dumnezeu. Ce nu s'a făcut azi, se va face mâine. Mie mi-ai fost hărăzită și vom trăi ca boabele în spic.

Apoi își strânse ibovnica la piept. Aceasta fu logodna lor, în mijlocul grădinii, unde soarele de primăvară trezea la viață florile și copacii și unde în clipa aceasta ciocârlia le cânta un cântec de nețărmurită bucurie.

Muncile de primăvară se sfârșiseră în lunci și pe ogoare. De data aceasta mai ușor și mai pe îndelete, de vreme ce fiecare trudise numai pe bucata sa de pământ, fără să piardă, ca odinioară, și chiar până anul trecut, cele mai frumoase zile pe lanurile stăpânului. Se părea că în întregul ținut al chodenilor nu se mai face clacă și că, după un veac nesfârșit, vechea libertate a fost redobândită prin luptă. Nimeni nu lua în seamă poruncile logofeților boierești și amenințările

lor. Toți păreau a fi uitat cele ce le-au fost citite de hatmanul de ținut la castelul Trhanov. Dar ei nu le uitaseră, numai că nu le luau în seamă, fiindcă nu le credeau.

Peste tot era muncă din belșug, și totuși mulți răzeși, mai ales cei mai vârstnici și șoltuzii, plecau adesea dela casele lor, peste țarini, deobicei în amurg, pe înnoptate. Nu spuneau unde se duc, dar femeile lor știau că merg să se sfătuiască cu privire la Lomikar și la cele ce mai aveau de făcut. Nimeni însă nu-și părăsea răzeșia atât de des ca tânărul Kozina. Uneori stătea mai târziu și se întorcea de multe ori în toiul nopții, iar câteodată chiar în zorii zilei. Hanka bănuia dece pleacă, dar unde, asta nu-i spunea bărbatul. Mama sa, în casa rămasă părinților, știa desigur, dar s'o întrebe nu culeza, amintindu-și cum o repezise atunci când o rugase să-l înduplece pe Jan. Tânăra răzeșiță tăcea. Dar își făcea inimă rea, și asta începu să se vadă pe chipul ei tânăr și gingaș, căci pălise și slăbea. Hanka suferea că Jan nu se mai îngrijește de ea și de copii, că e stăpânit numai de chemarea și de gândurile sale și că în cugetul lui nu mai încap decât judecata aceea nefericită. Totuși, odată tot s'a mai împurpurat de bucurie, într'o duminică după amiază, când Jan a stat mai mult timp cu copiii. Altădată bărbatul ei se așeza adesea lângă copii și zăbovea ceasuri întregi în mijlocul lor ; în ultimul timp ședea însă mereu la colțul mesei, cu capul în palme și dus pe gânduri.

Cum era să-și închipue că în ziua aceea își va înălța capul, că va aținti ochii asupra ei și se va uita lung la ea. E de mirare că nu s'a speriat când Jan s'a ridicat pe neașteptate dela masă și s'a apropiat de colțișorul unde stătea ea. Hanka a roșit însă numai în clipa când el a privit-o drept în față și i-a spus îngrijorat :

— Hanka, tu ești bolnavă. Ce ai de slăbești așa ? Ai cumva jungheturi în mădulare ?

— N'am nimic, nu mă doare nimic.

— Ar fi bine să te duci la mama.

— Nici ea nu cunoaște toate leacurile, iar pe acestea cu atât mai puțin. Știi doară.

Ochii tinerei femei se împânziră.

Kozina își trecu mâna peste părul ei.

— Știu, Hanka, că te amărăsc, dar nu mai e altă cale. N'avem încotro, este ursit de cel-de-sus, nu ne putem întoarce, și să dea Dumnezeu să câștigăm la judecată, căci dreptatea este de partea noastră! Și atunci toate se vor îndrepta și va fi mai bine decum a fost.

Și în clipa aceasta așa și era. Kozina se apropie de copii, rămase cu ei și fu numai al lor. Iar Hanka putu să râdă din nou. În jurul ei se înseninase totul.

În schimb se sperie în ziua următoare.

Pe înserate, când era singură de tot în casă, intră în odaie un om ciudat, amenințând cu bățul pe bătrânul câine-lup care se repezea cu furie la el. Omulețul nu era înalt, ci pirpiriu, îmbrăcat ca un târgoveț, cu colțuni negri și conduri prăfuiți, cu cataramे mari. Oasele fălcilor îi erau ieșite înafară, nasul turtit, iar ochii negri, șireți, îi umblau de colo până colo, de parcă ar fi vrut să iscodească totul cu deamănuntul.

Hanka se sperie de el, dar îndeosebi nu-i plăcea înfățișarea lui. Străinul întreabă de răzeș. Ea îi răspunde că e plecat. La întrebarea sa, unde a plecat, ea îi răspunde că nu știe.

— Când se va întoarce acasă, spune-i surată, că a venit cineva din Domazlice și să treacă pe la Syka, dar neapărat!

Apoi plecă. Tânăra Kozina ieși după el și-l urmări cu privirea, ca să vadă dacă se mai oprește și la alții sau dacă se duce numai acolo unde a spus. Străinul nu se opri nicăieri și se duse cu pași siguri, ca unul care cunoaște bine locul, deadreptul la primărie.

Ce-o fi vrând? Desigur iarăși ceva cu afurisita de judecată. N'o fi cumva ațâțătorul acela de Just? Ba da, de bună seamă. Abia s'a întors dela Viena și iar ar vrea s'o ia dela capăt.

Hanka așteptă cu nerăbdare pe bărbatul ei. Ii trecu prin gând ca la venire să-i tăinuiască cine a fost să-l caute. Dar Kozina nu se întoarse acasă. În schimb, la tânăra răzeșită se înființă pe înnoptate un alt oaspe, Dorla Rehurek, femeia cimpoyerului Jiskra Rehurek. Venea să se jeluiască de bărbatul ei. Plecase de patru-

sprezece zile, și Dorla n'avea nicio veste despre el. La plecare spusese că se va întoarce peste o săptămână, dar poate și ceva mai târziu, ca Dorla să nu-și facă griji. Că pleacă la Praga cu o grabnică solie. Cu ce fel de solie și la cine, n'a vrut să spună în ruptul capului, nici măcar tatălui său. Bani i-a lăsat Dorlei deajuns ca să aibă pentru trai, dar i s'au mai trimis dela Syka și din alte părți.

În starea ei, tânăra femeie a cimpoierului era deosebit de sperioasă și mereu cu frica în sân, își făcea inimă rea din toate gândurile care o străbăteau, și venise la prietena ei de pe vremuri ca să se plângă și s'o întrebe dacă nu cumva știe ceva despre Jiskra care plecase desigur din îndemnul lui Kozina. La chemarea altuia n'ar fi făcut un pas în clipele acestea. Dar Hanka nu-i putu spune Dorlei nimic îmbucurător, deoarece nici nu știuse că Jiskra era plecat de atâta vreme. O asigură că răzeșul nu-i pomenise nimic despre asta și se văietă apoi la rândul ei că e a cincea roată la căruță și că toată ziua tremură de frică din pricina bărbatului ei, căruia judecata aceasta cu boierul o să-i mănânce zilele.

După ce plecă Dorla, tânăra răzeșiță nu se culcă, cu toate că se făcuse foarte târziu. Nu-i ardea de dormit. Își aștepta bărbatul. Și el nu mai venea ! Cu siguranță că pe drum a aflat de sosirea celui om din Domazlice, și acum stau de vorbă la Syka. Copiii și argații dormeau. În toată răzeșia, liniște și pace. Răzeșița, pe ghimpi, se uita afară în noaptea neagră. Acum se întoarce, își lua broboada și se găti să plece, ca să se încredințeze dacă bărbații sunt la șoltuz cu târgovețul acela ; în clipa aceasta auzi pașii lui Jan.

El se miră că Hanka nu doarme încă. Ea îi spuse că are să-i dea o veste.

- Știu, răspunse el.
- Cine era ? Strungarul acela dela oraș ?
- Da, Just. S'a înapoiat dela Viena.
- Și ce-a vrut ? Să trimiteti alți oameni la Viena ?
- Măi, da isteată mai ești ! Așa este, dar ce-are a face ? Și-a adus aminte prea târziu. Noi i-am trimis mai de demult.

Hanka se minună.

— Au trecut multe zile de atunci. Nimeni nu știe de această nouă deputăție. Au plecat la Viena prin Bavaria, ca să nu fie opriți pe drum.

— Deaceea ai umblat toate nopțile !

— Da, acum pot să-ți spun. Oamenii noștri au și ajuns la Viena și de bună seamă au și fost la curte. Iar azi am aflat cum ne-a păcălit domnul Lomikar și cum l-a sfântuit pe vechilul nostru, ca să ne lase cu treaba nefăcută tocmai când era gata să ieșim la uscat. Ticălosul ! Iar hoțomanul acela din Viena i-a dus de naș pe ai noștri, spunându-le să aibă răbdare că de ! o treabă ca asta merge încet. Dar bănuții noștri i-a luat.

— Și Just e mai breaz ?

— Poate că nu. Poate că-i și el un pehlivan. Nu avem încredere într'însul. Dar ce are a face ? Mergem și fără el. Azi însă a avut omul dreptate când a spus că nu trebuie să mai facem nicio șotie stăpânirii. Și că o mare greșeală au fost încăierările cu aprodul și tevatura aceea cu mascaralele. Astea ne-au făcut un mare rău la curte. A spus-o și hatmanul ținutului. Dar acum s'au liniștit toți ; numai de-ar ține-o așa.

— Și ce face Jiskra la Praga ? întrebă Hanka, amintindu-și deodată de Dorla.

— La Praga ? Jiskra ? Nu e acolo și nici n'a fost. E la Viena și-l așteptăm în fiecare zi, în fiecare ceas.

Kozina n'avu nevoie să-i spună nevastei sale că Jiskra mințise, ca să ascundă adevărata țintă a drumului său. Ii arată doar că, la cererea lor, cimpoierul, cu noua deputăție, plecase la Viena pe o cale ocolită, și că se va întoarce pe drumul obișnuit. Chodenii făcuseră acest ocol din pricina lui Lamminger, ca el să nu afle de plecarea lor și să nu le pună vreo piedică sau chiar să-i oprească de a pleca. Jiskra mai avea sarcina să vină cât mai repede cu știrea cum a fost primită deputăția. În veștile scrise, care rândul trecut ajunseseră la ei cu mare întârziere sau se pierduseră pe drum, nu voiau să se mai încreadă. În schimb un cimpoier, și încă unul atât de vesel și de desghețat ca Jiskra Rehurek, era mai sigur la drum.

Kozina se pregăti de culcare. Hanka îl mai reținu totuși cu întrebarea, unde a rămas oacheșul acela de Just, și adăugă că nu-i plăcuse deloc, ba că aproape se și temuse de el.

— A spus că pleacă, că vrea să se facă nevăzut, pentru câțva timp, până când se va sfârși judecata noastră. Se teme de Lomikar.

— Zău ?

— Poate. Și o să fie mai bine dacă o să se țină de cuvânt. Dacă l-ar prinde, negreșit că ar da totul în vileag, ca să-și scape pielea. Auzi, Hanka ? izbucni deodată tânărul răzeș, trecând repede la fereastră.

Luna strălucea, și în lumina ei părea că afară se mișcă o umbră. Bătaia la poartă se auzi încă odată.

Kozina ieși repede din odaie și se întoarse peste puțin cu oaspele. Indată ce-l zări, răzeșița scoase un strigăt înăbușit :

— Jiskra !

— Da, Jiskra, Hanka, dar flămând ca un lup ; ai o bucată de pâine ? Am umblat toată ziua și toată noaptea, zise cimpoyerul, așezându-se pe lavița pe care-și pusese cimpoiul.

Iși întinse picioarele ostenite și oftă adânc.

— Am sburat ca vântul, îi zise el lui Kozina. Dar tu ai vrea desigur... Merge strună, totul de minune. Ai noștri au fost la curte și au făcut treabă bună. Încă nu s'a sfârșit totul, nici pomeneală de cele ce ne-au citit ăia la castelul Trhanov. Împăratul trimite pâră la Praga, ca să fie cercetată încă odată de cei de-acolo.

— Măre ! exclamă Kozina, svârlindu-și de bucurie brațele în sus.

Și se porni pe întrebări, la care dintru întâi Jiskra nu răspunse, căci înfuleca lacom pâine cu unt și lapte. Dar după ce-și astâmpără foamea, vorbi cu atât mai mult. Erau amănunte despre călătorie, despre deputăție, despre primirea ei la curte, despre oboselile grabnicului drum dela întoarcere ; dar ce era mai de seamă, spusese din capul locului : că judecata nu s'a sfârșit, că pâră chodenilor a fost înaintată la Praga pentru a fi cercetată și judecată din nou.

Kozina ar fi stat până în zori să tot vorbească, dar

Hanka băgă de seamă că Jiskra e obosit și că are nevoie de odihnă. Tânărul răzeș îi oferi un culcuș. Dar cimpoiul nu voi să audă de așa ceva.

— Mă duc acasă ; aş vrea s'o văd pe Dorla.

Auzi cu plăcere vestea pe care i-o dădea Hanka, că Dorla e sănătoasă și că în seara aceea a fost la ea.

— Asta înseamnă că barza n'a dat încă pe la noi, zise el voios. Pe drum mă gândeam c'o să mă așez lângă leagăn.

— Acum o să poți aștepta barza acasă.

Jiskra își luă cimpoiul în spinare, strânse mâna prietenului și ieși grăbit din ograda lui Kozina. Luna se apleca spre apus ; la răsărit, un rotocol albastru vestea revărsatul zorilor. Era răcoare ; sufla un vânt rece. Jiskra era plin de bucurie, și parcă întărit de puteri noi, zorea spre căsuța sa singuratică. Satul și toate dimprejur erau cufundate încă în tăcere adâncă. Iată casa în care s'a născut, iată-o la marginea pădurii înnegurate ! E iarăși a lui, va sta iarăși în ea. Ce dor îi fusese de dânsa în marele oraș și pe drum ! Dorla doar-me. Ce-o să mai strige când o să bată la ușă, când o s'o cheme ! Jiskra se opri pe loc. Ce e asta ? Se înșeală ? Iși urmă drumul pe poteca înrourată. Iată-l ajuns în preajma casei... și iarăși ! Plânsul acela ! Scâncete ! Țipete de copil și scâncete ! Din casa aceea, din casa sa, nu zău !

Jiskra făcu o săritură că-i de mirare cum nu-i căzuse cimpoiul de pe spinare ; în aceeași clipă, o femeie ieși în fugă din casă și alergă cu un ulcior în mână la fântâna din fund. Era mama Dorlei. Zărindu-și ginerele, strigă :

— Vino repede ! Ai un flăcău !

Nu era nevoie să-l îndemne. Jiskra uitase lungul și obositorul său drum. Inviorat, de parcă s'ar fi scăldat în roua unei zile de primăvară, el alergă repede, fericit, spre casă, și atât de mișcat era de minunata vestire, încât abia putu găsi ivărul ușii care dădea în odaie, în clipa când mult doritul său urmaș îl primi cu întâiele sale scâncete.

Ce mult îi dorise Hanka Dorlei ca bărbatul ei să se întoarcă acasă ! Auzise mai înainte de jeliurile ei şi o compătimise din toată inima. Şi acum deodată, pe nepusă masă, o lovea şi pe ea o asemenea mahnire. Kozina pleacă. Afurisita aceea de judecată !

Tânărul răzeş se pregăteşte şi e gata de plecare, chibzueşte şi hotărăşte ce mai este de făcut la răzeşie. Iar bătrâna, mamă-sa, parcă feciorul ei s'ar duce la plimbare ! Ba e şi bucuroasă ; cică e o cinste pentru el, că se va întoarce peste câteva zile, peste o săptămână, peste două cel mai târziu, şi că acesta este negreşit ultimul drum.

Ultimul drum ! Numai să dea Dumnezeu !

Jiskra adusesese veşti bune şi adevărate. Indată după venirea sa, chodenii primiră dela dregătoria de ținut din Plzen o înștiințare din Viena, precum că pâra lor fusese înaintată Curții de Apel, şi totodată ordinul că înafară de deputăția trimisă, chodenii să aleagă șapte bărbați vrednici şi de nădejde, oameni de încredere, care să meargă la această judecată din Praga, pentru hotărîrea definitivă a pricinii.

— Of, de ce l-au ales şi pe Kozina ! se tângui Hanka în sinea ei. De ce a primit ?

Şi cu câtă grabă a primit ! La Viena nu voise să plece, dar la Praga, da ; acolo nu trebuia să ştie nemţeşte ; acolo putea să vorbească, să se apere şi să dobândească drepturile încălcate. Vestea adusă de Jiskra şi înștiințarea aceasta a dregătoriei îl bucurau. Pe el, ca şi pe toți oamenii din ținutul chodenilor, unde fiecare era acum încredințat că ceeace li se citise la castelul Trhanov nu era adevărat, că totul fusese ticluit şi că drept a vorbit Kozina în fața hatmanului de ținut. Cei de acolo socotiseră că au sfârșit cu ei, ba îi mai şi amenințaseră cu pedepse ! Deaceea s'au grăbit boierii şi au cerut pe loc jurământul de supunere şi de iobăgie. Acum totul începea dela capăt la Curtea de Apel ! Ce-o mai fi spunând acum Lomikar ? N'o fi desigur prea bucuros că s'a purtat atât de rău cu țărani. Dar acum totul se va hotărî pentru

totdeauna. Trimișii vor aduce dela Praga, cu ajutorul lui Dumnezeu, o altă hotărîre. Toți se bucurau că pleacă, și așteptau cu încredere hotărîrea Curții.

Kozina era liniștit, cu cugetul înseninat, plin de nădejde. Numai în ziua de dinaintea plecării îl cuprinsese neliniștea. Dimineața și-o petrecu la bătrânul unchi din Drazenov, viitorul său tovarăș de drum. După amiază rămase acasă. Hanka îi pregătea totul pentru plecare, tăcută, tristă. Nimic, nici chiar țesutul nu-i ieșea cu spor; ba uita una, ba greșea alta. Seara, Kozina mai dete o fugă până la Syka, și împreună se duseră la Matej Pribek.

Il găsiră acasă; ședea lângă butucul de lemn și îmbruca. Vecinii se așezară lângă el pe scaune și chibzuitul Syka aduse vorba de apropiata călătorie la Praga, arătând că de astădată ea va ieși poate mai bine.

— De bună seamă ca la Viena, îl întrerupse Pribek. Vorbise ritos și nu fără batjocură.

— Atunci a fost cu totul altceva, dar încăierările și pozna aceea de lăsată secului...

— Așa? zise Pribek. Iată că v'am ascultat și am tăcut ca șoarecii; nicio mișcare n'am mai făcut. Să vedem acum.

— Tocmai de aceea am venit la tine, cu rugămintea să mai răbdați, și în timpul acesta să tăceți și să așteptați, zise Kozina. Făgăduște-ne asta, Matej.

— Hm, ați venit la mine fiindcă în mintea voastră capul relelor eu sunt, dar eu nu mă mișc dacă sunt lăsat în pace. Să vedem ce ispravă o să faceți voi. Inșă una vă spun: dacă boierii se dau la noi, bătut nu mă las. Altminteri, cum v'am spus, aveți cuvântul meu. Să vedem cu ce-o să vă întoarceți voi. Noroc bun!

Și strânse mâinile celor doi bărbați.

— Pribek, ți-ai dat cuvântul, zise Kozina, ieșind cu Syka din ograda lui Matej. Acum sunt mai liniștit!

Seara rămase acasă, la nevastă și copii. Veni și bătrâna sa mamă și zăbovi în mijlocul lor.

După aceea Hanka nu putu să adoarmă și se închină vreme îndelungată. Nici deșteptarea nu fu plăcută. Femeia avea inima cât un purice. Pleacă numai pentru

o săptămână, pentru patrusprezece zile, nu i se poate întâmpla nimic, și totuși ! Când se trezi femeia, Jan era demult în picioare și undeva afară. Trecea prin stauluri, se ducea la cai, se mai uita odată la toate ; apoi ieși din ogradă și se duse în grădină.

Era în luna lui Cireșar, disdedimineată.

Iarba și florile scilipeau de rouă ; în aerul proaspăt ciripeau păsărelele. Tânărul răzeș se opri fără să-și dea seama și roti ochii peste ținutul muntos unde se născuse. La stânga, pe muntele Dub, străluceau în zorile rumene creștetele dumbrăvilor de stejari ; drept în față bătea în siniliu marele codru întunecos Dmout, dincolo, Zelenov, în fața lui, Havlovice, lângă el, pădurea Hamr ; îndărătul codrului Dmout se vedeau piscurile vinete ale lanțului Osek, împrejur, dealuri, înălțimi și munți împânziți cu întinsele păduri libere, odinioară ale chodenilor.

Răzeșul își purtă privirea împrejur, până când ajunse la văluroasele ogoare de grâne dindărătul răzeșiei și un suspin se desprinsese din pieptul lui puternic. Când Kozina se întoarse, tăcut și îngândurat, în casa sa, o găsi acolo pe mama lui și copiii sculați. Abia în clipa aceasta simți cu adevărat greul despărțirii. Și copleșit de el, uită lupta cea mare, ținta sa, pricina pentru care pleca ; inima îi era numai la copii. Ii aminti lui Pavlik să fie cuminte, mângâie părul de aur al micuței Hanalka și răspunse zâmbind la întrebările ei copilărești despre Praga, de care auzise atât de multe în ultima vreme.

Syka intră, gata de plecare.

Acum nu mai putea fi vorba de nicio amânare. Hanka se duse să aducă bărbatului ei cea mai bună dulamă, pe care el o îmbracă îndată. Doară avea să se înfățișeze înaintea boierilor. Era dulama lui de mire, din a cărei singură cheotoare atârnavă două cordeluțe lungi, o amintire dragă dela nuntă, darul pe care i-l făcuse Hanka, ca mireasă ¹.

Stăteau în jurul mesei, când intră unchiul din Dra-

¹ După căsătorie, aceste cordeluțe erau purtate de bărbatul înșurat „cât timp mai era o sdreanță din dulamă în jurul lor“.

zenov cu părul său alb, gata și el de drum. Venea să-și ia rămas bun.

— Sunt om bătrân și cine știe ce se va întâmpla. Am vrut să te mai văd odată, soră, pe tine, Hanka, și copiii. Rămâneți cu bine !

Hanka începu să plângă. Bătrâna Kozina strânse în tăcere mâna fratelui ei și se uită cu ochii încetoșați la fața sa. Buzele și bărbia îi tremurau. Apoi, când se apropie de feciorul ei și îi ură să plece cu Dumnezeu, o podidiră lacrimile. Il stropi cu apă sfințită și-l binecuvântă cu semnul crucii. Hanka îl umezi cu lacrimile ei. El o molcomi și-i spuse zâmbind că nu pleacă pentru totdeauna, dar când se aplecă la copii și-i sărută pentru cea din urmă oară, îl gătui emoția.

După ce bărbații ieșiră din casă, veni în fugă și Jiskra Rehurek, ca să-și ia rămas bun dela prietenul său, azi și naș al micului său Jiricika. Împreună cu femeile și copiii, el însoți pe Jan până în fața ogrăzii răzeșiei, unde se afla chervanul ce fusese scos din curte. Acolo așteptau și vecinii, ca să le strângă mâna și să-i binecuvânteze pentru sarcina pe care o primiseră.

Apoi drumeții plecară. Kozina își întorcea mereu capul, chiar și atunci când nu-și mai putea vedea femeia înlăcrimată și copiii, el tot se mai întorcea cu fața întunecată, câtă vreme mai putea vedea iubitul său Oujezd. Însoțitorii săi erau duși pe gânduri și nu scoaseră la început niciun cuvânt. Plecaseră la un drum greu, care avea să hotărască totul. Abia când ajunseră la Domazlice începură să vorbească, căci acolo îi așteptau ceilalți oameni de încredere aleși : Jiry Pec din Chodov, Nemec din Mrakov, sireapul Brychta din Postrekov și veselul Adam Ecl, Poznașul, din Klenec. Toți șapte luară loc în chervan și fără zăbavă porniră pe drumul spre Praga.

După o bucată de drum, îi ajunse din urmă rădvanul boieresc, tras de patru murgi în frumoase și bogate hamuri. În urma acestei trăsură venea alta, în care erau slugile boierești. Patru argați călări încheiau șirul. Când rădvanul se apropie, Kozina se ridică în picioare, ca să vadă mai bine cine e înăuntru. În aceeași clipă, perdeaua dela prima trăsură fu trasă la o

parte și în ferestruie apăru fața pistruiată a unui boier cu perucă lungă.

Ochii tânărului răzeș se încrucișară cu privirea rece și totuși iscoditoare a lui Lamminger. Kozina o înfruntă. Capul boierului dispăru. Dar perdeluța fu trasă din nou la o parte și în ferestruie chodenii zăriră chipul drăgălaș al fiicei mai mici a lui Lamminger.

— O fi luat destul aur cu el ? spuse în treacăt Pec din Chodov.

— Ar fi mai bine dacă i s'ar rupe trăsura pe drum ! zise Brychta, aruncându-și ca toți ceilalți privirea scăpărătoare, încruntată și dușmănoasă în urma rădvanului boieresc care se îndrepta deasemenea spre Praga.

În afară de „vechilul“ Syka, niciunul dintre chodenii trimiși nu mai fusese la Praga, și deaceea nu mică le-a fost uimirea când au ajuns în cetatea de scaun. Ce era orașul lor (Domazlice) față de această mare de case și de ulițe ! Ce erau cele mai mari întruniri sărbătorești dela ei și chiar serbările bisericești din ținutul lor muntos, față de acest șuvoi neconținut de oameni, și încă în zi de lucru ! Cel mai puțin covârșit de această priveliște era Kozina. El se uita, se minuna, dar n'avea liniștea trebuincioasă, și deaceea nimic nu-i țintuia mai mult timp luarea-aminte. Se gândea numai la treaba pentru care veniseră, dar mai ales la oamenii din cealaltă deputăție, care fuseseră trimiși în taină, cu Jiskra, la Viena, și care acum veniseră și ei la Praga, ca să se înfățișeze odată cu cei șapte la Curtea de Apel.

Peste puțin se întâlniră cu ei. Din prima deputăție, care se înapoiase acasă câteva zile după ce hatmanul de ținut citise în curtea castelului din Trhanov întâia hotărâre a judecății, nu mai rămăsese acolo decât Pajdar din Pocinovice. Acesta și ceilalți doi arătară ce-au făcut la Viena și că, în afară de chemarea la Curtea de Apel, mai izbutiseră să găsească un foarte bun vechil, un om de obârșie nobilă, pe domnul Tunkl de Brnicka. Acesta vorbea în limba lor și gândea ca și ei, deoarece și neamul său avusese de suferit de pe urma războiului de treizeci de ani, luându-i-se de către stăpânire toate

moșiile, astfel că nu mai rămăsese decât cu pitacul de boierie. Știa totul despre chodeni, le cunoștea trecutul, și le arătase un hronic latinesc, în care scria despre ei cum au păzit hotarele și ce drepturi au avut. După ce i-au povestit și ei totul, și mai ales despre hrisoavele dosite, și l-au întrebat dacă nu cumva sunt învechite, domnul Tunkl a început să râdă și i-a încredințat că asemenea drepturi nu se sting niciodată.

— Numai de n'ar fi și el ca acel Straus din Viena, întâmpină Hruby.

— Nu, acum nu ne mai poate înșela nimeni. Suntem cu un picior în fața judecății și trebuie să ne apărăm singuri, răspunse Kozina. Și dreptatea este de partea noastră ! urmă el cu aceeași încredere nesdruncinată și cu aceeași convingere că pâra lor este dreaptă și întemeiată.

Il așteptau cu nerăbdare pe domnul Tunkl, nobilul lor vechil scăpătat, care în urma înțelegerii trebuia să sosească dintr'o clipă într'alta. Chodenii ar fi vrut să se sfătuiască cu el, ce și cum să facă în fața judecătorilor, dar trebuiră să meargă la judecată înainte de a-l fi văzut pe domnul Tunkl.

Disdedimineată se duseră cu toții la Hradciany. Când pășiră aici prin curtea palatului domnesc și-și purtară ochii, plini de uimire, de jur-împrejur, cărunțul Hruby din Drazenov se opri deodată, arătă cu cecanul și zise :

— Aici au stat stăpânii noștri, craii, și numai ei ne porunceau. Ei erau singura noastră oblăduire.

— Și s'au purtat altfel decât acest asupritor din Trhanov, adăugă Brychta din Postrekov.

Intrară în catedrala sfântului Vit, la liturghie, și apoi așteptară în fața casei de peste drum, în care se țineau adunările Curții de Apel. Nemec din Mrakov și Pec din Chodov tăceau ; Praga, palatul regal și totul dimprejur îi ametiseră. Kozina era înfrigurat de încordarea și așteptarea celor ce-aveau să urmeze. Vorbea puțin ; totuși, privirile sale rătăceau nestatornic de colo până colo, observând totul și așteptând cu nerăbdare pe judecători. Brychta din Postrekov înfigea vârful cecanului său în caldarâm. Cu glas scăzut, Ecl

aduse vorba despre acesta și povesti o snoavă plină de duh, dar nu râse nimeni, și Poznașul se lipsi de a mai face glume. Nu le era aminte de așa ceva. Cei mai neliniștiți erau bătrânul Hruby și pletosul Syka, „vechilul“, care se cufundaseră într'o convorbire serioasă.

Minut după minut trecea. Tot felul de oameni, ostași, slujitori, lachei îmblăniți treceau încoace și încolo sau apăreau printr'o ușă și dispăreau printr'alta. Câțiva boieri, în surtucuri negre cu poalele țepene, colțuni negri și conduri cu cataramă, trecură pe lângă chodeni.

„Aceștia sunt“, își spuseră ei, uitându-se cu luare-aminte la chipurile aspre și întunecate ale acestor bărbați, în care vedeau pe ajutorii de judecători ai Curții de Apel.

Apoi sosiră huruind câteva calești, cu slujitori pe capră și pe scara din spatele trăsurii. Toți cei din jur se plecară adânc în fața boierilor care coborau din calești, și mai ales în fața celuiia despre care „vechilul“ Syka era încredințat că este contele de Sternberk, maimarele Curții de Apel.

Abia după mai bine de un ceas veni un slujitor să-i cheme pe chodeni și-i conduse prin săli largi într'o încăpere luminoasă și simplă, în care se aflau numai câteva mobile.

Aici se așezară pe jețuri de lemn și, lăsați singuri, mai așteptară un timp oarecare, până când se deschise ușa care dădea în încăperea vecină, și un om lung și uscățiv, care apărură în pragul ei, îmbrăcat în surtuc negru, strigă tare și deslușit :

— Jiry Pec, șoltuz al chodenilor, să intre !

Toți tresăriră, toți rămaseră uimiți. Se așteptaseră că vor fi chemați toți odată.

— Oho ! exclamă Syka cu glasul scăzut, întorcându-se spre Kozina. Ce-o mai fi și asta ?

Când își aruncă privirea prin încăpere, zări un slujbaş al Curții, care intrase nevăzut de nimeni și stătea acum mut, cu fața încruntată, în mijlocul lor. Venise de bună seamă să asculte ce vorbesc și să-i privegheze ! După Pec, care se întoarse curând, fu chemat Nemec din Mrakov.

— Ce-au vrut ? întrebă Brychta pe șoltuzul chodean.

— M'au întrebat de bătaï și de alaiul din ziua de lăsată secului.

— Destul ! se auzi un glas adânc, ca din pământ.

Toți se uitară la omul acela roșcovan care ridicase degetul arătător al mâinii drepte și-i sfredelea pe toți cu o privire tăioasă. După Nemec intră Iakub Brychta, după Brychta se duse Poznașul din Klenec, apoi bătrânul Krystof Hruby, și după el fu strigat nepotul său.

Kozina se ridică sprinten, și, cu pași repezi, de parcă s'ar fi zorit să ajungă mai degrabă, se duse în încăperea de alături. Fața îi era roșie de turburare. După ce trecu pragul, rămase o clipă locului, înmărmurit de neobișnuita priveliște. În fața lui se aflau judecătorii, boieri în surtucuri negre, cu peruci lungi, ai căror cărlionți le cădeau pe umeri și pe spate. La mijloc, pe un jilț mai ridicat, mai-marele Curții de Apel, contele Vaclav Vojtech de Sternberk, un domn în vârstă, cu trăsături aspre; la dreapta lui, pe banca boierilor : contele Max Norbert Kolovrat Krakovsky, un om cu fața nobilă, contele Ferdinand Oktavian de Vrbna și contele Jan Vaclav Vratislav de Mitrovic, numit de curând judecător. La stânga mai-marelui curții, pe banca cavalerilor : Daniel Vaclav Mirabel de Freyhof și cavalerul Frantisek Mikulas Asterle de Astfeld. Ceva mai încolo, pe banca învățaților ședeau Jan Kristian Paroubek, Gabriel Marius, Jan Michal Knecht și Petr Birelly, doctori în știința legilor. În apropierea lor, cu o pană în mână, Jan Kupec, secretarul ceh, cu o perucă uriașă pe cap și cu ochelarii pe nas. Toți ședeau îndărătul unor mese negre, acoperite cu aba verde, pe care se aflau călimări pline, pene de gâscă, hârtie și condici. Toți își îndreptau privirile asupra tânărului și arătătorului chodean, care intrase cu atâta siguranță. Indesebi un boier care, fără îndoială, nu era judecător, căci stătea la o parte, se uita cu toată luarea-aminte la el. Kozina văzu aceasta, dar nu bănuî că omul care nu-l slăbea, din ochi, era apărătorul vrăjmașului său, vechilul lui Lamminger. Tacrinul începu.

Boierii ascultau, uitându-se la mai-marele Curții și la Kozina. Unii își țineau însă capetele aplecate, de parcă nici nu s'ar fi sinchisit de toate acestea, iar unul

de pe banca învățaților, Jan Kristian Paroubek, care se uita puțin chiorîș, se juca tot timpul cu un cuțit lung de cancelarie, încercându-i tăișul cu degetul cel mare și strâmbându-și gura largă.

Chiar dela prima întrebare, tânărul răzeș fu destul de uimit că-l cercetau pentru asemenea lucruri și că le cunoșteau atât de bine. Il descoseau cu privire la abaterile care se săvârșiseră în ținutul chodenilor și pe care el însuși se străduise atât de mult, dar fără folos, să le stăvilească: bătăile cu pădurarii și cu poterașii pădurilor, ciocnirea cu mușchetarii stăpânirii și altele. Kozina răspunse că n'a fost nicăieri de față și ruga să se ia aminte că asemenea lucruri se întâmplă la toate moșiile boierești și că dacă toți boierii ar veni la Praga să se judece pentru ele, înalții judecători n'ar mai avea o clipă de răgaz.

Avocatul lui Lamminger făcu o mișcare grefierului Kupec, care scria întrebările și răspunsurile, se uită la Kozina, doctorul în știința legilor Jan Paroubek, mângâind cuțitul ascuțit, își întinse atât de mult gura spre urechea stângă, încât i se adunară acolo toate sbârciturile.

Kozina urmă totuși să vorbească și arată că faptele săvârșite de consătenii săi se trăgeau din aceea că oamenii erau încredințați de dreptatea lor, că auziseră de buna primire pe care o întâmpinaseră trimișii lor la Viena și că Straus dăduse în toate răvașele sale asigurarea că vor ieși biruitori. Când spuse aceasta, contele Kolovrat își înălță fruntea plecată și se uită la vecinul său, contele Vratislav care, în semn că-l înțelege, dădu de câteva ori din cap.

Mai-marele Curții îl muștră însă pe Kozina cu asprime și spuse că chodenii, în urma celor văzute, s'au purtat ca niște răzvrățiți față de boierul lor, iar el, zisul Kozina, să-și dea seama despre ce este vorba aici și să fie mai așezat, cu deosebire el care s'a făcut vinovat de fapte mai apăsătoare. Și urmă întrebare după întrebare: încăierarea de sub bătrânul tei de pe hat, hrisoavele pe care le-a tăinuit și le tăinuește încă la răzeșia sa, cuvântările sale sfruntate cu care asmute

pe alții, și alăturarea sa la alaiul de lăsați secului pentru batjocorirea boierului.

Tânărul chodean fu cuprins de mânie. Atâtea asupriri, atâtea jafuri, și acum mai veneau și cu asemenea învinuiri ! Toate acestea le strecurase Lamminger, nici vorbă ! După toate nelegiuirile pe care i le făcuse lui și tuturor celorlalți, voia să mai fie și pedepsiți ! Nici de minciuni nu se sfieste !

Kozina se stăpâni totuși în fața judecătorilor. Dar frământarea sa lăuntrică îl făcu să ridice glasul când începu să vorbească în apărarea sa și a consătenilor săi. Nu tăgădui nimic din cele întâmplăte sub bătrânul tei, se întemeie pe drepturile neamului său și pe vechile hrisoave care le fuseseră hărăzite de crai, și arată că este o datorie a fiecărui chodean să le apere.

— Strămoșii noștri au fost slobozi și slobozenie cerem și noi, așa cum stă scris în hrisoavele noastre. Fără nicio vină am fost făcuți iobagi. Cinstiți boieri ! Ce-ați spune, înălțimile voastre, dacă fără nicio vină ați fi făcuți țărani !

Toți se uitau acum la tânărul chodean. Unii aveau privirea încruntată, alții păreau nedumeriți, iar doctorul Paroubek, lăsând o clipă cuțitul din mână, făcu o strâmbătură și se uită cu coada ochiului la neînfricatul apărător al drepturilor chodene.

Cei din sala de așteptare se mirau că-l țin pe Kozina atât de mult. Când se întoarse în sfârșit, era roșu la față, ochii îi scânteiau, iar pe frunte îi sclipeau mici broboane de sudoare. Așezându-se lângă Syka, scutură brațul cu mânie. Nu rosti niciun cuvânt, dar se putea vedea că e răscolit până în adâncuri. După el îl cheamă pe Syka, apoi pe Pajdar din Pocinovice și în urmă pe ceilalți câțiva. Niciunul însă, înafară de Syka, nu rămase acolo atât de mult ca tânărul Kozina.

Toți răsuflară ușurați când slujbașul în surtuc negru, apărând din nou, îi vesti că pot pleca.

Când ajunseră în curte, soarele trecuse de nămiezi.

Buimăciți, chodenii coborîră dealul Hradciany și se duseră în cetate. Cel dintâi care lămuri lucrurile, fu Syka.

— Am venit aici să ne apărăm hrisoavele și trebuie

să ne apărăm pielea. Afurisitul de Lomikar a sucit-o de minune și ne-a încondeiat cum e mai bine.

— Eu am început să vorbesc de hrisoavele noastre, zise bătrânul Uruby. Dar nici n'au vrut să audă. Numai și numai de alaiul acela de lăsața secului.

— Și numai Dumnezeu știe cât v'am rugat să-l lăsați baltă, întregi Kozina, îndreptându-și privirea muștrătoare asupra lui Brychta din Postrekov și asupra Poznașului.

Brychta îl blestemă pe Lamminger.

— Și mereu întrebau de răvașele lui Just și ale lui Straus, zise Nemec din Mrakov.

Toți își amintiră că fuseseră întrebați de aceste scrisori.

Nu erau prea voioși când ajunseră la hanul lor. Cei mai turburați dintre toți erau Syka și Kozina.

În „camera de judecată“ din Hradciany, domnii judecători se pregăteau de plecare. Doctorul în știința legilor Petr Birelly, ridicându-se dela masă, spuse colegului său Michal Knecht că țărani ca acești chodeni nu se mai găsesc desigur în tot regatul Boemiei.

— Dar nici vorbitor ca acest Kozina, întregi doctorul Paroubek, apropiindu-se de cei doi. Ce orator judiciar ar putea fi acesta ! Ați remarcat apostrofele sale ?

Făcu o strâmbătură și clipi cu ochiul sbanghiu spre mesele boierilor și cavalerilor, unde nobilii ajutoari de judecători se adunaseră în jurul mai-marelui Curții, contele de Sternberk. Despre chodeni vorbeau și ei.

— Niște nenorocoși ! glăsuie contele Vratislav.

— Păcăliți. Avocatul lor din Viena este un pehlivan, zise contele Kolovrat. Le-a făgăduit marea cu sarea. Nu e de mirare că au fost după aceea atât de încredințați.

— Mă întorc la vorba mea : să cerem ispravnicului de ținut să ne procure scrisorile lui Straus, grăi mai-marele Curții.

— Unul dintre ei a pomenit și de noul lor vechil, cică și acesta ar fi convins de dreptatea lor, strecură cu un zâmbet domnul Asterle de Astfeld.

— Mă iertați, zise doctorul Paroubek, întorcându-se

către boieri. Eu îl cunosc foarte bine. Este domnul Bla-
zej Tunkl de Brnicika.

Și doctorul Paroubek se porni pe o loană de răs.

— A, domnul Tunkl ! strigă contele Vratislav. Pri-
mește acum și asemenea pricini ?

— Precum vedeți ! Sărmana pungă a chodenilor !

Și compătimindu-i astfel pe chodeni, doctorul Pa-
roubek clipi atât de ciudat din ochi, încât aprigii jude-
cători, sub falnicele lor peruci, nu-și putură ține râsul.

XIX

În locuința sa din palatul Lobkovic, Lamminger de
Albenreuth primi fără zăbavă și foarte curtenitor pe
avocatul său, îndată ce acesta se înfățișă la el după
dejun. Baronul ascultă cu multă luare-aminte amănun-
tele judecății din ziua aceea și nu opri nicio singură
dată vorbirea avocatului. Când acesta sfârși, Lammin-
ger se ridică și, hotărîndu-se repede, zise :

— Voi trimite de îndată o ștafetă la moșie, ca să se
caute și să se pună mâna pe scrisoarea lui Straus.
Prin dregătoria de ținut ar dura prea mult și moco-
fanii de țărani i-ar păcăli cu siguranță. În felul acesta
însă, îi putem lua prin surprindere și Curtea va avea
peste puțin lămuriri mai temeinice despre acești unel-
titori.

Apărătorul lui Lamminger se uni pe deaîntregul cu
această părere.

Puțin după aceea, din palatul Lobkovic ieși călare
o ștafetă fulger, care ducea logofătului Kös din Kouta
grabnica poruncă a boierului.

A doua zi, sâmbătă, chodenii nu se duseră la jude-
cată, căci în ziua aceea, ca și duminica și miercurea,
Curtea de Apel nu lucra niciodată. Luni fură ascultați
din nou câte unul ; toate întrebările erau puse numai
în legătură cu abaterile de care erau învinuiți chodenii.
Marți, pe neașteptate, fură chemați toți împreună în
fața judecătorilor, și mai-marele lor le spuse aspru și
apăsător, că, după cele văzute, călcaseră grav îndatori-

rile lor de supuși, dar că se pare că au fost ademeniți și înșelați, ceea ce se va putea poate dovedi, și că numai aceasta ar ușura pedeapsa lor.

— Dar drepturile noastre, înălțimea voastră ! exclamă Kozina.

Bătrânul Hruby își duse mâna sub pieptar.

— Tocmai asta este greșeala voastră a tuturor, răspunse mai-marele Curții cu asprime. Drepturile voastre au fost în picioare pe vremuri, dar știți foarte bine că au fost șterse cu ani în urmă și că s'a statornicit atunci că nu mai au nicio putere.

— Dar atunci ce rost a avut comisia din Viena, se împotrivi Kozina, dacă hrisoavele noastre nu mai au nicio putere ?

— Și sunt în mâna noastră ! Cele mai bune ! strigă Hruby, și scoțând mâna de sub pieptar, arată pitacele pe care le dosise sora sa, mama lui Kozina.

— Arată-le ! porunci unul dintre ajutorii de judecatori.

Hrisoavele trecură din mână în mână.

— Autentice sunt, dar drepturile din ele sunt stinse ! rosti mai-marele Curții. Și ca să nu mai cădeți în aceeași greșeală...

Strigăte se ridicară din mijlocul chodenilor, iar bătrânul Krystof Hruby, sprinten ca un băiețandru, se repezi la masa judecătorilor, unde, la un semn al mai-marelui lor, doctorul Paroubek tăie deodată, cu cuțitul său lung, șnururile albe și negre ale pecetilor celor două hrisoave, și în clipa următoare — hârș, hârș — cuțitul sfâșie pergamentele.

Chodenii păreau loviți de trăsnet. Fapta aceasta le răpise graiul, și ei nu putură scoate o vorbă. Bătrânul Hruby tremura.

În camera de judecată se așternu o liniște adâncă, apăsătoare.

Judecătorii Curții de Apel se uitau cu uimire la acești țărani chodeni, sguduiți și buimăciți de nimicirea ultimelor lor hrisoave, și mai ales la bătrânul acela cu părul alb și cu ținuta atât de mândră, la Krystof Hruby, căruia lacrimile i se rostogoleau pe fața sbârcită. Cel dintâi care-și veni în fire, fu Syka.

— Înaltă Curte, glăsui el. Suntem nevinovați, n'am făcut nimic domnului Lomikar. Pentru că ne-a dat în judecată, ați nimicit vechile noastre hrisoave domnești !

— Taci ! strigă mai-marele Curții. Și înțelegeți odată că nu din această pricină am făcut asta. Pentru învinuirile sale veți fi judecați și osândiți altfel. Hrisoavele voastre sunt anulate de când vi s'a impus acel *perpetuum silentium*, pe care-l cunoașteți foarte bine. Nu vă mai gândiți la ce-a fost. Nu este vina voastră. Dar oamenii dela voi nu-și văd de treabă și nu-și fac datoria de iobagi. Cel mai nimerit lucru ar fi să trimiteți pe câțiva dintre voi acasă, și pentru aceasta vă dăm încuviințarea noastră, ca ei să povestească cum stau lucrurile aici și oamenii să nu mai aștepte slobozenia și să nu se dea la fapte și mai nesăbuite. Trimiteți-i, ca să-i învețe pe cei de acolo să nu se mai bizue pe nimic, să nu mai aștepte și să se supună smeriți stăpânirii, deoarece altminteri vor fi înfierăți ca răzvrățiți, și ce înseamnă asta, cred că știți cu toții !

Amărâți și fără a scoate un cuvânt, chodenii se întoarseră la han. Pe drum, Syka trebui să-l sprijine pe bătrânul Hruby, atât de sdrobot era moșneagul de cele întâmplate azi. Când rămaseră singuri, se sfătuiră ce este de făcut. Toți își dădură seama ce lipsă mare era pentru ei că vechilul lor nu venise încă dela Viena. Acum ar fi avut cea mai mare nevoie de el. Trei dintre ei trebuiau să plece acasă, în ținutul chodenilor, ca să spună ce s'a întâmplat aici. Syka își luă această sarcină, iar Pajdar din Pocinovice și apoi Brychta din Postrekov i se alăturară.

Acesta din urmă arată de ce vrea să plece.

— La Praga nu mai stau. Mi-am făcut destulă inimă rea cu toți coțcarii ăștia ; dar nici acasă nu mă duc. Să le spun celor de acasă : „Oameni buni, harapnicul boieresc n'a murit, duceți-vă la castel și sărutați-l, că s'a deșteptat din morți, și încă cum !“ Nu, nu plec acasă, dar știți ce ? Mă duc să-l întâmpin pe vechil.

— Și noi cu tine ! exclamă Pajdar, căruia îi plăcu această idee.

Syka li se alătură. Și cei trei porniră îndată la drum.

Ziua aceasta și cea următoare, miercuri, când nu se ținu ședință, se scurseră pentru chodeni în neliniște, încordare și așteptare. Kozina nu mai avea astâmpăr. Străbătea odaia în lung și în lat, se uita pe fereastră, ieșea pe uliță, și de fiecare dată se întorcea mai amărît în colțișorul unde pe un pat zăcea tînjind, dar îmbrăcat, bătrînul unchi Hruby. Vechilul Tunkl nu sosise încă. Chodenii nădăjduiau că-l vor vedea a doua zi și că se vor putea sfătui cu el, dar veni și ziua de joi, veni ora tacrinului, și chodenii se duseră tot singuri la Hradciany în camera de judecată.

Kozina observă numai decît că judecătorii îi aruncau priviri mai aspre și mai încruntate. Avusese de gînd să se roage ca unchiului său să i se dea voie să se așeze, deoarece statul îndelungat în picioare îl obosea, iar astăzi deabia a putut umbla pînă aici; dar nu izbuti să-și rostească rugămintea. Tacrinul începu numaidecât.

Mai-marele Curții întrebă mai întîi dacă au trimis vestitori acasă. Chodenii răspunseră că au trimis.

— Foarte bine, măcar că-i poate prea târziu. Consătenii voștri sunt lipsiți de judecată. S'o aveți încăltea voi. Știți cum stau lucrurile cu vechile voastre drepturi. Fiți din nou oameni plecați și arătați aceasta, depunînd în fața boierului Lamminger, legiuitul vostru stăpîn, jurămîntul de supunere și ascultare.

— Înaltă Curte! Nu putem face asta! strigă Kozina.

— N'avem împuternicire! adăugă Ecl Poznașul. Singuri nu putem, n'avem dreptul s'o facem!

— Binevoiți să așteptați, înălțimile voastre! se auzi și glasul slab al bătrînului Hruby.

— Ca să vă sfătuiți la voi acasă, nu-i așa? întrebă batjocoritor mai-marele Curții. Asta ar mai lipsi. Chiar adineaori o ștafetă ne-a adus vestea că chodenii s'au răscolat, că sunt înarmați, că l-au prins pe pîrcălabul domnului de Albenreuth și că pînă acum l-au și ucis probabil. Și în clipele acestea să vă lăsăm să plecați acasă? Dacă țineți morțiș, atunci jurați, dați o pildă alor voștri și ajutați la înnăbușirea răscoalei. Dacă n'o faceți, sunteți și voi răzvrățiți. Jurați?

— Înălțimea voastră ! exclamă bătrânul Hruby. Sunt cu un picior în groapă, dați-ne cel puțin răgazul să chibzuim.

— Nu se poate. Jurați ?

— Nu putem ! răspunse Kozina cu hotărîre. Nu avem nicio vină, drepturile noastre sunt în picioare.

Din nou tăcere. Judecătorii se uimbau uimiți la tânărul chodean.

— Dar voi ceilalți ? Sunteți de aceeași părere ? Jurați ?

— Nu putem ! răspunseră șapte glasuri înăbușite, dar hotărîte, de chodenii.

Mai-marele Curții ridică mîna. Slujbașul în surtuc negru făcu semn chodenilor că pot pleca. Când ieșiră pe sală, văzură zece muschetari împărătești și un ofițer care strigă chodenilor :

— Mergeți cu noi !

Pe ulițele care duceau dela Hradciany la primăria dela Orașul-Nou, trecătorii se opreau și se îmbulzeau, ca să vadă neobișnuitul convoi. Șapte țărani, mai toți înalți și arătoși, cu dulămi de dimie albă, cu pălării negre, mari, pășeau în mijlocul unui șir de muschetari. În urma lor, unul din ostași ducea șapte cekane grele de stejar, care fuseseră luate chodenilor din hanul lor, unde convoiul se oprise o clipă, ca prinșilor să li se poată da traistele. Târgoveții curioși cercetau cu luare-aminte pe acești ciudați „răufăcători“, dar mai ales pe unchiașul cu părul alb, pe care-l ducea de braț un tânăr chodean. Oamenii și-i arătau, priveau cekanele lor, dulămile și cordeluțele roșii care fluturau pe dulama albă a celui mai tânăr dintre ei.

Chodenii nu scoaseră o vorbă. Abia când coborîră de pe Hradciany, se întrebă turburăți unii pe alții dacă au auzit bine că chodenii s'au răscolat. Și nu era unul care să nu fi auzit aceasta, și fiecare putu spune ca șoltuzul din Chodov :

— Da, am auzit bine ce-a spus boierul acela dela judecată.

— Măre, măre ! Ce-o să mai iasă din asta ! se tângui Hruby.

— Asta-i desigur isprava lui Pribek! zise îngândurat Kozina, gândindu-se la nevastă și la copii.

Și apoi încă odată, și cu mai multă putere, se gândi la cei de acasă când intrară pe poarta primăriei din Orașul-Nou, iar de acolo, după puțin, în temnița întunecoasă.

— Acum, dumnezeu cu mila! suspină bătrânul Hruby când trecură pragul acelui nefericit lăcaș.

Astfel își luă el rămas bun dela lumină și dela lume, ca unul care nu mai nădăjduște să le revadă vreodată. Slab și molesit căzu pe scândura patului tare, care era și laviță și masă, și oftă :

— Asta ne e sortit nouă ! Dar ce-o fi acasă, ce-o fi acasă !

Și acesta fu gândul cel mai cumplit al tuturor, dar mai ales al lui Kozina.

În după-amiaza zilei următoare se apropia de Praga o caleașcă trasă de o pereche de roibi voinici. De mirare era că pe capră ședea un vizitiu în portul chodenilor din Domazlice. Când ajunse la poarta Poric, caleașca se opri și din ea coborîră Pajdar din Pocinovice, Brychta din Postrekov și „vechilul“ Syka. Către ei se aplecă din caleașcă un boier în surtuc negru, cu fața rumenă și bucălată, împrejmuită de o perucă mare cu zulufi deși, care-i cădeau pe umeri. Când se rezemă de ușiță, i se putea vedea mâna albă și cărnoasă, pe al cărei deget mijlociu sclipea un inel cu o nestemată. Nobilul domn Blazej Tunkl de Brnicika, pe care cei trei chodeni îl întâlniseră pe drum, clipea din pleoapele sale groase, îndărătul cărora scânteiau doi ochi negri, mici, șireți, și într'o iscusită înșiruire de cuvinte repezite el arătă chodenilor dece le ceruse să coboare aici și dece dorește să intre singur în cetate. Vorbea atât de pripit, încât deabia îl puteai înțelege, și în acelaș timp surâdea mios și îndatoritor, le întinse mâna și-i vesti unde va putea fi găsit a doua zi.

— Cu dumnezeu, oameni buni, cu dumnezeu, dormiți liniștiți, mâncați cu poftă, fiți fără grijă, totul va ieși bine, m'am pregătit de minune pentru dumnealor !

Cunosc totul, cunosc toate. Încă odată, cu dumnezeu, cu dumnezeu !

Și din caleașcă, domnul Blazej Tunkl îi mai salută odată cu mâna sa albă și grăsună, de pe al cărei deget razele soarelui aruncau scipiri.

— Cum v'am mai spus, omul ăsta nu-mi place de fel, zise Syka, uitându-se în urma calestei care se apropia de poarta Poric.

— Și întruna a cerut bani ! grăi Pajdar. Pentru drum, pentru caleașcă...

În acest timp ajunseră și ei la poarta Poric. Strigăte puternice și o învălmășeală de oameni îi siliră să se oprească. În mijlocul mulțimii zăriră caleașca lui Tunkl. Ostași înarmați o opriseră și rugaseră pe domnul dinăuntru să coboare. Dar el nu voia, și din caleașcă se revărsa un șuvoi de vorbe repezite, care se sfârși cu cuvintele :

— Dece mă opriți ? Știți cine sunt eu ? Un om de obârșie nobilă, avocatul Blazej Tunkl de Brnicika.

— Tocmai deaceea. Chiar pe dumneavoastră trebuie să vă ridicăm, răspunse scurt ofițerul.

— De asta o să vă căiți, domnul meu ! strigă Tunkl care se făcuse roșu ca focul și voi să se împotrivească, dar doi ostași se aplecară peste caleașcă și scoaseră dintr'însa vajnicul trup al avocatului, pe care-l duseră deadreptul la corpul de gardă.

Oamenii râdeau, făceau tărăboi, se întrebau, își răspundeau și frământau neobișnuita întâmplare. Syka și însoțitorii săi auziră pe cei din mulțime lămurindu-se unii pe alții :

— Acesta este vechilul țăranilor din Domazlice, al chodenilor care au fost închiși ieri la primăria din Orașul-Nou.

— Am văzut când i-au dus acolo.

— Ai văzut și toroipanele lor ? Și pe moșneagul care abia se ținea pe picioare ?

— Ați auzit ? Ai noștri au fost închiși ! Nu mai putem merge în cetate.

— Plecăm chiar acum.

Pajdar își și întoarse spatele.

— Stați ! strigă Brychta, ciulindu-și urechile.

Lângă ei spunea cineva :

— Cum, nu știți ? Au fost închiși fiindcă țărani din Domazlice s'au răsculat. Pe logofăt și câțiva slujbași i-au și omorât.

Syka fu sguduit de parcă ar fi primit o lovitură.

— Asta este isprava lui Matej Pribek !

— Bine a făcut ! Și acum acasă ! rosti Brychta cu îndârjire. Matej are dreptate. Veniți, eu plec, mă duc la Pribek.

Syka, roșu la față, nu-i răspunse nimic, ci scutură doar îngândurat capul său pletos.

Mai înainte ca mulțimea dela poarta Poric să se fi împrăștiat, dispărură de aici trei chodeni care văzuseră cum a fost luat pe sus vechilul lor și auziseră că tovarășii lor sunt închiși în temniță și că întregul ținut al chodenilor s'a răsculat.

XX

Cu vreo săptămână înainte de întemnițarea avocatului Blazej Tunkl, tânăra Kozina mergea într-o după-amiază senină și frumoasă prin grădina din spatele răzeșiei, în urma unei cloște pestrițe care obișnuia să-și ducă puii în holda de secară din apropiere. Micuța Hanalka, bălăbănindu-se în spatele mamei ei, își trecea vremea cu florile din iarbă. Și pe când tânăra răzeșită umbra după păsări, privirea i se îndreptă fără să vrea înspre târg și alunecă apoi spre drumul care ducea de acolo în sat.

În clipa aceasta, cloșca pestriță ar fi putut, sub picioarele răzeșitei, să-și ducă puii în holda cea mai deasă. Hanka se gândea la altceva. O uită chiar și pe Hanalka.

Căta la drumul care ducea dela târg în liniștitul ei sat, îl tot privea și deodată o cuprinsese dorul. Pe aici va veni Jan ! Ce-ar fi dacă ar apărea chiar acum, dacă s'ar ivi deodată în mijlocul holdelor ! Și n'ar fi cu neputință. O săptămână a trecut, a doua era aproape și ea pe sfârșite, iar Jan spusese doar că peste

patrusprezece zile va fi acasă. O, de-ar veni, de l-am vedea odată acasă ! Ce jalnic și ce pustiu e totul aici fără el ! Toți îi simt lipsa, și ea, și copiii, și răzeșia. De-ar veni odată ! Mama și toți vecinii mai pricepuți, țărani în vârstă, o încredințau că nu putea fi oprit acolo.

Hanka stătea nemișcată, privea neconținut în fața ei, dusă pe gânduri, și nu lua în seamă glasurile și sgomotul care se auzeau de undeva din fața răzeșiei, până când un argat ajungând-o din urmă în fugă, îi strigă cu sufletul la gură să vină afară să vadă. Și când ajunseră în băătură, văzură prin poarta deschisă câțiva oameni alergând în sat. Alții se adunau și se sfătuiau cu glas tare. Mai înainte ca Hanka să fi întrebat ce se întâmplă, bătrâna Kozina ieși din casa rămasă părinților, și în aceeași clipă intră repede prin poarta deschisă, pe neașteptate, un flăcău learcă de sudoare, istovit, gâfâind. Il recunoscură. Era din Drazenov, dela răzeșia unchiului Hruby, cioabanul. Zărind-o pe răzeșită, prinse a-i spune, trunchiat, cât îl lăsau puterile după fuga aceasta besmetică, că azi pe la amiază au venit la ei niște oameni din Kouta.

În acest timp se repeziseră de sârg în ograda lui Kozina câțiva vecini care voiau să audă și ei ce s'a întâmplat.

Flăcăul spuse doar că oamenii care veniseră la ei, erau logofătul și pârcălabul din Kouta, vânători și pândari cu flinte și alte arme, că au spart la ei, adică la Hruby, ușa casei care fusese zăvorâtă, că au scotocit peste tot și au aruncat toate claie peste grămadă.

- Și ce-au căutat ? întrebă bătrâna Kozina.
- Niște hârtii dela Viena, nu știu bine.
- Și au găsit ceva ?
- Cică ceva ar fi luat.
- Și unde au plecat ?
- Asta nu știu, dar răzeșita m'a trimis, că poate au de gând să vină și aici.
- Au și venit, rosti un flăcău din mulțimea adu-

nată la poartă. I-am văzut cu ochii mei. Doi erau călări.

— Și unde sunt ?

— La Syka.

— Hoții ! izbucni bătrâna Kozina.

— Mamă, să știi că acum vin la noi, strigă Hanka înspăimântată.

— Să poftească ! Hârtii ! Acum vor și răvașele, strigă bătrâna chodeană. Cum de pot face una ca asta ? Vin când nu sunt bărbații acasă. Și încă spurcatul acela de Kos, care te miri cum de nu l-a omorât pe Jan. Oamenii lui dumnezeu, țineți-vă bine și nu vă temeți ! Țștia au să vină acum oridecâteori o să-i taie capul și nu vom mai avea pace. Să-i învățăm minte. Infrunțați-i, flăcăi, și nu ne lăsați.

În clipa aceasta unul dintre bărbați strigă :

— Hei, oameni din Drazenov ! Veniți aici ! Veniți aici !

Și făcu semne cu mâna unei cete de oameni care trecea cu pași repezi. Oamenii se opriră ; cei din ograda lui Kozina, femei și bărbați, meraseră către ei, astfel că în fața porții se îngrămădi un pâlcc destul de mare.

— Unde sunt hoții aceia ? strigară cei din Drazenov, grozav de învrăjbiți.

Li se spuse pe scurt ce povestise ciobanul lui Hruby, că adică logofătul Kos a spart cu oamenii săi ușa casei lui Hruby și a scotocit totul, până când au găsit răvașele pe care le căutau.

— Răzeșița a spus că erau vreo șase ; dela vechilul din Viena, dela Just și dela ai noștri, de pe vremea când au fost la Viena.

— Ai noștri sunt la Praga în fața judecății, strigă altul îndârjit, și lui Lomikar îi trebuesc răvașele acestea, dar ca să lovească în noi. Pricepeți ? Deaceea trebuie să le luăm înapoi !

— La Syka... exclamă unul.

Dar în aceeași clipă se auzi un strigăt :

— Matej ! Matej ! Pribek !

Înaltul chodean apăru într'adevăr între case și se apropie cu pași mari și măsurați de pâlcul de oameni

din fața ogrăzii lui Kozina, aproape de capătul satului.

— Ai auzit ? îl întrebară cunoscuții din sat și din Drazenov.

— Da, v'au luat niște răvașe și sunt acum la Syka. Ce vreți ?

— Nu vrem să le lăsăm răvașele ! îi strigară bărbații.

Pe fața cruntă și întunecată a lui Pribek apărură o rază de mulțumire.

— Ei da, asta mi-am închipuit și eu. Asta putem s'o facem. La o parte femeile și copiii ! strigă el cu ton poruncitor. Flăcăi, luați-vă bățele și cekanele !

Bărbații și flăcăii din sat, care ieșiseră din case cu mâinile goale, se supuseră îndată, dădură fuga să aducă arme și se întoarseră cât ai clipi. Cei din Drazenov erau toți înarmați cu cekane.

Hanka intră repede cu Hanalka în ogradă, mânându-l pe Pavlik înaintea ei, ca să-l aibă lângă dânsa. Bătrâna Kozina rămase la poartă.

Logofătul Kos care căuta și la Syka, dar aici cu mai puțin noroc decât la Drazenov, scrisorile trimise de Straus, de Just și de întâia deputăție din Viena, fu foarte mirat că hărmălaia din jurul primăriei se ostosea atât de neașteptat. Când au venit, oamenii s'au adunat ca muștele ; iar acum când ieșind cu o singură scrisoare, toată prada sa, ca să se întoarcă acasă, Kos nu văzu aproape pe nimeni, afară de câteva țărânci speriate și câțiva argați. Încălecă, și după el se sui pe cal și pârcălabul din Kouta. Patru vânători cu flinte lungi pășeau înaintea lor, iar ceilalți vânători și pândarii mergeau alături și în urmă. Scrisorile din Drazenov și cea de aici din Oujezd, Kos le ascunsese bine sub minteanul său albastru.

Liniste de jur-împrejur ; dar ceva mai încolo, pe drumul spre târgul către care se îndreptau, se auzea un sgomot înăbușit la capătul satului.

— Nu cumva ne așteaptă pe noi ? întrebă pârcălabul pe Kos.

Acesta râse cu poftă și zise :

— Nu-mi închipui să fie atât de nerozi. Cred că știu și ei ce înseamnă o flintă.

Dar în aceeași clipă îl ajunse un strigăt înspăimântător. Își opri calul, iar vânătorii rămaseră locului. În fața lor, pe drum, se afla o ceată de chodeni din Oujezd și din Drazenov, toți înarmați cu bâte și cekane. În fruntea lor, Matej Pribek cu cekanul în cumpănire.

La dreapta, la stânga, printre case, se vedeau de-a-semenea destule cekane; ferecăturile lor sclipeau orbitor în soare.

Slujbașii boierești se aflau în fața unui număr covârșitor de bărbați îndârjiți. Strigătul fioros cu care fură primiți Kos și însoțitorii săi, nu-l sinchisi pe acest vechi ostaș.

— Ce vreți, săteni? strigă el. Lăsați-ne să trecem!

— Hârțiile! Răvașele! Hoților! izbucniră strigătele sălbatice drept răspuns la cuvintele sale poruncitoare.

Logofătul își dădu seama că nu va putea scăpa de aici cu binele. Ca să fie lăsat să treacă, va trebui să le dea scrisorile. Dar asta nu voia, nu putea. Își aminti porunca grabnică și stăruitoare a stăpânului de a pune mâna pe răvașele dela Viena, cât mai repede și cu orice preț.

— Vânători, trageți! porunci el cu glas tunător și-și scoase spada.

Dar mai înainte ca însoțitorii săi să fi dus armele la ochi, Matej Pribek și după el toți chodenii tăbăriră asupra vânătorilor. Se auzi o împușcătură, dar numai una. Kos văzu ceata aceasta îngrozitoare care se arunca din toate părțile asupra oamenilor săi. Voi să se apere și să-și croiască drum printre ei, dar Pribek și alți câțiva se năpustiră asupra pârcălabului de lângă el. Intr'o clipă fu smuls de pe cal, și logofătul Kos, nemaivăzând altă scăpare, își întoarse calul și dându-i furios pintoni, se aplecă și porni în galop spre sat, peste trupurile vânătorilor și ale chodenilor rostogoliți la pământ.

Auzi strigăte fioroase în urma sa, auzi oameni alergând după el; ca mazăricea îi şuierau pietrele pe la

urechi. Dar Kos nu lua în seamă toate acestea, ci goni din sat spre nu depărtatul Trhanov.

La locul încăierării larma se ogoise. Pribek dădea comenzi scurte și tăioase. Porunci ca flintele luate dela vânătorii învinși să fie puse în păstrare; pârcălabului boieresc, care se afla în fruntea vânătorilor prinși, îi ceru să dea înapoi scrisorile. Când acesta se jură pe sufletul său că n'are niciuna, Pribek porunci să fie scotocit. Dar nu se găsi la el nicio hârtie.

— Ce facem acum? întrebă pe Matej Pribek, cu glasul scăzut, unul dintre cei din Drazenov.

— Ce facem? răspunse Matej liniștit. Astora — și-i arată pe vânători — le dăm drumul acasă, dar flintele le oprim, iar pe pârcălab îl ținem aici până când ne vor da răvașele.

În acest timp, flăcăii care se ținuseră după Kos, se întoarseră cu treaba nefăcută, putând să spună doar pe unde o luase logofătul.

— Bine și așa. Să facem cum am orânduit!

Vânătorii și pândarii acasă, iar pârcălabul ca zălog la răzeșia lui Pribek.

Un ceas mai târziu, logofătul Kos povestea la urechea slujbașilor de încredere dela castelul Trhanov, cărora le încredințase scrisorile furate, ce s'a întâmplat la Oujezd și cum cu primejdia vieții deabia a izbutit să scape el singur din mâinile chodenilor înfuriați. Trimisul o luă cu grabă pe drumurile dintre arături, spre Kouta, unde îl aștepta, gata de plecare, o ștafetă călare, care duse de îndată la Plzen și domnului Lamminger la Praga scrisorile luate cu japca și un raport gogonat. Kos nu cuteză să plece la Kouta în ziua aceea, deoarece, cum bine gândea, chodenii îl pândeau.

În tot acest timp, Hanka lui Kozina nu se urnise din odaia cea mare, ținându-și copiii lângă ea. Chiar și după ce se potoli furtuna de afară și în sat se așternu iarăși liniște, ea nu găsi hodină. Se gândea la bărbatul ei, care vorbise totdeauna cu pică și mânie de păruelile și turburările care izbucniseră în ultimul timp în ținutul chodenilor. Ce-ar spune acum dacă

ar ști de asta ? N'o să-i strice oare la Praga încăierarea de azi ? Ce urmări va avea ea ?

Până la întâmplarea aceasta, oamenii din Oujezd și din întregul ținut al chodenilor s'au gândit de multe, multe ori la trimișii lor din Praga, întrebându-se ce-or fi făcând acolo. Vești dela ei nu așteptau, deoarece toți nutreau nădejde că peste patrusprezece zile judecata se va sfârși, iar trimișii se vor întoarce puțin timp după aceea. Acum nu vorbeau decât despre cele întâmplate la Oujezd cu Kos și cu însoțitorii săi. Dar nici la Oujezd și nici în vreun alt sat chodean, nicăieri, fapta aceasta nu era socotită vrednică de vreo pedeapsă. S'au împotrivit silniciei și au cerut, pe bună dreptate, să li se dea înapoi scrisorile furate. Dar toți erau siguri că Lamminger se va răzbuna îndată ce va afla cele întâmplate. De ei, însă, nu se mai temeau oamenii din Oujezd și din Drazenov. Ei erau încredințați de biruința cauzei lor drepte la Praga, și apoi...

Desigur că domnului Lamminger îi merge prost acolo. Altminteri, de ce-ar fi căutat atât de ahtiat scrisorile ? Dar peste puțin o s'o lase mai moale. Cei mai grijulii își dădeau însă părerea că Lamminger se va grăbi să se răzbune înainte de a se fi rostit judecata dela Praga.

— Să poștească ! răspundea Pribek la o asemenea vorbire. Ne vom scutura de el. N'o să se mai întâmple niciodată ca dumnealor să ne pună la cazne și noi s'o înghițim. Prin strângerea de mână am dat cuvântul meu lui Syka și Kozina că voi tăcea, dar cine a început ?

Și astfel, când după trei zile apărui un trimis al lui Kos cu porunca de a se da drumul pârcălabului, Matej Pribek i-o tăie scurt.

— Ne aduci scrisorile ce ne-au fost furate ? întrebă el.

— Jupânul logofăt le-a trimis la Praga, răspunse solul.

— Atunci ce mai vrei ? se răsti la el uriașul chodean.

Trimisul amenință, în numele logofătului boieresc, că de-i așa, acesta va veni cu oaste să-l scape pe pârcălab.

Pribek se scutură de răs.

— Să încerce ! zise el, și aceasta fu tot ce avu de spus.

Răspunsul dat de Pribek, în fața bătrânilor din Oujezd, aceluia trimis al logofătului, plăcu tuturor, căci nu numai la Oujezd și la Drazenov, dar peste tot în ținutul chodenilor, oamenii erau învrăbiți din pricina noii nelegiuiri a urgisitului Lamminger.

Pribek nu se înfricoșa de amenințări, dar era totuși prevăzător. Din îndemnul lui, fură trimiși soli în toate satele chodene, cu vestea amenințării lui Kos și totodată cu povața de a fi cu ochii în patru și pregătiți, ca la nevoie, de-ar fi să izbucnească ceva, să se poată ajuta unii pe alții. La Oujezd și la Drazenov întăriră straja de noapte ; dar și în timpul zilei câțiva flăcăi vegheau pe înălțimi și pe ogoare, mai ales în partea dinspre târg, de unde mai degrabă putea să vină un atac.

De bună seamă, vremuri grele. Soarele dogorea și în arșița sa bucatele se coceau pe câmp cât ai clipi din ochi ; dar la Oujezd nu era vulvoare ca în alți ani pe vremea asta. Voia bună care mai dănuise, se dusese acum și ea. Fiecare era îngândurat, mulți aveau privirea mai întunecată și toți păreau a simți că se află înaintea unei furtuni.

Până și Jiskra Rehurek, veselul cimpoier, uită toate snoavele. Micul Jirik îi dădea tot mai multe griji. Și Jiskra era neliniștit din pricina lui, din pricina nevastei. Adeseori se gândea la Kozina și la Hanka sa. Ce se va întâmpla de-ar fi să se pornească ceva ? Femeile singure acasă, iar răzeșul... Dumnezeu știe ce este cu ei la Praga ! Acum nu se mai mira de Hanka, că e atât de îngrijorată de bărbatul ei. Au trecut patrusprezece zile, acum și a treia săptămână, ca mâine, ca mâine începe a patra, și dela trimiși nicio veste ! Cum se poate ca judecata să țină atât de mult ? Și

acum beleaua asta cu Kos ! Cinci zile au trecut dela încăierare, și încă nicio mișcare. Poate că n'o să fie nimic, poate că a fost numai o amenințare. Așa își liniștea Jiskra nevasta și pe tatăl orb, cu care stătea afară, în fața casei. Era o seară caldă de Cuptor. Luna strălucea ca ziua peste întregul ținut muntos. Dorla lega-na încetișor în poală pe micul ei Jiricek care moțăia, și asculta cu drag vorbele liniștitoare ale bărbatului ei. Unchiașul orb tăcea însă, și de câteva ori își scutura capul, parcă n'ar fi crezut ce spune Jiskra.

În jur, liniște ; doar dinspre pădure venea un freamăt înnăbușit. Deodată apăru o pată albă pe muntele Hradek, deasupra satului.

— Îl vezi, Dorla ? Sus pe Hradek ?

— Cine este ?

— Danielovo Bolf, străjerul.

— Mai bine n'ar mai fi trebuință de ei ! suspină Dorla.

Și văzând că Jiricek a adormit, se ridică de pe la-viță, ca să-l culce.

— Veniți și voi în casă, spuse ea bărbaților.

Apoi se culcară și adormiră numaidecât. Noaptea de Cuptor se boltea negrăit de frumos peste ținutul Pădurii Boeme. Luna, a cărei lumină palidă se revărsa peste partea păduroasă a munților, luneca încet și blând către apus. Peste tot liniște, numai câte un hămăit de câine se auzea de undeva din sat, și din când în când strigăte prelungi pe înălțimile dimprejur, unde albeau dulămile străjerilor chodeni.

Boarea dimineții începu să adie, iar la răsărit, deasupra pădurilor înnegurate, se înălbi o fâșie de cer. În clipa aceasta, Jiskra Rehurek sări din pat și cu un pas fu la fereastră, unde cineva bătea în oblon și striga :

— Sculați !

— Cine e acolo ? Ce vrei ? întrebă Jiskra repede pe nesăbuitul turburător al liniștii.

— Sculați-vă și dați-i zor. Vine oaste împotriva noastră !

Glasul amuți deodată și nu se mai deslușiră decât pașii grăbiți ce se depărtau.

— Sfinte Isuse ! strigă Dorla din pat și luă repede copilul la sân.

XXI

Inspăimântătoarea veste răscoli întregul Oujezd la ceasul acesta atât de timpuriu din faptul zilei.

Buimăceala era cu atât mai mare cu cât cei din Oujezd începuseră să tragă nădejde că logofătul din Kouta voise doar să-i înfricoșeze cu amenințarea sa. Acum însă își dădeau seama că el se pregătise anume, că în dimineața aceasta lovitura să fie mai usturătoare pentru chodeni. Noroc încaltea că urmaseră sfatul lui Pribek și că ținuseră cu grijă, până la urmă, veghea de noapte, trimitând străjeri și dincolo de capul satului. Și astfel Matej al lui Konopik, care străjuia pe ogoarele dinspre târg, auzise deodată, încă înainte de ieversatul zorilor, un sunet ca de goarne ostășești ; asta nu-i dădu pace și el se avântă mai aproape, ca să se încredințeze mai bine ; în clipa aceasta se încrucișă cu un om care venea din târg, și acesta îi spuse că pe neașteptate, și anume chiar în clipa aceasta, se adună acolo sotnii care se pregătesc să pornească mai departe. Flăcăul fugi ca o nălucă până în sat, și learcă de sudoare, abia mai putând să-și tragă sufletul, aduse această veste ; iar din târg veni în goană încă un om, trimis într'ascuns de un vecin de treabă, ca să spună oamenilor din Oujezd să fie pregătiți, deoarece vine oastea asupra lor. Nimeni nu se mai îndoia acum de adevărul acestei crunte știri. Dar cum de și-au putut închipui măcar o clipă că logofătul Kos va lăsa baltă amenințarea sa ! N'ar mai fi fost Lamming-ger omul pe care-l cunoșteau, dacă nu s'ar fi răzbunat că l-au împiedicat să fure răvașele. Uite, uite, a cerut oaste împotriva lor, ca să fie pârjoliți și să li se ia totul și în chipul acesta să-i îmblânzească.

Cel dintâi gând al fiecăruia era să pună la adăpost

tot ce putea. Femeile, care erau cele mai speriate de vestea adusă, își pierdură capul și începură să adune la întâmplare perne, merinde, vestminte și provizii. Bocetele și țipetele lor se auzeau din toate părțile și peste tot : în odăi, în cămări, în ogrăzi și în staulurile unde deslegau vitele. Clipe înspăimântătoare de zăpăceală și de groază.

Tot satul era în picioare ; în case, printre ele, în piața satului, pretutindeni, un dute-vino, un furnicar ca într'un roi de albine, și peste tot larmă, peste tot strigăte. Copiii, treziți deodată din somnul lor adânc, plângeau asurzitor. Peste bocetele femeilor se auzea strigătele și răcnetele bărbaților care dădeau porunci, tropăitul cailor, mugetul vitelor, zăngănitul lanțurilor, scârțâitul carelor pe care fetișcanele și flăcăiandrii pe jumătate îmbrăcați le scoteau în ogradă sau în fața casei.

Iată, colo au și pornit la drum ! Aceia care aveau cele mai puține boarfe sau pe care neașteptata spaimă îi zăpăcise mai cumplit, bocceluța în mână, bocceluța la spinare. Ici un copilandru duce o capră care behăe ; colo un flăcău se căznește cu o vacă, căci vitele se nă-răviseră și trăgeau de funii. Din convoi se desbina o turmă de oi ; fug, aleargă după berbecul care a turbat, nu aud strigătele și sudălmile păstorului și dispar în norii de colb.

-- La Hamr ! În pădurea dela Hamr !

Strigătul acesta sbura ca o chemare prin tot satul, din casă în casă, din răzeșie în răzeșie. Nimeni nu întrebă de unde vine și dacă e bună, nimeni n'o cumpăni, toți i se supuneau și toți se grăbeau, se zoreau să fie cât mai repede acolo, la poalele muntelui Hradek, în leasa pădurii ocrotitoare care, în fâșii largi, nesfârșite și întunecate, se întindea până aproape de târg, pe lângă Havlovia, nu departe de Hamr, și apoi în arc peste hotar, apărând drumul care venea din nu prea depărtata Bavarie.

Cel mai liniștit și hotărît rămase Matej Pribek. La întâiul strigăt sărise din pat și se îmbrăcase într'o clipă. Bătrânul său tată, care la ceasul acesta nu mai dormea, începu să se vaite când află vestea. Matej

care părea că nici nu-l aude, plecă din odaie ca să-și trezească fata și argații. Manka ieși pe jumătate îmbrăcată din cămăruța ei. Pe scurt, Matej o lămuri ce înseamnă sgomotul de afară și-i spuse să se pregătească de drum, să vadă de bunic și să ia de-ale gurii. Înainte de a orândui treaba celorlalți, porunci ciobanului să-și ia picioarele în spinare și să se ducă glonț la Drazenov cu vestea că se apropie oaste și oamenii să fugă, iar flăcăii și bărbații să vină înarmați la Oujezd, și dacă nu vor mai răzbi până acolo, să ia calea spre Hamr.

Abia după aceea Pribek dădu poruncă argaților să înhame caii la căruță, să încarce în ea niscaiva saci cu grăunțe și pe bătrânul răzeș, iar ceilalți să vadă de vite. Toate acestea le orândui la repezeală, scurt și apăsător, ca argații să nu aibă timp să se sperie; și în urma îndemnului liniștit al răzeșului, pregătirile pentru bejenie se sfârșiră fără nicio încurcătură.

Dar mai înainte ca oamenii să se fi apucat bine de treabă, Pribek se și repezise din ogradă și stătea acum dincoace de capul satului, pe o ridicătură de pământ, cu doi vecini, îndreptându-și ochii spre târg și spre lunca dela Havlovice. Abia se crăpasă de ziuă și ținutul era încă adormit.

Vântul dimineții adia în grânele înrourate și aproape coapte, umflând dulămile albe ale chodenilor ce stăteau la pândă. Pretutindeni era liniște, nicăeri vreo șoaptă sau vreo mișcare. Nici urmă de ostași.

— Sunt încă în târg, ca să se întărească împotriva noastră. Cu atât mai bine; până atunci putem să ne pregătim și noi, zise Pribek înapoiindu-se în sat, de unde se auzeau sgomote și strigăte. Dar trebuie să punem pe cineva aici, ca să pândească.

Ajuns în sat, merse cu pași mari din casă în casă și strigă oamenilor să nu se înfricoșeze, căci oastea nu se vede încă și fuga trebuie orânduită cu chibzuială.

— Iar voi, flăcăilor, nu plecați. Toți la mine! Noi îi vom ține pe loc, ca ai noștri să aibă timp să fugă și să nu fie omorâți de ostași când se vor răspândi să prindă vreo oaie. Veniți, băieți, veniți cu mine! Să se vadă că suntem încă chodeni adevărați. Luați-vă

cekane, ciomege, dar mai bine flinte, care dintre voi aveți. Repede, flăcăi, repede !

Astfel strigă Matej Pribek cu glasul său răsunător. Fața sa, altminteri aspră și întunecată, era neobișnuit de vioaie și strălucea de curaj și de voinicie. Ochii îi scânteiau. Pășea mai repede și mai mlădios ca de obicei ; glasul său tunător acoperea strigătele și vuietul, și se deslușeau cuvintele pe care le striga pășind printre case :

— Înainte, flăcăi ! La mine ! Luați-vă ciomege și sânețe ! Repede, chodeni !

Numai în fața unei case nu se opri ; la răzeșia lui Kozina, unde știa bine că nu este prisos de bărbați. Dar nu prisos, ci lipsă de bărbați era aici. În clipele acestea de zor și de buimăceală, argații nu erau de ajuns, mai ales că răzeșița tremura de frică. Dar nu pentru ea se temea, nu pentru răzeșie, ci pentru copii. Când a auzit strigătul acela, s'a făcut albă ca peretele, și prima ei grijă a fost să se repeadă la copii. A luat-o pe Hanalka în brațe, l-a tras pe Pavlik după ea și a fugit afară, în ogradă ; dar acolo a oprit-o mama lui Jan. Mai întâi, bătrâna s'a supărat că Hanka este atât de sperioasă, și nu fără a se opinti, aceasta și-a dat seama în sfârșit că altfel trebuie să se pregătească pentru bejenie. Albă la față și tremurând, tânăra răzeșiță se supuse, dar copiii nu-i pierdu nicio clipă din ochi.

Totul se făcea acum, la răzeșia lui Kozina, după îndrumările bătrânei. Numai ea își păstra cumpătul și nu se lăsa biruită de spaimă. Se gândea la tot ce trebuie luat. Dar unde să meargă cu toate ? Cine să le ducă ? De unde să găsească atâtea mâini ? Hanka gătea mâncarea și strângea boccelele cu așternut pentru copii ; pe acestea și pe copii îi va putea duce ea, dar ce să facă cu toate vitele ?

Hanka, tremurând ca varga, dădea zor să plece ; însă bătrâna voia să pună cât mai multe la adăpost și deaceea șovăia și căuta peste tot o mână de ajutor. Dar își putea îngădui să ceară sprijinul vecinilor, când ei înșiși n'o scoteau la capăt cu ale lor ? Putea oare

face altceva decât să lase multe pe loc și să se împace cu acest gând ?

Iată că și începu să dea slujnicei numai lucrurile cele mai răsărite, iar Hanka și copiii erau în fața porții, când se ivi Jiskra Rehurek, cu două legături mari, avutul său cel mai de preț, în spinare, și cu două capre de laț. În urma lui, nevastă-sa cu pruncul, ducând de mână pe bătrânul orb care ținea cimpoaiele și scripca.

— Vă dăm o mână de ajutor ! strigă Jiskra. Așteptați ! Nu te teme, răzeșito ! Mai avem timp !

Dete Dorlei povara sa și ajută argaților să înhame caii.

Pentru Hanka, aceasta fu o mare ușurare, și ea mulțumi din toată inima pentru neașteptatul ajutor. De îndată, mâna harnică a cimpoierului începu să se simtă peste tot. În căruță fură încărcate lucrurile cele mai trebuincioase, așternutul și merindele, ba și câteva oale ; apoi suiră într'însa pe tatăl orb al lui Jiskra, pe Dorla cu pruncul și pe Hanalka cu Pavlik. Hanka, știindu-și copiii în bună grijă, se apucă de altă treabă.

Căruța se urni încet din ogradă. Lângă ea, cu vaca, mergea Hanka, care ținea și caprele lui Jiskra. Indărătul căruței, Jiskra și femeile cu vitele care mugeau și behăiau, răspunzând la behăitul jalnic al cătorva oi lăsate în voia soartei, care nu puteau fi luate și care își dădea parcă seama că rămân pradă ostașilor hrăpăreți. Alături de căruță păsea bătrânul câine-lup ; el lătra tare și se uita mereu la copiii din car, sărind la ei.

În iureșul trudei și al atâtor griji, bătrâna Kozina n'avusese vreme să se lase covârșită de mâhnire. Dar când părăsiră ca niște hăituiți răzeșia neamului lor, bătrâna se opri în poartă și sufletul i se făcu ghem. Își mai aruncă odată privirea în ogradă și la toate acareturile și, fără să vrea, își ridică mâinile, de parcă și-ar fi luat rămas bun dela ele sau le-ar fi blagoslovit, ca să fie ferite de pagubă și de prăpăd.

Cu larmă și strigăte fură salutați fugarii. Peste tot era tărăboi mare, peste tot bejenari, vite și căruțe. Șirul

nu se mai sfârșea și pe alocuri nici nu mai încăpea pe drum. Peste puțin, căruța lui Kozina nu mai putu să înainteze în înghesuială. Oamenii se muștrău unii pe alții, strigau să se urnească mai repede, câinii lătrau, vitele se speriau, caii se ridicau în două picioare.

Anevoie și numai la pas puteau înainta în această învălmășeală cei din casa lui Kozina și a lui Jiskra, și abia când ajunseră în piața satului, înghesuiala mai slăbi puțin. Satul chodean avea cu totul altă înfățișare. Ai fi zis că s'au întors vremurile de demult. Iată acest pâlăc de bărbați, de oameni în vârstă și de flăcăi ! Toți înarmați cu ciomege, cu cekane și mulți dintre ei cu flinte și cu durde. Doi chodeni, care stăteau ceva mai la o parte, păzeau pe pârcălabul boieresc care, cu mâinile legate, fusese adus aici la porunca lui Pribek, ca să-l ia cu ei în pădure, ca zălog. Slujbașul boierului îngălbenise de frică, așteptându-se în orice clipă ca țărani înfuriați să se arunce asupra lui.

— Toate astea sunt din pricina ta ! îi strigau ei.

— Și dacă ostașii vor da foc bordeielor noastre, află, slugoi al lui Lomikar, că ai să fii spânzurat ca o ghindă.

Pârcălabul îngrozit începu să tremure când ceata de chodeni înarmați scoase deodată un strigăt puternic. Ei salutau în felul acesta pe conducătorul lor Matej Pribek care se repezise pentru o clipă la răzeșia sa și acum se întorcea. Dar nu atât pe el îl salutau cu strigătele acelea, cât ceea ce aducea. Era prăjina străvechiului drapel chodean, pe care Matej o scăpase dela pieire în ziua când Lamminger arsese hrisoavele lor. Multă vreme zăcuse în podul lui Pribek, mai bine păstrată decât înainte ; aducând-o în clipa aceasta hotărîtoare, avuse-se grijă să înnădească locul unde era frîntă. Dar el nu veni numai cu prăjina goală, ci cu o flamură întreagă. Era o pânză albă, ca neaua, legată de băț și împodobită cu două tasmale negre. Drapelul cu culorile chodene, dar fără stemă, simplu, modest ; și totuși chodenii îl întâmpinară sgomotos. Toate privirile erau ațintite asupra staturii înalte a celui din urmă stegar chodean, în timp ce el se apropia cu drapelul desfășurat, care fâlfâia voios în vântul dimineții.

Chiar în clipa aceasta trecea pe acolo căruța lui Kozina, și cei dimprejur și dinăuntru îl putură vedea pe Pribek dând porunci, după ce încredințase drapelul unui flăcău. Pârcălabul era dus și el spre locul către care se îndreptau toți fugarii. Unul dintre flăcăi porni din nou în goană la Drazenov; alții fură trimiși în fața satului, spre Havlovice; cu ceilalți rămase Matej Pribek în sat, punând rânduiala în vălmășagul fugarilor, făcând ordine și având grijă ca toți să plece la timp și să ia cu ei cât mai mult din avutul lor. Porunceea, comanda, răcnea și amenința când era nevoie; vechiul cekan de stejar al neamului Pribek îi străluccea în mână de câte ori îl rotea, arătând către ceva sau poruncind cu el. Toți îl ascultau pe loc, ca și când ar fi fost căpetenia lor aleasă.

Când satul rămase în urmă, puhoiul de bejenari se mai subție puțin, ba se destrămă chiar, și se scurse în nenumărate șipote și pâraie. Fiecare căuta calea cea mai scurtă, iar drumul și potecile nu mai ajungeau. De pe înălțimile din Oujezd, de pe priporul muntelui Hradek, fugarii zoreau, alergau. Mai ușor le era aceloră care nu duceau decât boccele; mai greu se descurcau acei care mânau vite. Ici-colo, se deslega o vacă sau un mânz și alergau speriați peste răzoare și în lanuri.

Nici oamenii nu mai țineau seama de poteci. Vitele și fugarii cârmeau de pe drumeag în grâul des și auriu, care se culca pe dată, ca sub coasă, călcat în picioare, nimic.

La răsărit se iviră zorile trandafirii; apoi apăru deasupra pădurii o dungă strălucitoare care se revărsă peste tot cerul albastru și limpede, unde nourașii împurpurați din dreptul luceafărului începeau să pălească sau abia se aprindeau ca de o flacără vie și scilipeau ca aurul. Când soarele răsări din această purpură a zorilor și strălucirea sa cuprinse întreaga fire, oamenii din Oujezd ajunseseră la Hamr, unde deșișul pădurii îi luă sub ocrotirea sa.

Șuvoiul se opri aici, dar nu se liniști, mai ales când nu după mult timp apăru un mare număr de oameni din Drazenov, îngroșându-le rândurile. Bărbații erau

toți înarmați. În pădure începu o forfoteală neobișnuită. Oamenii pe care fuga îi risipise unii de alții, începură să se caute; familiile își alegeau locurile cele mai potrivite, copiii plângeau și țipau; vitele legate de copaci mugeau sau pășteau. La marginea pădurii se afla un șir de căruțe; din ele se scoteau bătrânii, bolnavii, copiii și toate merindele. În pădure și la marginea ei stăruia încă întunericul adânc. Dar ținutul din jur, dealurile și înălțimile, erau scăldate în lumina aurie, și în ea — ca și pe muntele Hradek din partea cealaltă — scânteiau arme.

Acolo, în soarele dimineții, scripeau sânețele și cekanele cetei lui Pribek.

Toți cei din Oujezd se găseau acum sub streășina codrului stufos, și numai oamenii din această ceată mai rămăseseră în satul pustiu și fără viață. Dar iată! Au început să coboare și ei și se îndreaptă spre Hamr. Se apropia oastea. Deaceea Pribek fugea dinaintea ei, ca să nu-i taie drumul cu ceata sa. Șleaul ducea din târg prin Havlovice, deadreptul sub înălțimile din Oujezd și sub muntele Hradek, printr'o strungă joasă și destul de largă, care despărțea înălțimea dela Hamr din fața lor de pădurea din spatele cătunului Hamr.

Sus, undeva deasupra satului Oujezd, se auzi o goarnă ostășească și după aceea ropot de darabane. Vântul dimineții purta aceste sunete prin aerul proaspăt și străveziu, până în vale. Dar oștenii nu se zăreau încă. Însă pe șleaul uscat și bătătorit, care venea dela Havlovice prin vale, se auzea sgomotul potcoavelor și se vedeau scripiri de arme. Călăreți împărătești, scutelnici veneau în goană mare; când văzură că ceata de chodeni trecuse la timp peste șleau și era acum nu departe de Hamr, se opriră. Dar șleaul nu-l mai părăsiră.

Se răsfirară și ajunseră la poala dealului, pe o linie peste care n'ar fi putut trece nimeni din Hamr, dacă ar fi vrut să meargă la Oujezd. Dar asemenea lucruri nu-i trecea nimănui prin gând în clipa aceasta. Numai privirile bărbaților din Hamr și ale bejenarilor dela marginea pădurii Zelenov se îndreptau într'acolo. Pe

înălțimea dela Oujezd sclipeau din nou arme. Erau străjerii pedestrașilor.

Ceilalți ostași își așezară în sat tabăra, care dela Hamr nu se putea vedea decât în parte. „Ce iamă o să dea ăștia acolo ! A mai rămas destul și prea destul în sat, și ce nu le va trebui, vor nimici“. Asta gândeau sătenii fugari și se uitau îngrijorați spre sat, de nu cumva se înalță vreun nor de fum, de nu cumva se văd văpăi roșii care le mistue căsuța și avutul. Cerul însă, azuriu pe tot întinsul lui, fără niciun nor, nici chiar deasupra satului Oujezd nu se întuneca de fumul vreunui pârjol.

Câteva colibe de lemn, lăsate în părăsire, pe o mică ridicătură de pământ lângă pârâul din preajma pădurii, acesta era singuraticul Hamr. Întinsă era de aici priveliștea spre Cerchov și alte piscuri uriașe ale Pădurii Boeme și Tumavei, precum și spre ținutul deluros și foarte împădurit dimprejur.

Chodenii înarmați din Oujezd și Drazenov, care s'au aciuat în acest cătun, își roteau ochii împrejur și urmăreau fiecare mișcare, până la înălțimile ce se ridicau în fața lor și până la șleaul străjuit de scutelnici. Nu erau abătuți ; oastea nu-i înfricoșa. Dar sângele le clocotea de mânie pentru fapta lui Lamminger.

Asta tot el o pusese la cale ! L-a rugat pe hatmanul de ținut, bunul său prieten, să-i pedepsească și să-i umilească. Dacă nu putuse altfel, atunci măcar așa, chiar de i-ar face să piardă totul. Ce-i pasă lui dacă li se nimicește avutul, dacă ajung la sapă de lemn ! Numai lui să i se supună și să-i fie clăcași ! Chiar și acum dorește asta, când însăși curtea a trimis să se cerceteze pâra lor, pe care în alte părți, la alți boieri, țăranii n'ar fi avut voie nici măcar s'o înfățișeze.

Vrea să-i sperie cu oastea, ca să se târască la picioarele lui și să se milogească. Nu, domnule Lomikar, asta n'o fac chodenii, chiar de-ar fi să poruncești să fie sdrobiți și împușcați. Atunci vei răspunde de o asemenea faptă ! Oastea va face și ea vărsare de sânge. La curte nu se știe desigur ce se întâmplă aici. Dar și dece ar trimite împăratul ostași ? ! Ce-au săvârșit ? Ce vină au ? Că n'au vrut să-l lase pe spurcatul

de Kos să-i jefuiască? Nu, nu, chodenii nu se lasă, chiar de-ar fi să se tragă în ei!

Astfel vorbeau toți chodenii din Hamr, adunați în bătătura unui bordei, lângă fântâna cu cumpănă și piatră și sub un păr bătrân, unde înfipseseră în pământ drapelul chodean. Toți erau întărâtați împotriva lui Lamminger, toți hotărâți. Mai neînduplecat decât toți, Matej Pribek. El nu vorbea mult, dădea doar din cap, și numai când se sfătuiau ce și cum să facă, atunci își deschidea gura. Părerile sale erau totdeauna de așa fel, încât toți le găseau bune și le primeau. În primul rând, străjile de câte doi și trei flăcăi, înarmați cu puști, fură așezate într'un șir care mergea până'n pădure, mai sus și mai jos de Hamr, ca să se poată urmări fiecare mișcare a oastei. Pe drumeagurile din bungete, solii chodenilor alergau în satele vecine și cereau ca toți bărbații să vină înarmați la ei.

Încă mai înainte de a se fi amijit bine de ziuă, veniseră vreo douăzeci de inși, mai vârstnici și mai tineri, din satul Straz care se afla îndărătul pădurii; înainte de nămiezi apărură și cei din Tlumacov și Mrakov, care aveau drumul cel mai ușor prin pădure până la lagărul celor din Oujezd. Îndată după prânz veniră în acelaș timp, ocolind pădurile, cei din Postrekov și Klenec, vreo douăzeci de chodenii, care nu aveau drum prea lung.

Matej Pribek răsufală ușurat.

Singura sa teamă fusese că oastea se va năpusti numaidecât. Cu forțele atât de slabe, pe care le avuseseră dimineața, când au sosit la Hamr, n'ar fi putut face față unei asemenea ciocniri. Dar acum, când ceata oamenilor din Oujezd și Drazenov creștea, numărând înainte de prânz vreo două sute de bărbați înarmați, cuta de pe fruntea sa dispăru. După prânz erau ca la vreo trei sute de inși și mereu veneau alții. Înainte de scăpătatul soarelui, mai sosiră și cei din Kycov, iar îndată după ei, când Pribek se duse cu câțiva bătrâni în pădure ca să vadă așezarea oamenilor, îi întâmpinară câțiva călăreți cu sânețe, dar și altminteri bine înarmați, care veneau în goană mare din inima codrului. În frunte era tânărul Serlovsky, logod-

nicul Mankăi, care sărind de pe cal, aduse la cunoștința bătrânilor că și ceilalți săteni și flăcăi din Pocinovice și Lhota, toți bine înarmați, vor sosi încă azi. N'au putut mai curând, deoarece solii au venit prea târziu. Nu sfârși bine vorba, și dinspre înălțimea deasupra cătunului Hamr se auzi o goarnă, și în aceeași clipă apărură în fugă un tânăr chodean din strajă, care vesti că un ofițer împărătesc dorește să stea de vorbă cu bătrânii.

— Ce-o fi vrând? spuse Pribek. Desigur să ne întoarcem acasă și să-i rugăm să ne ierte.

— Și apoi să le robim, întregi batjocoritor bătrânul Brejcha din Postrekov.

— Nici n'ar trebui să stăm de vorbă cu acest domn ofițer, propuse Pribek.

Dar ceilalți nu voiau să-l nesocotească în felul acesta.

Se luă hotărârea ca ofițerul să nu fie lăsat să vină la ei, ci chodenii să meargă în întâmpinarea lui. Toți bine înarmați, însoțiți de vreo douăzeci de „băieți“, ieșiră din Hamr, și după o bucată de drum ajunseră într-o luncă, unde alături de străjerul chodean aștepta ofițerul cu gornistul.

Acesta le ceru în numele hatmanului de ținut Hora ca mai întâi să dea drumul pârcălabului, iar apoi fiecare să meargă în satul său și să se supună stăpânirii legiuite.

Strigătul chodenilor nu-l lăsă să-și sfârșească vorba. Cu greu putu să ia din nou cuvântul, ca să le arate cu ce se vor alege dacă se vor bate cu ostașii, că va curge sânge fără folos și că întregul lor avut este în primejdie.

— Nu vă mai răciți gura cu vorbe de-astea, domnule ofițer! strigă Pribek, roșu la față. Știm prea bine cine v'a trimis. Noi suntem ai craiului nostru și nu ai lui Lomikar, și deaceea nu ne temem, chiar dacă îl ajutați pe acest asupritor și vreți să ne omoriți în bătaie. Deaceea ne vom apăra!

Un strigăt de încuviințare și larma întregi cete înarmaie arătară ofițerului că toți gândeau la fel. El plecă fără să fi dobândit ceva.

Grosul forțelor chodene rămase la Hamr, unde până

În noapte se ridicară metereze. Ceilalți oameni, mai ales cei tineri, se răspândiră în străji, care noaptea erau sporite și întărite. Curagioșii străjeri singuratici, care cunoșteau aici fiecare tufiș, se avântau până în față de tot, ca să poată urmări toate mișcările ostașilor.

Dușmanul care pătrunsese la Oujezd, nu se mai urnea de aici. Străjerii de pe înălțimi și de pe Hradek vedeau caraualele scutelnicilor patrulând în timpul zilei atât acolo, cât și pe șleaul din vale. Amurgul de vară învălui întregul ținut și se înnegura tot mai mult. Pe cerul de un albastru închis, începură să sclipească stele. Era cald și domnea o liniște adâncă. În noaptea de vară se deosebea limpede și deslușit fiecare sunet, până și tropotul cailor scutelnicilor pe șleaul bătătorit, iar din pădure mugetul vitelor. Din când în când se auzeau strigătele catanelor și ale străjerilor chodeni.

În lagărul chodenilor, sgomotul era mai mare.

La marginea pădurii Zelenov, îndărătul cătunului Hamr, printre bălării și pe mușchi stăteau lungiți chodenii în dulămi albe, cu cecanul lângă ei și cu puștile rezemate de trunchiuri. Bărbații alcătuiau un șir lung de străjeri, a căror sarcină de căpetenie era să păzească pădurea și pe bejenarii din ea. Cu toate că din partea aceasta nu era de așteptat niciun atac, dintre străjeri nu dormea nimeni. Tăcuți, stăteau cu ochii ațintiți asupra înălțimilor dela Oujezd din fața lor sau adunați în cete vorbeau cu glasul scăzut.

În schimb, în inima pădurii, se auzeau multe glasuri sgomotoase. De aici pătrundea, printre trunchiuri și tufișuri, lumina roșie a focurilor, în jurul cărora fugarii făceau roată, ca în jurul vetrei de acasă, familii, neamuri, străini, cum se brodea. Inghesuiala îi apropia pe toți. După această zi de ședere silită în pădure, ei ridicaseră între copaci numeroase sălașuri din vreascuri și nuiete, adăposturi pentru bătrâni și copii. Altminteri, culcușurile făcute din paie, saci cu grăunțe și pene de puf aduse de acasă, erau răspândite printre arbori. Lângă ele stăteau lungiți câinii, iar pe ele se sbenguiau copiii sau ședeau bătrânii și bolnavii cu capetele plecate și adânciți în rugăciuni mute. Cea mai mare în-

sufletire era la vechiul turluc¹, unde ardeau cele mai multe focuri și unde se întâlneau cele mai multe femei. Ele găteau acolo cina sărăcăcioasă, alăptau sau adormeau copiii; băieții mai mărișori, nedându-și seama de grelele clipe prin care treceau, se țineau de sburdălnicii. Bărbați erau aici mai puțini; cei mai mulți se aflau la Hamr sau de strajă. Numai aceia care ieșeau din strajă, veneau să-și vadă pe ai lor și să îmbrace ceva.

Lângă un fag uriaș ședea la un foc mic bătrânul și căruntul Pribek, tatăl lui Matej. Capul îi era plecat pe piept. Părea că doarme. Dar își ridică fruntea când uscăturile de lângă el trosniră sub picioarele cuiva. Era feciorul său Matej, care adusese și un oaspe, pe tânărul Serlovsky. Unchiașul îl recunoscuse numaidecât și întinse tânărului mâna sa veștedă.

— Așa dar aici ne fu dat să ne revedem, fătul meu! zise el. Ei, spuneam eu că steaua aceea cu coadă... deie cel-de-sus să iasă bine! Acum poți să vezi cum era în timpurile de demult, când bunicii noștri trebuiau să cutreiere pădurile ziua și noaptea. Dar pe atunci nu era numai așa. Voinicește și-au cucerit drepturile și nu...

— Unde e Manka? întrebă Matej, tăind vorba tatălui său.

— S'a dus să vadă de vaci.

În timpul acesta se apropiaseră câțiva bărbați, care veneau după Pribek. Ei se așezară cu unchiașul în jurul focului. Vorbiră despre dușman, dar mai ales că i-a lăsat în pace toată ziua și n'au tăbărit asupra lor.

— Au văzut că sunt mai puțini decât noi, lămurii Pribek.

— Și câți sunt?

— Vreo două sute, nu mai mulți, după câte spun băieții. Iar noi, împreună cu cei din Pocinovice, suntem încă odată pe atâția.

Toți dădură crezare acestor cuvinte. Și tot atât de încredințați erau că oastea fusese trimisă împotriva lor la cererea lui Lamminger și fără știrea curții, ca să-i pârjolească și să-l răzbune pe boier, încât n'ar fi crezui

¹ Loc despădurit, unde se ardeau cărbunii; veche cărbunăric.

nici în ruptul capului dacă în clipa aceasta cineva le-ar fi spus că dela Praga s'a poruncit hatmanului de ținut să se ferească pe cât cu putință de orice vărsare de sânge.

Când Matej Pribek se ridică după câțva timp ca să treacă din nou prin pădure, printre străjeri, și să se ducă la Hamr, tânărul Serlovsky nu mai era la foc. Se făcuse nevăzut ca s'o caute pe Manka.

În inima pădurii, într'o vâlcea ierboasă, erau adunate toate vitele. Slujnicele și argații le pășteau și le îngrijeau. Manka tocmai pleca de aici spre turluc, ținând în mână o oală cu lapte proaspăt muls ; în clipa aceasta o întâlnește tânărul Serlovsky. Ea îl zărise adineaori de departe, în negura pădurii, la licărirea cețoasă a focurilor. Puse acum repede oala pe pământ și-l strigă cu bucurie. Ca un cerb, el făcu doar o singură săritură până la ea.

— Aici erai ?

— Am venit mai demult și te-am căutat peste tot. Nu zău, Manka, n'aș fi crezut c'o să te găsesc noaptea pe drumuri, glumi flăcăul.

— Nici eu, doamne păzește. Și ce-o să mai fie !

— Ce să mai fie ? Ne vom apăra.

— Știu că n'o să vă lăsați ! rosti fata cu bărbăție. Dar ce pagube peste tot. Și tocmai acum, înaintea secerișului.

— Și a cununiei noastre !

— Și asta, firește.

Fata oftă, însă întregi numaidecât :

— Dar pentru asta nu e atâta grabă. Numai de-ar ieși totul bine, ca să se mântuiască odată cu Lomikar. Aș aștepta bucuroasă și până la Sfântul Gheorghe, ba chiar și un an de zile, numai ca acest... Chiar acum aș merge cu voi împotriva lor și aș trage !

Pas cu pas se apropiiau de turluc. În clipa aceasta se opriră amândoi. La o depărtare destul de mare de turluc, se auzi un strigăt și s'auzeau glasuri bărbătești, al căror răsunet puternic trezea pădurea adormită.

— Sunt ai noștri ! Cei din Pocinovice și Lhota ! exclamă Serlovsky.

Nu se înșelase. Când ajunseră în lagăr, văzură o

ceată de bărbați în dulămi sau numai în sărdace scurte, cei mai mulți înarmați cu sânețe. Erau ca la vreo cincizeci, toți voinici și spătoși. Tocmai acum veniseră pe căi ocolite prin pădure, ca să dea ajutor, și se așezară la foc, salutați de ceilalți chodeni, care se găseau în clipa aceea acolo.

— Am să mai viu la foc ! zise tânărul Serlovsky după ce se despărți de Manka, și se îndreptă spre oamenii din satul său.

În timpul acesta, la marginea turlucului, sub brazii înalți, tânăra Kozina o liniștea pe Hanalka, pe care strigătele chodenilor din Pocinovice și Chodov o treziseră din somn.

Pavlik, pe culcușul său sărăcăcios de lângă ea, nu se mișca. Familia cimpoierului, care se odihnea alături, la o oarecare depărtare de un foc mic, dormea deasemenea dusă. Numai Jiskra era undeva printre bărbați.

Hanka, legănând fetica pe genunchi, îngâna încet un cântec. Dar la cântecul acesta o podidiră lacrimile. Își aducea aminte cum a fost altădată, cum bărbatul ei o ajuta să culce copiii, cum stăteau împreună la căpătâiul lor. Și acum, ca țiganii în singurătatea pădurii. Dar ce-ar sinchisi-o asta. Dacă ar fi el aici ! Ce bucuroasă ar îndura toate ! Unde o fi acum, ce-o fi făcând ? Când se va întoarce oare ?

XXII

Sub privegherea neobosită a străjerilor, se scurse întâia noapte în pădurea singuratică. Dar oastea nu făcu nicio mișcare și rămase și în ziua următoare, ca și ieri, în bivuac. Cu atât mai neadormiți și mai încordați erau chodenii din strajă. Fugarii din pădure se simțeau mai ușurați. Spaima cea mare din zorii zilei de ieri se risipise ; temerile care-i apăsau pe toți fuseseră neîntemeiate. Oujezd nu suferise încă niciun neajuns. Hrana, încă îndestulătoare. Merindele aduse puteau ajunge la nevoie pentru câteva zile. Prieteșugul dintre

vecini își arăta roadele și în aceste vremuri de restriște. Bejenarii se ajutau unii pe alții, iar la ei se gândeau toți cei dindărațul pădurii, chodenii din Straz, din Tlumacov și din Chodov, care aduceau fugarilor tot felul de lucruri, azi foarte folositoare și trebuincioase.

Peste măsură se minunau bărbații că de atâtea ceasuri oastea îi lăsase în pace. Voiau cumva să-i silească prin lipsuri și foamete să se împrăștie, iar pe cei din Oujezd să se întoarcă în sat și să se milogească? Dar asta nu era atât de ușor, și nu numai unul dintre chodeni se scutura de răs la un asemenea gând și putea să spună fără grijă că o bună bucată de vreme o să treacă până când vor fi mâncate toate vitele din pădure.

Pribek îi îndemna doar să străjuiască cu grijă și cu luare-aminte, deoarece se temea de un atac prin surprindere. Fața i se întunecase din nou. Își dădea seama că nu tuturora le va fi ușor să îndure viața din pădure și că pe mulți, mai ales pe aceia care locuiau la mai mare depărtare, îi va cuprinde curând dorul de casă. Dar după amiază se risipi din nou norul negru de pe fruntea sa, când ofițerul din bivuacul ostășesc veni să le ceară iarăși să se predea, iar chodenii în vârstă se împotriviră ca un singur om.

Trecu a doua noapte și începea a treia zi de ședere în pădure și de pază înarmată în fața oastei. După amiază, în bătătura din Hamr, la o mică depărtare de drapelul înfipt în pământ, se ținu sub bătrânul păr o adunare a șoltuzilor și bătrânilor din toate satele chodene, înafară de aceia care se găseau la Praga în fața Curții de Apel, precum își închipuiau consângenii lor, cărora nici prin gând nu le trecea unde ajunsese deputăția lor din bunăvoința judecătorilor. În toate colibe și peste tot era o mare însuflețire; unde te uitai, numai chodeni înarmați. Deasupra pădurii se deslănțui o vijelie; tot cerul era acoperit cu nori negri. Dar bătrânii și șoltuzii nu luau în seamă freamătul puternic al bătrânului păr și nici că drapelul lor alb se umfla și fâlfâia viforos; vorbeau despre oaste. Matej Pribek, rezemat de trunchi, tresări când Konopik din Straz susținu că cei de acolo — și arată spre Oujezd — numai

deaceea nu fac nicio mișcare, fiindcă așteaptă întăriri. De aceeași părere era și Pribek.

— Și te temi de ei ? îl întrebă el deodată pe Konopik.

— Nu, nu mă tem, dar dacă am avea niscaiva cai...

— Aha, acum ai început să pricepi că fuga e sănătoasă !

Pribek râse sgomotos. Konopik se făcu roșu, dar înainte de a putea răspunde, se auzi un strigăt. Toți alergară într'acolo ; chodenii care stătuseră lungiți în iarbă, săriră ca arși ; cei din colibe dădură fuga afară, îngrămădindu-se cu toții în jurul unui nou-venit. Dar acesta nu era un străin, căci între dulămile chodenilor nu se zărea niciun alt vestmânt. Bătrânii de lângă fântână se îndreptară spre poartă, unii se duseră până la zid ca să vadă ce este. În clipa aceasta toți dădură un strigăt... Brychta ! Brychta din Postrekov ! El intră repede în bătătură, urmat de mulți consângeni.

— Vasăzică ați pornit la război ? strigă el, rotindu-și cecanul. Foarte bine. Atunci o să ne batem, spuse el, dând mâna cu cei mai apropiați.

— Unde sunt ceilalți ? îl întrebă cineva.

— Vin și ei.

— Iată-i ! Pajdar ! Și Syka !

— „Vechilul“ !

— Din Praga !

Trecu câțva timp până când sgomotul și vulvoarea se ostoiră puțin. Cine ar fi crezut să-i vadă aici ! Toți îi știau la Praga, iar ei, ca picați din cer ! Întrebările curgeau suvoi.

— Cum ați ajuns la noi ? Ați auzit ce este aici ?

— Unde ați aflat de întâmplarea aceasta ?

Trimișii, dar mai ales Syka, povestiră că au venit pe căi ocolite, prin păduri, și că au aflat la Praga de răscoala aceasta.

— Și unde e pârcălabul din Kouta ? urmă Syka.

Mulți râseră și răspunseră că este îndărățul turlucului, legat de un copac, și că tremură de frică, dar că, altminteri îi merge bine.

— Nu l-ați omorât ? întrebă Syka mirat.

— Și nici măcar pe ceilalți nu i-ați stâlcit în bătaie ? întrebă Pajdar din Pocinovice.

Acum începură să se mire cei de aici de vorbele ce umblau pe socoteala lor. Syka răsuflă ușurat când auzi că toată povestea era o minciună.

— Și unde sunt ceilalți? Kozina, Hruby? întrebare chodenii.

Din depătare se auzi un tunet. Dar dacă din cer senin ar fi căzut un trăsnet în ograda aceasta, chodenii nu s'ar fi speriat mai tare ca acum, când Syka le povesti pe scurt ce s'a întâmplat cu ei și cu ceilalți la Curtea de Apel. Unii păreau înțepeniți și fără grai; simțeau că li s'a dus cea din urmă nădejde. Alții scoaseră strigăte de parcă ar fi fost înjunghiați; până în adâncul sufletului îi răscoleau nelegiuirile săvârșite asupra lor și asupra trimișilor, și nu numai unul glăsui că nu se mai poate aștepta, ci că trebuie să pornească împotriva lor, a boierilor, ca să se răzbune pentru această samavolnicie. Matej Pribek își îndreptă privirea încruntată asupra lui Syka, pândind parcă vorbele ce le va spune.

— Gândiți-vă bine, oameni buni, ca să nu iasă mai rău! strigă „vechilul“ Syka.

— Și ce gândești tu? întrebare câțiva bătrâni, pe care vestea despre hrisoave, despre judecată și despre temniță îi speriasă.

— Ce gândesc eu? Ce gândiți și voi! răspunse Syka. Ne-au luat și ne-au nimicit hrisoavele fiindcă nu mai au nicio putere; pe ai noștri i-au aruncat în temniță, iar aici, în fața noastră, stau ostași cu arme bune, iar noi cu arme proaste, singuri, fără niciun sprijin. Să nu credeți că mă tem, dar aș vrea să îndrept ce se mai poate, ca să nu iasă mai rău. Va curge sânge: astăzi nu mai putem împiedica aceasta, dar dacă...

— Taci, vechil trădător! Iuda! tună Matej Pribek.

Trupul său uriaș era la un pas de pletosul și bine legatul „vechil“. În strigătul de încuviințare care izbucni după pătimășele cuvinte ale lui Pribek, se auzi mai tare glasul lui Brychta din Postrekov. Dar nici Syka nu rămase de unul singur. Indeosebi oamenii cei mai vârstnici și mai așezați din Klenec, Chodov, Postrekov, Straz, Kycov, Tlumacov și Mrakov fură de partea lui, înnăbușind cu blândețe, dar și cu asprime, strigătele

cetei războinice, din care făceau parte cei mai mulți din Oujezd, Drazenov, precum și cei din Lhota și Poci-novice.

— Lăsați-l ! strigă Syka. Cine a urzit toate acestea, dacă nu tu, Matej !

— Ai vrea să dea foc răzeșiei tale, să ne omoare femeile și copiii ? exclamă Bursik din Klenec.

— N'au decât să pârlăască, să ne omoare în bă-tăi ! strigă Pribek, ai cărui ochi aruncau scânteii. Dar mai înainte ne vom împotrivi. Și dacă ar fi să mă omoare în bătai, tot mai bine decât să mă înjuge ca pe o vită. Lua-v'ar dracul de muieri fricoase ; voi nu sunteți chodenii.

Lângă Hamr era sgomot și frământare. Chodenii nu se puteau înțelege dacă e mai bine să se plece și să ceară iertare, sau să pornească la luptă. Tabăra războinică era mai mică. În fruntea ei se afla Pribek ; alături de el, răstindu-se crunt la potrivnicii mai paș-nici, sălbaticul Brychta din Postrekov și tânărul Ser-lovsky. Toți erau atât de împătimiți, iar larma glasu-rilor nestăpânite atât de năpraznică, încât nu auziră strigătele străjerilor din primele rânduri, care arătau spre înălțimea dela Oujezd. Dar deodată glasurile săl-batice de lângă Hamr amuțiră. Se auzi o bubuitură ca de tunet, apoi încă una, apoi a treia. Indărătul pădurii bubuiau tunuri. Da, tunuri ! Trei tunuri sunt acolo. Dela Oujezd le-au suit pe muchea dealului și trag de acolo înspre Hamr. Fumul alburiu al ghiulelelor slo-bozite se rostogolea și se apleca peste coasta dealului. Și în jurul tunurilor, o mulțime de ostași. O parte din ei se și adunase în luncă și pe șleau, iar acum li se alăturară și călăreți. Ce de ostași mișună acolo ! Le-au venit întăriri. Și în timp ce chodenii se uitau uimiți și buimăciți la dușman, se apropie în goană un flăcău care vesti cu sufletul la gură că Danielovo Bolf s'a întors din recunoaștere. Cele trei tunuri s'au aflat mai întâi la Oujezd în tufișurile de pe tăpșan, și împreună cu ele a sosit și o mulțime de ostași. Ast-fel raportă „băiatul“ din strajă. Vestea sa nu mai era nouă în clipa aceasta, dar adevărată, precum se putuseră încredința cu toții.

— Și mai vreți să vă războiți? strigă Syka, arătând cu mâna dreaptă oastea care se pregătea de atac în văzul tuturor.

— Tu să taci, ți-am mai spus! răcni Pribek. Nu vă temeți. Și cine e chodean adevărat, după mine!

Mulți îl părăsiră, împotrivindu-se avântului său și al credincioșilor săi.

— Lăsați-i să se ducă să se milogească! strigă tânărul Serlovsky. Veniți cu noi; acolo unde mergem, vom ține piept mai bine decât cuăștia.

— Veniți la Pocinovice! Veniți!

Pribek se repezi la drapel și-l scoase cu o singură smucitură din pământ.

În acest timp, un flăcău gonea dela Hamr spre tur-lucul din pădure. Fugarii de acolo se uitau îngrijorați la cerul înnorat, care întunecase pădurea. Un vânt puternic îndoia crengile la pământ și vestea furtuna. Toți se pregăteau s'o înfrunte; pentru altă furtună nu erau pregătiți. Dar flăcăul, neținând seama de nimic, strigă de îndată celor ce se adunară cei dintâi, că trimișii dela Praga s'au întors, și anume Syka, Pajdar și Brychta, dar că ceilalți n'au venit fiindcă sunt închiși în temnița din Praga.

Un țipăt pătrunzător de durere străbătu singurătatea pădurii.

Toți își întoarseră capetele spre Hanka Kozina care, frângându-și mâinile, pălise. Femeile o înconjurară, liniștind-o și mângâind-o.

— Unde sunt? întrebă bătrâna Kozina pe flăcău.

Ea nu plângea, dar fața i se îngălbenise parcă. Flăcăul arătă spre Hamr. Bătrâna fugi într'acolo. Dar la marginea pădurii se opri deodată. Dela Hamr venea spre ea o ceată de bărbați. În fruntea lor pășea Matej Pribek, lângă el Brychta din Postrekov, iar la dreapta tânărul Serlovsky cu drapelul chodean, care fâlfâia vijelios deasupra capetelor lor. Ceilalți bărbați rămăseseră la Hamr; alergau de colo până colo sau priveau în grupuri spre Oujezd, de unde se auzeau trâmbițe și darabane. În clipa aceasta, din ceata lui Pribek se desprînse Jiskra Rehurek și în câteva sărituri fu lângă bătrâna țarancă.

— Stăm prost, oaste multă și ai noștri vor să ceară iertare.

Bătrâna scoase un strigăt de uimire.

— Și ce este cu Pribek ?

Cimpoierul o lămuri că se retrage cu credincioșii săi și că se duce la Pocinovice.

— Jan și ceilalți sunt închiși ?

Cimpoierul dădu din cap.

— Iar voi, muierilor, vreți să cereți îndurare ? strigă bătrâna Kozina.

Și cu pumnii strânși amenință pe cei din Hamr, care pregăteau în clipa aceasta deputăția care să meargă la hatmanul ținutului, căruia tocmai îi sosiseră întăriri, trei tunuri, grenadiri și pâlcuri dese de pedestrași și de călăreți, conduse de contele Stampach și de domnul Steinbach de Königsfeld.

Între timp ceata lui Pribek ajunse în pădure și se apropie de turluc. O învălmășeală îngrozitoare se iscă acolo când oamenii aflară ce s'a întâmplat. Teama de oaste îi făcu pe toți să-și piardă capul. Femeile se rugau plângând de bărbați ; unele, să nu le părăsească și să nu plece ; altele, să nu le lase acolo. Hanka nu se sinchisea de toate astea. Ședea sub un copac, lângă foc, și-și strângea copiii la piept. Ce vești ! Inchis în temniță ! Dece a plecat ? Bine a presimțit... O, Jan nu se mai întoarce, știe bine asta. Copiii, sărmanii copii !

XXIII

Incepu să plouă, tuna, și văzduhul jilav și tot mai întunecat era săgetat de luminile orbitoare ale fulgerelor. Din pădurile Sumavei se ridicau aburi și nori de fum alb, ca din nenumărate focuri aprinse.

Pe vremea aceasta neprielnică, ceata lui Pribek se retrăgea spre Pocinovice prin păduri și pe drumurile desfundate. Ceata aceasta, cea mai bățăioasă din rândurile chodenilor nehotăriți, mai bine de o sută de oameni, era împărțită în două pâlcuri mai mici. Între ele înaintau câteva căruțe cu femei și copii, pe care

bărbații nu voiseră să le lase în pădure. Cei mai mulți erau din Oujezd. Printre ei, bătrânul Pribek și Manka. Când feciorul său Matej îi spuse lângă turluc să rămână în pădure cu Manka, deoarece la Pocinovice lupta o să fie desigur cruntă, bătrânul nu voise să audă de așa ceva, iar nepoata sa se împotriviise cu hotărîre.

— Ca până la urmă tot să mă târăsc pe genunchii mei bătrâni?! spusese moșneagul, cățărându-se în car.

Vântul îi sbârlea acum părul lung și alb ca zăpada și-i biciuia ploaia peste fața sbârcită; dar bătrânul parcă nici nu le simțea. Ședea nemișcat, cu privirea încruntată ațintită drept înainte și cu gândurile în altă parte. Intrucât carul în care se aflau Manka și bunicul ei, era mînat de tânărul Serlovsky, iar argații rămăseseră în pădure cu vitele, Matej Pribek purta din nou drapelul chodean. Il ducea pe umăr, cu pânza grea și udă de ploaie. La început, Matej văzu aceasta și-și aminti ce frumos fâlfâise dimineața. Și dimineața fusese încă toți plini de bărbăție, și se muiaseră înfricoșați numai când Syka îi moleșise cu veștile sale. Acum iată cu ce s'au ales...

Se întunecase deabinelea când chodenii se apropiară cu căruțele de Pocinovice. Ploaia contenise, dar cerul nu se înseninase încă; nori grei mai atârnavă pe piscuri și se întindeau spre apus și miazăzi, peste Pocinovice, ca un meterez. Culmile munților Havronec, Plapolec, Hudic și Holy nu se vedeau îndărătul norilor cenușii, în care se învăluia „Panino prsa”¹, precum și ceilalți uriași ai Sumavei, care alcătuiau impunătorul fundal.

După încordarea din ultimele câteva zile, după drumul obositor pe vremea aceasta rea, odăile uscate, calde și primitive erau deosebit de binevenite bărbaților din Pocinovice și tuturor fugarilor. Cei mai mulți dintre ei, după ce îmbucară ceva, căzură istoviți și adormiră numaidecât. La primărie, la bătrânul Serlovsky, unde se adunaseră băștinașii și cei mai așezați dintre sătenii veniți din afară, lumina a ars încă multă vreme.

Chiar și câțiva oameni din Lhota, care înainte de venirea celor din Pocinovice se duseseră în nu prea de-

¹ Un iezer de munte.

părtatul lor sat, se aflau aici și abia noaptea târziu se întoarseră acasă, ducând cu ei hotărîrea nestrămutată că nici Lamminger, nici oastea nu vor izbuti să-i în-genuncheze vreodată.

Era trecut de miezul nopții. Abia acum se ducea Ma-tej Pribek la culcare, după ce cutreierase cu tânărul Serlovsky tot satul și așezase pretutindeni străjeri băș-tinași. Nu se luminase încă de ziuă, și uriașul chodean era iarăși în picioare, sgâlțîind oamenii din somn, în-grădind cu scânduri și cu palânci toate intrările satu-lui : drumurile, ulițele dintre hambare care duceau pe tăpșan, precum și toate imașurile de vite. Încă nu se trezise tot satul, încă nu se mântuiseră toate pregăti-rile, și iată că se pomeniră pe neașteptate cu oaspeți și cu ajutoare. Erau câțiva țărani din Chodov și Pos-trekov, uzi learcă și năclăiți de glod. Ciudate vești aduceau.

Ieri fuseseră alături de aceia care spuneau că orice împotrivire este de prisos și că nu le rămâne decât să se supună. Acum povesteau chodenilor care se îngră-mădiseră în jurul lor, cum le-a plătit aceasta hatma-nul ținutului. Când au venit la el să se milogească — povesteau fugarii — și au făgăduit că se vor răspândi în liniște, numai oastea să se retragă și să nu le pri-cinuiască pagube, el s'a răstit la ei și a pus pe loc să fie legați și ridicați de ostași. Dar nu numai pe aceia, ci din toate satele au luat țărani, i-au legat și i-au trimis.

— Unde ? întrebare chodenii care ascultau cu în-cordare.

— La Plzen, Stribra, Tyna...

— Și de ce în atâtea locuri ? Nu sunt destule temniți la Plzen ? întrebă Serlovsky.

— Au ridicat peste șaptezeci de inși ! răspunse unul dintre fugari.

— Când am văzut asta, ne-am luat tălpășița. Mai bine să mă omoare decât să stau la gros, să mă răz-bească în bătaie și după aceea să mă și spânzure, adău-gă altul. Asta e îndurarea lor ! Asta, pentru că s'au dus îndată să se predea !

— Ce n'ar da ei să fie acum aici ! strigă unul dintre chodeni.

— Da, și am fi atunci peste patru sute, întregi Pribek. Dar oastea unde este acum ?

— În fiecare sat câțiva ostași, dar la Oujezd roiesc ca muștele. Și de bună seamă că vor rămânea peste tot, ca să fie liniște.

— Dar ai noștri din pădure ?

— Acolo femeile s'au văietat și se vaietă mereu. Este de mirare ? Le-au luat bărbații, iar în case s'au oploșit cătanele. Din pricina aceasta, mulți țărani au apucat calea pădurilor. Fug din sate, poate în Bavaria.

— Și noi să stăm și să ne dăm pe mâna lor ? strigă Pribek.

În clipa aceasta erau încă toți în sala primăriei. Când Pribek se ridică, pregătindu-se să iasă, iar ceilalți după el, intră repede în încăpere unul din Poci-novice și vesti că straja care veghează în partea dinspre Loucin, a văzut ostași pe șleau. Toți îi așteptau, toți erau siguri că oastea nu-i va ocoli, și totuși vestea aceasta îi buimăci pe cei mai mulți și toți erau înfrigurați.

— Fie ! strigă bătrânul Serlovsky.

— Veniți, oameni buni, veniți repede ! îi îndemnă Pribek și ieși.

Toți îl urmară.

La ceasul acesta întregul sat era în picioare. Vestea despre oaste pătrunsese ca vântul în toate colțurile. De peste tot veneau în fugă bărbați, femei, bătrâni, flăcăi ; în piața satului era furnicar de oameni. Acolo li se alăturară și bărbații dela primărie, înarmați cu puști și cekane. În fruntea lor, Pribek cu drapelul chodean. Acesta fâlfâia din nou voios în boarea dimineții, căci peste noapte cerul se înseninase și era o zi minunată.

— Oastea a venit ! strigă Pribek. Au și început să prindă bărbați și să bată femei. Dacă vreți să vă supuneți, eu și toți ceștia care suntem din Oujezd și din Drazenov, nu ne dăm pe mâna lor !

— Nici noi ! Nici noi ! strigară toți, și în vuietul acesta se auzeau și multe glasuri de femei.

— Atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu, fiecare la locul său ! porunci Pribek.

— Femeile și copiii să intre în case ! strigă Serlovsky. Fiți pregătiți, ca la nevoie, de-ar fi să iasă rău, să aveți tot ce vă trebuie pentru drum ; imasașul din spate, care duce spre pădure, va fi liber !

În clipa aceasta, toate glasurile din piața satului amuțiră și toți rămaseră locului ca împietriți. Ropot de darabană pătrunse până la ei, iar goarna le sfâșie auzul. Cel dintâi care-și veni în fire, fu Pribek. El strigă oamenilor să aștepte oleacă, că se duce să vadă ce este, și dete fuga la ieșirea îngrădită. Cei doi Serlovsky și mulți oameni din Pocinovice, după el. Între case și printre copaci văzură sclipind arme și foind soldați. Dintr'o ochire își dădură seama că sunt mulți. Au împresurat satul dinspre răsărit și au ocupat drumul. Călăreți forfoteau de colo până colo, comenzi date cu glas tare sburau din ceată în ceată și răsunau până în sat.

Lanțul de ostași creștea și împresura încetul cu încetul tot satul, care se afla în vâlcea.

Pribek tresări. Câțiva călăreți veniră în goană spre el ; în fața ieșirii îngrădite a șleaului se opriră, și unul dintre ei începu să vorbească. Cele spuse de el fuseseră aduse de mai înainte la cunoștința celor adunați în piața satului, de către Serlovsky și Pribek, care tănuise doar că și cei din Lhota se predaseră cu ochii închiși.

Dar acum ostașul le mai făcu cunoscut că satul trebuie să se predea numaidecât și toate îngrădirile să fie ridicate. Bărbații să aducă toate armele, cei străini din sat, mai ales Matej Pribek din Oujezd, să fie dați pe mâna oastei, iar pentru siguranță și ca zălog, șoltuzul și douăzeci de țărani să vină neîntârziat în bivouac și să ceară iertare.

— Ca să ne arunce în temniță ! strigă unul dintre țărani.

— Și să ne spânzure ca răzvrătiți ! întări altul.

— Eu nu mă duc ! vesti șoltuzul Serlovsky cu glas tare.

— Nici eu ! strigară unul după altul și în vuietul

acesta se amestecau glasurile ascuțite ale femeilor care-și îndemnau bărbații să nu se ducă și să nu se supună.

— Suntem ca într'o capcană, oastea ne-a împresurat din toate părțile!

— Vom răzbi printre ei!

— După mine! strigă Pribek.

O zarvă și o învălmășeală nemaipomenită se iscară în piața satului. Multe femei începură să bocească, altele își îndemnau bărbații, cu toată stăruința, să nu se predea. Dar nici nu era nevoie. Vestea despre cele ce pătiseră aceia care se supuseseră mai jos de Oujezd, crunta poruncă, amenințarea comandirului și puterea sa năpraznică mânia ră pe chodenii din Pocinovice și-i oțeliră în desnădăjduita lor hotărâre. Mai bine moartea, decât să se predea astfel pentru suferințe noi și mai mari!

Pribek, cuprinzând cu privirea oastea din fața sa, își dădu seama că nu le va fi cu putință s'o dovedească sau chiar numai să i se împotrivească. Nu rămânea decât să răzbească printre oșteni. Deaceea duse pe chodenii în acea parte a satului de unde, după cum vedea, se putea ajunge mai repede în pădure și unde se aflau cei mai puțini ostași. Unii spuneau să aștepte până când se va întuneca. Dar propunerea aceasta nu putu fi luată în seamă, deoarece comandirul dăduse doar o scurtă păsuială pentru răspuns, iar dacă acesta nu-i va fi pe plac, va porni desigur la asalt. Deaceea nu puteau zăbovi.

— Cine poate, să încalece! Vom străbate pe la spate! strigă Pribek arătând hambarele lângă care stătea.

Dădu această poruncă fiindcă văzuse că grosul oastei se afla în fața ieșirilor din sat, între case și dincolo de imașuri. O ieșire neașteptată din hambare, pe aici, ar putea să-i surprindă. Înainte de a intra în această bașcă de scânduri și paie, își luară rămas bun. Nu dură mult. Matej Pribek își căută fata. Venea în urma lui, galbenă, tremurând, lângă bătrânul ei bunic care nu voise să rămână în casă.

— Tată, Manka, vă las cu Dumnezeu! Poate c'o să

ne mai vedem. Iar de nu, îngrijește-ți bine bunicul, fată. Să vă ajute dumnezeu.

Era palid când dele fetei și bătrânului tată uriașa sa mână dreaptă.

Moșneagul întinse brațul și-l binecuvântă cu semnul crucii. Pribek își mai întoarse odată capul și dispăru apoi în ceață. Dar drapelul său alb se mai putea vedea deasupra capetelor, până când la intrarea în hambar îl înclină.

Manka îl urmări neconținut cu privirea, și ochii îi erau plini de lacrimi ; în clipa aceasta se apropie de ea logodnicul care se dusesese după cai. Manka lăcrima, dar abia acum o podidi plânsul adevărat. El o îmbrățișă, o sărută pe gură, luă apoi dârlogul bălanului său și-l duse până la hambar. Aci se mai aflau și alți cai, iar îndărătul lor pedestrii în grupuri dese. În hambarul de alături era la fel. Toți așteptau doar semnalul ca porțile să se dea în lături, deschizându-le calea din arie împotriva oastei.

Soarele răsărise și lumina sa vie pătrundea prin crăpăturile late dintre grinzile hambarului, străfulgerând întunericul cu dungi aurii. Ele cădeau pe trupurile cailor, pe părul lor lins, pe șeile simple, țărănești ; ici aluneca pe dulămile albe ale chodenilor, colo pâl-pâia pe chipurile lor. Cei mai mulți dintre ei erau palizi, sugrumați de teama care cuprinde fără voie pe ori și cine înaintea unei lupte sângeroase. Ochii tuturor ardeau ca în friguri, inimile ropoteau, dar fiecare se împăcase cu soarta și strângea cu putere flinta sau tăiosul cekan ferecat.

În apropierea porții stătea Pribek aplecat și urmărea prin crăpături mișcările oastei. Când se ridică, făcu semn călăreților să încalece. Apoi strânse mâna tânărului Serlovsky, îi șopti ceva și se duse la ceata din fund, spunând încă odată fiecăruia ce are de făcut și unde să ochiască. Apoi trecu în hambarul de alături, ca să ia conducerea celor de acolo. În hambarul celălalt, ceata avea să fie condusă de tânărul Serlovsky. Acesta era pe cal, strângea smăcinat în mână pistolul încărcat și aștepta cu încordare semnalul stabilit, pe care urma să-l dea de alături tatăl Mankăi.

Câtva timp domni în hambar liniște adâncă. Numai câte un cal necheza sau izbea cu copitele în arie. De departe se auzeau goarne și darabane; în clipa aceasta, unul dintre aceia care se aflau în fața hambarelor, în partea dinspre sat, strigă că ostașii se apropie de acolo.

Nu se stinse bine acest strigăt, și din hambarul de alături se auzi un șuierat răzbitor. Porțile celor două hambare se dădură deodată la o parte, ca de o bruscă răbufnire, și un șuvoi de lumină orbitoare pătrunse înăuntru; în lumina aceasta țâșniră afară câțiva călăreți în frunte cu tânărul Serlovsky, iar în urma lor, ca un nor, ceilalți chodenii. Și odată cu acest nor alb, încă unul, în frunte cu Matej Pribek, care ținea în mâna stângă drapelul alb, fâlfâitor, iar în dreapta, deasupra capului, greul cekan de stejar al neamului său.

Flintele și durdele chodenilor detunară, puștile ostășești le răspunseră, și cele două tabere se aruncară una asupra celeilalte. O ciocnire înspăimântătoare. Desnădejdea oțlea brațul chodenilor. Cu cekanul, cu stratul sâneței, se băteau ca lei. În frunte tânărul Serlovsky, care se asvârlea ca o vijelie în talazurile bălției, lovind pe pedestrași în dreapta și în stânga.

La gardurile de mărăcini, lângă ziduri și în cele două hambare cu porțile vraiste, stăteau sătenii, femei și bătrâni, și urmăreau lupta cu spaimă și cu o groaznică înfrigurare.

Bătrânul Pribek, sprijinit de nepoata sa, stătea la colțul hambarului, neluând în seamă pe aceia care îi spuneau să se ferească de plumbi. Manka urmărea palidă și tremurând fiecare mișcare a acelor care se băteau, cu aceeași sălbatică opintire ca toți ceilalți săteni. Ea văzu cum cele două pâlcuri se ciocnesc și cum chodenii își lovesc potrivnicii prin surprindere și-i înghesue. În dârdora acestui vălmășag, în care cu colbul și fumul se amestecau dulămile albe și dolmane negre ale ostașilor, precum și scânteierea paloșelor și altor arme, nu se putea deosebi nimic. Răcnetele îngrozitoare și larma fără seamăn se răspândeau peste tot,

și strigătele oamenilor se împleteau cu vuietul detunăturilor și al trâmbițelor.

Manka se străduia în zadar să urmărească cu privirea pe tatăl și pe logodnicul ei.

— Manka, vezi drapelul nostru? întrebă bătrânul bunice.

— Il văd, colo, pata aceea albă... dar acum nu-l mai văd, nu mai este... Iată-l iarăși! Și iar a dispărut... Doamne, sfântă fecioară... nu mai văd nimic. Il vedeți voi, oameni buni? întrebă ea cu glasul tremurător, întorcând privirea speriată spre vecine.

Ele se uitară, se uitară, cu ochii țintă, dar nu mai putură zări drapelul alb care până atunci fusese încă în văzul tuturor.

În clipa aceasta începu să sune o trâmbiță din partea cealaltă, și de acolo, unde cu câteva clipe înainte o mână de ostași îndepărtase palăncile, pătrunse în sat și năvăli în goană mare o sotnie de scutelnici. Paloșele înălțate deasupra capetelor sclipeau în soare, pământul duduia. Bătrânul Pribek se prăbuși frângându-și mâinile, și începu să se închine.

Sătenii scoaseră un strigăt și căzură în genunchi, întocmai ca bătrânul Pribek.

Apoi nu mai ținu mult. Sotnia se rări, se răsfiră, și se putea vedea cum scutelnicii se îndreaptă către aceia care voiau să străpungă împresurarea și s'o ia la sănătoasa.

„Cine va izbuti să scape din mâna scutelnicilor?“ era întrebarea pe care și-o puneau toți în clipa aceasta, gândindu-se la ai lor de acolo.

Mai înainte ca soarele să prindă a dogorî, aflare răspunsul. Bătălia se sfârșise. Ostașii încălcară satul și îl jefuiră. Afară, pe câmpul de luptă, femeile și mamele umblau de colo până colo, căutându-și bărbații și feciorii. Fericite acelea care nu găseau pe nimeni, căci puteau fi sigure că ai lor au ajuns în pădure. Dar în fiecare clipă se auzea câte un țipăt sfâșietor, atunci când vreuna dintre femei recunoștea printre răniți sau morți pe unul dintre cei căutați. Voinicii zăceau singuri, neacoperiți sau sub cai, ori în pâlcuri întregi, astfel cum căzuseră.

Căuta și bătrâna Serlovsky, dar nu-și găsi nici feciorul, nici bărbatul. O minune că se încredea în norocul ei. Dar colo ! Logodnica. Bătrâna dete fuga la ea.

Pe iarba strivită, unde zăceau mulți ostași răniți și morți, precum și câțiva chodeni răniți, Manka îngenunchia plângând și frângându-și mâinile lângă trupul tatălui ei mort. Matej Pribek zăcea în dulama sa albă, pătată de sânge, cu prăjina drapelului chodean lipită strâns de trup ; mâna sa dreaptă, înțepenită, ținea încă încheștat vechiul cekan de stejar. Pânza albă a drapelului, sfâșiată, călcată în picioare, stropită de sânge. Trupul uriaș al chodeanului era întins drept de tot ; fața sa era încruntată. Astfel se sfârșise cel din urmă stegar al chodenilor. Vitejia cu care se bătuse și apăraseră steagul, o dovedeau numeroșii ostași răniți și morți din jurul său.

Bătrânul Pribek îngenunchie lângă feciorul său, aplecând peste el capul său alb. Lacrimi se rostogoleau din ochii moșneagului. El nu se văieta; gema doar de durere și ofta. Ostașii care culegeau pe camarazii lor răniți, se opreau în fața acestui grup, auzind tânguirea chipeșei fete cu părul auriu.

— Vai, vai, vai, bunul meu tată iubit ! Fecioară Maria, ce o să ne facem acum fără tine ! Și tu, bunicule amărît, privește, aici zace feciorul tău. Vai, vai, tată iubit !

Dar Matej Pribek nu mai auzea jalea fiicei sale ; și era mai bine pentru el acum. Se dusesese pe alte meleaguri, unde nu era asuprire boierească și unde nu trebuia să mai vadă cum se siluește și se nimicește libertatea chodeană.

XXIV

De primăvara acestui an nici nu-și mai aminteau oamenii din ținutul chodenilor. Cu câtă tragere de inimă munciseră atunci pe ogoare, slobozi, fără clacă, fără teamă de stăpân ! Și toți trăseseră nădejdea că la seceriș va fi și mai bine, așa cum trebuia să fie, că la timpul acela judecata îi va fi pus din nou în drepturile lor și vor sorbi din plin și fără teamă libertatea

răvniță. Și iată că înainte de seceriș !... Ce furtună năpraznică a zdrobit nădejdea, ba chiar siguranța tuturor chodenilor în vremuri mai bune, de libertate ! Vuietul a amuțit, și ce este acum !

La Pocinovice sângele a curs din belșug, și totuși în zadar. Mai bine de aceia care au rămas pe câmp, ca Matej Pribek, și de aceia care au pierit de pe urma rănilor primite acolo. Nu numai unul din ceata hotărîtă a lui Pribek a izbutit să-și taie drum printre ostași și să scape. Dar aceștia duceau acum o viață grea în păduri și în Bavaria megieșă. Care dintre acești fugari va îndura multă vreme viața de acolo ? Nu-i vor sili oare nevoile și neliniștea, acest pârdaľnic „dor de casă“, să se întoarcă și să se milogească, ca aceia dela Hamr ? Lor le-a prorocit bine soarta Matej Pribek !

Ii iertau, da, dar cum ! Peste șaptezeci dintre ei au fost svârliți în lanțuri în temnițele din Plzen, Tyna și Stribra. Rău se purtau cu ei acolo și-i băteau ca pe hoți.

În acest timp, bucatele se coceau pe câmp și veni vremea culesului. Dar nu era culesul pe care-l așteptaseră chodenii cu atâta bucurie.

Înainte de seceriș, țăranii fură chemați la cancelaria din Trhanov; nu toți odată, ci sat după sat, și acolo toți, răzeși sau țăranii nevoiași, trebuiră să jure pe sfânta evanghelie că atât ei cât și urmașii lor sunt și vor fi iobagi supuși ai înălțimei sale boierului Maximilian Lammingier de Albenreuth și ai urmașilor săi, și că, cu credință și smerenie, făgăduesc închinare, supunere și ascultare înaltei lor stăpâniri.

După ce rostiră jurământul, li se mai citi o teșche-reă, în care era scris că toți chodenii recunosc că vechile lor drepturi și urice nu mai au putere și că nici-odată, așa precum zice și poruncește înaltul dires împărătesc, n'au să mai meargă la judecată împotriva stăpânirii lor, ci se vor supune aceluia *perpetuum silentium* ce le-a fost poruncit.

Tăcuți, fără o șoaptă, intrau chodenii în cancelarie, și muți și încruntați așteptau afară până când erau chemați. Nu mai erau printre ei oameni ca sireapul Brychta, niciun Serlovsky, nici măcar un Matej Pri-

bek. Mulți se căiau în cugetul lor, iar aceia care nu se căiau, știau bine că tot nu le-ar fi de niciun folos.

Rosteau jurământul cu glasul înăbușit; mulți se poticneau câteodată și tremurau când, cu mâinile greoaie și bătătorite, iscăleau acele hârtii cu care ei înșiși își astupau gura, își legau brațele, își dădeau moartea.

Suspine adânci și dureroase se desprindeau din piepturile bărbaților chodeni, când ieșeau din cancelarie. Acum erau robi cu trupul și cu sufletul, un bun al stăpânirii hulite.

Gândul acesta îi apăsa, și totuși nu i-a răscolit atât de crunt ca atunci când au trebuit să și făptuiască ceea ce au făgăduit la cancelarie. Indată ce veni timpul secerișului, stăpânirea se opinti în dreptul ei și îi goni pe chodeni la clacă. Și mai înainte fuseseră siliți să facă această muncă, ei și părinții lor. Dar ce deosebire între truda de-acum și cea de atunci, în socotirea zilelor de clacă, în purtarea față de ei și în corvezile ce trebuiau să le îndeplinească!

Țăranii de frunte și cu greutate, care fuseseră la Hamr, erau puși la muncile cele mai grele și mai istovitoare. Li aduceau din sate și din temnițele unde mai zăceau încă, și-i trimiteau în lanțuri la clacă.

Era nemaipomenit. „Vechilul“ Syka și bătrânul Psutka din Postrecov, Pajdar din Pocinovice și mulți alți vecini care albiseră în cinste, munceau la moșia boierului, cu lanțuri la picioare, ca potlogarii și uci-gașii. Toți aceia care fuseseră amestecați în răscoală, toți care scosese un singur cuvânt, erau pedepsiți. Nu l-au uitat nici pe vecinul din Domazlice, pe Just, și l-au închis fiindcă i-a asmuțit și i-a întărâtat pe chodeni. Ba din Praga veni vestea că și pe vechilul lor l-au asvârlit în temniță, nefiindu-i de niciun folos că era de viță boierească și că avea neamuri în nobilime, care s'au rugat pentru el.

Iar despre trimișii chodenilor, despre bătrânul Hruby, Kozina, Poznașul, Nemec din Mrakov, Pec din Chodov și cei doi tovarăși ai săi de drum, nu se auzea decât că sunt încă la închisoare.

Când cei mai destoinici, cei mai hotărâți chodeni erau

întemnițați sau la clacă în cătușe, se putea oare ca întregul ținut al chodenilor să nu fie cufundat în tăcere și jale? Secerișul era în toi, dar tăcut, fără cântece, suferința trecea, dar truda rămânea. Toamna cerea noi munci, iar stăpânirea altă clacă. Chodenii o îndeplineau încruntați, muți și fără să crâcnească atunci când logofeții și slugile boierești se răsteau la ei, purtându-se mai aspru decât vreodată înainte. Cel mult dacă suduiau în sinea lor sau scrâșneau din dinți; dar cei cu cugetul mai slab începură să învinovățească pe aceia cărora mai înainte li se alăturaseră cu râvnă și înflăcărare, pe răposatul Pribek, pe Syka, pe Hruby și pe Kozina, pentru că porniseră totul fără folos și spre răul tuturor.

Numai bătrânul Pribek, tatăl răposatului Matej, tăcea.

Din ziua când încăierarea din Hamr și Pocinovice s'a sfârșit atât de trist, când a pierit singurul său fecior, toate s'au schimbat. Cei optzeci de ani și mai bine, pe care îi ducea în spinare, începură deodată să-l apese greu.

Nimic nu mai părea să-l sinchisească; nimic nu-l mai bucura. Ceasuri întregi stătea acasă, în odaie, lângă butucul de tei sau pe pat, ori în grădină când dogorea soarele, mereu singur și numai singur, cu capul plecat, dus pe gânduri, cu privirea pironită în pământ. De câteva ori Manka îl crezu adormit, dar când se apropie tiptil de el, îl auzi vorbind încet cu el singur, cu gândul la răposatul ei tată. Iar odată, când se afla îndărătul lui, bunicul își ridică ochii, parcă ar fi avut pe cineva în fața sa, și zise:

— Steaua cu coadă... așa precum am spus!

Și întorcând capul, îl coborî deodată și adăugă încet:

— Dreptate e asta? Asta, dreptate?

Nepoata știa la ce se gândea. Lucrurile acestea nu-i ieșeau moșneagului din minte, și de altceva nu-i păsa. De câte ori nu-i ceruse sfatul când era nedumerită, dar el abia dacă-i răspundea, parcă n'ar fi auzit-o sau n'ar fi înțeles-o. Un gospodar cum fusese el! Acum tânăra fată trebuia să vadă singură de toate, să-l îngrijească

și pe ei, să-l dădăcească întocmai ca pe un copil. Și-l îngrijea. Adânc i se săpaseră în minte cuvintele rostite de tatăl ei, când își luase rămas-bun înainte de bătaie. Și întocmai îi îndeplinea vrerea; mai bine nu-l putea îngriji pe bunicul ei. Indată după înmormântarea tatălui, îl dusesse pe moșneag acasă. Dar cum a fost întoarcerea aceea și ce migală a fost să cârpească la loc gospodăria! Ca toate gospodăriile din Oujezd, fusese pârjolită și a lor.

Dar Manka era fata lui Matej Pribek. Alta n'ar fi știut să se descurce. Manka trudea însă din zori și până în noapte, în timp ce argații făceau clacă pe moșia boierului. Numai muncă grea și câtă osteneală! Dar nu-l putea uita pe tatăl ei, și apoi grijile! Bătrânul Serlovsky izbutise atunci să-și taie drum, cu feciorul său, printre rândurile ostașilor; totuși, cam prin toamnă s'a întors acasă și a muncit și el în lanțuri pe moșia boierului. Dar feciorul său a rămas în țara nemțească, căci i se dase de veste că stăpânirea îl caută cu tol dinadinsul și că desigur i-a hărăzit o pedeapsă deosebit de grea. Ce-o să mai fie? Când se va întoarce? Dar o să mai poată oare să se întoarcă vreodată?

Asta o mânăie mai mult pe fata lui Pribek.

Cimpoiul lui Jiskra Rehurek și scripca tatălui său orb atârnau nemișcate în par și nu mai răsunau niciodată. Nici ucenici nu mai veneau. Cine se mai gândea la muzică pe timpurile acestea? Cimpoierul făcea pe vâtaful la răzeșia lui Kozina. Se simțea mare nevoie de el acolo și era bine că Jiskra se gândise la prietenul său și la familia cumătrului. E drept că bătrâna Kozina și Hanka munceau din puteri și răsputeri, dar numai cu brațele lor nu le puteau da la toate de căpătâi. Din ziua când Jiskra le ajutase la fugă, el nu le mai părăsise. Din pădurea Zelenov le adusesese acasă și stătea acum aproape toată ziua cu ele. Numai de câteva ori a fost împiedicat și asta mai ales când a trebuit să se ducă la castel, unde muschetarul l-a șfichiuit din nou sdravăn cu muiava, și apoi când era nevoit să meargă la clacă.

De câte ori venea la răzeșie, tânăra Kozina se simțea mai voioasă, cimpoierul Jiskra îi era drag, fiindcă

era cel mai bun prieten al bărbatului ei, fiindcă putea vorbi cu el în voie despre Jan, astfel mai ușurându-și oleacă inima. De mama lui Jan nu era prea apropiată. Bătrâna din casa rămasă părinților se ferea de ea, simțind că tânăra o învinovățește în sinea ei pentru că a pricinuit toate acestea. Dacă nu l-ar fi îndemnat ea pe Jan, dacă n'ar fi dosit acele hrisoave nefericite, desigur că Jan n'ar fi pornit pricina cu boierul, și oricum nu în felul acesta.

Jiskra izbutea uneori s'o înveselească pe întristata Hanka și să-i însenineze fața mohorâtă ; dar după puțin ea cădea din nou în hăul grelelor ei gânduri. Trudea, se îngrija de toate, peste tot era cea dintâi, dar câteodată se făcea nevăzută, chiar și dela cea mai grea muncă, și câțva timp stătea ascunsă. Argații n'o mai căutau, căci știau bine că răzeșița, neputându-se stăpâni, se dusesse să plângă în odaie sau în căsuța fântânii.

Chiar în timpul judecății dela Curtea de Apel s'a cerut deputăției chodenilor să recunoască întru totul că vechile lor urice nu mai au nicio putere și să jure supunere și iobăgie domnului Lamminger. Dar atunci, cu bărbăție și într'un singur glas, chodenii s'au îndărătnicit, iar când au fost duși la închisoarea din primăria Orașului-Nou, au urmat să se împotrivească. Dar acolo n'au fost lăsați multă vreme împreună. Pe bătrânul Hrubby și pe Kozina i-au despărțit de ceilalți, deoarece la judecată se simțise că ei sunt capii și cei dintâi urzitori ai răzmeriței ; și fiecare fu întemnițat singur.

Oamenii din deputăție se mai văzură apoi încă odată, în ziua când li se citi hotărîrea. Bătrânul Hrubby și Kozina, priviți drept cei mai vinovați, fură osândiți la un an închisoare. Ceilalți fură vestiți că vor fi lăsați să plece îndată ce vor iscăli teșchereaua că recunosc starea lor de iobăgie. Unul din domnii consilieri le mai aduse la cunoștință nefericitul sfârșit al răscoalei din ținutul lor, întregind că toate satele s'au predat, iar oamenii au adevărit prin semnătură supunerea lor de iobagi.

Vestea aceasta fu hotărîtoare pentru chodenii șovăelnici, cărora temnița le răpise toată inimoșia și pe care îi ardea dorul de casă și de ai lor. La ce bun să se mai împotrivească ?

Nemec din Mrakov iscăli cel dintâi, după el Pec și apoi unul după altul, până la Ecl Poznașul, care la alaiul de lăsată secului ținuse o cuvântare atât de frumoasă despre moartea harapnicului boieresc ; el își puse cel din urmă semnătura sub a celorlalți... și astfel se sfârși și asta ! Li se dete drumul, erau slobozi ca pasărea, și totuși niciunul nu se bucura. Cu pași rari, ca din fața unui mormânt, se depărtară de masa pe care iscăliseră supunerea.

Unul dintre domnii consilieri ai Curții de Apel ceru apoi încă odată lui Hruby și lui Kozina să iscălească și ei. Șoltuzul cu păr alb din Drazenov întoarse capul, iar nepotul său, privind drept în ochii boierilor, cuvântă :

— Lomikar ne poate sili să facem clacă; dar cine spune că drepturile noastre nu sunt bune? De ce-am făcut toate astea, de ce ne-am judecat, de ce la Viena am ajuns până la curte, de ce aici am zăcut în temniță, de ce a curs sânge! Și acum să spun : „Totul a fost fără noimă, totul a fost o nerozie ?“ La urma urmei, înainte de a începe, am judecat și am cumpănit totul temeinic. Drepturile noastre sunt bune. Dumnezeu să hotărască...

Chodenii care iscăliseră, își lăsară în jos privirea auzind vorbele astea, iar când ieșiră și trecură în urma aprobului pe lângă Hruby și Kozina, deabia cutezară să-și ridice ochii. Ei plecară, dar șoltuzul din Drazenov și nepotul său fură duși din nou la închisoare, din care nu ieșeau decât când erau trimiși la corvezile întemnițaților.

Lumea se închise pentru Kozina. Era iarăși singur cu nădejdea sa spulberată, cu grijile și teama de soarta alor săi. Mare îi era și mâhnirea că fusese despărțit de unchiul Hruby. Toți au fost atât de slabi, numai el, bătrânul șoltuz bolnav, a rămas dârz ! Dacă încaltea ar putea fi lângă el, să-l îngrijească ! Kozina rugă să i se îngăduie aceasta, dar fără folos.

Astfel se scurse zi după zi, una mai nesfârșită decât

alta și fiecare mai trudnică și mai apăsătoare. Când consângenii săi fuseseră sloboziți din închisoare, ceva svâcnise în pieptul său. Se gândea și acum de multe ori la ei și-i vedea lângă neveste și copii. La aceștia zăbovea în cugetul său timpul cel mai îndelungat. Iși amintea de nevastă-sa și o vedea nemângâiată și chinuită, o vedea și pe bătrâna sa mamă, așa cum o cunoștea, posacă, dar fără a se jelui, și totuși suferind îndoit. Hanka plângea numai după el, însă bătrâna mamă era amărită și din pricina acestei lupte nefericite, văzând toate nădejtile zădărnice. Ea nu mai așteaptă, vai, libertatea de aur, de dragul căreia a ascuns și a păzit ca o comoară vechile urice și pentru care feciorul ei a fost silnicit și a îndurat atâtea. Dar Pavlik și Hanalka ! Inima i se cutremura când se gândea ce singuri și nefericiți sunt, sau când își amăgea sufletul cu icoane din trecut, când își amintea de viața copiilor săi, de râsul și de gingășia lor, când i se părea că le aude glasurile și pașii mărunți de câte ori veneau în fugă la el.

Se gândea cu câtă grabă se va duce Hanka la Kle-nec, când va afla că Poznașul s'a înapoiat, și cum îl va întreba de bărbatul ei, și ce tristă se va întoarce acasă când va afla că el nu va veni atât de curând ! Cum s'or fi descurcând la răzeșie fără el, câte griji și neajunsuri o fi având Hanka ! Iar el ! Nu vede pe nimeni, e ca îngropat de viu ! Dacă încaltea l-ar ajunge o veste, cum mai merge pe acasă și în ținutul chodenilor.

Cum merge acolo ! Kozina își încruntă sprâncenele și fără voie strânse pumnii când își aminti de ticăloșiile săvârșite asupra chodenilor și asupra lui.

Strigătoare la cer erau toate, și nicăieri un sprijin, nicăieri dreptate. Și ce va fi când se va întoarce acasă, când se va duce la clacă și va trebui să înghită toate ocările și batjocurile stăpânirii ! O, dacă s'ar deștepta din morți răposatul tată și strămoșii, ce s'ar mai tânguî !

În cugetul lui nădăjduia că va veni cineva la el, la Praga ; și mai ales pe Hanka o aștepta. Trecea însă zi după zi, se scurse o săptămână, iarna bătea la ușă,

și nimeni nu veni. Kozina era dezamăgit și suferea. Cum, s'ar putea oare să nu fie lăsat nimeni să vie la el? Nu se înșela. Măcar dacă ar fi aflat că Hanka, neputând veni ea însăși din pricina muncilor și grijiilor, l-a trimis totuși pe credinciosul său prieten Jiskra Rehurek, cimpoyerul, și cât s'a străduit acesta să-l poată vedea pe consăteanul său, cum a alergat dela Ana la Caiafa, cum s'a rugat, cum s'a milogit, câte zile a umblat în jurul temniței, rugându-se mereu și tot mai stăruitor, și cum în cele din urmă a fost alungat cu de-a sila! Dar nici măcar asta n'a aflat Kozina.

Se așternu o iarnă fără sfârșit.

Tânărul întemnițat nu înceta să întrebe de bătrânul său unchi și să roage să fie dus la el. Că bătrânul șoltuz este bolnav și că-i merge mai mult rău decât bine, asta i se spuse lui Kozina; dar altminteri îi nescotiră cererea. Tânărul răzeș își dădea seama că e urgisit ca un tâlhar de rând, cu toată asprimea, și că adevărații răufăcători, n'o duc mai rău. Gândurile sale învrăjbite căutau pricina năpastei care se abătuse asupra lui și asupra chodenilor... și n'o găseau decât în Lamminger. Cugetul său se îndârjea și mai mult când își închipuia că boierul din Trhanov ar putea să intre deodată la el și să-i făgăduiască libertatea, dacă se leapădă de totul și recunoaște că a greșit când a spus că vechile lor hrisoave mai au putere; și știa că într'o asemenea clipă s'ar uita drept în ochii lui Lamminger și ar svârli un „nu“ hotărît în fața acestui împilător, înfruntându-i privirea tăioasă și amenințătoare, ca atunci când a venit la Oujezd să ceară vechile lor pitace.

XXV

Intr'o după-amiază senină și caldută de Mărțișor, temnicherul îl scoase pe Krystof Hruby din chilioara sa în curtea temniței. Bătrânul unchi al lui Kozina era foarte slăbit și nu putu face nici măcar îngăduita plimbare, ci se așeză îndată pe banca butucoasă care se

afla în partea dinspre soare a clădirii. Șoltuzul din Drăzenov era tare prăpădit. Dela judecata din fața Curții de Apel, unde rămăsese neclintit în credința sa, nu se bucurase de nicio înlesnire. Intemnițarea nu-i ajutase la nimic, iar veștile din ținutul chodenilor, precum și grija de cele ce se întâmplă acasă, de unde nu mai primise nicio știre, îl dăărâmaseră de tot. Acum își întinse bine picioarele în soare, puse mâinile pe genunchi și se uită la cerul senin și strălucitor, pe care de multă vreme nu mai avusese parte să-l vadă. După câțva timp coborî obosit privirea slăbită și-și plecă capul cărunt. Ședea neclintit, cufundat în gânduri, și nu se mișcă decât în clipa când îl scutură tusea. Atunci își înălță capul îmbătrânit. Văzu pe pământ, în fața sa, o umbră care se oprise lângă el.

— Cum merge, moșule? întrebă pe Hruby un boier așezat, îmbrăcat cu un surtuc de culoarea garoafei, poturi negri, colțuni negri, și ținând în mână un baston drept cu plăci de argint.

— Destul de rău, boierule, răspunse bătrânul chodean, întorcând capul către medicul care se afla lângă el. Abia pot să-mi mai urnesc picioarele. Puterile mi se duc ca apa. Pe vremuri mai puteam măcar să dorm, dar acum nici asta... Și jungheturi în mădulare; de aia mă topesc așa.

— Lasă, moșule, că am să-ți dau niște prafuri.

— Ehei, boierule, mie nu-mi mai ajută nicio spițerie. Primăvara asta dau ortul popii, și e mai bine așa...

— Ei, moșule, de ce să mori? De viață nu se satură nimeni.

— Dreaptă vorbă, boierule, când omului îi merge bine, dar alde noi...

— Nu te teme, o să-ți treacă.

— Nu cred, boierule, și la ce mi-ar folosi? Mai bine s'ar sfârși odată cu mine, așa cum doresc și dumealor, numai drepturile noastre să ni le dea. Dar pe acelea nu ni le dau, și tocmai asta-i...

Moșneagul își scutură fără vlagă mâna. În clipa aceasta începu să-l înnece tusea. Doctorul îl privi nu fără milă. După ce i se mai domoli tusea, Hruby își îndreptă privirea spre medic și zise:

— Și dacă ești bun, boierule, poți să-mi spui ce face tânărul nostru Kozina?

— Kozina? E zdravăn. Se vede că aveți același sânge. Nerozilor, ce e în capul vostru? Dece nu vă supuneți?

Hruby întoarse capul său alb.

— Nu, nu, domnule doftor, e păcat să vorbim de asta. Dar lui, îi merge bine, n'are niciun beteșug?

— Kozina? N'are nimic, răspunse tăios medicul, scos din fire de dârzenia chodeanului, și se pregăti să plece.

— V'aș mai întreba ceva, boierule! îl opri Hruby. In ce parte se află târgul nostru Domazlice?

Doctorul se uită mirat la bătrân.

— Dece întrebi asta?

— Iacă așa. Ca să văd cerul care se boltește în partea aceea peste locurile noastre.

Medicul își îndreptă ochii spre soare, făcu apoi o mișcare cu mâna și zise:

— Aici, în partea aceasta este Domazlice și ținutul vostru nenorocit, încăpățânatule.

Dar glasul său nu mai suna atât de aspru, iar când plecă, se mai uită odată în urmă la bătrânul chodean. Acesta își purtă ochii spre partea de cer sub care se înălțau munții Sumavei și unde se afla nefericitul său loc de baștină, pentru care suferea și la care se gândea fără preget.

În clipa când doctorul ieșea din primăria Orașului-Nou, îl întâmpină consilierul Paroubek dela Curtea de Apel, și acesta îl opri, întrebându-l unde se duce.

Medicul îi răspunse la întrebare și-i spuse apoi că a stat de vorbă cu bătrânul chodean.

Consilierul Paroubek clipi din ochii săi puțini sașii și zise:

— Știi ce-a spus consilierul Knecht despre el și despre nepotul său? „*Echter böhmischer Dickschädel*”¹ a spus și s'a uitat la mine.

Și Paroubek făcu o strâmbătură care-i adună toate sbârciturile sub ochiul stâng, cu care se uita chiorîș.

¹ În original, în limba germană „Un adevărat căpățânos boom” (n. tr.)

— Dar așa sunt oamenii aceștia, adăugă el; și decăt să se lepede de credința ce o au în drepturile lor, mai bine s'ar lăsa legați de cai și sfârtecați. Kozina a întrebat la ultima înfățișare de ce-l silim, dacă suntem atât de siguri că drepturile lor nu mai sunt bune. Că el vorbește cum îi poruncește cugetul și că nu poate altfel.

— Și totuși ați fost destul de îngăduitori cu ei, spuse doctorul.

— Haha, te-ai așteptat la spânzurătoare și la roată ! Dar nu uita că nenorociții aceștia au fost înșelați. Nobilul lor avocat e un nobil coțcar, un șarlatan. Ce mai bănet a stors dela ei, pentru cai, pentru caleașcă, pentru mai știu eu ce ! Și ne mai mirăm că nu pot uita ce-a fost odată, ce drepturi au avut. Ceilalți s'au liniștit acum. Toți au jurat că vor sluji cu credință... înafară de aceștia doi.

— Și peste un an se va muia și Kozina. Bătrânul nu cred s'o mai ducă mult.

— Hm, nu știu, dar chiar dacă ar duce-o...

— Cum adică ?

— Am să-ți spun. Hotărîrea noastră nu l-a prea mulțumit pe Lamminger. După cât am auzit umblă s'o dărâme. Vrea să treacă pricina dela Curtea de Apel la Curtea Penală.

— Și crezi că va izbuti ?

— Hm, nu uita că e Lamminger. Chodenilor le-a mers la Viena destul de bine la început, și avocatul Straus le-a îndrumat procesul pe o cale foarte bună. Dar Lamminger a dat totul peste cap. Are mulți prieteni și înafară de asta știe că pricinile țăranilor și răskoalele nu sunt bine văzute de către cei de sus.

— Și dacă prigonirea trece la penal? îl întrerupse doctorul.

— Atunci mișcarea chodenilor va fi privită drept răskoală și...

— Și atunci se găsește paragraf după paragraf, până când se ajunge la spânzurătoare, întregi medicul.

— Da, da, întocmai cum se dă licoare după licoare, până când bolnavul e lecuit pe lumea cealaltă. Mare știință, medicina asta, nu ?

Manka Pribek gospodărea tot singură. Drept răzeș trecea, ce e drept, bătrânul Pribek, bunicul ei, dar el nici nu se sinchisea de gospodărie. Pentru o femeie, și încă pentru una atât de tânără, grijile acestea erau grele, prea grele. Dar nici altminteri chipeșa fată nu se simțea mai în voie. Logodnicul se afla încă în surghiun în Bavaria.

Tânărului începuse să-i fie dor de acasă și din când în când trimitea câte un sol la părinți, ca să-i întrebe dacă se poate întoarce. Dar bătrânul său tată îi dădea de fiecare dată sfatul să mai stea, că nu se poate merge încă la sigur și că boierii tot îl mai caută. Astfel, tânărul chodean petrecu fără voie zile amărâte, muncind la singuratica răzeșie nemțească din pădure, nu departe de hotar.

În timpul acesta — anul se apropia încetișor de sfârșit — tânărul Serlovski făcu de două ori logodnicei sale și siesi o mare bucurie. Intr'ascuns, prin păduri, el veni în Boemia, și în puterea nopții se strecură până la Oujezd, și tot în taină, pe întuneric, se făcu nevăzut. Ultima oară — era înainte de Paști — el se jură că nu mai poate răbda în țara nemțească și că mai bine stă un an la gherlă și la nevoie merge în lanțuri la clacă, decât să mai rămână acolo printre străini.

Manka îl îmbună, îl molcomi și-l rugă să mai aibă răbdare, până când tânărul făgădui în sfârșit că va mai răbda câțva timp. Totuși fata nu era mulțumită, temându-se că flăcăul iubit nu va putea să birue dorul de țară. Cât s'ar fi bucurat să-l aibă acasă, să-i fie nevastă, și totuși nu ascultă povața vecinilor mai în vârstă care o învățau să se ducă la boier, când acesta se va întoarce la Trhanov, și să se roage pentru logodnicul ei.

— Ar veni tata după mine; nu, asta n'am s'o fac niciodată.

În schimb Hanka întreba zi de zi dacă boierii s'au întors. La începutul primăverii, tânăra răzeșiță plecă la Praga ca să meargă la închisoare și să-l vadă pe Jan și pe bătrânul unchi. Se grăbea să ajungă acolo și n'avea astâmpăr, se bucura și se îngrozea de clipa

când îl va avea în față pe bărbatul ei. Iși amintea totuși că astă toamnă Jiskra nu fusese lăsat să-l vadă pe Jan.

Dar cimpoyerul era un străin, pe când ea este nevasta și mama copiilor celui înțemnițat, și poate că n'o să fie nimeni atât de îndărătnic și de neomenos ca s'o alunge dela poartă ! Și totuși așa s'a întâmplat. Hanka n'a avut mai mult noroc decât Jiskra Rehurek. Zadarnic s'a rugat, zadarnic a plâns și a vrut să dea temnicerilor toți banii ce-i avea la ea. Ei n'au lăsat-o să intre ; Hanka a izbutit doar să-i înduplece să-i spună lui Jan că nevasta sa a fost acolo.

Kozina, de ajuns de deprins cu asprimea la care era supus în închisoare, nu voi totuși să creadă că nu i se îngăduise să stea câteva clipe de vorbă cu nevasta sa. Atât de aproape fusese de el ! Inima i se strânse, dar îndată începu să fiarbă de mânie; urmări în gând pe nefericita Hanka, o vedea plecând dela închisoare, întorcându-se acasă. Nu știa cât de abătută era și că aproape tot drumul a plâns, și că în lacrimi a izbucnit și acasă, când au întâmpinat-o bunica și copiii, ca să-i ureze bun sosît și s'o întrebe ce vorbă le-a trimis tatăl lor.

Acum că venise luna lui Florar și totul înverzea și înflorea minunat în lunci și pe pripoare, Hanka începu să întrebe dacă au sosît boierii. În alți ani pe vremea asta, stăpânii erau totdeauna la castelul Trhanov; anul acesta, însă, întârziaseră. Poate că Lomikar n'are încă încredere în țărani ingenușiați, poate că se teme de izbucnirea altei zăverii când va veni pe acolo, gândeau oamenii din părțile acelea. Dar nimănui nu-i părea rău că nu se arată. Numai Hanka ar fi fost bucuroasă să afle că boierii s'au întors. În sinea ei, fără a mai spune și altora, se hotărîse să se ducă la castel, la boiereasă, și să se roage de ea ca Jan să fie slobozit din temniță. Hanka avea încredere în nobila doamnă, căci auzise că nu e atât de nemiloasă ca boierul ; și apoi își puna toată nădejdea și se bizuia pe inima ei. Căci boiereasa era doară și ea nevastă și mamă. Și dacă nu-l va putea ajuta pe Jan să scape din închisoare înainte de ziua hotărîtă, Hanka nădăjduia că încaltea îi va înlesni ei puțința de a pătrunde până la el. Era

hotărîtă să ia din nou drumul spre Praga și, pentru a-l bucura pe Jan, să-l ducă și pe Pavlik acolo.

Dar primăvara trecu, veni vremea secerișului, și boierii tot nu sosiseră la castelul Trhanov. Hanka începu acum să nu se mai bizue pe ei, căci peste puțin va fi trecut anul la care fusese osândit Jan, și el se va întoarce acasă. Strângerea de inimă se domoli, fața tinerei răzeșițe se mai luminează puțin, iar cu Jiskra și cu Dorla nu mai vorbea decât de venirea lui Jan. Și când aceștia plecau, vorbea cu Pavlik și cu Hanalka despre tatăl lor și le spunea că se va întoarce în curând dela Praga; le povestea despre el în toate duminicile când era singură cu ei, și în orice clipă de răgaz, mai ales când îi culca și-i învăța să se roage pentru el.

Apoi veni timpul mult dorit. Hanka îl aștepta pe Jan în fiecare zi, în fiecare ceas, cu încredere, nerăbdătoare, ba uneori se ducea chiar să-l întâmpine, cu copiii. Dar se făcuse toamnă și acum era peste un an de când Jan plecase de acasă și mai mult de un an de când fusese osândit. Increderea ei liniștită și bucuroasă începu să se destrame, și în Hanka se cuibăriră din nou teama și strângerea de inimă dinainte, iar nădejdea nu mai prinse aripi.

Intr'o seară mohorâtă de toamnă, se întorcea în satul ei de baștină, unde se dusesese pentru treburile gospodăriei și unde nădăjduse tainic să-l întâlnească pe Jan.

În clipa aceasta, când se întorcea singură, iar tristețea i se așeza pe suflet, întocmai cum amurgul trist al acestei înserări tomnatice se așternea peste întregul ținut, văzu deodată la capătul satului o mulțime de oameni care ascultau o veste oarecare.

— Lomikar nu se mulțumește numai cu atât, închi-soarea nu-i ajunge, se auzi un glas din gloată. Incepe o nouă judecată ! Ați auzit ? La Klenec au venit oameni dela castel și l-au ridicat pe Poznaș și pe Syka. Ii duc la Plzen.

Hanka păli, dar în aceeași clipă îi veni inima la loc. De bărbatul ei nu spuneau nimic, și totuși vestea o înmărmuri.

A doua zi, când se știu mai amănunțit că oamenii

veniseră pe neașteptate nu numai după Syka și după Poznaș, dar și după Pajdar din Pocinovice, după bătrânul Serlovsky, după Pec din Chodov, după Nemec din Mrakov și după toți aceia care merseseră în deputăție la Viena și la Praga, și că au fost duși în lanțuri la Plzen, Hanka își dădu seama, frângându-și mâinile, de ce n'a venit încă bărbatul ei, cu toate că anul de închisoare la care fusese osândit trecuse demult. Iar când Jiskra Rehurek intră în odaie, răscolit de teamă, ea strigă cu toată desnădejdea :

— Jiskra, Jan nu se mai întoarce !

XXVI

Pe la mijlocul lui Făurar 1695, temnicerul și un ostaș duseră într-o după-amiază pe Jan Kozina din celula sa într'alta. Afară era vijelie și geamătul ei pătrundea până în sala pustie a temniței. Intrând în celulă, Kozina rămase o clipă în prag, se uită împrejur și se repezi apoi atât de navalnic, încât în zăngăniră lanțurile dela picioare. Se opri în fața unui pat tare, acoperit numai cu paie, pe care zăcea Krystof Hruby din Drazenov. Primăvara trecută, când moșneagul vorbise cu medicul în curte, el fusese sigur că i se apropie moartea. Dar ea nu venise, și unchișul lăncezea a doua iarnă la închisoare. Pa fața sa galbenă și scofâlcită și în ochii stinși se putea citi că în acest timp nu adunase puteri noi. Slăbise atât de mult, încât nepotul său mai să nu-l recunoască la prima vedere.

Unde era șoltuzul din Drazenov, bătrân ce-i drept, dar cu fața netedă, cu ochii limpezi și scânteietori, moșneagul acela impunător, cu înfățișarea unui boier dela țară ? Acum zăcea moleșit și fără vlagă. Părul său lung, care și înainte fusese colilie, se făcuse în închisoare alb ca zăpada.

Când Kozina se apropie de el, bătrânul îl măsură o clipă cu privirea. Apoi fața sa slăbită se însenină și un zâmbet obosit îi înflori pe buze. Hruby nu-și mai văzuse nepotul din ziua când la Curtea de Apel li se citise

hotărîrea, iar consăngenii lor iscăliseră nefericitul act de supunere și plecaseră apoi acasă, în ținutul îngenuchiat al chodenilor.

— Și tu te-ai schimbat, dar nu ca mine, îi spuse el nepotului, ne mai ridicându-și ochii de pe fața lui trasă și palidă.

El bucura venirea sa, pe care în timpul înmormântării o ceruse de atâtea ori, dar fără folos. Însă mai mult se bucură când temnicerul îl vesti că tânărul va rămănea cu el. Paznicii plecară, ușa se închise, cheia scârțâi în broască și chodenii rămaseră singuri. Kozina se așeză pe patul unchiului său. O slabă lumină de iarnă cădea pe dulama albă, acum învechită și roasă, a tânărului chodean. Dar ea nu era lipsită de orice podoabă. La pieptul lui Jan, din cheotoarea dulămii, atârneau încă cordeluțele roșii, darul Hankăi, o amintire dela vesela și fericita lor cununie.

Nepotul întrebă pe unchiul său de sănătate și când acesta își descărcă sufletul, Kozina îl întrebă pe bolnav, privindu-l iscoditor și cu milă :

— A trecut un an și noi tot aici suntem. Știi și dece, unchiule ?

Moșneagul care adineaori se ridicase cu chiu, cu vai, în coate, se așeză acum mai omenește și dădu din cap. Știa că Lamminger răsturnase hotărîrea Curții de Apel și că pricina trecuse la Curtea Penală.

— Așa dar, a izbutit să-și facă mendrele. Eu am și fost la judecată. Dar în altă parte. Și acolo iarăși m'au descusut și iarăși mi-au spus că tot ce se întâmplă, e din pricina vorbirilor mele.

Kozina tăcu.

— Au fost și la mine, aici în temniță. Că eu nu mai pot umbla pe picioare.

— Mi-am închipuit, răspunse nepotul. Apoi își întregi spusele cu vestea că Poznașul, Serlovsky și Pajdar, precum și toți oamenii din deputățiile dela Viena și dela Praga au fost închiși din nou și duși la Curtea Penală.

Bătrânul dădu din cap, își trecu mâna peste tâmplă și spuse :

— Știu, știu. Am crezut că se țin scai numai de mine

sau de noi doi, dar văd că nici pe ceilalți nu-i lasă în pace. Da, iscaroteanul acela din Trhanov ar vrea să bea sânge, să-i omoare pe toți chodenii. Fecioară Maria ! Strașnică judecată !

— Așa dar știi ? !

— Mai întrebi ? Știu. Boierii dela Curtea Penală au fost la mine. Desigur că ți-au citit și ție hotărîrea.

Bătrânul tăcu și-și îndreptă privirea turbure asupra nepotului, care ședea tăcut, nemișcat, cu capul palid în piept. El nu și-l ridică nici când bătrânul îi spuse cuprinsul verdictului care i se citise azi și care hotăra ca Poznașul, el, Krystof Hruby și Kozina, cei dintâi și cei mai de seamă turburători ai rânduiei, să fie spânzurați, iar Syka și Brychta să fie ținuiți câte două ceasuri pe zi la stâlpul rușinei și apoi izgoniți din țară. Pedepsele celorlalți — și erau mulți la număr — bătrânul nu le ținea minte; știa doar că unii fuseseră osândiți la doi ani, alții la un an și alții la trei luni de temniță grea.

Când Hruby tăcu, Kozina își înalță capul și zise, trezindu-se din gândurile sale :

— Ei, atunci ne-au citit-o amândurora.

— Cu asta ne-am ales așa dar, fătul meu, din drepturile noastre. Hrisoavele ni le-au luat și în locul lor ne-au dat spânzurătoarea. Dar asta este deocamdată numai ce-ar vrea Lomikar. La Viena n'au să lase lucrurile așa. N'au să poată ! Ce-am făcut la urma urmei ?

Kozina întoarse capul, îngândurat.

— Nu știu, unchiule.

— Dar este strigător la cer ! Să semneze împăratul una ca asta... nu și nu. Și dacă lupul acela din Trhanov are nevoie de viața unui om, s'o ia pe a mea, că eu tot sunt bătrân și bolnav; cu mine nu se mai poate face nimic, și aș fi scutit de a mai vedea vremurile astea afurisite, spuse bătrânul cu glasul slab.

În aceeași clipă tusea îi tăie vorba.

Kozina măsură celula în sus și în jos, apoi zise:

— Il cunosc, nu se va lăsa; iar noi nu ne vom mai întoarce acasă.

— Eu nu, fătul meu, dar tu... nu te teme. E cu neputință, ai nevastă, copii...

Tânărul răzeș se opri din mers. Vorbele bătrânului nimeriseră tocmai în gândurile sale dinainte și de acum. Pieptul său puternic nu putu să nu sloboadă un amarnic suspin.

— Unchiule, asta este mai rău decât orice. Hanka și copiii, copiii mei, mereu mă gândesc la dânșii. Dacă n'ar fi ei ! Să mă spânzure; nu m'aș teme, nu m'aș ruga.

— Ai fi în stare să te rogi de Lomikar ?

— Niciodată ! Nici chiar în clipa când m'aș afla sub spânzurătoare.

Amândoi tăcură; când începură apoi să vorbească din nou, nu mai pomeniră nimic de sângeroasa și neîndurătoarea hotărâre. Vorbiră de casa lor, de neasemuitul ținut al chodenilor, de familiile lor. O singură dată se mai tângui Hrubby de asprimea boierească, când auzi că cimpoierul Jiskra și apoi Hanka nu fuseseră lăsați să-l vadă pe nepotul său.

Revederea celor doi era tristă ; îi bucura totuși pe amândoi. Multă vreme și-o doriseră și râvniseră la ea. De singurătatea și izolarea chinuitoare, pline de gânduri amare și dureroase, scăpaseră cel puțin în parte. Kozina îl îngrijea pe bătrânul unchi, cât îi era cu putință la închisoare, lui ca întemnițat.

Singura plăcere a moșneagului era să vorbească de ținutul său, dar și nepotul era bucuros să-și abată gândurile într'acolo. De crunta hotărâre nu mai pomeniră nimic, măcar că de multe ori pe zi, când tăceau sau curmau o convorbire, și nopțile, își aminteau de ea și se întrebau dacă va fi încuviințată de curte.

Bătrânul șoltuz nu se temea de moarte. De câte ori nu vorbise de ea și o așteptase să vie. Simțea că puterile îl părăsesc. A treia zi după venirea lui Kozina în celula sa, rugă să fie chemat preotul. Când acesta veni și-l pregăti pentru drumul veșniciei, bătrânul îl rugă să-i scrie un răvaș către cei de acasă. Când preotul primi încuviințarea de a-i îndeplini rugămintea, se bucură și Kozina; se gândea că vestea va ajunge și la ai săi și că li se vor putea spune și lor câteva cuvinte. Chiar numai gândul acesta îl făcea fericit pe acest tată care-i dorea atât de mult pe ai săi.

Preotul aduse la știința familiei din Drazenov a lui Hruby cum să rostuiască răzeșia și vesti ultima voință a bătrânului, de-ar fi să nu se mai întoarcă acasă. Spunea tuturor mâhnirea sa că nu va mai vedea pe nimeni și-i binecuvânta pe toți. La urmă mai arăta că lângă el este acum Kozina, care trimite sute de salutări la Drazenov și acasă la Oujezd, tuturor, soției, copiilor și mamei sale, cu rugămintea ca acestea să fie aduse negreșit la cunoștința celor din Oujezd. Mai mult nu avea voie să scrie.

Bătrânul și prietenosul preot îl liniști pe Hruby înainte de a ieși din celulă, spunându-i că nu trebuie să se teamă de moarte, de vreme ce poate tot se va însănătoși.

Dar Hruby nu-l lăsă nici măcar să-și sfârșească vorba.

— Boierii știu prea bine că mi se apropie sfârșitul și deaceia l-au lăsat pe nepotul meu să vină la mine.

După plecarea preotului, își întoarse obosit ochii spre nepotul său și zise :

— De te-ar ajuta Dumnezeu, fătul meu, și aș ști că scapi ! Ca o piatră îmi stă asta pe inimă. Cu totul altfel aș muri atunci.

Tăcu, se uită în gol și se întoarse apoi din nou către nepotul său, care ședea la picioarele sale.

— Dar dacă o să fie voia lui Dumnezeu ca totuși să fii osândit, Jan, să nu te rogi de ei !

— N'am s'o fac, unchiule, ți-am mai spus.

— Nu ne-am ales cu nimic, dar în zadar tot nu murim...

Și o lumină apăru în privirea moșneagului.

— Chiar dacă cei de acasă iscălesc și se leapădă de vechile drepturi, câtă vreme noi doi n'o facem, drepturile nu se sting. Aceia care vor veni după noi, le vor putea cere din nou, atunci când cu ajutorul lui Dumnezeu vor veni vremuri mai bune.

Tăcu istovit și-și împreună mâinile ca pentru o rugăciune. După amiază dormi puțin, apoi se închină din nou câțva timp. Se ridică, vorbi cu Kozina; dar vorbitul începea să-l obosească și, din când în când, trebuia să tacă. Era iarăși în ținutul chodenilor, își amintea de ai

săi și cumplit îl chinuia gândul că nu se va putea odihni în pământul strămoșesc. Apoi luă mâna lui Kozina.

— Jan, în fața lui Dumnezeu te rog odată, de două, de trei ori, să mă ierți; n'ai fi poate aici dacă eu... Iartă-mă !

Glasul îi tremura.

Tânărul chodean strânse mâna rece a bătrânului.

— Tot aici, tot aici aș fi fost, unchiule. Tu nu mi-ai făcut niciun rău, niciunul.

Când primele umbre ale amurgului coborîră în temniță, se auzi din nou glasul bătrânului șoltuz din Drzenov :

— Mereu mă închin și mă rog la Dumnezeu să se îndure de ai noștri de acasă și mai ales de tine, Jan, și să nu îngăduie să fii spânzurat fără vină. Și cred în dreptatea lui Dumnezeu.

Când temnicherul aduse apoi bolnavului strachina de ciorbă, el nici nu se atinse de ea. Kozina rugă să i se lase lumina și temnicherul îi împlini dorința. Tânărul răzeș nu închise ochii toată noaptea, căci vedea acum și el că unchiul său nu se înșelase. Bătrânul chodean își păstră până în cea din urmă clipă mintea ageră. Către dimineață, când lampa sta să se stingă, Hrubby rugă pe nepotul său să se roage cu glas tare. Kozina îngenunchie lângă pat și rosti rugă după rugă, neluându-și ochii dela unchiul său. Deodată contenii. Unchiul își întinse mâna cu toată puterea, clătină capul și peste chipul său se revărsă deodată paloarea morții.

Licărirea plumburie a zilei cădea în trista celulă de unde se auzea plânsul înăbușit al unui bărbat. Când mai târziu temnicherul intra cu mâncarea pentru întemnițați, îl găsi pe Kozina lângă unchiul său mort. Tânărul chodean nu mai plângea. Stătea palid și neciintit ca un stâlp, cu mâinile împreunate, închinându-se pentru moșneag.

Când îl scoaseră pe bătrânul Hrubby, Kozina rugă să fie lăsat să-l însoțească până la groapă. Dar aceasta nu i se îngădui, și la întrebarea sa i se răspunse doar că va fi înmormântat a doua zi după amiază. Ii împliniră în schimb altă dorință : nu-l mai duseră în celula

dinainte, ci-l lăsară în aceea în care murise unchiul. Toată ziua aceea, și în cea următoare, mintea lui Kozina era numai la răposat. Se gândea în ce loc îi fusese ursit celui mai vrednic dintre șoltuzii chodeni să-și lase viața și se întreba unde îi vor duce oare leșul. Pe nici-unul dintre ai săi nu avea sărmanul aici, ca să verse o lacrimă peste trupul său neînsuflețit, ba ei nici nu știau că bătrânul răzeș se dusesese pentru totdeauna. Ce-ar boci la răzeșia din Drazenov feciorii și argații, dar nu numai în ceasul morții, ci trei zile în șir! În tot acest timp s'ar auzi la răzeșie neconținut tânguiriile lor și pomelnicul faptelor bune ale răposatului, cum și-a iubit familia și argații, ce înțelept a fost, ce darnic și ce săritor față de toți. Iar în sala morților unde a fost dus acum, nu-l țin nici măcar până a treia zi. Chiar mâine îl îngroapă, și la prohodul lui nu vor fi cei trei bătrâni cântăreți ai satului să depene în fața sicriului deschis jelania despre sufletul care s'a dus, și nici vecinii nu vor veni să însoțească mortul. Nimeni nu va merge cu el, și poate că nici clopote nu se vor trage: îl vor duce la cimitir și-l vor coborî în mormânt. Dacă măcar lui i s'ar fi îngăduit să vadă lăcașul nefericit al odihnei sale de veci, ca să-l țină minte. Să-l țină minte? El? Dar se va întoarce oare acasă, ca să le poată spune?

Kozina se cutremură.

În tot cursul după amiezei, în care știa că va fi îngropat bătrânul său unchi, tânărul răzeș se rugă. Dar în timpul rugilor îl năpădeau gânduri turburătoare, și deaceea încetă după un timp să se mai închine.

Se gândea la el, la nevastă și la copii. Ce se va întâmpla cu dânsul? Poate că-l așteaptă ceva mai rău. Dacă cei dela Viena încuviințează hotărîrea? Gândul acesta îl buimăci de tot; simțea că inima i se oprește în loc și începu să rostească repede rugăciuni fierbinți, ca să alunge gândul acesta înfiorător.

Veniră iarăși zile de singurătate și de izolare chinuitoare, pline de gânduri amare și dureroase. Vremea trecea încet, târîndu-se cu năduh.

Intr'o dimineață, după ce-i aduse mâncarea, temnicerul se opri în ușă înainte de a trece pragul, își în-

dreptă ochii asupra întemnițatului și ca un om care cumpănește, îi zise :

— Ascultă, răzeșule, am să-ți dau o veste. Dar să nu se afle cumva că ți-am spus-o eu. Știi că te temi că cei dela Viena au să încuviințeze hotărîrea, și deaceea vreau să-ți ușurez sufletul.

Kozina își ridică repede capul și ascultă cu toată luarea aminte.

— Ieri a venit hârtia dela Viena, mi-am aruncat și eu ochii pe ea, înțelegi, dar tu să taci, zise temnicerul. Împăratul n'a iscălit totul.

Răzeșul tresări și simți că i se suie sângele în obraz. Ochii săi se pironiră pe buzele temnicerului.

— Împăratul a încuviințat ca numai unul dintre voi, știi, să fie spânzurat.

— Care ? îl întrerupse nesățios Kozina.

— Asta nu știu. Asta trebuie s'o hotărască cei de colo.

Și temnicerul arătă cu degetul deasupra sa, închipuind prin aceasta pe consilierii Curții Penale.

— Bătrânul a scăpat. Ați rămas numai doi ; pe care dintre voi îl vor alege, acela... Asta hotărâsc ei. Dar pasă-mi-te, tu stai mai bine. Pe Poznaș, cei dela Viena l-au pus în frunte, fiindcă a rostit o cuvântare atât de batjocoritoare ; răposatul era al doilea și tu al treilea. Așa că s'ar putea să scapi.

— Și dacă nu mă vor spânzura ?

Temnicerul înțelese.

— Acasă tot nu vei merge. Acela care scapă, este trimis pentru zece ani în Ungaria, la Komarno. Așa a venit ieri porunca. Zece ani de temniță în fortăreață nu e puțin lucru, dar trec. Dela Komarno te mai poți întoarce acasă, dar de acolo...

Temnicerul tăcu.

— Să-ți ajute Dumnezeu ! mulțumi Kozina cu glasul înnăbușit.

— Dar să-ți ții gura ! Ți-o doresc din toată inima, că doar ai nevastă și copii.

Temnicerul ieși. Vestea adusă de el era o speranță înșelătoare care trecu ca o nălucă pe dinaintea întemnițatului. Un lucru era sigur : toți, sau acum numai

doi, el și Poznașul, nu vor muri de rușinoasa moarte. Unul va rămânea în viață. Dar care ? Raza sclipea : câteodată mai slab și mai învăluit, apoi iarăși însuflețită de nădejde, în toată strălucirea, bucurându-l pe întemnițat pentru o clipă. Era tânăr, avea o nevastă dragă, copii ; greu i-ar veni să moară. Și nu știa nici măcar pentru ce ; era încredințat de nevinovăția sa. Voia numai dreptate, iar când ceilalți pregăteau vreuna boacăna lui Lomikar și slujbașilor săi, el îi prevenea, îi oprea. Se bizuia numai pe adevăr, pe temeiurile sale și pe dreptate. Acum îl pândea spânzurătoarea, pe el sau pe Poznaș. Acesta ținuse la Klenec cuvântarea aceea despre harapnicul boieresc și-l înnecase în iaz. Il înnecase pe Lomikar. Și Lomikar nu-i poate ierta asta. Iar el, Kozina, a căutat să-l oprească pe Poznaș și l-a rugat în numele lui Dumnezeu să nu meargă la castel. Și acum e tot atât de vinovat ca el și-l osândesc ! Nici Poznașul n'a meritat această pedeapsă, nici, niciunul dintre chodeni, numai el, Lomikar care i-a ațâțat și i-a asmuțit înadins pe toți. Pe cine l-ar alege el ? Pe Poznaș sau pe el, Kozina, care de atâtea ori a înfruntat cu îndrăzneală privirea sa și totdeauna a răspuns bărbătește în numele tuturor ? Și într'însul răsună mereu : „Pe tine, pe tine !“

Dar nu Lomikar va hotărî, ci judecătorii. Intemnițatul răsuflă ușurat ; însă ca un nor greu îl întunecă deodată gândul : „Dar ce nu poate el ? A înlăturat hotărîrea Curții de Apel, i-a înrăurit și pe judecători să hotărască împotriva lui.“

Să hotărască ! Dar să nu se aștepte cumva că el, Kozina, se va supune, că se va lepăda de totul și va spune : „Greșit a fost ce-am apărât, minciună tot ce-am susținut.“ Ca apoi, după toate nelegiuirile sale, Lomikar să-l poată arăta cu degetul și să spună : „Priviți cum l-am domesticit, cum se supune !“ Nu, după atâtea suferințe să mai îndure rușinea și ocara asta ? !

O, răposatul său tată n'a bănuît, atunci când a proclamat că va mai curge sânge pentru libertatea chodenilor, că însuși feciorul său... Ba chiar el însuși s'a înșelat, atunci când logofătul din Trhanov și oamenii săi l-au rănit sângeros sub bătrânul tei. Facă-se voia lui

dumnezeu ! De va fi să moară, va muri pentru o cauză dreaptă.

Erau însă clipe când dârza hotărîre îl părăsea, și asta totdeauna când își amintea de nevestă și de copii. Nu odată i se îmbrobonea fruntea de sudoare, când se gîndea la toate acestea și la ultima clipă și la despărțirea pentru totdeauna.

Indoiala, lupta necurmată dintre nădejde și teamă, îl chinuiau mai napraznic, și nu odată îl întrebă pe temerier dacă s'a dat în sfârșit hotărîrea. Acesta îi răspunse la început că nu s'a dat încă, iar apoi că poate să se fi dat, dar că nu știe sigur, și că dacă s'a dat, judecătorii trebuie s'o trimită din nou la curte, pentru a fi încuviințată, și că asta va face să treacă alte câteva săptămâni.

Ce oameni înspăimântători ! Dece amânarea aceasta, dece atâtea chinuri ? Dar nimeni nu-i răspundea lui Kozina, nimeni nu se sinchisea de el.

Odată, într'o noapte nedormită, ședea pe pat și se gîndea iarăși dacă el sau Poznașul va fi osândit la moarte. Când va afla asta ? Cine i-ar putea spune ? Și deodată îi trecu prin minte : „Intreabă ! Un semn ! Numerele cu soți sau fără. Numărul fără soț înseamnă moartea ta.“ Se ridică și se duse până la perete. Se opri o clipă și porni apoi spre ușă, numărînd încel pașii. În întuneric se auzea zăngănitul lanțurilor dela picioare. Deodată se făcu tăcere. Kozina ajunsese la ușă, numărîndu-și pașii până acolo. Șapte ! Semn rău ! Și totuși mai făcu o încercare. Se duse la pat, vîrî mîna în paie și scoase un snop. Apoi începu să numere firele. Unul după altul, cădeau la pămînt. Patrusprezece... Mai avea încă două în mîna... cincisprezece, șasesprezece ; și deodată se mai ivi unul între degete, cel din urmă, șaptesprezece !

În noaptea aceea n'a putut să adoarmă ; dar a treia oară n'a mai încercat.

Totul înflorise din nou de minune, și pe ogoare bucatele se coceau în valuri dese. În zilele acestea, boierii se întoarseră la castelul Trhanov, pentru întâia oară după nefericitele întâmplări de atunci. Baroana Laminger de Albenreuth nu venea nici acum cu plăcere. Soțul ei voise și anul trecut să se înapoieze, dar ea izbutise atunci să-i schimbe hotărîrea. Anul acesta, însă, nu mai putu să-l înduplece.

— Nu te teme, draga mea, zise el liniștit și rece. Nu mai sunt chodenii dinainte. Ai să vezi cum i-am domesticit. Sunt ca mieluşii.

Baroana îl crezu pe cuvânt, dar tocmai asta îi apăsa sufletul. O speria tragica liniște de mormânt din ținutul acesta atât de frumos al Șumavei, dar mai ales că soțul ei întinsese peste măsură coarda răbdării acestor oameni. Deaceea, după ce se înapoie în castelul alb din Trhanov, care acum deabia se mai zărea din desişul copacilor, ea ieşea rar de tot și-și petrecea aproape tot timpul în grădina umbroasă. Dar nu trecură nici câteva zile, și începu să nu se simtă bine. Pe vremuri, când avusese fetele lângă ea, era mai multă viață aici. Acum se măritase și a doua, cea mai mică, și anul acesta, la începutul primăverii, plecase la moșia soțului ei, contele de Vrtba și Freudenthal.

Baroana era bucuroasă că o știa la rostul ei. Nu odată își aducea aminte ce rău se simțise sglobia față în castelul acesta singuratic. Dar cum ar mai dori azi să scape de aici!

Intr'o duminică după amiază doamna de Albenreuth citea în parcul castelului, sub bolta deasă a curpenilor tunși, o scrisoare a fiicei ei. Sosise dimineața; de-atunci o frunzărise de câteva ori. Acum urmărea cu luare-aminte fiecare rând, căci dacă de nerăbdare, azi dimineața aruncase doar o ochire repede asupra ei, acum pureca fiecă cuvânt, cântărindu-i tâlcul. Cât citi scrisoarea, pe fața îngândurată a nobilei doamne se revărsa o lumină de caldă bucurie. Dar când fu aproape de sfârșit, se opri deodată, cu scrisoarea în mână

dreaptă, și se întoarse în partea din care se auzeau apropiindu-se pași.

Baroana își aștepta soțul; în locu! lui se ivi pe cărarea din desişul tuns, bătrânul Petr, cameristul boierului.

— Tu erai, Petr! zise doamna prietenos. Ce face boierul?

— Lucrează încă.

— S'a întâmplat ceva?

— Nimic, înălţimea voastră. Poarta este încuiată, și totuși, de necrezut, o țărancă a izbutit să intre. A pândit pe semne momentul când a descuiat-o cineva.

— Și ce dorește?

— A întrebat de domnia-voastră, prea cinstită doamnă. A fost alungată. Mă duc acum să văd dacă și porțița grădinii...

Petr tresări și nu-și sfârși vorba. I-o curmaseră niște pași care se auzeau pe alea cu prundiș de sub arcade. Doamna Lamminger își întoarse capul într'acolo. Desigur, țărancă aceea. În port de doliu, cu o pestelcă albă, ea se apropia sfioasă; un testemel cu alesături albe ca varul îi împrejmuia frumos capul. Și împreună cu ea, doi copii, un băiețel și o fetiță, amândoi gătiți ca de sărbătoare, cu părul bine pieptănat.

Nobila doamnă se uita curioasă la tânăra și frumoasa țărancă. Și văzu îndată că era palidă și istovită. Venindu-și în fire, Petr voi să se ducă la ea și s'o îndepărteze, dar la un semn al stăpânei, nu mai făcu nicio mișcare. Zărind-o pe frumoasa și scump investmântata doamnă, țărancă se opri. Dar în aceeași clipă se aplecă la copii și le șopti ceva; băiețelul se repezi, și înainte de a se putea bănuî ce vrea să facă, sărută mâna nobilei doamne. Surioara sa însă, o fetiță de vreo patru anișori, cu un păr frumos de culoarea aurului, se roși ca macul sălbatic, și după ce făcu câțiva pași către stăpâna castelului, rămase locului. Bătrânul Petr se uita și el, nu fără plăcere, la îndrăznețul prichindel și la rușinoasa și frumușica sa surioară, care păreau că plac și nobilei doamne.

— Cine ești și de unde vii? întrebă ea.

— Sunt Kozinova din Oujezd.

O umbră trecu peste fruntea albă a nobilei doamne. Bătrânul Petr tresări.

— Și ce dorești?

Ochii tinerei răzeșite se umplură de lacrimi; ea nu putu să vorbească și căzu în genunchi.

— Indurare, prea cinstită doamnă! îngăimă apoi. Indurare!

— Ridică-te și spune ce dorești.

— Știți prea bine, cinstită doamnă. A trecut un an, și bărbatul meu tot în temniță zace. El e cel mai năpăstuit și vina lui e cea mai mică. Totdeauna a molcomit oamenii, i-a strunit și i-a rugat să nu mai facă tărațoi. Și nici la răscoală n'a fost, că doar era închis pe vremea aceea. Prea cinstită doamnă, vorbiți cu stăpânul să-l slobozească. Suntem de atâta amar de vreme singuri, o să săracim, iar el, sărmanul! Și copiii ăștia, prea cinstită doamnă! Știți doară și dumneavoastră ce înseamnă să ai copii. Și chiar dacă răzeșul a făcut ce nu se cădea, păcate avem cu toții, iar el a îndurat destulă pedeapsă. Pe viul dumnezeu, prea cinstită doamnă!

Baroana nu întrerupse vorbirea sărmanei răzeșite. Cuvintele și lacrimile ei o mișcă; dar mai mult i se strânse inima când își aminti ce-i spusese aseară soțul ei, vorbindu-i de judecată: că tânărul Kozina din Oujezd va fi negreșit osândit la moarte. Mare mirare că privirea nu i se turbură când alunecă acum pe fața bucălată a chipeșului flăcăiandru, pe chipul surioarei sale cu părul bălai, pe chipurile acestor doi copii nevinovați care, neînțelegând nenorocirea lor și a părinților, își plimbau ochii cu uimire și cu teamă dela mama lor înlăcrimată la nobila și frumos îmbrăcata doamnă.

— Nu plânge, nefericito! zise baroana răzeșitei. Imi pare rău, aș vrea să te ajut și ți-aș dori ție și copiilor să nu mai rămâneți fără tată, dar nu pot face nimic.

— Boierul ar putea.

— Greșești. Nu el îl judecă pe bărbatul tău, ci Curtea dela Praga; de ea atârnă totul. Voi vedea ce se poate face.

Tresări și nu sfârși de vorbit, căci se auzeau apropiindu-se pași. Petr se sperie deasemenea și se afundă

fără voie în tufiș. Chiar atunci apăru Lamminger. Cu privirea sa tăioasă și pătrunzătoare, el învăluî într-o ochire repede neașteptatul grup. Hanka, cu urechea ațintită numai la cuvintele boieroaicei, nu-l zări decât în clipa când îi auzi glasul.

— Cine a lăsat-o să intre? întrebă el, fără a se uita la țarancă, liniștit, rece și totodată muștrător.

Hanka simți ca un bold în inimă când îl văzu și-l auzi. În boieroaică avea încredere, nu se temea de ea, dar de ăsta! Era el, Lomikar! Parcă s'ar fi arătat o gaie. I se strânse gâttelejul și fără să vrea, o trase pe Hanalka lângă ea și o lipi ca pe un pui sperios de cutele catrinței.

— Înălțimea voastră! rosti ea cu glasul tremurat.

— Ce vrei? întrebă Lamminger.

— Este Kozinova, zise soția sa, uitându-se cu teamă la amândoi.

— Așa? Și ce vrea? întrebă el cu nepăsare.

Hanka răspunse în locul baroanei.

— Indurare, înălțimea voastră! Jan al meu e de atâta amar de vreme în temniță...

— El te-a trimis să te rogi?

— Vai, n'am putut să vorbesc cu el, înălțimea voastră. Am fost la el, dar nu m'au lăsat să-l văd.

— Și chiar dacă te-ar fi lăsat, sunt sigur că nu ți-ar fi spus să vii aici. În tot cazul puteai să rămâi acasă! Nu eu îl judec, ci Curtea dela Praga.

— Dar dacă ați vrea, stăpâne, dumneavoastră puteți totul. La cuvântul dumneavoastră a ajuns unde-i acum, la un cuvânt al dumneavoastră îl vor slobozi. Pentru numele lui Dumnezeu, stăpâne, și pentru acești copii!

— La ei ar fi trebuit să se gândească înainte de a începe sfada cu stăpânul său, răspunse Lamminger rece și aspru.

O clipă se așternu o liniște chinuitoare. Cuvintele acestea crude o amuțiră pe Hanka; doamna Lamminger tremura.

— Și când înălțimea voastră, o să-i dea drumul lui Jan? întrebă Hanka cu glasul scăzut și îndurerat, necutezând să mai ceară îndurare.

Un zâmbet ciudat apăru pe buzele lui Lamminger. Dar mai înainte ca el să poată răspunde la întrebare, soția îi șopti cu glasul tremurător, pe franțuzește :

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu-i spune nimic, n'aș putea îndura asta, cruce-mă.

Și foarte turburată se uită la buzele soțului ei, ca să vadă ce vor rosti.

— Eu nu sunt judecător și nu știu nimic ; doar atât că peste puțin, zilele acestea chiar, se va vesti hotărârea. Dar ca să nu te amăgești, pot să-ți spun că va fi destul de aspră. Nu e joacă să te ridici împotriva stăpânirii. E nevoie de o pildă, ca în vecii vecilor să nu-i mai treacă nimănuia prin minte să intre în vrajbă cu stăpânirea. Și mai ales la bărbatul tău e nevoie de asprime. El i-a asmuțit pe toți. Dacă i s'ar da drumul azi, mâine i-ar atâta din nou. Acolo am ajunge din pricina cuvântărilor sale. Deaceea este primejdios și trebuie să ispășească. Du-te cu Dumnezeu !

Cuvintele acestea cumplite, nepăsătoare, rostite cu asprime, o zdrobiră pe tânăra răzeșită. Ea nu îndrăzni să mai crâcnească ; fără a se uita la el, se ridică și luă de mână copiii speriați. Intorcând capul, privirea i se încrucișă cu ochii plini de compătimire ai baroanei.

Hanka făcu doar un pas și izbucni într'un hohot amarnic de plâns.

Astfel plecă. Fără a-și întoarce capul după ea, Lamminger își îndreptă privirea rece asupra soției sale și zise :

— Altădată te rog să mă scutești de asemenea mosafiri !

Se îndepărtă pe altă alee și dispăru peste puțin după copaci și tufișuri. Soția sa, încă foarte turburată, nu putu scoate niciun cuvânt, îl urmări cu ochii care scânteiau de emoție, și din sufletul ei revoltat se desprinse un strigăt :

— Asupritor !

Tot cerul era acoperit de nori. Umbra lor învăluia ținutul muntos care, amuțit, aștepta stropii de ploaie. Era duminică după amiază, o săptămână de când Han-

ka fusese la castelul boieresc ca să ceară îndurare. La Oujezd era liniște adâncă. Parcă nici nu s'ar fi apropiat furtuna. Toți tăceau, năuciți. Toți cei de aici, ca și din întregul ținut al chodenilor, așteptau cu inima strânsă și cu nerăbdare ce se va hotărî cu chodenii închiși de curând și cu aceia care zăceau demult în temniță, cu Kozina și cu Poznașul. Soarta care-i pândea pe aceștia doi, n'o știa nimeni, nici n'o bănuia măcar Cine putea să-și închipuie o pedeapsă atât de năpraznică ?

Numai despre bătrânul Hruby se răspândise peste tot vestea că trimisese răvaș alor săi de acasă, precum că e bolnav pe moarte, și că puțin după aceea își dăduse obștescul sfârșit. Tocmai despre el se vorbea acum și la răzeșia din Kozina.

Sub teiul din ogradă ședeau Hanka, soacra ei, Jiskra Rehurek și un oaspe, feciorul cel mare al răposatului Hruby, care venise să-și vadă neamurile și să le aducă la știință că pleacă la Praga ca să afle cum s'a prăpădit răposatul său tată și să se străduiască să-l vadă pe Jan, pe Kozina. Pe Hanka, vestea aceasta o însufleți. De când se întorsese dela Trhanov, nu-și mai venise în fire. Gândul că bărbatul ei ar putea fi osândit pentru mai mult timp și că va trebui să stea poate câțiva ani în temniță, o desnădăjduia cumplit, și nimeni nu-i putea aduce vreo alinare, nici chiar Jiskra, care stăruia că Lomikar amenință numai, ca să se răzbune și pe nevasta lui Jan. Cimpoyerul odinioară atât de vesel și acum atât de așezat se întemeia în părerea sa pe faptul că nici nu s'ar putea una ca asta, de vreme ce toți știu că Jan n'a fost niciodată văzut cu un cekan sau cu o armă în mână.

Ce mult îi bucuraseră atunci pe Hanka și pe toți ceilalți binețele trimise de Jan în răvașul răposatului Hruby ! Acum Hanka se bucura în sinea ei că tânărul Hruby va aduce poate și el niscai noutăți ; iar dacă-l vor lăsa să pătrundă în închisoare și să-l vadă pe Jan, atunci va pleca și ea la Praga ; asta îi umbla acum prin gând.

Se auzi o răpăială innăbușită și roți crezură că a fost un tunet. Dar nu era ropot de furtună, ci de darabană.

Jiskra se ridică repede și voi să alerge la poartă ; îl întâmpină însă micul Pavlik, care sbură ca săgeata până la tei, spunând în goană că în piața satului se bate darabana și au venit oameni călări.

Toți se repezără afară. Primul lor gând era că veniseră ostași. Tot astfel presupuneau și ceilalți care din case, din grădini, de sub copaci sau de pe iarba pe care se tolăniseră, alergau acum spre piața satului.

Dar nu ostași văzură acolo, ci numai doi călăreți, și încă fețe cunoscute. Diacul dela castelul Trhanov și un muschetar care bătea neîncetat darabana, parcă ar fi voit să adune toată omenirea. După câțva timp, cei doi călăreți erau învâluți de oameni, tineri și bătrâni. Fiecare era dornic să afle ce aveau să vestească în chip atât de neobișnuit acești trimiși ai boierului.

Darabana amuți și muschetarul puse bețele la o parte. Diacul scoase din surtuc o hârtie, o despături și începu să citească :

— „Din porunca măriei sale împăratul, cărmuirea crăiască a ținutului Plzen hotărăște și ordonă ca atât în cetatea de scaun Praga, în cetatea de ținut Plzen, cât și în toate cetățile de plăși ale regatului Boemiei să se aducă la știință tuturora hotărîrea înaltei Curți Criminale, așa precum a binevoit s'o încuviințeze măriia sa împăratul, iar zisa hotărîre, cu privire la nesupunerea și răscoala chodenilor, să fie vestită și citită înaintea tuturora, îndeosebi în toate satele chodene de sub oblăduirea înălțimii sale baronul Maximilian Lam-minger de Albenreuth, așa precum urmează.“

Vuietul de glasuri care mai dănuise când diacul începuse să citească se ogoi în clipa când acesta arătă ce are să vestească ; nici măcar un strigăt de uimire sau de nedumerire nu se auzi, și îndată se așternu o liniște adâncă. Fiecare își îndrepta nerăbdător privirea spre buzele crainicului. Bătrânul Pribek, cu părul alb, făcându-și loc până aproape de caii lor, asculta cu capul plecat. Manka, ceva mai la o parte, tremura de frică și ardea de neliniște să afle ce se hotărîse cu privire la logodnicul ei.

La marginea mulțimii stătea Jiskra Rehurek, iar lângă el Hanka ; ea pălise și tremura. Uitase totul din ju-

rul ei, copiii, oaspele, și aștepta în chinuri hotărîtoarea veste. Bătrâna Kozina stătea ceva mai departe, ținându-l pe Pavlik de mână. Fața ei sbârcită, îngălbenită în ultima vreme, se făcu plumburie în clipa aceasta ; ochii bătrânei ardeau neliniștit.

Cu glas mai ridicat, diacul citi amănunțita hotărîre, în care pe-alocurea se înșiruiău pricinile și se arăta vinovăția dovedită. Ea vestea că judecata Curții Criminale a stabilit în număr de trei pe cei mai de seamă și cei mai primejdioși capi ai uneltitorilor și răzvrătiților și anume : Poznașul din Klenec, Hruby din Drazenov și Jan Sladky din Oujezd, pentru a plăti cu viața vina lor ; dar că măria sa împăratul cu bunătate și îndurare, a încuviințat ca numai unul dintre ei să fie pedepsit cu moartea, și întrucât zisul Krystof Hruby a murit între timp de moarte firească, Curtea de judecată a hotărît ca Jan Sladky din Oujezd, zis și Kozina, să fie spânzurat, iar înalta Curte Criminală a luat această hotărîre pe temeiul că numitul Sladky, zis și Kozina, e un țaran bun de gură și deaceea primejdios și dintre toți cel mai neînduplecat, nevoind să ceară iertare.

Din înspăimântătoarea arătare a pricinilor Hanka nu mai auzi nimic. În clipa când îi ajunse la urechi pedeapsa cu moartea, începu să tremure ca varga, parcă apucată de friguri, și mai înainte ca vestitorul să fi citit totul despre bărbatul ei, scoase un țipăt, și, ca tăiată dela rădăcină se năruî la pământ.

Întâmplarea aceasta curmă o clipă citirea hotărîrii. Toți se îmbulziră în jurul nefericitei Kozinova. Femeile începură să jelească și să se vaiete, și cu aceste bocete se amestecau țipetele scoase de Pavlik și de Hanka, care se îmbulzeau ca să ajungă la mama lor căzută în nesimțire. Jiskra Rehurek o luă pe Hanka sub brațe, o vecină îi ajută, și o duseră pe biata femeie în casa cea mai apropiată, ca s'o desmeticească. Îndărătul lor pășea fără vlagă, cu pași șovăelnici, bătrâna Kozina. Avea ochii împăienjeniți, pieptul și gâtul îi erau ca sugrumate și bătrâna nu se putea ușura nici cu un strigăt sau cu o tânguire ; era amețită ca de o lovitură cumplită, neașteptată.

Crainicul citi mai departe înfiorătorul său pomelnic,

începând cu Poznașul din Klenec care, scăpat astfel de moarte, era osândit la zece ani în fortăreața Komarno ; Brychta, care nu era de față, la doi ani muncă silnică la Rab ; Syka și tânărul Serlovsky la un an de temniță grea ; de soarta celorlalți, pe care Curtea Penală îi osândise la câteva luni de închisoare grea, și numărul lor era destul de mare, urma să hotărască îndurarea împăratului.

Lamminger era atât de sigur că chodenii sunt înspăimântați și domesticiți, încât trimise cu această groaznică hotărîre pe slujbașul său fără altă însoțire decât aceea a unui singur muschetar. Și iată că nu se ridică nici măcar un deget din mulțimea care asculta hotărîrea, și crainicii boierului plecară tot atât de ne-stânjeniți cum veniseră, fără nicio împiedicare și fără nicio împotrivire. Unii se uitară înmărmuriți după ei, fără a scoate o vorbă ; alții însă își regăsiră abia acum glasul, și strigăte descătușară simțurile buimăcite. Cei mai mulți însă alergau în casa unde fusese dusă tânăra Kozina.

Toate femeile plâneau lângă ea, și chiar bărbații, înduioșați, se uiau cu milă la tânăra femeie, care se trezea din amorțire la groaznica realitate. Alții nu ajunseră până acolo, nici măcar în casă, ci rămăseră în tindă, unde pe trepte ședea prăbușită bătrâna Kozina, cu ochii pironiți în pământ, nevăzând nimic, neauzind nimic din cele ce se petreceau în jurul ei. Înlăcrimată se întoarse Manka Pribek din casă, uitându-se la tristul convoi. Două țărânci duceau pe tânăra Kozina și pe mama lui Jan la răzeșia lor ; lângă ele, Jiskra Rehurk cu Hanalka în brațe mergea de mână cu Pavlik care plânea.

O, ce cântărea anul la care fusese osândit logodnicul ei, față de pedeapsa lui Kozina !

În clipa aceasta începu să cadă o ploaie mărunță, în grădini vântul sgâlțâia copacii, iar tunetele care la început se auziseră din depărtare, bubuiau acum deasupra satului. Intrând în odaie, Manka îl căută numaidecât pe bunicul ei. Nu era acolo, nici în ogradă, nici la vecin. Când întrebă de el la porțiță, îi spuse cineva că a ieșit pe acolo și arată cu mâna spre Trhanov.

Unde s'o fi dus ? ! In ultima vreme nu se mai clintise aproape deloc din casă ; nici măcar până la cel mai apropiat vecin. Iar acum la Trhanov ? La cine ? Manka se luă repede după bunicul ei. Dar nu trebui să umble mult. Pe un dâmb de unde se putea vedea Trhanov, bătrânul Pribek stătea în dulama lui albă, puțin gârbovit și rezemat în cekan. Vântul scutura tufișul de lângă el și răvășea părul lung și alb al unchiașului. Dar el nu se sinchisea și părea că nu simte nici picăturile de ploaie, că nu aude nici tunetele.

Numai când un fulger roșu spinteca norii și arunca lumina sa gălbuie în negura furtunii, bătrânul se mișca, urmărindu-i parcă drumul.

— Ce faci aici ? strigă Manka.

Moșneagul se uită la ea, apoi arată cu mâna sa veștedă și vâjnoasă spre Trhanov.

— Aștept să-l trăsnească solul lui Dumnezeu. Acolo trebuie să cadă trăsnetul, în nelegiuitul acela din Trhanov.

— Dar bine, bunicule !

— Poate că tot mai este un Dumnezeu, fata mea ; poate că dreptatea se află în ceruri, dacă nu pe pământ !

Manka se sperie doar la întăile lui cuvinte. Acum îl înțelese ; știa ce-l scurmă la inimă, ce-l mâhnește și ce răscolește totul în el. Dar asta să nu-i rătăcească cumva mințile ! Manka rămase lângă moșneag. Furtuna gonea deasupra lor, fulger după fulger brăzda cerul întunecat, dar niciunul nu trăsni castelul alb din vale, la picioarele pădurilor chodene, odinioară slobode.

XXVIII

Veni toamna și boierii din Trhanov erau încă la castel. In alți ani, pe vremea aceasta, se adunau oaspeți pentru vânătoare și în castel era sbucium și veselie. Anul acesta, însă, nu se plănuise încă nicio vânătoare. Era ciudat dece boierul își prelungea șederea în cona-

cul său singuratic, care era acum ca o mănăstire sau ca o închisoare.

Liniște în toate încăperile, și în camerele boierilor, și jos, și în curte; totul zăvorât ca în fața unui dușman. Paznicul nu se mai mișca ziua întreagă dela locul său, iar noaptea privegheau acum mai mulți paznici. Doamna de Albenreuth nu mai ieșise de multă vreme din castel, stătea tot timpul în încăperile ei sau în paraclisul castelului. Boierul pleca mai des călare, de cele mai multe ori la Kouta, dar acum niciodată singur sau numai cu un argat ca odinioară, ci totdeauna cu un pâlc de călăreți. Dar teamă nu se citea pe fața sa. Ea era neclintită și rece ca totdeauna, și când sta la castel, și când ieșea călare. Ba părea chiar mai voioasă, și un fel de mulțumire strălucea dintr'însul.

Și de ce nu? Al doilea seceriș se sfârșise cu bine; chodenii erau în al doilea an de clacă nouă și mai grea; și liniște peste tot. Oamenii se deprindeau. În anul acesta nu se mai ivise nicăieri, în niciun sat, vreo împotrivire dârză sau vreo nesupunere, ca în anul trecut. Răscoala i-a prins bine lui Lamminger, și gloaba da roade bune. Trufaș este acest neam de oameni domesticiți, dar peste un timp va fi și aici ca peste tot, la toate moșiile. Neclintiți au ascultat hotărârea Curții Penale, și nu după mult timp au venit nesiliți de nimeni și aceia care fugiseră în Bavaria și fuseseră osândiți în lipsă. Veni și Brychta, se înfățișă și tânărul Serlovsky, cei doi îndărătnici. Acum ispășesc; acum știe Brychta ce înseamnă să arunci harapnicul din pridvor, după cum știe și sfruntatul de Poznaș, care și-a bătut joc de el chiar aici, sub ferestrele castelului. Și poate că acolo la Rab și la Komarno, cu lanțuri la picioare, își amintesc de năzdrăvănia aceea fără seamăn întâmplată la lăsața secului.

Dar Kozina! Bine au hotărât cei dela Praga; bine; mai ales, lor toate mulțumirile. Țărănoiul acesta a fost cel mai primejdios și cel mai semeț dintre toți. Acesta să fi avut pregătire de avocat! Și cum îl îndrăgeau toți! Din toate satele veneau bătrânii la castelul Trhanov să se roage pentru el, ca să fie iertat. Cum se mai milogeau, cum se smereau! Lamminger îi lăsa să intre

în castel, dar când prindeau a se ruga, îi dojenea cum de mai pot fi atât de orbiți, încât să ia partea acestui cap al tuturor relelor, care i-a adus acolo unde sunt.

Dar înainte de venirea acestora la castel, se dusesese acolo bătrâna Kozina. Așteptă și ea la poartă și voi să se roage pentru feciorul ei. Dar la porunca stăpânului, paznicul n'o lăasă să intre. Bătrâna Kozina așteptă neclintită ca o stană, de dimineață până seara, tânguindu-se sau întinzând mâinile ei veștede spre ferestrele boierului. Așteptă toată dimineața, așteptă după amiază în fața porții, și apoi veni și nora ei, până la Kozina, care nu știuse că bătrâna e aici.

Sfâșietoare era priveliștea celor două jeluitoare. Nici chiar paznicul, oțărît de asprimea stăpânului său, nu se mai putea uita afară, cu toate că era deprins cu asemenea lucruri ; și totuși trebui să se ducă la ele, ca să îndeplinească porunca boierului și să le alunge. Dar el le vorbi cu binișorul și le rugă să plece, deoarece în van mai așteaptă.

În clipa aceasta, sus, în camera ei, baroana plângea, iar soțul ei umbla supărat prin odaie. Îl scosese ră din fire cele două țărănci și-l sâcăia soția sa care îndrăznise să pună o vorbă pentru ele, fiindcă nu mai putea îndura priveliștea acestor bocitoare.

Apoi nu mai veni nimeni la castelul Trhanov. Liniște ca mai înainte, nicio schimbare. Numai că boierul era mai grijuliu și urmărea ca paznicii de noapte să străjuiască cu mai multă luare-aminte. Din clipa când se rânduia ziua executării lui Kozina, domnul de Albenreuth nu se mai încredea în chodeni. Se temea ca din pricina lui Kozina să nu se răzbune pe el.

Semnele pe care Kozina le simțise de două ori în noaptea aceea, nu mințiseră. Îndoiala tânărului chodean pierise. Curtea Criminală îi dăduse osânda pe care întemnițatul o bănuise de multe ori, înainte de a fi pierdut orice nădejde, atunci când în sufletul său speranța se mai lupta cu teama. Hotărîrea îi răscoli toată firea. Dar nu pentru multă vreme ; o liniște vecină cu nepăsarea puse stăpânire pe el. Se simți mai ușurat ; scă-

pase de chinuitoarea îndoială care-l obosea și care totuși îl împungea și-l sfredelea, nedându-i pace nici ziua și nici noaptea.

Când apoi, nu după mult timp, temnicerul veni să-i aducă vestirea că va fi dus la temnița din Plzen, Kozina se bucură, cu toate că-și dădea seama de ce-l trimit în cetatea ținutului său: ca pedeapsa lui să fie o pildă pentru chodeni, asupra cărora spânzurarea lui la Plzen va avea o înrăurire mai mare decât la Praga. Dar și aceasta îl umplea de voie-bună. Cei de acasă și din alte părți vor vedea astfel cum s'a purtat și se poartă Lomikar cu ei; căci toți știu că Kozina din Oujezd nu este un nemernic sau un ucigaș, fiecare știe de ce a fost osândit la această moarte rușinoasă. Ea nu va fi o ocară pentru el sau pentru ai lui, și chodenii n'o vor uita. Și Kozina se bucura că-și va revedea femeia, copiii și mama.

Câte zile l-au dus dela Praga la Plzen! A fost un drum dureros, chinuitor, în lanțuri, într'o căruță păcătoasă, în zilele acestea înorate, cu ploaie și vânt, dela începutul lui Brumar. Dar după o săptămână de ședere în temnița dela primăria din Plzen, i s'a împlinit pe neașteptate dorința cea mai arzătoare. După amiază, la o oră neobișnuită, ușa celulei se deschise și către el se îndreptară — sfântă fecioară! — Hanka cu Hanalka și mama sa cu Pavlik.

Sub bolta posomorită răsunară strigătele de durere și de bucurie, plânsete, vorbe fără șir, fraze trunchiate, simțăminte ce nu puteau fi rostite și care se încrucișau în sufletele răscolite ale tuturor. Mama și nevasta se agățară de gâtul arătosului chodean și plângeau. El le îmbrățișă, le strânse la piept și se aplecă apoi la copiii care nu-l mai recunoșteau. Uimiți, speriați, se uitau la omul acesta palid cu dulama terfelită, căruia lanțurile îi zăngăneau la picioare și care-i înspăimânta. Mama îi luă pe rând, îi ridică până la tatăl lor și cu glasul tremurător și înecat de lacrimi, îi lămură, le aminti că acesta este tata, tatăl lor. Iar el îi luă în brațe și-i sărută.

Din fundul întunecos se desprinsă apoi cineva, pe care-l uitaseră toți și pe care Kozina, în năvala bu-

curiei, nici nu-l luase în seamă : Jiskra Rehurek. El se apropie și strânse mișcat mâna întemnițatului. Iar acestuia, când îl văzu pe vechiul și credinciosul său prieten, i se umplură din nou ochii de lacrimi.

Se așază pe patul său sărăcăcios, cu cei doi copii pe genunchi. Ei s'au obișnuit acum cu el, nu se mai tem, și lui Pavlik i se pare că-și aduce aminte de tatăl său. Kozina îi mângâie, le pune întrebări, se întoarce din nou spre Hanka și spre mama sa. Pentru o clipă, tânăra răzeșită se liniștește. Lanțul nu zăngănea când bărbatul ei ședea, și văzându-l cum strânge copiii la piept, uită temnița, uită totul. Dar peste puțin simți din nou împunsătura ; ca o durere amorțită se trezi din nou în inima ei înfiorătorul gând. Hanka păli, și cu plânsul ei se amestecară tânguiriile bătrânei mame.

Temnicerul, care sta la o parte într'un colț, aminti că s'a împlinit timpul, că ceasul îngăduit a trecut. Toți se înspăimântară. Abia se văzuseră, abia vorbiseră câteva cuvinte, și trebuiau să se despartă ! Și cât de multe avuseseră să-și povestească ! Femeile abia i-au putut spune în pripă cum este acasă, ce mângâieri sunt toți din pricina lui, cum s'au rugat în zadar de Lomikar pentru el ; el însuși abia le-a putut arăta în câteva cuvinte cum a dus-o, cum a murit bătrânul unchi ; iar Jiskra, întrebat de prietenul său, abia i-a putut vorbi pe scurt despre nefericitul sfârșit al răskoalei și al lui Matej Pribek, și iată că trebuiau să se și despartă. O singură mângâiere aveau, că mâine li se va îngădui din nou să se vadă.

Întemnițatul era iarăși singur. Și acum, când sufletele acestea dragi nu mai erau lângă el, când nu mai ținea pe genunchi și în brațe copilașii săi, când bezna singuratică a tristei celule îl împresură din nou și spaima puse stăpânire pe el, abia acum se cutremură de grozăvia ce-l aștepta.

A doua zi Kozina văzu din nou pe cei dragi, și iarăși timpul îngăduit li se scurse pe negândite. Apoi își luară rămas bun, căci trebuiau să se întoarcă acasă, aceasta fiind porunca boierilor. Aveau nădejdea că se vor mai vedea odată. Dar aceasta când...

Astfel se scurse în neliniște zi după zi, și cu pași repezi se apropia înfiorătorul douăzeci și opt Brumar.

Lui Kozina, aceasta i-o aminti mai viu venirea preotului în celula sa.

El îl ascultă cu luare aminte și-i făcu totul pe plac, dar când preotul pomeni de boier, Kozina clătina fără voie din cap și fața i se întunecă.

— Cine, preasfințite părinte, este mai vinovat : acela care își apără drepturile, sau acela care jefuește sute de oameni, îi asuprește și-i face robi, iar femeilor le ucide bărbații și copiii lor părinții ?

Când preotul își dădu seama de credința nestrămutată a înțemnițatului, nu mai stăruie, ci adăugă numai :

— Spune toate acestea, fătul meu, în fața lui Dumnezeu ; el este cel mai bun și cel mai drept judecător.

— Da, Dumnezeu să hotărască ! răspunse cu tărie întunecatul chodean.

XXIX

*O, Plzen, piața ta cea mare
Ne'ngheață sângele în vine.*

*Iar el pășea, și toba ropotea
Sub negrul vâl, cu sunet înfundat.
Semeț și drept pășea, și'n noi fierbea
Veninul chinului nemăsurat.*

Vrchlicky

„Din Lhota, Kycov, Tlumacov și Straz câte patru ; din Pocinovice, Mrakov, Chodov și Postrekov câte șase ; din Klenec opt și câte zece din Drazenov și Oujezd vor merge la Plzen pentru a vedea cum va fi pe-depsit răzvrătitul Kozina. Și fiecare să-și ia copiii, flăcăii și fetele, pentru ca aceștia până la moarte să-și aducă aminte de cele ce la Plzen vor vedea.“

Astfel suna porunca domnului de Albenreuth, care cerea cu strășnicie tuturor șoltuzilor să îndeplinească aidoma, în satele lor, această hotărîre, ca toți chodenii

și copiii lor să-și amintească din spiță în spiță cum a fost pedepsită împotrivirea și răscoala împotriva stăpânului din Trhanov.

Lamminger cumpănise bine înainte de a da această cruntă poruncă. Acum, când șirul de căruțe chodene intra prin poarta neagră în Plzen, fiecare își putea da seama că a fost învățat minte să se supună cum trebuie. Așa precum poruncise el, toți se adunaseră la Domazlice, de unde, însoțiți de slujbași din Kouta și din Trhanov, porniră puțin după miezul nopții la durerosul drum.

Era o dimineață mohorâtă și geroasă când ajunseră în cetatea de ținut; din toate casele, oamenii ieșeau curioși pe uliță, ca să-i vadă pe acești oaspeți aduși pe sus, a căror sosire se vestise din gură în gură. Cu uimire, și pe-alocurea cu milă, se uitau la spătoșii chodenii îmbrăcați cu șube, cu dulămi și căciuli, care ședeau tăcuți în căruțe, cu copiii, flăcăi și fete, lângă ei. Copiii aceștia, din sate îndepărtate de munte, se minunau și nu se mai săturau să privească lucrurile neobișnuite din jurul lor, casele ca'n basme și norodul adunat care-i arăta cu degetele.

Boierul din Trhanov putea fi mulțumit. Dar dacă ar fi auzit ce se vorbea în toate gospodăriile și casele chodene după vestirea poruncii sale, dacă i-ar fi ajuns la ureche blestemele și sudălmile lor! Și dacă ar fi putut vedea ce era în inima acestor oameni din căruțe, ce gândeau despre el și de ce se supuseseră! Ei plecașeră, dar sufletul lor nu știa de porunca lui Lamminger. Plecașeră ca să mai poată vedea odată pe acest neînfricat apărător al drepturilor lor, ca să-și ia rămas bun dela acest mucenic. Și dacă Lamminger ar fi putut să audă că pe drum ei n'au vorbit decât de Kozina, jelindu-l, preamărindu-l! Logofătul Kos din Kouta și pârcălabul pe care-l ținuseră odată ca zălog, își dădeau seama de aceasta, dar când se apropiau cu caii de căruțe, vorba contenea, chodenii își pironneau ochii în pământ, muți ca totdeauna, și nici măcar cu o privire nu-i învredniceau pe slujbași.

În ultima căruță, unde ședeau bătrânul Serlovsky și Pajdar, se vorbea de Syka, de tânărul Serlovsky, de

aprigul Brychta și de veselul Poznaș, care erau acum în lanțuri, dar o duceau desigur mai bine decât toți ceilalți. Asta o spuse Pajdar, și bătrânul Serlovsky întregi că cel mai de pismuit era Matej Pribek.

La Plzen era o forfotă neobișnuită. Din toate părțile pleca și venea omenire multă, ca să fie de față la spânzurarea răzeșului chodean, vestită pretutindeni, la Praga și în toate cetățile din ținut. Ulițele foiau de oameni, în mijlocul lor sclipeau armele și dolmane albe ale ostașilor care se plimbau prin cetate.

Slujbașii lui Lamminger duseră pe chodeni în hanurile reținute pentru ei. Bătrânul Serlovsky, după ce îmbucă în pripă ceva, voi să meargă în târg, dar se întoarse numaidecât și vesti îndârjit că nu li se îngăduie să iasă și că sunt păziți de ostași.

Când mai târziu, împreună cu Pajdar și câțiva bătrâni, ceru logofătului Kos să fie lăsați să plece, ca să capete învoirea de a intra în temniță și a-și lua rămas-bun dela Kozină, logofătul se răsti la ei:

— O să-l vedeți mâine. Acum n'aveți ce să căutați la el. Știu că v'ar plăcea. Ca să vă împuie iarăși capul, și să vă ametească cu vorbele sale, cum a mai făcut. Nu v'a ajuns, ați vrea s'o luați din nou dela capăt și să vă faceți rău? N'aveți voie să plecați de aici, asta e porunca.

În sinea lor, oamenii erau încrâncenați. Se simțeau ca într-o cușcă, împlânziți cu toroipanul! Tăceau încruntați, dar apoi vorbiră iarăși de Kozina, de femeia și de mama lui, ca încaltea nenorocitele acestea să fie lăsate să meargă la el.

Dar ele se gătiseră cu trei zile înainte pentru drumul acesta cumplit. Jiskra Rehurek înhămă doi murgi frumoși, creșcuți de Kozina, și în căruța sui nefericita familie a răzeșului și pe Dorla. Bătrânul câinelup alerga în urma lor. La rugămintea lui Pavlik, îl luară însă apoi și pe credinciosul păzitor în căruța.

— I-a fost drag lui Jan, zise Jiskra făcând un locșor lăptosului dobitoc, care se trăgea din vechea prăsilă chodeană de câini de pază.

Indărătul căruței familiei Kozina venea din Oujezd încă una, în care se aflau câteva vecine mai vârstnice,

În port de doliu ca și Hanka și bătrâna Kozina și cu testemeluri albe de doliu.

Le însoțeau, ca femeile dela răzeșia Kozina să nu fie atât de singure și de părăsite în clipele acestea atât de groaznice. În căruța lor se afla și bătrânul Pribek, tatăl răposatului Matej, pe care Manka se străduise zadarnic să-l oprească acasă.

În timp ce Serlovsky și Pajdar vorbeau despre ei la Plzen, Jiskra Rehurek se ivi pe neașteptate în mijlocul lor. Se bucurară când îl văzură și se apropiară numaidecât de el. Uitându-se cu grijă împrejur, Jiskra povesti că abia-abia a izbutit să ajungă până la ei și că pe ostașii de afară i-a înșelat numai cu portul său chodean. Le mai aduse la știință că Hanka se ducea cu copiii și cu mama lui Jan de două ori pe zi la închisoare și că și el a fost odată acolo cu ele. Apoi spuse că tânărul Kozina e liniștit, ba că mai găsește și cuvinte de îmbărbătare pentru nevasta și mama lui.

— Și ce mult își iubește copiii ! Te podidește plânsul când vezi cum vorbește cu ei, cum îi desmiardă și-i sărută, și cum o roagă pe Hanka să-i crească cum trebuie, să le amintească de el, ca să nu-l uite pe tatăl lor, iar Pavlik să devină un adevărat chodean.

Toți erau sguduiți, și cimpoierul urmă după o scurtă tăcere :

— A vorbit și de voi și vă roagă să-l iertați, dacă a fost vreodată nedrept cu cineva, și să vă aduceți aminte de vechile drepturi chodene. A întrebat dacă Lomikar este aici în cetate, și când i-am răspuns că a sosit alaltăieri, ca și noi, a spus : „A venit să mă vadă pe mine. Doamne dumnezeule, oțelește-mă mâine, ca să nu-și bată joc de mine în ultima clipă !“

Și cimpoierul își aminti cu acest prilej de o întâmplare la care fusese de față alaltăieri, când intrau în Plzen. El povesti că la aceeași poartă se întâlniseră cu Lamming, care tocmai sosise și el, și că bătrânul Pribek, auzind cine este în apropierea lor, s'a ridicat deodată ca un flăcău, și, din căruță, l-a amenințat cu pumnul pe Lamming, suduindu-l ; că Manka și femeile celelalte au avut de furcă până când au dovedit să-l oprească și să-l potolească pe inimosul bătrân,

și că a fost un mare noroc că împilătorul din Trhanov n'a văzut nimic din toate acestea.

Turburatul cimpoyer își mai aminti că bătrânul câinelup îl recunoscuse pe Kozina de îndată ce intrase în celula sa.

— Trebuia să-l auziți cum scheuna de bucurie, cum sărea și îl lingea pe Kozina ; și când am plecat, n'a fost chip să scoatem dulăul din celulă. S'a întins pe jos și n'a vrut, și n'a vrut să plece, și a trebuit să rămână acolo.

— Te mai duci la închisoare ? întrebă Serlovsky.

Jiskra răspunse că odată va mai pătrunde cu siguranță acolo și atunci toți se grăbiră să-l roage să dea binețe din partea fiecăruia și să-i spună ce mâhniți sunt că nu-și pot lua rămas bun dela el.

Amurgul unei seri de Brumar îmbrobodea cetatea crăiască Plzen. Se lăsase ger și vântul șuiera încetișor. În piața cea mare, nici țipenie de om ; totul tăcut și pustiu. Afară, nicio lumină ; casele, înalta și întunecata primărie, peste drum marea catedrală așezată în mijlocul pieții, totul năpădit de umbre adânci. Jalnic pătrundea prin ferestrele gotice ale catedralei lumina pâlpâitoare a candelor veșnic aprinse. În fața primăriei, caraula înfocolită în manta păsea în sus și în jos. Ceva mai încolo stăteau câteva femei cu șube chodene, castanii. Ele tăceau și, aproape nemișcate, își îndreptau privirile spre biserică, deasupra căreia turnul negru se pierdea în bezna grea. Deodată, ca la un semn, se întoarseră la dreapta spre primărie, unde se auzea scârțâitul porții. De acolo ieșiră două femei, fiecare cu câte un copil. Chodenele, printre care era și Manka Pribek, se duseră deadreptul la ele, la Hanka și la bătrâna Kozina. Amândouă veneau dela închisoare, unde petrecuseră astăzi cea din urmă seară cu bărbatul și feciorul. Cea din urmă seară ! Și niciodată alta ! Niciodată nu se vor mai întoarce serile când stăteau cu toții în casă, când Hanka ședea lângă leagăn și cânta, când Jan se sbenguia cu Pavlik, când erau atât de mulțumiți și de fericiți !

Hanka aruncă o privire rătăcită asupra femeilor. N'ar fi de mirare, își zise bătrâna Bursikova, dacă acestor două răzeșițe li s'ar turbura mințile!

Chodenele le înconjurară, ca să le petreacă până la han, și le ajutară să poarte copiii care adormiseră în brațe. Hanka nu voia să meargă la han, simțea că nu va putea sta în strâmtoarea de acolo, că totul îi va cădea în cap. Celelalte o îndemnară cât putură, și în cele din urmă o luară fără multă vorbă de brațe. Când trecură prin fața bisericii, bătrâna Kozina se smulse din mâinile lor, și îngenunchind în fața ușii, începu să plângă și să se închine. Hanka îngenunchie lângă ea.

În timpul acesta era liniște în celula din temniță, pe care o luminau două lumânări de ceară ce ardeau lângă crucea de pe masa acoperită. Pe pereții celulei juca umbra lui Jan Kozina, care umbla în sus și în jos, îngândurat. Era palid, dar liniștit. Auzise de pregătirile făcute și de mâhnirea chodenilor, pe care i-o vestise Jiskra prin mama sa. Și aceasta era o mângâiere.

Și ce va fi de-acum înainte în ținutul chodenilor? Ce se va întâmpla cu familia sa?

Două gânduri apăsătoare, cărora nu le găsea răspuns. Se așază pe pat. Dar peste puțin îl copleși oboseala. Istovit de gânduri, de alean, de adâncă turburare, își puse capul jos și adormi numaidecât. Dormi bine până în zori, și se trezi în clipa când auzi cheia scârțâind în broască.

I se aduse mâncarea de dimineață, mai bună ca oricând. Dar el abia de luă un duminat și bău o înghițitură de vin.

Apoi veniră... mama și nevasta cu copiii și cu Jiskra. Simți o împunsătură când îi văzu. Pentru cea din urmă oară! În ultimele zile, când plecau din temniță, se mai putuse bucura: vin și după amiază, vin și mâine, și mâine încă odată. Acum nu mai era niciun mâine. Dar când văzu chipurile palide și înspăimântate ale mamei și femeii sale, se oțeli.

— Deie domnul să nu mor degeaba. Lomikar a câștigat la judecata pământescă, dar colo sus, în fața lui Dumnezeu, voi câștiga eu, deoarece cauza noastră a fost dreaptă și eu mor fără vină.

Bătrâna mamă își frângea mâinile.

— Și toate astea eu le-am pricinuit ! Are dreptate Hanka ; de vină sunt numai eu. Dacă nu doseam hrisoavele acelea... O, feciorul meu, iartă-mă, și tu deasemenea, lata mea !

Oricine ar fi cunoscut-o pe dârza bătrână ar fi fost sguduit de strigătul acesta de durere desnădăjduită. Feciorul ei se duse repede la ea, o liniști și apoi, întorcându-se spre nevastă, îi zise cu glasul mișcat :

— Hanka, dacă într'adevăr aceasta ți-e părerea, te rog să nu mai gândești astfel și să nu-i dai mamei nicio vină. Ea nu e vinovată. Ceeace am făcut, aș fi făcut și fără ea, și știi prea bine că demult m'am purtat cu acest gând.

Se aplecă din nou la copii, vorbi cu ei și-i desmierdă. Apoi, parcă aducându-și aminte de ceva, se întoarse către mama sa și o rugă, ca și pe Hanka, să-l ierte pentru marea suferință ce le-o pricinuia.

— Dumnezeu vă va răsplăti pe toți pentru dragostea voastră, iar tu, Hanka, ia...

Și scoase cordeluțele roșii dela dulama sa de mire, acum atât de roasă.

— Le-am păzit și le-am păstrat cu grijă ; erau singura amintire de acasă, dela voi. Bărbații le iau cu ei în mormânt, dar acestea nu trebuie să ajungă la...

Nu mai spuse că nu vrea să ducă la spânzurătoare această amintire scumpă și acest dar iubit.

Ușa se deschise, temnicerul intră, și în urma lui doi oșteni înarmați până în dinți. Când îi văzură, femeile începură să plângă și să se vaite, iar Hanka căzu în nesimțire. Kozina o prinse, o îmbrățișă apoi pe mama sa și pe copii ; pe aceștia mai îndelung. Li sărută și îi binecuvântă cu cuvinte puține și mișcate.

În piața cea mare oamenii se adunau în cete dese ; o mare de capete ; nu se putea face nicio mișcare, astfel că fiecare părea ținut pe locul unde se afla și deabia putea să răsuflă. La ferestre, în firidele de sub acoperișuri, numai capete ; chiar și pe acoperișuri se suiseră curioși. Cea mai mare îmbulzeală era în fața primăriei, unde ostașii înarmați abia puteau stăvili norodu' care se înghesuia și se împingea spre poartă, ca să-l vadă

pe osândit. În apropierea porții, în fața ostașilor, erau îngrămădiți chodenii. Șasezeci și opt, cei mai mulți dintre ei bărbați înalți, bine legați, vârstnici și tineri, stăteau aici fără cekane, posaci, încruntați. Privirile tuturor se îndreptau asupra lor, asupra copiilor pe care îi țineau de mână sau asupra celor mai măricei, precum și asupra chodenilor posomorîți cu șube lungi. Oamenii și-i arătau, vorbeau despre ei ; chodenii nu se uitau însă decât la poarta primăriei.

Și deodată tresăriră. Din primărie se auzea un vuiet surd și vaiete înfundate. Câțiva oșteni ieșiră cu pași măsurăți și îndărătul lor... era el ! Kozina ! Toți se înfiorară. Acesta este chipeșul bărbat, care a fost cândva numai lapte și sânge ? Ce lâncezit, ce alb la față ! Dar ce hotărît păsește, ce sus își ține fruntea ! Toți avură acelaș gând, toți chodenii făcură un pas ca să-l salute, ca să-i strângă mâna pentru cea din urmă oară. Dar ostașii îi opriră, nu le îngăduiră să facă nicio mișcare. Putură să vadă doar că Kozina îi zărise și le zâmbea. Rândul de oșteni se opri în fața primăriei. Osânditul se uită la cerul pe care nu-l mai văzuse de atâta vreme. Era senin și albastru. Și deodată temnicherul îndemnă pe Hanka și pe bătrâna Kozina să se liniștească deoarece se va citi hotărîrea.

Privirile tuturor din piață se îndreptară spre balconul primăriei, unde apăruseră câțiva slujbași ; și unul dintre ei începu să citească din nou hotărîrea Curții Criminale ca toți cei de față să afle de ce anume fapte se făcuse vinovat osânditul.

Când sfârși de citit, făcu un semn, și tristul convoi se puse în mișcare. În clipa aceasta, unul dintre chodeni, bătrânul Pribek, își scoase căciula și întinse mâna dreaptă spre Kozina :

— Cu Dumnezeu, mucenicul nostru !

Vorbele sale se pierdură însă în vuietul și sgomotele prohodului, și numai oamenii din apropierea moșneagului îi auziră glasul. Ba și Kozina, căci se întoarse către el și salută încă odată pe chodeni, pentru cea din urmă oară. Apoi pași înainte ; lângă el era preotul, iar în apropiere bătrâna sa mamă și nevasta cu Pavel și Hanalka de mână. Îndărătul lor mergeau

chodenii și chodeșele ; în urma bătrânei Kozina, Jiskra Rehurek. La dreapta și la stânga, ostași care stăvileau gloata. Aceia din mulțime care putură să-l vadă pe osândit, pe mama și pe nevasta lui în durerea lor și pe copilașii aceștia nefericiți, nu-și putură opri lacrimile.

Convoiul înainta încet. În frunte, o sotnie de ostași care deschidea drumul și de aici răsună ropotul înăbușit și greu al tobei învăluite. Dela primărie o luară pe ulița Praga. Din turn cobora dangătul jalnic al clopotului de îngropăciune. Când bătrâna Kozina și Hanka îi auziră cele dintâi sunete, începură să-și frângă mâinile. Nu vedeau nimic din cele ce se petreceau împrejur.

Dinaintea sărmanei Hanka totul se învăluia în negură. Și în această negură se topeau toate, iar Hanka auzea doar un vuiet învălmășit și un ropot înăbușit, din care numai dangătul clopotului de îngropăciune o urmărea stăruitor. I se sfâșia inima, un junghi îi înțuca pieptul; nu mai putea să plângă. Apoi începură să-i tremure picioarele, i se muiară genunchii și un leșin greu îi amorțea cu încetul toate simțurile. Vecinele chodene băgară de seamă că începe să se clatine.

Kozina se opri, și împreună cu el întregul pohod. Se aflau în ulița Praga. Toți se uitau să vadă ce s'a întâmplat ; dealungul convoiului se șoptea că răzeșita a căzut în nesimțire. Toți o căinau, atât cei din convoi, cât și târgoveții dela ferestre. În clipa aceasta sclipi în aer un ban de argint, după el al doilea, al treilea ; apoi scânteie un galben și căzu după ceilalți în poala Hankăi, care fusese așezată pe o bancă mică de piatră din fața unei case. Voiau oare, în chipul acesta, să-și arate mila sau credeau că-i pot înlocui astfel pierderea ? Hanka luă toți banii odată, îi svârli cât colo, de parcă ar fi fost cărbuni aprinși sau gănganii scârboase, și strigă :

— Dați-mi-l pe bărbatul meu !

I se spuse să rămână acolo, să nu meargă mai departe. Dar ca și când ar fi prins puteri noi, Hanka se ridică și păși înainte pe tristul ei drum. Trecură prin poarta Praga și intrară în mahalaua de azi, pe atunci

numai grădini. Era o zi senină și friguroasă. Uriașul convoi de oameni avu mai mult loc, se revărsă în lături și mulți o luară înainte spre dâmbul pe care se afla spânzurătoarea. În jurul ei se înșiruiră ostașii în careu. În acest pătrat, drept în fața spânzurătorii, în fruntea unui pâlc de ostași, erau pângarii, slujbașii, iar pe cai ofițerii și în mijlocul lor hatmanul de ținut Hora ; lângă el, baronul Lamminger de Albenreuth. Boierul, îmbrăcat cu o manta cenușie, vorbea cu hatmanul. Fața pistriată a stăpânului din Trhanov era, ca totdeauna, puțin palidă, neclintită. Doar genele sale bălane clipiră când osânditul intră în careu.

Lamminger îl străpunse cu privirea și nu-l lăsă din ochi. Kozina păsea hotărît, nu părea sdrobotit... un cap de oțel ! Ascultă liniștit noua citire a hotărîrii. Apoi veni clipa despărțirii. Kozina își îmbrățișă nevasta, mama, copiii, îi sărută... Nicio trăsătură de pe chipul lui Lamminger nu se clinti în fața acestei scene sfâșietoare, în fața durerii acestor femei chodene, când plânsul celor doi copilași răzbi până la el.

El se uita numai la Kozina, și privirea sa sfredelitoare îi urmărea fiecare mișcare când se smulse de lângă ai săi și pași spre spânzurătoare. Mersul său nu șovăie, nu se încetinește ; el calcă voinicește, cu capul sus, și acum suie cu pași siguri treptele, acolo unde îl așteaptă gâdele și moartea. În jur e liniște adâncă, de mormânt. Mii de oameni își pironesc privirile într'acolo, abia răsuflând. Bătea un vânt rece. Penele dela pălăriile boierilor fluturau, țipete sfâșietoare ajungeau dela locul unde două chodene stăteau cu mama și nevasta lui Kozina. Bătrâna chodeană era aproape în nesimțire. Dar deodată, ca reînsuflețită, își învârtoșă trupul și privi drept înainte.

Osânditul, ajuns sub spânzurătoare, își purtă ochii spre cetatea de sub el și cuprinse cu privirea întregul ținut ; apoi cu un svâcnit se opri la omenirea care înconjura ca o mare de capete ridicătura de pământ. Kozina văzu pe mânăniții săi cosângeni în mijlocul ostașilor ; cei mai mulți își strângeau pumnii și aveau ochii plini de lacrimi, alții plângeau cu hohote, ca Jiskra. Kozina îi văzu, văzu și pe mama și pe femeia

sa, dar acum își îndreptă ochii spre boier. Il recunosc pe acela de pe calul negru, îl recunosc pe Lamminger care nu-și lua ochii dela trepte. Kozina își înălță capul și-l privi drept în față, ca în ziua aceea la primăria lui Syka. Toți tresăriră, boierii, călăul, ca buimăciți.

— Lomikar ! strigă Kozina cu glasul său puternic care tremura de o ultimă adâncă turburare și care în clipa aceasta suna înfiorător.

Pentru cea din urmă oară se revărsă un val de roșeață pe fața sa palidă ; pentru cea din urmă oară îi fulgerară ochii.

— Lomikar ! Peste un an vom sta împreună în fața judecății lui Dumnezeu, și acolo se va vedea cine dintre noi...

În clipa aceasta se desmetici ofițerul care comanda ostașii. Paloșul său scânteie în văzduh, călăul trase scara, și glasul osânditului amuți. Jan Sladky, zis Kozina, nu mai era în viață.

Hatmanul de ținut, mâniat de cele întâmplare, spuse câteva cuvinte lui Lamminger. Acesta, plumburiu ca moartea, îl asculta, dar nu lua în seamă spusele hatmanului. Pe buzele sale flutura un zâmbet nelămurit. Abia în clipa când hatmanul îi atrase luarea aminte că toată lumea se uită la el, Lamminger își veni în fire.

Ochii săi se îndreptară spre stâlpul morții.

— Spânzurat ! zise el, răsuflând ușurat.

Apoi își întoarse calul de jur împrejur, mii de oameni îngenunchiau și se rugau pentru răposat.

Dar nu numai în careul în care se aflau cosângenii spânzuratului, ci peste tot se auzeau bocete și suspine. Iar când boierii se întoarseră cu convoiul în cetate, Lamminger auzi lucruri ciudate. Vedea oamenii arătând spre el și auzea strigăte din gloată :

— Acesta este ! Acesta e gădele ! Acesta l-a trimis la spânzurătoare !

— Cum o să se descurce acolo unde l-a chemat Kozina !

— Peste un an ! Ați auzit ? Peste un an, boierule ! Fără voie, boierii dădură pinteni cailor.

*Alergând din prag în prag,
Vestea peste tot s'a dus
Că Jan Kozina cel drag
De călău a fost răpus.
Dar dreptate peste-un an
Ii va face cel-de-sus.*

Vrchlicky

Până în amurg au lăsat să spânzure trupul neînsuflețit al lui Kozina. La ceasul acesta, cosângenii săi nu mai erau în cetate. Hatmanul le poruncise să ia numaidecât drumul spre casă, urmând ca o bucată de drum să fie însoțiți de ostași. Indârjiți, se suiră în căruțe. Dar mânia lor nu era împotriva hatmanului, ci a lui Lamminger. Se întoarseră în ținutul lor copleșiți de tristețea toamnei, ei înșiși abătuți și mârniți. Dacă Lomikar a urmărit ca și ei să-și amintească ziua aceasta, apoi și-a atins ținta. Care chodean va putea să uite această a douăzeci și opta zi din Brumărel? O vor ține minte până la moarte, și-o vor aminti din spiță în spiță.

Ținutul chodenilor tremura. Din nou se împăienjenea privirea și se înneca glasul bărbaților care fuseseră la Plzen, când povesteau acum acasă ce au văzut acolo; iar aceia care îi ascultau, plângeau. În satele chodene s'a părut zile dearândul că pregătesc prohodul. Niciun chodean nu se ducea la clacă, iar dela curtea boierului nu îndrăznea nimeni să-i mâne sau să-i silească, cum ar fi făcut-o altădată. În momentul acela nu cutezau, și nu făcură nicio greutate chodenilor când aceștia se întâlniră la Domazlice și când bărbați, moșnegi, femei în doliu și copii se duseră afară din târg la biserica chodeană, unde se sluji liturghia pentru răposatul Kozina. În străvechea biserică gotică, ai cărei pereți erau împodobiți cu icoane de demult și printre ale cărei lespezi se găseau multe morminte cu inscripții și steme mâncate de vreme, se întruni o mare mulțime de oameni, dar nu numai chodeni, ci și târgoveți, pentru a cinsti memoria spânzuratului. În băncile din

față îngenunchiau mama, nevasta și copiii lui Kozina ; ei se rugau acolo pentru iubitul lor, dacă nu puteau să îngenunchieze la mormântul său. Intr'un colț al bisericii, sub strănă, stătea în genunchi un vecin. Era Just, strungarul, care-și ispășise pedeapsa pentru răzvrătire, precum glăsuia hotărîrea, și se întorsese de curând din temniță.

În momentul acesta Lamminger nu era la Trhanov. Dela Plzen nu se mai întorsese acasă, ci trimisese o stafetă grabnică soției sale, ca să se pregătească de drum și să se întâlnească cu el la Plzen.

— Teama și cugetul încărcat îl gonesc de aici, își spuneau toți, în sate și în târg.

Apoi căzu zăpadă multă. Iarna trecu, mai tristă ca niciodată, mai ales la Oujezd. Bătrânul Pribek era din nou ca mai înainte, ba se adâncea și mai mult în toropeala gândurilor, și nu se învioră nici în înmugurirea primăverii, nici când după seceriș tânărul Serlovsky, ispășindu-și pedeapsa din închisoare, veni la Oujezd și-i vorbi de Manka. Moșneagul se învoi, și fiindcă era nevoie de un răzeș, nunta fu rânduită degrabă, pentru la toamnă. Apoi unchiușul Pribek se înzdrăveni oarecum și începu să iasă mai mult din casă ; și adesea se suia pe dâmbul de pe care se putea vedea până la Trhanov. Asta era la începutul toamnei, când Lamminger venise pe neașteptate la castel. Moșneagul se uita dacă pedeapsa lui Dumnezeu nu-l lovește pe boierul acesta neomenos, se uita de pe ridicătura de pământ, și mai adesea pe furtună, de parcă ar fi fost sigur că trăsnetul va lovi cândva castelul. Și când furtuna se deslănțuia, iar el era acasă și Manka nu-l lăsa să plece, moșneagul se uita pe ușă, parcă ar fi așteptat vestea că trăsnetul l-a nimerit în sfârșit pe roșcovanu de-acolo. Dar când se așeză vremea mai rece a toamnei târzii, bătrânul Pribek amorți din nou, și ca un păianjen se împânzi în gândurile sale.

Baronul de Albenreuth venise târziu anul acesta la Trhanov. De obicei era aici pe la sfârșitul primăverii ; anul acesta însă, mult după seceriș. Se spunea că a venit pentru vânătoare. Dar de câte săptămâni e la castel, și doar o singură dată a fost în pădure. Parcă

nu-i mai făcea atâta plăcere. Nimic nu se schimbase, nimic; era rece și aspru ca totdeauna, ba poate chiar ceva mai aspru, doar parcă ceva mai temător. Neînsoțit nu mergea călare nicăieri, și bătrânul camerist Petr băgă de seamă că adesea, când era singur, boierul străbătea camera în lung și în lat, frământat de gânduri. Nici cu sănătatea n'o ducea cum trebuie. Cameristul Petr văzuse de câteva ori că boierul, când ieșea din odaie, se rezema fără noimă de o masă sau de un jilt, și când după o clipă își venea în fire, se clătina ca amețit. Iar soției sale, care era mai abătută decât anul trecut, i se plângea uneori de lumina ochilor, spunându-i că în unele clipe lucrurile îi apar în toate culorile curcubeului, iar noaptea, când se trezește din somn, îi joacă scânteii și fulgere în fața vederii. Se plângea de acestea, dar nu văietându-se, ci scurt, încruntat; ceeace nu spunea însă, era că începuse să aibă visuri înspăimântătoare.

Însă bătrânul Petr care dormea în odaia de lângă iatac, îl auzea pe boier gemând și strigând din somn, și în câteva rânduri, dând perdeaua la o parte, l-a văzut la lumina opaițului, în pat, trezit de visuri îngrozitoare, rotindu-și ochii holbați în jurul său. Odată, într-o noapte dela sfârșitul lui Septembrie, când afară răpăia ploaia și suiera vântul, bătrânul Petr fu trezit din somn de gemetele boierului. De data aceasta îl chemă. Când Petr intră în iatac, boierul learcă de sudoare, îi ceru cu glasul slab:

— Dă-mi calendarul.

— Calendarul, înălțimea voastră? Acum?!

— Da, acum, vreau să văd în câte avem azi, răspunse boierul care nu-și putea aminti ziua.

— Măine suntem în douăzeci și opt, știu pe dinafară, înălțimea voastră.

Boierul tresări, dar întrebă repede:

— Ce lună?

— Septembrie, înălțimea voastră.

— Aha, bine. Visul acesta m'a zăpăcit. Sunt learcă de sudoare. Dă-mi o cămașă.

Bătrânul camerist se întoarse speriat la culcușul său. Ce l-o fi zăpăcit așa pe boier? Ziua de douăzeci și

opt ! Și Petr rămase cu gura căscată. Desigur, acolo la Plzen, acel... „Mi se pare că asta nu-i mai iese din cap“, își zise bătrânul.

Toate svârcolirile acestea bolnăvicioase erau totdeauna scurte. Domnul de Albenreuth le biruia repede ; dar cu vremea ele se repetau tot mai des, și boierul deveni ursuz, vorbea puțin, închizându-se tot mai mult în el însuși. În zadar îl întreba soția ce are ; în zadar îl sfătuia să cheme un doctor. Baroana ducea acum o viață searbădă. Oaspeți nu poșteau deloc, iar cu soțul ei posac și tăcut nu putea schimba aproape nicio vorbă. Pe neașteptate sosi o scrisoare dela fiica mai mică, anunțând că peste puțin va veni cu soțul ei la Trhanov. Plină de bucurie, îl întâmpină cu vestea aceasta pe Lamminger, care tocmai se întorcea dela Kouta. El o ascultă liniștit, dar deodată izbucni într'un râs ciudat și zise :

— Dacă voi mai avea parte de ea...

— Cum asta ? întrebă mirată doamna Lamminger.

— Ai uitat că răzeșul acela, Kozina, m'a chemat la judecata lui Dumnezeu ?

Și el râse, dar pe baroană o trecu un fior când îi auzi hohotul.

Apoi vremea deveni umedă, rece și cețoasă, și ploua aproape fără întrerupere. În timpul acesta, domnul de Albenreuth începu iarăși să boalească ; avea țiuțuri în urechi și adesea i se năzărea că aude sunete subțiri, „ca ale clopotului de îngropăciune“, cum îi spunea batjocoritor soției sale. Se părea că se gândește adesea la moarte, dar că se împotrivește acestor gânduri, că-și bate joc de moarte și că totuși se teme de ea. Fiica sa mai mică, Marie, acum contesă de Vrtba, se văietase adesea de nesfârșitele și anostele seri dela castelul Trhanov în tovărășia ursuzului și asprului ei tată. Dar ce ar mai spune dacă l-ar vedea acum singur cu mama ei, mai ciudat și mai arțăgos ca niciodată ?

Intr'o asemenea seară lungă și plicticoasă, pe la mijlocul lui Brumar, doamna de Albenreuth ședea cu soțul ei în sufragerie. Își trecea timpul cu un lucru de mână, iar soțul ei citea. Deodată, baroana își înălță capul, deoarece i se păruse că soțul ei făcuse o mișcare

violentă în jilt. Ce palid era ! Svârlise cartea pe masă și se uita drept înainte, cu ochii holbați, ca neînsuflețit.

Urmă o liniște chinuitoare, și abia după câțva timp, cu spaimă, baroana cuteză să-l întrebe ce s'a întâmplat. Glasul ei îl trezi. Lamminger tresări, apoi luă cartea deschisă pe care o citise înainte și care se afla răsofioată pe masă și zise cu jumătate gură :

— Citește te rog asta...

Doamna citi rândurile pe care i le arată în cartea franceză :

„Atunci Jakub Molay, marele magistrul al templierilor, de pe rugul pe care gealatul tocmai se gătea să-l aprindă, strigă cu glas tare pe papa Kliment și pe craiul Filip, și-i chemă peste un an la judecata lui Dumnezeu, ca urzitori ai morții sale fără vină, ca și a atâtor sute de frați din tagma sa. Și minunăție ! Înainte de a fi trecut leatul, porniră amândoi pe drumul veșniciei, atât papa cât și craiul, care s'au săvârșit din viață în leatul 1314, în ziua de 29 Brumar“.

Baroana citise rândurile, dar parcă nu-și mai putea deslipi ochii din carte. Se temea să se uite la soțul ei. Și totuși trebuia. El își îndrepta ochii reci și parcă împăienjeniți asupra ei.

— Ai citit ? Ce spui ? întrebă el, încercând să aștearnă un zâmbet pe buzele sale. Poți să-ți pregătești vestmintele de văduvie, întregi apoi, dar amuți îndată și se apucă de frunte.

În zadar încercă ea să-l mângâie și să-l liniștească.

— Poate că vrei să le faci vreun bine, îi scăpă în clipa aceasta, fără voie, baroanei.

Era una din dorințele ei cele mai înfocate, la care se gândea adesea, dar pe care nu îndrăznea niciodată s'o rostească.

— Cui ? Lor, chodenilor ? strigă el ca înjunghiat, îndată ce auzi cuvintele. Lor, acestor răzvrătiți ? Te înțeleg. Totdeauna ai fost de partea lor.

— Nu, nu, nu lor, tăgădui baroana speriată.

— Dar, cui ? Cui, te întreb ! stăruia Lamminger, înfierbântându-se tot mai mult.

— Poate... numai văduvei.

— Destul ! Neamurile lui Kozina ? ! Pentru toate

cele ce mi-a făcut bărbatul ei ? Sau crezi și tu, ca norodul, tâmpit, că a fost nevinovat ? Toate astea m'au ajuns din pricina lui, din pricina cuvântărilor sale besmetice ! se destăinui el deodată.

În noaptea aceea nu putu să doarmă nicio clipă, iar în zilele următoare se simți din nou mai rău. Lui Petri se plângea de cap și că neconținut are mâinile și picioarele reci. Dar apoi, când cerul se însenină și urmări câteva zile limpezi și însorite de toamnă târzie, se însdrăveni din nou. Atunci sosi și fiica sa cea mică, contesa de Vrtba. Castelul Trhanov se învioră. Încăperile sale tăcute erau însuflețite de oaspeții sosiți cu însoțitorii lor, precum și de aceia care fuseseră poștiți la vânătoare. Doamna Lamninger era în al șaptelea cer, fiindcă venise fiica ei cea mai dragă, și nici Lamninger nu mai umbla atât de posomorît. Era mai vorbăreț și lua parte cu însuflețire la vânătoare. În cursul unei convorbiri cu ginerele său, se laudă că se simte mai ușurat și că doarme mai bine. Dar fiica sa, care nu-l văzuse mai demult, observă că se schimbase cu totul și că era tare prăpădit. Ii spuse aceasta și mamei ei. Doamna de Albenreuth oftă.

— Ah, draga mea, acum e mai bine, l-ați mai înviorat voi. Dar cum a fost înainte ! Toate astea sunt pricinuite de singurătate, fiindcă se ferește de oameni, și de lânzezeala care-i strecoară gânduri atât de ciudate.

— Da, și vorbe ciudate, întregi fiica ei. Ieri dimineață, când se pregăteau să plece în pădure, a spus contelui : „Azi este întâi Brumar. L-am mai apucat deci. Și dacă am apucat și ziua asta... Mi se pare că acel...” Mai mult n'a spus, ci a râs doar. Toți s'au uitat la el, nu l-au înțeles, iar el a început numaidecât să vorbească de altele.

Doamna de Albenreuth se posomorî. Ea știa ce voise să spună soțul ei și că-i venise din nou în minte sorocul dat de țaranul acela nenorocit. Ah, de-ar trece odată și luna asta ! Atunci va fi trecut sorocul, și el se va însănătoși cu siguranță.

Tânăra contesă o liniști pe mama ei, arătându-i că tatăl se simte acum mai bine și că este mai vesel, și nu-și dădu seama că veseliea aceasta ciudată nu-i plă-

cea deloc mamei ei. Incepuse să aibă deodată temeri și i se păru că nu e bine să le dea în vileag.

Spre seară, boierii se întoarseră dela vânătoare, cu vânatul doborât. Mulți cerbi aduseră în curtea castelului, ba chiar și un urs ! Peste tot larmă și veselie, atât jos cât și sus în încăperile boierilor. Intregul castel era luminat și ferestrele revărsau o lumină vie în întunericul timpuriu al serii de Brumar. După oboseala vânătoare, după o zi întreagă de hăituială în codrii adânci, sofrageria boierească era deosebit de găzduitoare și de plăcută. În căminul cel mare pâlpâia focul, dar pârâitul său era acoperit de convorbirile sgomotoase ale oaspeților, mai mult nobilii din împrejurimi. Boierii ședeau la masa îmbelșugată ; în capul ei, stăpâna casei, iar lângă ea soțul, cu fața spre fereastra care dădea în grădină și de-acolo până la pădurea Krizinovice și până la munții Oujezd și Hradek, ale căror coaste acopereau sărmanul Oujezd.

Mirosul ațățător al bucatelor umplea sofrageria și clinchetul cupelor răsuna plăcut într'însul. Și clinchetul se auzi multă vreme și după ce slujitorii strânsesă depe masă tăvile și tacâmurile. Vin auriu și roșu spumega în cupele de cleștar ; strașnicii vânători chefuiau în lege.

Convorbirile, la început mai domoale, se însuflețiră treptat, se întinseră peste toată masa, și în amestecul de glasuri răsunau adesea hohote de râs. Domnul de Albenreuth vorbea mai mult ca totdeauna, ba și râdea chiar, dar și bea mai vârtos ca oricând, după cum băgă de seamă soția sa. Asta se întâmplase de mai multe ori în ultima vreme. Vorbeau mai ales despre vânătoare, despre întâmplările felurite și necunoscute.

— Chipeși hăitași aveți pe aici, îi spuse lui Lamming-ger unul dintre oaspeți, un nobil străin care venise cu contele de Vrtha.

Lamming-ger care tocmai golea o cupă cu vin roșu, scânteietor, râse și răspunse :

— Chipeși, da, dar dârzi. A trebuit să mi-i domesticesc. Și am avut de furcă până când atotputernicii domni chodeni s'au deprins.

— Cum, erau chodeni ? Acei... întrebă contele.

— Da, răzvrătiții. Domnul hatman al ținutului v'ar putea spune, domnule conte, câte sotnii au trebuit să pornească împotriva lor.

Doamnei Lamminger nu-i plăcea această convorbire, deoarece vedea că soțul ei, înfierbântat de băutură, se făcea stacojiu.

— Și deocamdată nu știu cum voi ieși din toate astea, adăugă el decdată batjocoritor, într'un hohot de râs. Vă mirați desigur, domnule conte. Mi-a rânduit un soroc... de un an. Conducătorul lor. Ah, dârzenia asta trufașă a țăranilor ! Stătea pe scară, sub spânzurațoare...

Soția sa, văzând vinele umflate ale baronului, îi atinse ușor mâna și-l rugă să se liniștească. Dar el, neluând-o în seamă, urmă nestăpânit și cu o neliniște crescândă :

— ...cu ștreangul de gât, și mai cutează să mă cheme la judecata lui Dumnezeu. O. Kozina, proroc mincinos ! Anul a trecut, tu acolo și eu aici.

Deodată amuți și căzu pe spata jilțului. Incăperea răsună de strigătele doamnelor și domnilor ; câteva jilțuri se răsturnară când mosafirii buimăciți se ridicară într'un suflet ca să se repeadă la gazdă. Lamming-ger, pe jumătate așezat, pe jumătate culcat în jilțul său roșu, era în nesimțire.

Ochii îi avea deschiși ; pupilele i se măriseră, dar nu se mai mișcau ; lumina din ele se stinsese. Lamming-ger mai răsuflă de câteva ori, îndelung, adânc ; din gâtlej sui un horcăit scurt. Mai înainte ca oaspeții speriați și zăpăciți să se fi adunat în jurul său, Lamming-ger nu mai răsuflă.

Contele de Vrtba puse mâna pe fruntea lui.

Simți o sudoare lipicioasă, iar când duse mâna la inimă, inima nu mai bătea. Zadarnic încercară să-l readucă la viață pe domnul de Albenreuth, zadarnic se jeluiau doamnele, zadarnic trimiseră în târg după doctor. Boierul din Trhanov plecase acolo unde-l chemase Kozina.

Și tocmai asta umplu de groază pe toți cei de față. Medicul așteptat de toți întări la venirea sa ceeace oaspeții își spusese în șoaptă.

— Nimic de făcut. Apoplexie.

Da, apoplexie, și totuși cei de față se gândeau la spusele răposatului, și uluiți, speriați și îngroziți, se retraseră în încăperile lor.

În castelul Trhanov s'a sfârșit ospățul, a amuțit veselie. Lumina din ferestre s'a stins și nu mai licărește decât la două dintre ele, unde ard lumânările dela căpătâiul baronului de Albenreuth. În odaia de alături șade bătrânul Petr, își frânge turburat mâinile și bodogănește :

— Judecata lui Dumnezeu ! Judecata lui Dumnezeu !

Dimineața, când bătrânul și căruntul Pribek ieșea din ogradă, sprijinindu-se de cekan, îl opri încă de departe un strigăt puternic al lui Jiskra Rehurek. Și când acesta se apropie în fugă, abia trăgându-și sufletul, țâșni din el :

— Lomikar a murit !

Iar apoi când povesti pe scurt și trunchiat cum murise sfidându-l pe Kozina, unchiașul își împreună mâinile și neputând scoate nicio vorbă, își îndreptă ochii spre cer ; abia după aceea izbucniră din el cuvintele :

— Este o dreptate pe lume, este un Dumnezeu. Acum pot să mor.

Când vestea ajunse la răzeșia lui Kozina, Hanka și bătrâna mamă începură să plângă amarnic.

Și mai departe sbură vestea, pe tot întinsul ținutului chodenilor, și toți preamăriră dreapta judecată a lui Dumnezeu și toți îl pomeniră pe Kozina. Și tot mai mult se îngroșa svonul despre felul cum hulise Lamminger la castelul Trhanov și cum din senin izbucnise o furtună, cum deodată se deschisese ușile și ferestrele, despicându-se și făcându-se țandări, și cum prin mijlocul oaspeților înspăimântați ieșise din sofragerie o arătare albă.

Colo, în biserița din Klenec, l-au așezat în criptă pe domnul de Albenreuth, însoțit de blestemele chodenilor. Când sunară clopotele de înmormântare, bătrânul Serlovsky se afla la feciorul său, care intrase prin căsătorie în răzeșia lui Pribek, întru a lui și a Mankăi fericire. Fostul șoltuz din Pocinovice, Serlov-

sky, căruia după răscoală i se luase mărirea, stătea pe dâmbul pe care stătuseră pe vremuri și stăteau și acum bătrânul Pribek împreună cu mulți megieși, și arăta spre Klenec, spunând :

— Kozina a biruit, și noi împreună cu el. Cu ce s'a ales lighioana de colo ?

Indată după înmormântare, boieroaica plecă împreună cu familia ei și nu se mai întoarse niciodată la Trhanov. După un an vându moșia, iar mai târziu Kouta și Ryzemberk.

Dar jalea nu s'a mai dus dela răzeșia lui Kozina. Doar atunci se mai domoli când Pavlik și Hanalka crescură mari și Pavlik luă gospodăria în grija sa.

Însă vreo încercare de a învia vechile drepturi nu mai făcură nici el și nici alții. Acum e au într'adevăr în *perpetuum silentium*. Jalnic se scurgea viața în ținutul chodenilor, și totuși mai ușoară de când nu mai stăpânea Lamminger.

Din vechea slavă chodeană n'a mai rămas decât văpaia amintirii, dar ea oțelea neamul vârfos al chodenilor, oriunde norodul gemea în lanțurile robiei și în neagră umilință. Și nici pe Jan Sladky Kozina nu l-au uitat.

Din generație în generație s'a dus vestea despre el, și ea va rămâne nestinsă, câtă vreme în frumosul ținut al Sumavei, câtă vreme pe pământul din jurul târgului Domazlice, stropit din belșug de sânge chodean și pururea viu în amintirea noastră, neamul bulakilor, urmași ai „capetelor de câini“, va păstra cu sfințenie graiul, datinile și portul strămoșilor lor.

Trecând prin acest ținut, m'am oprit la Oujezd și în fața răzeșiei lui Kozina. Am găsit acolo o băbuță, prăpădită și copilăroasă, și în cursul convorbirii am întrebat-o de Jan Sladky. Ea își aținti ochii asupra mea și poate că nu avea încredere în mine când îmi răspunse :

— Eu nu știu nimic, dar se găsește scris în condică la vlădică. Știu numai atât că Kozina a fost osândit pe nedrept și că e sfânt...

Responsabil de carte : C. Țoiu. Tehnoredactor : A. Sabău.
Corector : E. Chernbach.

Dat la cules 16.1.1953. Bun de tipar 21.1.1953. Tiraaj 15.100+100 ex. Hârtie Semivel. ed. mată de 65 gr./mp. Ft. 54×84/16. Coli editoriale 14,927. Coli de tipar 17,25. Prețul unui exemplar broșat 5,35 — legat 8 lei. Ediția I Comanda 696. A. nr. 2925. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 D = R.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scânteii
„I. V. STALIN”, București — R.P.R.

